Bütün Yapıtları - 24

PLATON

DEVLET

(Tam Metin)

Eski Yunancadan Çeviren: Furkan Akderin

say

Platon, hiç kuşku yok ki düşünce tarihinin en önemli ve etkili filozoflarından biridir. Felsefenin kurumsallaşmasına ve felsefede yazılı geleneğin oluşmasına katkıda bulunmuş, iki dünyalı metafiziğiyle bütün bir Ortaçağ düşüncesini belirleyecek olan idealist felsefe geleneğinin başlatıcısı olmuştur. Hıristiyan Ortaçağ felsefesine ve İslam düşüncesine etkisi bakımından da ayrıca önem taşıyan Platon, düşünce tarihi boyunca tartışılan tüm problemleri yüzlerce yıl öncesinden ele almış ve ilk büyük felsefi sistemi inşa etmiştir.

On kitaptan oluşan *Devlet* diyaloğu, Platon'un tasarladığı "ideal devlet"in doğuşunu, gelişmesini ve niteliklerini anlatır. Düzenli toplumun ortaya çıkışını, kimlerden oluşacağını, ne zaman kurulacağını ve nasıl korunacağını ele alır. Adalet, doğruluk, erdem ve ahlaksızlık kavramlarının doğasını inceler. İnsanlığın ortak düşünce birikimi olarak kabul edilen anarşizmden ortak mülkiyete, sansürden seçkinlerin yönetimine kadar birçok olgunun temelleri ile bu kitapta karşılaşırız. Kimi konulardaki görüşleri *Devlet Adamı* ve *Yasalar* diyaloglarında kısmen değişse de Platon'un siyaset felsefesini bir bütün olarak anlayabilmek için *Devlet* temel eser konumundadır.

internet satış:
saykitap.com
20 TL
ISBN 978-605-02-0420-9
9 786050 204209
SAY YAYINLARI

Say Yayınları
Platon / Bütün Yapıtları - 24

Devlet
Özgün adı: Πολιτεὶα

Yayın hakları © Say Yayınları
Bu eserin tüm hakları saklıdır. Yayınevinden yazılı izin alınmaksızın kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

ISBN 978-605-02-0420-9
Sertifika no: 10962

Eski Yunancadan çeviren: Furkan Akderin
Yayın koordinatörü: Levent Çeviker

Baskı: Lord Matbaacılık ve Kâğıtçılık
Topkapı-İstanbul
Tel.: (0212) 674 93 54
Matbaa sertifika no: 22858

1. baskı: Say Yayınları, 2015
2. baskı: Say Yayınları, 2016

Say Yayınları
Ankara Cad. 22/12 • TR-34110 Sirkeci-İstanbul
Tel.: (0212) 512 21 58 • Faks: (0212) 512 50 80
www.sayyayincilik.com e-posta: say@sayyayincilik.com
www.facebook.com/sayyayinlari • www.twitter.com/sayyayinlari

Genel dağıtım: Say Dağıtım Ltd. Şti.
Ankara Cad. 22/4 • TR-34110 Sirkeci-İstanbul
Tel.: (0212) 528 17 54 • Faks: (0212) 512 50 80
internet satış: www.saykitap.com • e-posta: dagitim@saykitap.com

PLATON

DEVLET

Bütün Yapıtları - 24

Eski Yunancadan çeviren:
Furkan Akderin

SAY

İÇİNDEKİLER

Platon: Hayatı ve Yapıtları 7

Devlet 23
Birinci Kitap 25
İkinci Kitap 67
Üçüncü Kitap 105
Dördüncü Kitap 147
Beşinci Kitap 183
Altıncı Kitap 229
Yedinci Kitap 269
Sekizinci Kitap 307
Dokuzuncu Kitap 345
Onuncu Kitap 377

Kaynakça 413

Platon

Hayatı ve Yapıtları

Platon, düşünce tarihinin çok okunan, üzerine çok sayıda araştırmanın yapılmış olduğu, etkili ve önemli düşünürlerinin hiç kuşku yok ki en başında gelir. Bunun en önemli nedeni, Platon'un hocası Sokrates ve öğrencisi Aristoteles ile birlikte, etkisini modern zamanlara kadar devam ettirecek olan temel düşünce geleneği olarak Sokratik geleneğin veya teleolojik dünya görüşünün kurucu düşünürü olmasıdır.

Platon, bunun dışında düşünce tarihinde adı pek çok "ilk"le birleşen, yani pek çok şeyi ilk kez olarak gerçekleştirmiş bir filozoftur. Bu "ilk"lerden biri, onun felsefede yazılı geleneği başlatmış olmasından ya da daha doğrusu tüm eserleri günümüze ulaşmış ilk filozof olmasından meydana gelir. Aslında felsefede veya Grek felsefesinde yazılı gelenek, daha önce doğa filozoflarında başlamıştı. Bununla birlikte, doğa filozoflarının varlık konusunda kaleme almış oldukları *Peri Phusis* [Doğa Üstüne] adlı denemelerden hiçbiri günümüze erişmemiş, onlardan bize sadece birtakım fragmanlar kalmıştır. Sonra gelen ve felsefeyi, deyim yerindeyse gökyüzünden yeryüzüne indiren Sokrates ise, insan zihnini tembelleştirdiğine inandığı için yazılı söze pek bir değer vermemiş ve fikirlerini yazıya dökmemişti. Oysa Platon, sadece kendi düşüncelerini değil, fakat Sokrates'in de görüşlerini aktarmak amacıyla, pek çok felsefeci veya Platon yorumcusuna göre, sadece felsefe değil, aynı zamanda birer edebiyat şaheseri olan diyaloglar yazmıştı.

Platon'un adıyla birleşen bir diğer "ilk" ise, bu kez onun felsefeyi veya felsefi araştırmayla felsefe eğitimini kurumsallaştıran ilk düşünür olmasına işaret eder. Buna göre o, İtalya ziyaretlerinin birinin ardından Atina'ya dönünce satın aldığı bir bahçenin etrafını çitlerle kapatıp üzerine derslikler inşa ettirmiş ve böylelikle tarihin tanıdığı ilk yüksek eğitim ve araştırma kurumu olarak Akademia'yı vücuda getirmişti.

Platon adıyla birleşen üçüncü "ilk", bu kez onun felsefe tarihinin tanıdığı ilk büyük sistemin kurucusu olmuş olmasına işaret eder. Buna göre Yunan'da felsefi düşüncenin ilk temsilcileri olan Presokratik düşünürler "doğayı keşfederken" sadece tabiat felsefesiyle meşgul olmuşlardı.[1] Sonra gelen ve "*psukhe*yi keşfeden" Sokrates ile Sofistler ise merkezinde insanın olduğu etik ve siyaset felsefesi ağırlıklı bir sosyal felsefeyle uğraşmışlardı. Oysa Platon, sadece metafizik ve doğa felsefesi veya moral ve politik felsefe üzerine yükselen bir sosyal felsefe yerine, felsefenin bütün alt disiplin veya dallarını ihtiva eden dev bir sistem inşa etti. Felsefenin bütün konu ve problemlerine yer veren bu sistemde metafizik ya da varlık felsefesiyle epistemoloji, temeli ya da ana zemini meydana getirir. Sistemin bu iki temel disiplini ya da alt dalını, varlık-bilgi-değer sürekliliğini temin edecek şekilde tamamlayan diğer iki dalı etik ile siyaset felsefesidir. Platon'un sisteminin, merkezden dışa doğru gidecek şekilde diğer halkaları eğitim felsefesinden, estetikten, bilim felsefesinden oluşur.

Hayatı

Platon dünyaya, Atina'da MÖ 427 yılında gelmişti. O, Sparta'yla yapılan savaşın son dört ya da beş yılı boyun-

1 *Bkz.* F. M. Cornford, *Sokrates'ten Önce ve Sonra* (çev. U. C. Akın), Ayraç Yayınları, Ankara, 2003, ss. 9-10.

ca savaşacak yaşta olduğuna göre,[2] ilk gençlik yıllarında Atina'nın yaşadığı bütün sıkıntı ve çalkantılara yakından tanıklık etmişti.

Adaemintos ve Glaukon adında iki kardeşi ve Potone adında bir de kız kardeşi vardı. Soylu bir ailenin çocuğuydu. Sadece annesi Periktione tarafından değil, fakat babası Ariston tarafından da Atina'nın en soylu ailelerinden birine mensuptu.[3] Nitekim babasının soyu Kodros'a, annesinin soyu Solon'a kadar geri gidiyordu.[4] Anne tarafından Otuzlar Cuntası'nın önemli isimlerinden olan Kharmides ve Kritias'ın akrabasıydı. Onun çocukluğu ve gençliği aristokratik bir ortamda, edebiyat ve felsefeye dönük ilginin gelenekselleşmiş olduğu bir çevrede geçmişti.[5] Grek aristokrasisinin gelenek ve normlarına göre yetiştirilen Platon, askerlik görevini, yine zengin bir ailenin çocuğu olması dolayısıyla, muhtemelen süvari birliğinde yapmıştı.

Aynı Grek aristokrasisinin geleneklerine göre gençliğinde jimnastikle uğraşan Platon'un gerçek adı, büyükbabasının isminden dolayı Aristokles'ti. Argoslu güreşçi Ariston'un yanında beden eğitimi gören filozofa Platon adı beden gücünden veya göğsünün genişliğinden dolayı hocası tarafından verilmişti.[6] Diogenes Laertios'un belirttiğine göre, gençliğinde lirik ve dramatik şiirler yazmış ve bir ozan olmayı istemiş olan Platon bu türden bütün eserlerini ve tragedyalarını, Sokrates ile tanışıp onun öğrencisi olduktan sonra yakmıştır.[7]

---

2 W. T. Jones, *Batı Felsefesi Tarihi*, cilt 1, Klasik Düşünce (çev. H. Hünler), İstanbul, Paradigma Yayınları, 2006, s. 163.
3 T. Brickhouse-N. D. Smith, "Plato", Internet Encyclopedia of Philosophy.
4 W. K. C. Guthrie, *A History of Greek Philosophy*, vol. 4, Cambridge, Cambridge University Press, 1975, s. 10.
5 E. Zeller, *Grek Felsefesi Tarihi* (çev. A. Aydoğan), İstanbul, İz yayınları, 2001, s. 164.
6 Diogenes Laertios, *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri* (çev. C. Şentuna), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2002, III 4.
7 Diogenes Laertios, *age*, III 5.

Gerçekten de Sokrates'in öğrencisinin şairlerin sözde bilgisi veya bozuk politikacıların demagojisiyle yetinmesi mümkün gibi görünmüyordu. Yine Sokrates'le tanışmadan önce doğa felsefesiyle meşgul olmuş, doğa filozoflarının eserlerini incelemenin yanında, Herakleitosçu Kratylos'un kişisel öğretiminden geçmişti. Gerçekten de onun ailesinde politik önderlik neredeyse gelenekselleşmiş bir faaliyet ya da iş haline gelmişti. Yakınlarının teşvik ve telkinlerine rağmen, politik kariyerden olduğu kadar, tragedya yazarlığı ve doğa felsefesi araştırmalarından da vazgeçmesini temin eden şey, hep aynı neden, Sokrates'le tanışması oldu. Sokrates ile tesis ettiği yakın münasebet, onu sadece doğa felsefesinin değil, fakat tragedya ve politikanın da çürük zemininden uzaklaştıran en önemli etken oldu.

O, Atina'nın gücünün ve ihtişamının dorukta olduğu döneme tanıklık edememişti; ama Perikles demokrasisinde, politik gerileme ve moral çöküntünün tohumlarını bütün açıklığıyla gözlemleme imkânı bulmuştu. Savaş bozgununun ertesindeki çöküntü yıllarını, Atina'yı bozguna götüren rüşvetçi ve beceriksiz demagogların hâkimiyetinin yarattığı yıkıma tanıklık etmişti. Makedonya kralı Philippos'un Yunan kent devletine nihai darbeyi indirdiği tarihten on yıl önce, MÖ 327 yılında ölmüştü. Buna göre, hayatının akışını değiştiren birinci olay Sokrates'le tanışmasıydı. Onun sayesinde sanat ve edebiyatla uğraşmaktan, reel siyasete girmekten vazgeçip felsefeye yönelmişti.

Onun hayatının akışını tümden değiştiren ikinci ve çok daha dramatik olay, söz konusu koşullar altında hocasının başına gelenler oldu. Gerçekten de *Yedinci Mektup*'ta cunta idaresi sırasında Atina'nın yaşadığı tarihsel olayları anlatan Platon önce cunta üyelerinin başlangıçta beyan etmiş oldukları niyetlere sadık kalacaklarını ve devleti adalet yoluna sokacaklarını düşündüğünü söyler. Fakat sonra da diktatörlüğün sonuçlarına ve tiranların "eski dostlarından

birine, gelmiş geçmiş en âdil insana" reva gördükleri muameleye tanık olunca, ne kadar büyük bir hayal kırıklığı yaşadığını belirtmeden yapamaz.[8] Bir süre sonra demokrasi yeniden tesis olunca, demokratik idarenin başlangıçtaki dikkati ve özeni karşısında yeniden umutlanan Platon'un son umutlarını da, Sokrates'e verilen ölüm cezasının infazı tüketmiştir. O, işte bu olayın ardından politik krize bildik reformlar yoluyla bir çözüm bulunamayacağına, hasta ve aciz devlete anayasa ya da rejim değişikliğinden ibaret bir ıslah teşebbüsünün en küçük bir yararının olamayacağına kanaat getirmişti. Çağdaş politikada mevcudiyetini tespit ettiği iki büyük kusurun, Yunan uygarlığının daha önceki dönemlerde yükselişinde etkili olan demokrasinin sonunu hazırlamasının kaçınılmaz olduğunu düşünmesine yol açmıştı. Her şeyden önce, güya bilgi kılıfı altında ortaya çıkan cehaletin demokraside uzman ve profesyonelin değil de, vasatî ve amatör olanın hâkim olmasıyla sonuçlandığını savunan Platon açısından demokrasi, Atina'da sadece cahilin hatalı yönetme hakkı anlamına geliyordu.[9]

Platon'un çağdaş politikada teşhis ettiği ikinci büyük kusur, devletin kurum ve hizmetlerinin kendi bencil çıkarlarının peşinde koşanlar tarafından doldurulmasına yol açan azgın bireycilik ruhuydu. Özel olarak oligarşinin kendine özgü yanlışını veya olumsuzluğunu ifade eden söz konusu bireycilik, ona göre, kent devletinin zengin ve fakir, tahakküm edenler ve bastırılanlar olarak ikiye bölünmesiyle sonuçlanıyordu. Toplumu ve devleti düşman kamplara bölen bu durum ve olumsuzluğun temelinde ise politikaya da sirayet eden madde veya para aşkı vardı. Demokrasiye özgü cehalet ya da amatörlük ile oligarşinin olduğu kadar demokrasinin de bir özelliği olan politik çıkarcılık ve bireyci-

8 Platon, *Mektuplar* (çev. F. Akderin), 354b, Say Yayınları, İstanbul, 2011.
9 W. J. Korab-Karpowicz, "Plato's Political Philosophy", Internet Encyclopedia of Philosophy.

lik, onun gelecekte hedef alacağı düşmanlar olarak Platon'un bilincine, işte bu dönemde yerleşmişti.

Antik kaynakların bildirdiğine göre, Sokrates'in infazının ardından, Platon, diğer Sokratesçilerle birlikte, muhtemelen güvenlik nedeniyle, Megaralı Eukleides'in yanına sığınmıştı.[10] Sonraki on iki yıl boyunca, o büyük ölçüde, Sokratik diye nitelediğimiz ilk dönem diyaloglarını yazmış ve bu arada, gözlem ve deneyim yoluyla görgüsünü arttırma ve düşüncesini derinleştirme yönünde kimi teşebbüslerde bulunarak seyahat etmiştir. Gittiği ilk yer matematik bilgisini geliştirmesine imkân sağlayan, daha sonra *Devlet*'te savunacağı genel veya sınıflar arası bir iş bölümü ilkesini öğrendiği "kadim harikalar diyarı" Mısır'dır.

İkinci yer ise meşhur matematikçi Theodoros ve Tarentumlu bilumum Pythagorasçılarla tanışmasını sağlayan İtalya'dır. Burada Philolaos ve ona bilim, felsefe ve politikanın ideal bir sentezine erişme yönünde önemli açılımlar sağlayan Arkhytas'la tanışan Platon, özellikle Arkhytas aracılığıyla I. Dionysos'un sarayına takdim edilir. O, muhtemelen prens üzerinde tesis edeceği nüfuzdan faydalanarak, bu dönemde önemli ölçüde oluşturmuş olduğu politik fikirlerini hayata geçirmeyi ümit etmişti. Sadece I. Dionysos ile değil, fakat prensin karısının kardeşi Dion ile kurduğu ilişkiye dayanarak, bu yönde iki ayrı girişimde bulundu. Özellikle II. Dionysos üzerinde uygulamaya çalıştığı filozof-kral tipi, mutlak bir başarısızlıkla sonuçlandı. İdealist bir ahlâkçı filozof ile hırslı bir aksiyon adamının bir araya gelmesi daha baştan imkânsız gibi görünmesine rağmen, yılmayan Platon'un bütün denemeleri başarısızlıkla karşılaştı ve en nihayetinde hayatı tehlikeye girdi. Böyle bir Sicilya seyahatinden dönüşünde, Atina ile savaş hâlindeki Aigina'da karaya çıkan filozof, burada esir alınarak, satılmak üzere köle pazarına çıka-

10 Diogenes Laertios, *age*, III 6.

rılmıştı. Tam bir rastlantı eseri olarak, dostlarından birinin, bazı kaynaklara göre Elis'li Phaidon'un, bazı kaynaklara göre Pythagorosçı Arkhytas'ın fidyesini ödemesi sayesinde ancak, özgürlüğüne kavuşan Platon'un, bundan sonra bu türden tehlikelerden uzak durmaya karar verdiği, politikayla sadece teorik düzeyde ilgilenmeyi seçtiği söylenebilir.

Nitekim Arkhytas veya Phaidon'a ödemeye kalkıştığı fidye parasını onların kabul etmemesi üzerine, bu parayla meşhur Yunan kahramanı Akademos'un sığınağı ya da mezarının hemen yanı başındaki bahçeyi satın alarak Akademi'yi kurdu. Burası en azından Avrupa'nın ilk büyük eğitim ve araştırma merkezi olmuştur. Hukuki bir statü kazanabilmek için dinî bir cemaat olarak organize olan ve yıkıldığı MS 529 yılına kadar Platonculuğun merkezi olma işlevi gören okulda felsefeye yaklaşım tarzı daha ziyade geometri yoluyla gerçekleşen matematiksel bir yaklaşımdı. Nitekim Bizanslı bir dil âliminin belirttiğine göre, Akademi'nin kapısına "Geometri bilmeyen buradan içeri giremez" diye yazdırmıştı. Eğitim felsefesini de politikaya tabi kılan Platon'un buradaki amacı, iyi eğitilip teçhiz edilmiş aklıyla yönetmesi gereken filozof-kralı eğitmekti. Akademi, kendisinden devlet adamları ve yasa koyucuların çıkacağı, bilim ve felsefe temelli bir politika eğitimi veren bir kurum olarak tasarlanmıştı. Gerçekten de Akademi, Helenistik dönemin sonuna kadar Yunan dünyasına hukukî ve politik bakımdan şekil vermeye çalışan en önemli merkez oldu.

Eserleri

Platon, Akademi'de geleceğin yöneticilerini, kamu görevlilerini yetiştirme amacı güderken, bu eğitimden faydalanamayanlar için birtakım felsefi eserleri diyalog tarzında kaleme alma cihetine gitmişti. Başka bir deyişle kurumda ele alınan konuların, burada öğretilen derslerin Akademi'nin kalın

duvarları içinde kaldığı yerde, Platon, dışarıdakileri de gözetecek şekilde, felsefesinin sonraki yüzyıllara intikaline izin veren bazı popüler eserler yazma yolunu seçmişti. Aslında o, bu diyalogları Akademi'nin kuruluşundan önce ya da Sokrates'in ölümünden hemen sonra yazmaya başlamıştı. Bununla da elbette, esas olarak büyük bir haksızlığa uğradığına inandığı Sokrates'in hayatını meşrulaştırmak, onu ve fikirlerini tanıtmak amacı güdüyordu.

Platon, Akademi kurulduktan sonra da yazmaya devam etmişti. Böylelikle, ona atfedilen bazı sahte ya da sözde Platonik diyaloglar bir tarafa bırakılacak olursa, otantisiteleri veya Platon tarafından kaleme alınmış olduklarından hiçbir şekilde kuşku duyulmayan 30 kadar diyalog ortaya çıktı. Söz konusu eser ya da diyaloglar, elbette öncelikle antik dünyada okunmuştu. Sadece Yunanistan'da değil, fakat Roma dünyasında da iyi tanınan Platonik diyaloglar, Ortaçağ'a gelince, *Timaeos* istisna tutulacak olursa, Hıristiyan Batı dünyasında ortadan kayboldular. Başka bir deyişle, Platon'un diyaloglarının Batı'da, uzun bir Ortaçağ boyunca varlığından haberdar olunmadı. Bu diyaloglar, öyle sanılır ki yedinci yüzyıldan itibaren bir bütün olarak İslam dünyasına geçti.[11] Gerçekten de Müslüman âlim ve mütercimler, bu diyalogları hem orijinal Grekçesiyle korudular, hem de önemli bir kısmını Arapçaya tercüme ettiler. Başta Fârâbî ve İbnü'n Nedim olmak üzere, İslami kaynaklar, İslam dünyasında varlığı bilinen, dolaşımda olup okunan 35 Platon diyaloğunun varlığından söz ederler.[12] Diyalogların Batı'ya geçişi büyük ölçüde 12. yüzyıl Rönesans'ı sırasında olmuş, onların bir bütün olarak yeniden ele alınıp incelenmeleri, tasnif edilip Latinceye tercüme edilmeleri Rönesans hümanizmi eliyle gerçekleşmiştir.

---

11 T. Brickhouse-N. D. Smith, "Plato", Internet Encyclopedia of Philosophy.

12 *Bkz.* F. Olguner, "Batı ve İslam Kaynakları Işığında Eflatun", *Platon Felsefesi Üzerine Araştırmalar* (der. A. Cevizci), Ankara, Gündoğan Yayınları, 1990, s. 23.

Platon'un eserlerinin Batı'daki ilk toplu baskısı, Latinceleştirilmiş adı Stephanus olan Henri Estienne tarafından 1578 yılında yapılmıştır. Stephanus, bu toplu basım dışında, diyalogların (rakamlarla gösterilen) her bir sayfasını (a, b, c, d ve e şeklinde beş ayrı harfle gösterilen) bölümlere ayırmıştır. Diyalogların bu şekilde sayfalanması ve bölümlenmesi, bugün Platonik eserlere yapılan göndermelerin ana temelini oluşturur.[13]

Bununla birlikte, modern diyebileceğimiz Platon okuması ve Platon yorumculuğu esas olarak 19. yüzyılda başlar. Bu dönemden itibaren, Platonik diyaloglar, çok yoğun bir analize tabi tutulmuş, onların kronolojisi oluşturulurken, eserler çeşitli ölçütler kullanılarak tasnif edilmiştir. Bu çalışmalar sırasında, Platon'un eserlerde geliştirmiş olduğu argümanlar kadar, eserlerin dili ve üslubu da yoğun bir analize tabi tutulmuştur. Söz konusu inceleme ya da analiz kapsamında, biri içsel diğeri dışsal olmak üzere, esas olarak iki ölçütün temel alındığı söylenebilir. Bunlardan dışsal ölçüt esas alındığında, denilebilir ki, antik kaynaklardan örneğin Aristoteles'ten, Numenius'tan, Sextos Emprikos'tan Platon'a yapılan atıflarla, diyaloglarda gördüğümüz, birtakım çağdaş kişi ve olaylara yapılan gönderimler, diyalogların birbirlerine yaptıkları referanslar titizlikle incelenmiştir. Yine aynı bağlamda Sokrates'in mahkûmiyeti ve ölümü, filozofun İtalya seyahatleri, Akademi'nin kuruluşu gibi, Platon'un hayatında önemli bir yer tutan değişik olaylar göz önüne alınmıştır.

Buna mukabil diyalogların incelenmesi ve tasnifi veya dönemleştirilmesi sırasında içsel ölçütler temele alındığında, ya eserlerde geliştirilen öğretiler ile bu öğretilerin gerisindeki argümanlara ya da diyalogların edebi yapısı, üslubu ve kalitesine bakılmıştır. Gerçekten de bunlardan birincisi söz konusu olduğunda, Platon yorumcuları filozofun etik, eğitim,

13 T. Brickhouse-N. D. Smith, *age.*

politika, metafizik, psikoloji, mantık, epistemoloji ve diyalektik konusundaki görüşleriyle, onun düşüncelerinin bu konularda geçirdiği değişimleri sıkı bir analize tâbi tutmuşlardır. Buna mukabil, ikincisi söz konusu olduğunda, Platon araştırmacıları, eserlerin edebî kalite ve değerini, Platon'un diyaloglarda kullandığı diyalog ve yazım tekniğini göz önüne almışlardır. Buna göre, basit bir üslup ve diyaloğun sanatsal değeri yüksek olmayan yapısının, bununla çelişecek başka bir ölçüt olmadıkça, Platon'un gençlik diyaloglarını yansıttığı savunulurken, filozofun kariyerinde ilerledikçe, diyalogların yapısının, üslubunun ve kullanılan diyalog tekniğinin de geliştiği ve olgunlaştığı düşünülmüştür. Yine aynı bağlamda, Platon'un kullandığı terimler ve düşüncelerini ifade ediş tarzı, lingustik testlerle sıkı bir analize tâbi tutulmuştur. Farklı ölçütlerin ve çok ayrıntılı stilometrik ve linguistik tekniklerin kullanıldığı bu incelemeler sonucunda, Platon'un diyalogları, hemen bütün Platon yorumcuları arasında tam bir fikir birliği olacak şekilde, gençlik, olgunluk ve yaşlılık diye üç döneme ayrılır. Bu üç dönemin arasına da, biri gençlikten olgunluğa, diğeri de olgunluktan yaşlılığa geçiş olmak üzere, iki ayrı geçiş dönemi yerleştirilir.[14]

Buna göre, gençlik diyalogları *Sokrates'in Savunması*, *Kriton*, *Euthyphron*, *Euthydemos*, *Lakhes*, *İon*, *Protagoras*, *Kharmides*, *Gorgias*, *Küçük Hippias*, *Büyük Hippias* ve *Lysis*'ten meydana gelir. Bu diyaloglar, tarihsel olarak Sokrates'in MÖ 399 yılındaki ölümüyle Platon'un Sicilya ya da İtalya'ya 387 yılında yapmış olduğu seyahatin arasında kalan dönemde kaleme alınmışlardır.[15] Bu diyalogların üçü biyografik eserler olarak da tasnif edilir.[16] Söz konusu üç diyalog, sırasıyla *Euthyphron*, *Sokrates'in Savunması* ve *Kriton*'dur. Bu diyaloglar, esas olarak

14 T. Brickhouse-N. D. Smith, *age.*

15 *Bkz.* C. Gill, "Platonic Dialogue", *A Companion to Ancient Philosophy* (ed. by M. L. Gill-P. Pellegrin), Oxford, Blackwell Publishing, 2006, s. 140.

16 *Bkz.* A. Cevizci, "Önsöz", *Kriton* (çev. F. Akderin), İstanbul, Say Yayınları, 2011, s. 19.

Sokrates'in hayatının son aylarını, hatta günlerini bize anlatır. Bunlardan *Euthypron*'da Sokrates'e hayatına mal olacak suçlama veya mahkeme celbinin resmi makamlar tarafından nasıl tebliğ edildiği anlatılır.[17] *Savunma* ise mahkemedeki Sokrates'i, onun kendisini yöneltilen ithamlar karşısında nasıl savunduğunu anlatır. Düşünce ve hukuk tarihinin muhtemelen en önemli savunmasını ortaya koyan eserden[18] sonra kaleme alınmış olan *Kriton*, hapishanedeki Sokrates'i, onun ölmeden önceki son gününü betimler.[19]

Gençlik diyaloglarının, biçim açısından değerlendirildiklerinde, Sokrates tarafından *Savunma*'da belirtilen çürütme, sorgulama misyonu ekseninde gelişen bir erdemlilik çerçevesi içinde hayli dramatik bir yapı sergilediklerini söylemek doğru olur. Bu diyaloglar çözümsüzlükle sonuçlanan aporetik eserlerdir. Başka bir deyişle, gençlik diyalogları, Sokrates'in belirli bir ahlaki erdemle ilgili olarak başlattığı tartışma üzerinde, somut bir sonuca ulaşmadan gelişen eserler olmak durumundadır. Onlarda Platon'un gözettiği amaç, tanıdığı ve bildiği kadarıyla Sokrates'in karakterini, kişiliğini ve felsefi faaliyetini tanıtıp, ölümsüzleştirmektir. Bundan dolayı gençlik diyalogları, Sokratik diyaloglar olarak geçer. Sokratik diyaloglar, esas olarak ahlaki problemleri ele alırken, özde erdemler ve erdem tanımları üzerinde yoğunlaşır. Bu erdem söz gelimi *Euthyphron*'da dindarlık, *Lakhes*'te cesaret, *Lysis*'te dostluk, *Kharmides*'te ölçülülüktür.

Platon'un eserlerinin kronolojisi veya tasnifinde, birinci dönemin gençlik ya da Sokratik diyaloglarını, gençlik döneminden olgunluk dönemine geçişi temsil eden ara diyaloglar bulunur. Geçiş diyaloglarının tarihsel olarak 387 yılı ile 380

17 *Bkz.* A. Cevizci, "Önsöz", *Euthyphron* (çev. F. Akderin), İstanbul, Say Yayınları, 2011, s. 19.

18 *Bkz.* A. Cevizci, "Önsöz", *Sokrates'in Savunması* (çev. F. Akderin), İstanbul, Say Yayınları, 2011, s. 19.

19 *Bkz.* A. Cevizci, "Önsöz", *Kriton* (çev. F. Akderin), İstanbul, Say Yayınları, 2011, s. 19.

yılları arasında kalan dönemde kaleme alınmış oldukları kabul edilir.[20] Söz konusu diyaloglar sırasıyla *Meneksenos*, *Menon* ve *Phaidon*'dur. Bu geçiş diyaloglarında, gençlik diyaloglarının tersine, ilk kez olarak birtakım pozitif öğretiler öne sürülür. Başka bir deyişle, bu eserlerin en önemli özelliği, onların Platon'un artık Sokrates'in görüşlerini aktarmakla yetinmeyip kendi görüşlerini oluşturma yoluna girmiş olmasını gözler önüne sermelerinden meydana gelir. Bu durumu, ilk olarak İtalya ziyaretinin hemen ertesinde yazılmış olan[21] *Meneksenos*'ta, açıklıkla görebiliriz. Sofistlerin felsefesini ve eğitim araçlarını daha önce gençlik dönemi diyalogları olarak *Protagoras* ve *Gorgias*'ta, eleştiri dozu yüksek olmayan bir dille aktarmış olan Platon, bu eserde, Sofistlik ve Sofistlerin öğrettiği retorik sanatıyla ilgili nihai kararını vermiş olarak karşımıza çıkar. Ama çok daha önemlisi, *Menon* ve *Phaidon*'da, Platon, felsefesinin iki önemli öğesini ortaya koymaya, yani metafizik öğretisiyle epistemolojisinin ana hatlarını ifade etmeye başlar. Söz gelimi *Menon*'da, bilginin matematikte olduğu gibi, ezeli-ebedi doğruların bilgisi olduğunu, bu bilginin *a priori* bir bilgi olmak anlamında anımsamaya dayandığını dile getiren, Pythagorasçı kaynakları açık olan bir epistemolojiyle karşılaşırız.[22] Burada sözü edilen "ruhun ölümsüzlüğü" meselesinin ana konusu olduğu *Phaidon*'da ise bu kez söz konusu bilginin objelerini oluşturan İdealara ilk kez olarak gönderme yapılır.[23]

Olgunluk dönemi diyalogları *Devlet*, *Phaedros* ve *Kratylos* adlı diyaloglardan oluşur. Yeri epeyce tartışmalı olan diyalog, *Şölen*'dir. O, pek çok yorumcuya göre, bir geçiş eseridir;

20 *Bkz.* C. Gill, *age*, s. 140.

21 *Bkz.* A. Cevizci, "Önsöz", *Meneksenos* (çev. F. Akderin), İstanbul, Say Yayınları, 2011, s. 20.

22 *Bkz.* A. Cevizci, "Önsöz", *Menon* (çev. F. Akderin), İstanbul, Say Yayınları, 2011, s. 20.

23 *Bkz.* A. Cevizci, "Önsöz", *Euthyphron* (çev. F. Akderin), İstanbul, Say Yayınları, 2011, s. 27.

bununla birlikte, azımsanmayacak bir grup yorumcu veya Platon araştırmacısı da onu olgunluk dönemi eserleri arasına yerleştirir. Olgunluk dönemi eserlerinin er temel özelliği, bu diyaloglarda artık tam olarak şekillenmiş Platon'a ait bir sistemin bulunmasıdır. Bu sistemin merkezinde ise İdealar kuramı bulunur. Platon'un sistemini, temel öğretilerini ortaya koyan söz konusu olgunluk dönemi eserleri, yaklaşık olarak 380-360 yılları arasında kaleme alınmıştır.[24] Bu dönemin diyalogları çok daha az dramatik olup, Sokratik diyalogların eğretiliğinin ve negatif tutumunun epey uzağına düşerler. Burada da, aynen ilk dönem diyaloglarında olduğu gibi, Sokrates yine baş konuşmacı ya da tartışmacıdır.

Sokratik diyaloglarda söz konusu olan moral bilgi ve ahlaki erdemlere dönük ilgi, olgunluk dönemi diyaloglarında da devam etmekle birlikte, Platon'un bu eserleri yazdığı sıralarda ilgisinin teknik anlamda daha soyut ve felsefi konulara kaydığı görülür. Zira bu diyaloglarda metafiziksel ve epistemolojik meselelere daha büyük bir ağırlık verilir, onlara daha güçlü bir biçimde vurgu yapılır. Gençlik diyaloglarıyla olgunluk dönemi diyalogları arasındaki en çarpıcı farklılık, İdealar kuramından oluşur. Platon bu diyaloglarda, İdealar kuramının metafiziksel, etik, epistemolojik ve mantıksal boyutlarını, antropolojisi ve politika anlayışıyla ilişki içinde gözler önüne serer. Dönemin en temel eseri, hiç kuşku yok ki *Devlet*'tir.

Platon'un diyaloglarının kronolojisinde dördüncü sırayı, Platon'un filozof ve yazar kariyerinde olgunluktan yaşlılığa geçişi temsil eden ara diyaloglar oluşturur. Bu eserlerin, tarihsel olarak MÖ 360 ile 355 yılları arasında kalan bir dönemde kaleme alındıkları sanılmaktadır. Bu diyalogların sayısı, tıpkı birinci döneminin diyalog sayısı gibi, üçtür. Söz konusu diyaloglar *Parmenides*, *Theaetetos* ve *Phaedros*'tan

24 T. Brickhouse-N. D. Smith, *age*.

meydana gelir. Bu dönemi tanımlayan, hatta dönemin diyaloglarını birleştiren en önemli husus, onlarda Platon'un ilk kez olarak sistemine, özellikle de İdealar kuramına eleştirel bir gözle bakmaya başlamış olmasıdır. Nitekim *Parmenides*'te İdealar kuramının yol açtığı güçlük ve zorluklar üzerinde yoğunlaşılır. *Theaetetos*'ta ise, algının bilgi olma iddiasını tartışırken, öyle sanılır ki, Platon bir yandan da kendine İdealar kuramı olmadan bilgi problemine bir çözüm getirip getiremeyeceğini sorar.[25]

Platon'un yazar kariyerindeki son evreyi, yaşlılık dönemi diyalogları meydana getirir. Olgunluk dönemi diyalogları arasında *Sofist*, *Devlet Adamı*, *Timaios*, *Kritias*, *Philebos* ve *Yasalar* bulunur. Söz konusu eserler MÖ 355-347 yılları arasında kaleme alınmışlardır. Bu diyaloglarda ana Platonik öğreti, geçiş döneminin eleştirilerinin ardından nihai şekliyle sunulur. Olgunluk dönemi diyaloglarının temel eserinin *Devlet* olmasına benzer şekilde, dönemi bu kez bir üçlü olabilecek en iyi şekilde karakterize eder. Bu üçlü de *Devlet Adamı*, *Philebos* ve *Timaios*'tur. Buna göre, teleolojik dünya görüşünü hiç terk etmeden devam ettiren ve bu çerçeve içinde evrende olduğu kadar, insan ve toplumda da düzeni arayan Platon, herhangi bir varlığı iyi yapan şeyin ondaki düzen, bileşenleri arasındaki uygun ölçü ve oran olduğunu belirtmeye her üç eserde de özel bir önem atfeder.[26] O, bu eserlerde etik ve politika ile metafiziği, beşeri olan ile kozmik olanı eşsiz bir biçimde bir araya getirirken, aynı düzenin evrende olduğu kadar, insanda ve toplumda da olduğunu ortaya koyar. O, *Timaios*'ta bunu evren, *Philebos*'ta insan ve *Devlet Adamı*'nda toplum açısından ortaya koyar. Demek ki, yaşlılık diyaloglarıyla olgunluk diyaloglarını özellikle içerik yönünde birleşti-

25 Platon, Timaios 27d-28a; F. M. Cornford, *Platon'un Bilgi Kuramı*, Metne Eşlik Eden bir Yorumla Birlikte Platon'un *Theaetetos* ve *Sofist* adlı Diyalogları (çev. A. Cevizci), Ankara, 1989, ss. 12-14.

26 *Bkz.* A. Cevizci, "Önsöz", *Philebos* (çev. F. Akderin), İstanbul, Say Yayınları, 2013, s. 20.

ren en önemli husus budur, yani teleolojik evren görüşüdür. Farklılık ise, politika felsefesinin veya düzen olarak adalet telakkisinin bu dönemde iki diyalogla temsil edilmesinden de anlaşılacağı üzere, siyaset teorisinin biraz daha öne çıkmasından meydana gelir. Bir başka önemli farklılık, son iki dönemde, yani olgunluktan yaşlılığa geçiş evresiyle yaşlılık dönemi eserlerinde Sokrates'in rolünün azalmasından ve diyaloğun, özellikle gençlik döneminde çok öne çıkan dramatik karakterinin tümden kaybolmasından meydana gelir. Sokrates sadece *Philebos* ve *Theaetetos*'ta baş konuşmacıdır, diğer diyaloglarda Platon'un baş sözcüsü değildir, *Yasalar*'da ise hiç görünmez. Yine son dönem diyaloglarında, sonradan zoraki bir biçimde diyaloga dönüştürülmüş olduğu sanılan, uzun sunum ya da serimlerin belirleyici olmaya başladığı deneme formu ağır basar.

Ahmet Cevizci

DEVLET

Çeviride Plato: *The Republic*, Books 1-5 (Loeb Classical Library No. 237) ve Plato: *Republic*, Volume II: Books 6-10 (Loeb Classical Library) künyeli yapıtlar temel alınmıştır. Çeviri sırasında özel isimlerin yazılımında, eski Yunanca yazılışlar esas alınırken Yunanistan, Yunan gibi Türkçeye yerleşmiş olan isimler metnin okunuşunda akıcılık sağlanması amacıyla Türkçeleştirerek ifade edilmiştir.

BİRİNCİ KİTAP

SOKRATES: Dün Ariston'un oğlu Glaukon ile birlikte 327
Pire'ye gittik. Bendis[1] için dua ederek onun adına kutlanacak bayramı ilk kez görme şansına sahip olacağımı düşündüm. Atinalıların yaptığı tören güzeldi ama Trakyalılarınki de çok iyiydi. Dualardan ve törenden sonra kente dönerken küçük bir çocuk bizi durdurdu. Meğer çocuğu Kephalos'un oğlu Polemarkhos bizi uzaktan görünce göndermiş. Çocuk Polemarkhos'un kendisini beklememizi istediğini söyledi, ben de onun nerede olduğunu sordum. "Peşinizden geliyor, bekleyin" dedi. Glaukon ile birlikte beklemeye karar verdik. Bir süre sonra Polemarkhos bize yetişti, yanında Glaukon'un kardeşi Adeimantos, Nikias'ın oğlu Nikeratos ve töreni izleyip geri dönen birkaç kişi daha vardı.

POLEMARKHOS: Sanırım bir an önce kente dönmek istiyorsunuz.

SOKRATES: Kesinlikle öyle.

POLEMARKHOS: Burada kaç kişi olduğumuzu görüyor musun?

SOKRATES: Evet.

POLEMARKHOS: O zaman gidebiliyorsanız gidin ama biz bırakmayız.

---

1 Trakya kökenli ay tanrıçası olan Bendis'e Klasik Dönem'de Atina'da da tapılmaya başlanmıştı.

SOKRATES: Eyvah! Ne yapacağız? Belki de sizi ikna edebiliriz.

POLEMARKHOS: Peki ya kulaklarımızı kapatıp sizi dinlemezsek ne yaparsınız?

GLAUKON: Bu durumda yapacak bir şeyimiz olmaz.

328 **POLEMARKHOS**: Tamam, o zaman sizi dinlemeyeceğiz.

ADEIMANTOS: Tanrıça için bu akşam atlı bir meşale koşusu gerçekleştirileceğini biliyor musunuz?

SOKRATES: Bu da nereden çıktı? Yani koşucular meşaleyi at üzerindeyken mi birbirlerine verecekler?

POLEMARKHOS: Evet, hem bu iş gece olacağı için izlemesi zevkli olacaktır. Akşam yemeğinden sonraya kalırsanız geceleyin çok sayıda gençle de konuşma fırsatımız olur.

GLAUKON: Sanırım kalacağız.

SOKRATES: Tamam, o halde kalalım.

Ardından Polemarkhos'un evine gittik. Kardeşi Lysias, Euthydemos, Khalkedonlu Thrasymakhos, Paianialı Kharmantides, Aristonymos'un oğlu Kleitophon da oradaydı. Yine Polemarkhos'un babası Kephalos da evdeydi, onu uzun zamandır görmemiştim. Epeyce yaşlanmıştı, bir sandalyede oturuyordu. Bir süre önce bahçede kurban kesmişti ve başındaki çelenk hâlâ duruyordu. Onun etrafına oturduk, bir sürü sandalye diziliydi. Kephalos beni gördü ve konuşmaya başladı:

KEPHALOS: Sokrates! Artık hiç Pire'ye gelmiyorsun, görüşemiyoruz. Aslında gelebilecek durumda olsaydım ben kente gelirdim, bu işi sana bırakmazdım. Neyse, artık sen buralara daha çok gelmelisin. Bedensel zevklerimi kaybetmeye başladığımdan beri konuşmalardan daha fazla keyif alır oldum. Hadi benden

bunu esirgeme. Sen yine delikanlıların yanında kal ama arada buralara da gel. Bizim senin dostların olduğumuzu unutma.

SOKRATES: Kephalos! Ben yaşlı insanlarla konuşmayı çok severim. Çünkü bu insanlar bizlerden çok daha tecrübelidir. Onların deneyimlerinden yararlanabiliriz. Yolun nasıl olduğu konusunda da kendilerinden bilgi alabiliriz. Şairler "mezara bir adım kala" derler ya sen de oraya gelmişsin artık. İçinde bulunduğun dönemle ilgili ne düşündüğünü merak ediyorum, nasıl zor mu, sıkıntılı mı bu yaşlar?

KEPHALOS: Sokrates! Sana anlatacağım. Yaşlıların yaşlıları sevdiklerini söylerler, işte biz de zaman zaman bir araya geliyoruz ve konuşuyoruz. Çoğu kimse bundan şikâyetçidir, gençken aldığı zevkleri alamadığı, şarap içemediği, eğlenceleri özlediğini anlatıp durur. Bu yaptıklarının yaşamak olduğunu oysa şimdi yaşamadıklarını söylerler. Bazıları da artık yaşlandıkları için etraflarındaki insanların kendilerine kötü davranmaya başladıklarını anlatır. Fakat Sokrates! Bana sorarsan bu şikâyetlerin nedeni yaşlılık değil, eğer problem yaşlılık olsaydı ben de dahil olmak üzere hepimiz bu türden şikâyetlerde bulunurduk. Ancak bu yaşlarda olmasına karşın şikâyette etmeyen yaşlılar da var. Günlerden bir gün, şair Sophokles[2] ile beraberdik, biri gelip ona halen kadınlarla beraber olup olmadığını sorduğunda şöyle yanıt verdi: "Hayır, o işten kurtulduğuma o kadar seviniyorum ki anlatamam! Sanki çılgın bir efendiden kurtulmuş gibiyim." O zamanlar Sophokles'in sözleri hoşuma gitmişti, halen de gidiyor. Yaşlılık sanki bir kurtuluş 329

2 MÖ 495-406 yılları arasında yaşamış olan Sophokles'in eserlerinden *Aias, Antigone, Kral Oidipus, Oidipus Kolonos'ta, Dilekçiler, Elektra* ve *Trakyalı Kadınlar* günümüze ulaşmıştır.

gibi, insanın hırsları azalıyor, bu da bir rahatlama getiriyor. Sophokles'in söylediği şekilde sanki bir çılgın efendiden kurtulmuş gibiyiz. Öte yandan diğer yaşlıların şikâyetlerine gelirsek, onların bu şekilde şikâyet etmelerinin huylarından kaynaklandığını sanıyorum. Eğer insan sakin ve ihtiyatlıysa şikâyetçi olmaz. Böyle değilsen zaten gençliğinde de yaşlılığında da yandın demektir.

Kephalos'un sözlerini beğendim ve devam etmesi için şöyle dedim:

– Kephalos! Sözlerini duyanların çoğu bunları beğenmeyecektir. Yaşlıyken rahat olmanın nedeninin iyi huyluluk değil zenginlik olduğunu düşünürler. Çünkü zenginliğin bu tür huysuzlukların üstesinden geleceği zannedilir.

– Evet insanların sözlerimi beğenmeyeceklerini biliyorum. Haklı oldukları kısımlar olabilir ama o kadar da fazla değil. Themistokles[3] şöyle der: Günün birinde
330 Seriphioslu bir adam Themistokles'in kazandığı ünü Atinalı olmasına bağlamıştı. Themistokles de yanıtında "Haklısın Seriphioslu olsaydım ünlü olamazdım. Ancak sen Atinalı olsaydın da ünlü olamazdın." Bu sözü beğeniyorum. Aynı şekilde konuyu zenginliğe bağlayanlara da aynı şekilde karşılık verilebilir. Aklı başında bir insan fakirse zorlukla yaşlılığa katlanabilir ancak aklı başında olmayan bir insan ne kadar zengin olursa olsun yaşlılığa asla katlanamaz.

– Kephalos! Sen kendi kendine mi zengin oldun yoksa bu zenginlik sana miras mı kaldı?

– Sokrates! Belki de ne kadarını kendimin kazandığını merak ediyorsundur. Dedemle babamın arasında bir

3 Şöhretini Pers Savaşları'na borçlu olan MÖ 524-459 yılları arasında yaşamış Atinalı devlet adamı ve komutan.

yerdeyim. Aynı isme sahip olduğum dedem, bugün sahip olduğum parayı birkaç katına çıkarmış, babam Lysanias ise benim sahip olduğumun da altına indirmiş. Ben de kendime kalan miktarı artırarak oğullarıma bıraksam çok mutlu olurum.

— Bunu sormamın nedeni paraya düşkün biri olmaman. Bir insan kendisi para kazanmadıysa genelde böyle olur ama ne zaman ki kendisi kazanırsa, o zaman paraya daha düşkün olur. Sanki bir babanın oğlunu ya da şairin şiirini düşünmesi kadar paraya meraklıdırlar. Herkes gibi onlar da paranın işe yarar olduğunu düşünürler. Ancak zenginliği sürekli övdükleri için geçinilmesi de zor insanlardır.

— Haklısın.

— Benimle aynı şekilde düşündüğünü biliyorum ama bir sorum daha var: Zenginlik sayesinde sahip olduğun en önemli şey nedir?

— Bu sorunun yanıtına çoğu kimse inanmaz. Sokrates! İnsan öleceği zamanın yaklaştığını gördüğünde, daha önceden yaşamadığı korkuları ve endişeleri duymaya başlıyor. Dünyada kötülük yapanların Hades'te[4] cezalandırılacakları yönündeki düşüncelere gülenler, yaşlandıkları zaman "ya doğruysa" diye düşünmeye başlarlar. Belki yaşlandıkları ve güçten düştükleri için belki ölüm yaklaştığı için ölümden sonraki yaşam hakkında daha fazla düşünürler. Herkes kendinden şüphelenecek hale gelir, bir kötülük yapıp yapmadığını düşünür. Eskiden olanları düşünüp geçmişte yaptıkları kötülükleri hatırlayanlar, çocukların kötü bir rüya görüp de korkuyla uyanmaları gibi yataklarından sıçrarlar. Hayatları kötü beklentiler içinde mahvolur. Fakat bir kötülük yapma-

4 Yunan mitolojisinde yeraltı dünyasına verilen isim.

mış olanlar umutla beklerler. Pindaros5 da yaşlılığı kolaylaştıran şeyin güzel bir umut olduğunu söyler.
331 Pindaros'un, yaşamı iyilikle ve doğrulukla geçen bir insan hakkında söylediklerinin ne kadar doğru olduğuna bakar mısın? "Yaşlılıklarında hoş bir umutla dolar içleri ve bu onları mutlu eder. İnsan ne zaman şaşıracak olsa umut, akıllarını başlarına getirir." Bundan dolayı para kazanmanın önemli bir şey olduğunu sanıyorum. Ancak bu durum sadece aklı başında olanlar için geçerlidir. İnsanın istemeden de olsa başkalarına hakkı geçebilir, tanrılara kurban ya da insanlara para borçlu olup Hades'e korkarak gitmek iyi olmaz. Para, bu ve buna benzer başka şeyler konusunda işe yarar. Ancak benim düşünceme göre aklı başında insanlar için zenginlik güzel bir şeydir.

– Kephalos! Söylediklerin iyi hoş da doğruluk dediğin şeyi nasıl tanımlamalıyım? Doğruluk, doğru söylemek ya da borcunu geri ödemekten mi ibaret? Bunlar, doğru da yanlış da olabilecek şeyler olabilir. Yani bir arkadaşımızdan silahını ödünç aldığımızı, daha sonrasında bu arkadaşımızın delirdiğini düşünelim. Ona malını geri vermemiz doğru mu olur? Yine bir deliye her şeyi doğru söylemek de doğru bir davranış olmayacaktır.

– Haklısın.

– Yani doğru olmak, ödünç alınan malı geri vermek ya da her zaman doğru söylemek değildir.

POLEMARKHOS: Bence yanlış, Simonides doğrunun tanımını böyle yapmıyor.

KEPHALOS: Tamam o zaman sen konuş, benim kurban işleriyle ilgilenmem gerekir.

POLEMARKHOS: Desenize, mirasçı benim.

5 MÖ 528-446 yılları arasında yaşamış Argos doğumlu şair.

KEPHALOS: Evet

Ardından Kephalos kurban kesmeye gitti. [Sonra konuşmaya başladım].

– Miras sana kaldığına göre Simonides'in[6] doğruluk hakkında söylediklerinde neyi haklı gördüğünü anlatır mısın?
– Doğruluğun, insanlara olan her türlü borcumuzu geri ödemek olduğunu söylüyordu, bence haklıydı.
– Simonides'in haksız olduğunu söylemek zor. Onun tanrı gibi akıllı olduğunu biliyorum. Ne demek istediğini anlamış olabilirsin ama ben tam anlamadım. Biraz önce silahı verdiğimiz kişi delirirse ona malını geri vermemeliyiz demiştik. Simonides böyle bir örnek kullanmasa da verilen silah bir borçtur, değil mi? 332
– Evet.
– Kişi delirdiyse ve borcunu istiyorsa, ona borcumuzu geri ödememeliyiz, değil mi?
– Ödememeliyiz.
– Bu durumda Simonides'in borcumuzu geri ödememiz gerekir lafıyla kastettiği farklı bir şey olmalı.
– Evet, sanırım farklı bir şey söylemek istiyor. Demek istediği doğru insanların, insanlara iyilik yapmak gibi bir borçları olduğu, kötülük yapmamaları gerektiğidir.
– Tamam yani bir borcun geri verilmesi ya da alınması zararlıysa, bunun yapılmaması gerekir, bu durumda borç ödenmiş değildir. Simonides de böyle diyor, değil mi?
– Evet.
– Düşmanımıza bir şey borçluysak, borcumuzu geri vermeli miyiz?

6 MÖ 556-469 yılları arasında yaşamış Yunan şair.

— Evet vermeliyiz, borçlu olduğumuz şeyi geri vermeliyiz, düşmanımıza borçlu olduğumuz şey de kötülüktür.
— Desene Simonides doğruluğun ne olduğunu söylerken bir şair gibi bilmece sormuş. Ona göre doğruluk herkese kendi hakkını vermektir ve bunu da borç kelimesiyle ifade ediyor.
— İtirazın var mı?
— Bir sanatın hekimlik diye adlandırılması için, kime neyi vermesi gerekir? Simonides bu soruyu nasıl yanıtlardı?
— Beden için yiyecek ya da ilaç vermelidir, diyerek yanıtlardı.
— Peki, bir sanatın aşçılık olarak adlandırılması için kime neyi vermesi gerekirdi?
— Yemeğe tat vermesi gerekirdi.
— Peki, bir sanatın doğruluk olması için kime ne verilmelidir?
— Sokrates! Biraz önce söylediklerimizle uyumlu olması için dostlarımıza yarar, düşmanlarımıza zarar vermeli.
— Yani Simonides doğruluğun dostlara iyilik, düşmanlara kötülük yapmak olduğunu söylemiştir, değil mi?
— Öyle olmalı.
— Bir kimse hastaysa, o kimsenin dost ya da düşman olmasına bağlı olarak iyilik ya da kötülük yapılmasını kim belirler?
— Hekim.
— Bir deniz yolculuğunda tehlikeli bir durumla karşılaşıldığında dosta iyilik yapmak ya da düşmana kötülük yapmak kimin elindedir?
— Kaptanın.
— Peki, ya doğru insan hangi konularda dostlarına yarar, düşmanlarına zarar verir?

– Örneğin savaşta dostuna yardım eder, düşmanına saldırır.
– Polemarkhos! Bir insan hasta değilse hekimle işi olmaz, değil mi?
– Tabii.
– Deniz yolculuğuna çıkmayana da kaptanın yararı olmaz, değil mi?
– Evet.
– Savaş zamanı değilse, doğru insanın bir yararı yok mudur?
– Hayır.
– Yani doğru insan savaş olmadığı zaman da yararlıdır. 333
– Tabii ki.
– Tarla sürerken yararlı mıdır?
– Yararlıdır.
– Ürün elde ederken de yararlı mıdır?
– Elbette
– Ayakkabı yaparken?
– Tabii.
– Tamam, şimdi barış zamanındaki doğruluk ne işe yarar?
– Sokrates! Bu sayede anlaşma yaparız.
– Anlaşma dediğin şey, birlikte bir şey yapmaktır, değil mi?
– Evet, evet.
– Peki bir oyun oynadığın zaman becerikli bir oyuncuyla aynı takımda olmayı mı tercih edersin, yoksa doğru kimseyle mi?
– Becerikli oyuncuyla.
– Duvar örerken becerikli insanı mı, yoksa doğru insanı mı tercih edersin?
– Becerikli insan.

– Müzik yapılacağı zaman da doğru insana değil de müzisyene gidersin, değil mi? Bu durumda doğru insan ne işe yarar?
– Para konularında işe yarayabilir.
– Polemarkhos! Para koyarak birlikte bir at satın alıyor olsan ya da atı satacak olsan yine doğru insanla değil de atları bilen insanla iş yapmak istersin, değil mi?
– Haklısın.
– Yine gemi alınacaksa da insan gemi işlerinden anlayan biriyle ortak olmak ister, belki de bir kaptanı tercih ederiz.
– Evet.
– Şimdi para konularında, doğru insan hangi açıdan daha yararlı olacaktır?
– Sokrates! Örneğin paranı emanet ettiğinde onu saklayabilecek, güvenilir bir insandır.
– Yani parayı kullanmayacak sadece saklayacak, değil mi?
– Doğru.
– Bu durumda paranın kullanılmadığı zamanlarda yararlı bir insan oluyor.
– Evet.
– Bu durumda bir bıçağın varsa, onu saklamak istediğin zaman doğru insana veriyorsun fakat bıçağı kullanacağın zaman kullanmasını bilene veriyorsun.
– Söylediklerimizden çıkan sonuç bu.
– Yani bir savaş gerecini ya da müzik aletini saklarken doğru olmak iyidir ancak bunlar kullanılacaksa ya asker ya da müzisyen olmak gerekir.
– Böyle oluyor.
– Diğer konularda da doğruluk bir şeyi kullanırken yararsız ama kullanmak gerekmediğinde yararlı oluyor.
– Evet.

– Ancak doğruluk bir şeyin, kullanılmadığı zaman oluyorsa bu pek de işe yarar bir şey değil gibi. Şöyle düşünelim: Güreşte, boksta ya da başka bir dövüşte vurmasını bilen korunmasını da biliyordur, değil mi?
– Elbette.
– Bir insan hastalıktan korunmasını biliyorsa, aynı insan hastalığı başka insanlara bulaştırmayı da biliyordur, değil mi?
– Öyle olmalı.
– Orduyu en iyi şekilde koruyan kimdir, düşmanların arasına casus sızdıran, onların ne yapacaklarını önceden öğrenen kimsedir, değil mi?
– Tabii ki.
– Yani bir şeyi en iyi şekilde korumasını bilen, aslında o şeyi en iyi şekilde çalmasını da bilen insandır.
– Evet.
– O halde doğru insan parayı koruyabiliyorsa onu çalabiliyordur da.
– Evet, söylenenlerden çıkan sonuç bu.
– Yani doğru insan aslında hırsızdır da. Homeros da Odysseus'un dedesi Autolykos'u överken, kendisinin hırsızlık ve yalandan yemin etme konusunda herkesten daha uzman olduğunu anlatır. Bu durumda sen, Homeros ve Simonides doğruluğun bir tür hırsızlık olduğunu söylüyorsunuz. Ancak bu hırsızlık dostlara yararlı, düşmanlara zararlı olmalı. Bu görüşte misin?
– Tanrılar adına yemin ederim ki hayır. Ancak ne söylediğimin de farkında değilim. Tek söylemek istediğim şey, doğru olmanın dostlara yararlı, düşmanlara zararlı olduğudur.
– Tamam sana göre dost kime denir? Sence iyi olanlar mı yoksa senden farklı düşünenler mi iyi insanlar? Ayrıca düşman tanımını da yapar mısın?

– İnsanlar iyi olduğunu zannettikleri kişileri severler, kötü olduğunu zannettiklerini ise sevmezler.
– Fakat çok sayıda insan, iyi olmayan insanları iyi sanarken, kötü sandığı çok sayıda insan da iyi olabilir. Bu durumda hata yapılmış oluyor, değil mi?
– Tabii ki.
– Yani iyiyi düşman, kötüyü dost kabul ediyoruz.
– Evet.
– Bu durumda doğruluk denilen şey iyiye kötülük, kötüye iyilik yapmak mı oluyor?
– Böyle bir sonuç çıkıyor.
– Fakat iyi insanlar, doğru insanlardır ve haksızlık yapmazlar.
– Elbette.
– O halde doğruluk, haksızlık etmeyene kötülük yapmaktır.
– Sokrates! Olur mu öyle şey? Bu saçma bir düşünce ayrıca.
– Yani sana göre haksız olana kötü, haklı olana iyi davranmak, doğruluktur.
– Tabii ki bu çok daha iyi.
– Polemarkhos! İnsanlar sıklıkla aldanırlar. Bazen iyi sandığın dostlarına iyilik, kötü sandığın düşmanlarına da kötülük yapmak istersin ancak aldanırsın. Bu nedenle de Simonides'in biraz önce söylediğimiz sözlerinin tam tersini söylemiş oluyoruz.
– Haklısın.
– Belki de farklı bir şekilde anlatmak gerekir, dost ve düşman ifadeleri doğru anlaşılmamıştır. Ne dediğimizi hatırlıyor musun?
– İyi olduğunu düşündüğümüz insana dost dedik.
– Polemarkhos! Şimdi bunu nasıl anlatmalıyız?

– Hem iyi bildiğimiz hem de iyi olan insanlar dosttur, bir insan iyi görünmesine karşın iyi değilse, o kimsenin dost göründüğünü aslında dost olmadığını söylemek doğru olur. Düşman için de benzeri bir tanımlama uygun olur. 335
– Bu durumda iyi insan dost, kötü insan düşmandır.
– Evet.
– O halde biraz önce doğrulukla ilgili yaptığımız tanımlamaya bir ek gerekir. Doğruluğun dosta iyilik, düşmana kötülük yapmak olduğunu söylerken şimdi dost iyiyse iyilik yapmalı, düşman kötüyse kötülük yapmalı demek daha doğru olacak.
– Bu, daha iyi bir tanımlama.
– Yani doğru insan denilen kişi başkalarına kötülük yapabilir.
– Evet, düşman kötüyse ona kötü davranabilir.
– Atlara kötülük yaparlarsa daha iyi mi yoksa kötü mü olurlar?
– Daha kötü olurlar.
– Söz konusu olan at olduğu için bu şekilde yanıt verdin, aynı soru köpekler için geçerli olsaydı.
– Böyle demezdim.
– Köpeklere kötülük yaparsak daha kötü olurlar, atlar ise öyle olmazlar.
– Elbette.
– Peki ya insanlar, onlara kötülük yaptığımız zaman insani açıdan daha kötü hale mi gelirler?
– Kesinlikle.
– Oysa doğruluk insana ait bir özelliktir, değil mi?
– Evet.
– Yani insanlara yapacağımız bir kötülük, o insanları doğruluktan daha uzak bir hale getirir.
– Öyle olmalı.
– Bir müzisyen müzik aracılığıyla müzikten uzaklaşabilir mi?

– Böyle bir şey olamaz.
– Ata binen biri binicilik aracılığıyla ata binemez hale gelebilir mi?
– Gelemez.
– O halde doğruluk aracılığıyla doğru bir insanı doğruluktan uzaklaştıramayız. Kötü insanları kötülük aracılığıyla iyileştirebilir miyiz?
– Hayır, iyileştiremeyiz.
– Yani bir şeyi soğutmak soğuğun görevidir, sıcağın değil, değil mi?
– Evet.
– Yine ıslatmak ıslak olanın işidir, kuru olanın değil.
– Kesinlikle öyle.
– O halde kötülük yapmak da kötünün işidir.
– Haklısın.
– Doğru insan ise iyidir, değil mi?
– Evet.
– Polemarkhos! Bu durumda ister dostuna ister düşmanına kötülük yapıyor olmak, doğru insana değil yanlış insana özgü bir şeydir.
– Sokrates! Söylediklerinde çok haklısın.
– O halde şöyle diyebiliriz: Bir insan, doğru olmak herkese borcumuzu ödemektir derse ve birileri de bundan doğru insanın borcunun dostlarına iyilik, düşmanlarına kötülük yapmak olduğunu anlarsa, bu doğru değildir. Çünkü biraz önce de ispatladığımız şekilde bir insana kötülük yapmanın asla doğru olmayacağı sonucuna vardık.
– Tamam.
– Bu durumda Simonides'in, Bias'ın ya da Pittakos[7] gibi akıllı birinin bu türden bir şey söylediğini duysak, ikimiz birlikte bu düşünceye karşı mücadele ederiz, değil mi?

7 Lesbos adası tiranı olan Pittakos aynı zamanda Antikçağ'daki yedi bilgeden biri olarak kabul edilmekteydi.

— Evet birlikte mücadele ederiz.
— Peki, kim doğruluğun dostlara iyilik, düşmanlara kötülük yapmak anlamına geldiğini söylemiş olabilir? 336
— Bilmem.
— Periandros,[8] Perdikkas, Kyros,[9] Thebaili Ismenios ya da kendini çok güçlü zanneden bir başka zengin olabilir mi?
— Olabilir.
— Biraz önce doğruluğun ve doğrunun ne olmadığını netleştirdik, peki doğrunun tanımı nedir?

Konuşmamız devam ederken Thrasymakhos birkaç defa lafa karışacak olmuş ancak yanındakiler her defasında konuşmaya girmesine engel olup lafımızı bitirmemizi sağlamışlardı. Bir an sessizlik olunca bir hayvan gibi sinsice lafa girdi ve sanki parçalayacakmış gibi bize saldırdı. Polemarkhos ile ikimiz korktuk, o ise konuşmaya başladı.

— Sokrates! Bir süreden beridir boş boş konuşuyorsunuz. Birbirinizin karşısında aptalca sorular sorup yanıtlar vererek birbirinizin önüne geçiyorsunuz. Eğer doğruluğun gerçekten ne olduğunu öğrenmek istiyorsan, sorular sormaya ya da başka insanların verdikleri yanıtları çürütmeye kalkma. Senin de bildiğin gibi soru sormak, yanıt vermekten daha kolaydır. Şimdi sen yanıtla ve doğruluğun ne demek olduğunu bizlere anlat. Ancak yanıtında doğruluğun borçla, yararla ve benzeri şeylerle ilişkisini kurma. Açıkça bir tanımlama yap, diğerlerini yanıt olarak kabul etmeyeceğim.

8 MÖ 627-585 yılları arasında yaşamış Korinthos tiranı.
9 Pers İmparatorluğu'nun kurucusu ve ilk hükümdarı.

Bu sözlere şaşırdım. Çekinerek yüzüne baktım, bana daha önceden bu şekilde baksaydı, sanki vahşi bir hayvan görmüş gibi korkudan titrerdim. Konuşmalarımız onu sinirlendirmişti, sonunda kendimi topladım ve yanıt verdim. Biraz da olsa titreyerek konuşmaya başladım.

— Thrasymakhos! Bize kızma. Bu konuda hata yapıyorsak emin ol ki bilmeden yapıyoruz. Eğer altın bulmaya çalışsaydık, bu şekilde birbirimizin önünden kaçmasına izin verir miydik hiç? Ancak aradığımız şey doğruluk ve bu, altından çok daha değerli bir şey. Böyle olunca da zaman zaman hata yapıp birbirimize ikramlarda bulunmamıza şaşırma. Emin ol ki sonuna kadar doğruluğu bulabilmek için uğraşıyoruz. Fakat bir şekilde ne olduğunu bulmayı beceremiyoruz, bu nedenle senin gibilerin bize kızmaktan çok bizim için üzülmesi gerekir.

337

Bunları duyunca büyük bir kahkaha patlattı.

— Sokrates! Her zamanki gibisin, yine aynı şeyi yapıyorsun. Senin böyle yapacağını biliyordum, o yüzden baştan uyarmıştım. Yanıtlamak istemiyorsan, bilmediğini iddia edeceksin. Sorulara yanıt vermemek için her türlü yolu deneyeceksin.

— Thrasymakhos! Çok akıllısın. Bir insana on ikinin ne olduğunu soruyorsun ama ondan on ikinin iki kere altı, üç kere dört olduğunu söylememelerini, bu türden yanıtları kabul etmeyeceğini söylüyorsun. Böyle dedikten sonra hiç kimsenin senin sorularına yanıt veremeyeceği açık. Biri senin yanına gelip, "Thrasymakhos! Neden duymak istemediğin yanıtlardan hiçbirini söylememi istemiyorsun? Peki ya doğru yanıt bunlardan biriyse ne olacak? Bu durumda doğru

dışında başka bir şeyi mi söylememi istersin? Bu duruma ne dersin?" dese ona nasıl yanıt verirsin?

– Yanıtının benim söylediğim şeyle hiç ilgisi yok.

– Neden? Hem ilgisi olmasa da bir şeyi bilen insan, sen istesen de istemesen de bildiği şeyi söyleyecektir.

– O halde sen de böyle yapacaksın, yani vermeni istediğim yanıtlardan birini vereceksin.

– Eğer doğru olduğuna karar verirsem, tabii ki böyle yapacağım.

– O halde ben bir doğru tanımı yapıp söylediklerinden daha değerli bir şey söylersem kendine ne ceza verirsin?

– Bilmeyen kişiye uygun cezayı veririm. Yani bilenden öğrenme cezası.

– Hayır bu olmaz, bir de para cezası olmalı.

– Keşke param olsa, o zaman verirdim.

Glaukon lafa karıştı ve "Para sorun değil, Sokrates. Hepimiz uygun miktarı Sokrates için öderiz" dedi.

– Olur, zaten istediğin şey Sokrates'in aynı şekilde davranması. Herhangi bir şekilde yanıt vermeyecek ve başka biri bir şey söylediği zaman o sözleri çürütecek.

– Sevgili dostum! Senin sorularına nasıl yanıt verelim? Bilmeyen, fikri olmayan insan yanıt veremez ki! Eğer biliyorsa ve fikrini söyleyecekse, bu durumda da ona yasaklanan şeyler varsa yine konuşamaz. Fakat sen bir şeyler bildiğini söylüyorsun, bu durumda senin konuşman gerekir. Lütfen beni kırma ve yanıtla! 338
Hem Glaukon ve diğer insanlar da öğrenmiş olurlar. Bize yardımcı ol.

Daha sonra Glaukon ve oradakiler Thrasymakhos'u ikna etmeye çalıştılar. Thrasymakhos da iyi bir yanıtı olduğu

düşüncesinden hareketle beğeni kazanmak için konuşmaya niyetliydi. Sadece benim yanıtlamamı ister gibi göründü ve en sonunda ikna edildi.

– Sokrates böyledir işte! Kimseye bir şey öğretmez, başkalarından öğrendiği zaman da asla teşekkür etmez!
– Thrasymakhos! Benim başkalarından öğrendiğim doğrudur ancak kimseye teşekkür etmediğimi söylerken yanılıyorsun. Ben her zaman bana öğretilene şükran duyarım. Fakat param olmadığı için sadece teşekkür etmekle yetinirim. Benimle konuştuğunda sen de nasıl teşekkür ettiğimi anlayacaksındır. Senin çok güzel bir şekilde konuşacağından kuşkum yok.
– Peki o zaman. Doğruluk denilen şey, güçlü olanın istediği şeydir. Hadi bakalım, şimdi bana teşekkür et. Ama etmezsin!
– Tamam ama öncelikle tam olarak ne söylemek istediğini anlamalıyım. Doğruluğun güçlü olanın istediği şey olduğunu söyledin. Bundan kastın ne? Yani güreşçi Poulydamas bizden daha güçlüdür, güçlü olduğu için de kırmızı et yer. O halde doğru olan kırmızı et yemek mi? Kastın bu mu?
– Sokrates! Dalga geçmeyi bırak, derdin beni anlamak değil, benimle alay etmek.
– Hayır! Kesinlikle amacım söylediğin şeyi daha iyi bir şekilde anlamak.
– Sokrates! Farklı yerlerde tiranlık, demokrasi ya da aristokrasi gibi yönetim şekilleri olduğunu biliyor musun?
– Evet.
– Devletlerde yönetim kimdeyse güçlü olan da odur, değil mi?
– Elbette.

– Yöneticiler o devlette kanunları kendi istedikleri gibi belirlerler. Demokratlar demokrasiye, tiranlar tiranlığa uygun kanunlar yaparlar. Diğerleri de benzeri şekilde davranır. Kanunlar yapılırken kendilerine uygun şeylerin, yönetilenler için de uygun olduğunu söylerler. Kendilerine uygun olmayanlar ise yasa dışıdır ve doğru değildir, bu nedenle de cezası vardır. Söylemeye çalıştığım şey de doğruluğun her zaman aynı olduğu ve bunun da yönetenin istediği şey olduğudur. Yöneten kimseler aynı zamanda güce de sahiptir. Bu durumda doğruluğun, güçlünün istediği şey olduğu sonucuna varabiliriz demektir. 339
– Tamam söylemek istediğini anladım, şimdi de söylediğinin doğru olup olmadığına bakalım. Biraz önce doğruluğun insanın istediği şey olduğunu söyledin, hatta bir süre önce de istediğim yanıtı vermemi yasaklamıştın. Aslında tanımında yaptığın tek şey, güçlü kelimesini eklemek oldu.
– Çok da önemli değil mi dersin?
– Bilemem, onu incelemek gerekir. Fakat öncelikle söylediğinin doğruluğunu araştıralım. İkimizin görüşüne göre de doğruluk, işe yarayan bir şeydir, bunda hemfikiriz. Ancak senin tanımında farklı olan nokta, bunun güçlünün işine yarayan bir şey olduğu. Ben bundan emin olmadığım için incelemek istiyorum.
– Tamam.
– Peki, sana göre bizi yönetenlerin sözlerini dinlemeli miyiz? Bunu yapmak doğru mudur?
– Doğrudur.
– Yönetenlerin hata yapma ihtimalleri var mıdır? Yoksa her zaman hatasız mıdırlar?
– Tabii, bazen hata yaparlar.
– Bu durumda yasaların bir kısmı doğru, bir kısmı yanlıştır.

– Öyle olmalı.
– Peki, doğru kanunlar onların istedikleri ya da işlerine gelenler, yanlış kanunlar da istemedikleri ve işlerine gelmeyenler midir?
– Evet.
– Tamam, doğru olan, yönetilenlerin kanunu doğru da yanlış da olsa o kanunlara boyun eğmeleridir, değil mi?
– Tabii.
– O halde doğru, sadece güçlünün istediğini yapmak değil aynı zamanda istemediğini de yapabiliyor olmak demektir.
– Nasıl?
– Aynı şeyi söylüyoruz. Fakat şöyle açıklayayım: Yönetenler ve yönetilenler nasıl davranılacağını konuştukları zaman çıkarlarına olan şeyin ne olduğunu belirleme noktasında hata yapabilirler dedik. Öte yandan yönetilenlerin her zaman kendilerini yönetenleri dinlemeleri gerektiği konusunda ise uzlaştık.
– Evet.
– Bu durumda yönetenler, kendileri için zararlı şeyler yapıyorlarsa ve bunların da yapılması zorunluysa sonuç olarak zaman zaman yönetenlerin kendi istekleri dışında şeyleri yapmaları da doğru olmaktadır. Bu durumda da doğruluğun söylediğin şeyin dışında bir şey yapmak olduğu ortaya çıkmaktadır. Çünkü güçlü olanın istemediği bir şeyi, güçsüz olanların yapmaları gerekiyor.

340 **POLEMARKHOS**: Sokrates haklı, bir itirazım yok.
KLEITOPHON: Hakem sen olursan tabii haklı.
POLEMARKHOS: Hakeme gerek yok. Thrasymakhos da yönetenlerin kendi çıkarlarına olmayan şeyleri isteyebileceklerini söylemişti, yönetilenlerin kendi-

lerine emredilenleri yapmalarından daha doğal ne olabilir?

KLEITOPHON: Tamam Polemarkhos! Ama Thrasymakhos'un kastettiği yönetilenlerin kendilerine emredilenleri yapmalarının daha doğru olduğuydu.

POLEMARKHOS: Sevgili Kleitophon! Thrasymakhos'a göre, güçlünün istediği şey doğruydu. Güçlü insanlar kendileri için zararlı şeylerin yapılmasını da güçsüzlere emredebilirler. Bu durumda güçlünün çıkarına uygun ya da uygun olmayan bazı şeylerin de doğru olması gerekecektir.

KLEITOPHON: Tamam ama Thrasymakhos'un burada kastetiği şey, güçlünün çıkarına uygun olduğunu düşündüğü şeydi. Güçsüz olanların emirlere uygun davranmaları konusunda ise anlaşmıştık.

POLEMARKHOS: Böyle bir şey demedi.

Dedim ki:

– Önemli değil Polemarkhos! Thrasymakhos öyle diyorsa öyle olsun. Thrasymakhos! Sence doğruluk bu mudur? Doğruluk denilen şey, güçlü olanın işine yarayan ya da yaramayan ama öyle olduğunu sandığı şey midir?

– Hayır değildir, hata yapan insan asla güçlü olamaz.

– Tamam, biraz önce yönetenlerin arada sırada hata yapabilen insanlar olduklarını söylediğinde, ben böyle söylemek istediğini sanmıştım.

– Sokrates! Sen insana söylemediği şeyi söyletirsin. Hastalarla ilgili hata yapan bir insan hekim midir? Bir matematikçi hata yaptığı için mi matematikçi olur? Eğer bu insanlar hata yapıyorlarsa, o zaman hekim ya da matematikçi olamazlar. Düşüncelerimi daha net bir şekilde ifade etmem gerekirse şöyle söy-

lemeliyim. Hiçbir sanatçı yanılmaz, hata yapıyorsa bilgisi yetmiyordur ve hata yapıyorsa sanatçı değildir. Hiçbir sanatçı, bilge ya da buna benzer bir insan, sözü edilen sıfatları aldığı sürece hata yapamaz. Fakat insanlar hekim ya da sanatçı hata yaptı derler. Yanıtımı bu şekilde kabul etmelisin. Şöyle ifade edeyim: Sanatçı, sanatçı olarak kaldığı sürece hata yap-
341 maz ve kendisine en yararlı olanı emreder. Yönetilen kimsenin de bunu yerine getirmesi gerekir. Evet, bu nedenle daha önceden de söylediğim şekilde, doğruluk güçlü olanın çıkarına olanı yapmaktır.

– Thrasymakhos! Sözlerini çarpıttığımı mı söylüyorsun?

– Evet.

– Yani sana soru sormamın nedeni, seni kandırmak için kelime oyunları hazırlamaya çalışmam. Böyle mi sanıyorsun?

– Sanmıyorum, öyle olduğundan eminim. Fakat bana sökmez, bunun farkına vardığım için de beni yenemeyeceksin.

– Sevgili Thrasymakhos! Böyle yapmıyorum. Ancak benzeri bir durumun yeniden yaşanmasını istemem. Bu nedenle bana yanıt ver: Güçlü insan ya da yöneten kişi nasıl bir insandır? Herkes gibi mi düşünüyorsun yoksa gerçek anlamında mı? Eğer gerçek anlamıyla anlıyorsan biraz önce söylediğim gibi, güçlü insanın gücünden dolayı güçsüze işine gelen şeyi yaptırması doğrudur.

– Bu anlamıyla anlıyorum. Gerçek anlamda yönetenden söz ediyorum. Hadi şimdi sözlerimi çarpıtıp istediğin şekle sok.

– Thrasymakhos ile alay edecek kadar çıldırmadım! Hem bu sanki aslandan kıl koparmaya benzer.

– Biraz önce denedin de beceremedin ama.

– Hadi artık! Bu sözlerden vazgeç de soruma yanıt ver. Gerçek anlamıyla hekim nedir? Hekimlikten para kazanan insan mı yoksa insanları iyileştiren kişi mi? Ne dersin?
– Elbette ki iyileştiren.
– Kaptan kimdir? Gemicilerin lideri midir yoksa sıradan bir gemici mi?
– Gemicilerin lideridir.
– Yani sadece gemide olduğu için değil sahip olduğu bilimden dolayı da kaptan sıfatını hak ediyor.
– Evet.
– Peki bu noktada onların işine gelen bir şey yok mudur?
– Vardır.
– Zaten sanat da insanların istediklerini yapabilmeleri için vardır, değil mi?
– Elbette.
– Bu durumda sanat kusursuz olmak dışında bir şey istemez, değil mi?
– Anlamadım söylediğini.
– Şöyle anlatayım: Biri gelip sadece bir bedene sahip olmamın yeterli olup olmadığını sorsaydı, yanıt olarak ona bedenin ihtiyacı olan şeyler olduğunu, hekimlik sanatının da bu ihtiyaçları gidermek için var olduğunu, bedenin sadece var olmasının yeterli olmadığını, hekimlik sanatı sayesinde bedenin çıkarına olacak olanların da var edildiklerini söylerdim. Sence sözlerim doğru olur muydu?
– Doğru olurdu. 342
– Tamam da hekimlik tek başına yeterli midir? Başka sanatlara ihtiyacı yok mudur? Yani gözün görmeye, kulağın duymaya ihtiyacı olması gerekir. Bunlar sayesinde göz ve kulak kendi sanatlarını icra edebilirler. Diğer sanatlar da aynı şekilde midir? Onların

da özlerinde bir yeterlilik var mıdır? Yani her sanat kendisinin yararına olacak bir diğer sanatı, bu yeni sanat da bir başkasını aramaz mı? Belki de her sanatın kendisi için yararlı olanı bulduğunu söylememiz gerekir. Bundan dolayı da yetersiz olduğu noktalarda başka bir sanata ihtiyaç duymaz. Ne de olsa sanatlarda herhangi bir yetersizlik ya da eksiklik söz konusu değildir. Sanat sadece kendisiyle ilgili şeyleri araştırmakla yetinir ve bir sanat tam anlamıyla sadece kendisi olduğu sürece onun içinde hiçbir problem olmaz. Biraz önce bahsettiğimiz gerçek anlamına göre bu sorunun yanıtı nedir?

– Sanırım dediğin gibi.

– Yani hekimlik, hekimliğin değil bedenin yararına olan şeyle ilgilenir.

– Evet.

– Ata binme de ata binme sanatının değil atların yararına olan şeyle ilgilenir. Sanatların herhangi bir eksikleri olmadığı için, kendi yararına olanla değil neyin sanatıysa onun yararına olanla ilgilenir.

– Evet, böyle.

– Thrasymakhos! Bir sanat ne ile ilgili bir sanatsa o şeyden daha üstündür değil mi?

Pek de istekli olmadan "evet" dedi. Sonra devam ettim: "Bu durumda herhangi bir konudaki herhangi bir bilgi kendisinden daha üstün olanın değil daha aşağıda olanın çıkarını gözetir." Thraymakhos bunu da pek istekli olmadan kabul etti.

– Yani bir hekim, hekim olduğu sürece kendi yararına olan şeye değil hastanın yararına olan şeye bakar. Hekim kelimesi gerçek anlamıyla bir tüccarı değil, bedeni tedavi eden birini ifade eder. Aynı fikirde miyiz?

– Evet.
– Kaptan da gerçek anlamıyla bir gemici değil onların lideridir.
– Doğru.
– Bu durumda da insanlar kaptanın yararına değil geminin yararına olan şeyi yapacaklar, kaptan da emirlerini buna göre verecektir.

Thrasymakhos bu fikri de istemeden kabul etti.

– Thrasymakhos! Bu durumda hiçbir yönetici yönettiği sürece kendi yararına olanı yapmıyor. Sadece yönettiği insanların istediklerini yapıyor, onların çıkarlarını düşünüyor. Yani her yapılan şey, yönetilenlerin çıkarlarına göre yapılıyor.
– Burada Thrasymakhos'un doğru tanımının tam aksine bir tanıma ulaşmıştık ve herkes bu durumun farkındaydı. 343
– Sokrates! Senin bir hemşiren var mı?
– Nasıl soru bu? Hem benim soruma yanıt versene.
– Hemşiren soğuk algınlığı olduğunun, burnunun aktığının farkında değil, seni tedavi etmiyor. Hem bir çobandan da farkın yok. Bu yüzden soruna yanıt veremem.
– Ne demek şimdi bu?
– Şöyle anlatayım: Senin görüşüne göre çobanlar çeşitli hayvanları kendileri ya da efendileri için değil hayvanların yararına besliyorlar, otlatıyorlar. Yine senin görüşüne göre kentleri yönetenler de sürüyü yönetenler gibi davranıyorlar ve kendi yararlarına olanı yapmıyorlar. Doğrunun ve yanlışın ne olduğunun farkında değilsin. Doğruluk denilen şey, başka bir insan için yararlı olan, yani güçlünün yani yönetenin yararına olan şeydir. Aynı şey güçsüzün

ve yönetilenin zararına olan şeydir. Yanlışlık ise bu tanımın tam tersidir. Güçlü, diğerlerinden daha üstte olduğu için yönetilen insanlar yönetene boyun eğerler. Böylece kendi mutluluklarını değil yönetenin mutluluğunu sağlamaya çalışırlar. Sokrates! Sen saf bir insansın. Ancak her zaman doğru insan, başka insanlarla ilişkilerinden zararlı çıkar. Örneğin doğru ve yanlış insan bir ortaklık kursunlar. Bu durumda doğru insan zararlı olacaktır. Eğer vergi ödenecekse, her ikisi de eşit mala sahip olsalar da doğru insan çok, yanlış insan az vergi verir. Vergi toplanacağı zaman ise durum tam tersine döner. Yine her iki insanın birden yönetimde olduklarını varsayalım, doğru insan işine kendini daha fazla kaptıracağı için, artık eviyle ilgilenemez olur. Bu doğruluk devletten kendisine bir çıkar sağlayamamasına da neden olur. Yine her zaman doğru kalmak istediği için de
344 yakınlarının tepkisini çeker. Yanlış insan için durum farklıdır. Biraz önce söylediğim gibi, yanlış insan büyük çıkarlar elde eder. Böyle bir örneği incelediğin zaman, doğru olmayan insanın ne gibi kazançlar elde ettiğini sen de göreceksin. Yanlış davranışı takip edelim, bakalım nereye gidiyor! Yanlış davrananlar mutlu oluyor, sen haksızlığa uğramana rağmen, karşılık vermediğin için zor durumda kalmaya devam ediyorsun. Sonuç olarak, bu tür bir yanlışlık tiranlığa dönüşür. Tiranlar diğer insanların mallarını alırlar, hem de kademe kademe değil bir anda, hepsini birden alırlar. Malların devlete mi özel kişilere mi ait olduğuna bakmazlar. Başka bir insan ise sadece bir yanlışlık yapacak olsa bu işten zararlı çıkar. Herkes tarafından kötülenir. Yaptığı yanlış ne ise kendisine soyguncu, satıcı, yağmacı, hırsız vb. isimler konulur. Fakat bir başkası insanların mallarını elinden almak-

la kalmaz aynı zamanda bir de onları köle yapar. İşte ona bir şey denmez. Hem vatandaşlarını zor duruma sokan hem de yanlışlığı sonuna kadar sürdüren bu insanın çok mutlu biri olduğu düşünülür. Yanlışın eleştirilmesinin nedeni, yanlış yapma korkusu değil haksızlığa uğrama korkusudur. Evet Sokrates! Gördüğün gibi özgür bir insan için doğruluktan çok yanlışlık yakışık almaktadır. Bu sayede daha güçlü olur ve daha iyi yönetecek hale gelir. Evet önceden de belirttiğim şekilde, doğruluk güçlü olan kimsenin yararına olan şeydir.

Thrasymakhos bu sözleri söyledikten sonra gitmek istedi. Oradakiler onu bırakmadı, ayrıca sözlerinin tartışılmasını istediler. Ben de aynı görüşteydim. Şöyle dedim:

– Sevgili Thrasymakhos! Bu kadar önemli şeyler söyledikten sonra, nasıl olur da gitmeye kalkışırsın. Oysa söylediklerinin doğru olup olmadığına bakmamız gerekmiyor mu? Hem burada ulaşacağımız sonuç, bundan sonrasında daha iyi bir yaşam sürmemizi de sağlayacaktır. Bu önemsiz bir konu mu?
– Önemsiz dedim mi?
– Önemsizmiş gibi davranıyorsun, belki de bizi umursamıyorsun. Senin bildiğin şeyleri bizler bilmediğimiz için yaşantımızın iyi mi yoksa kötü mü olacağı da seni ilgilendirmiyor. Hadi bakalım, bizlere yardımcı ol. Hem burada çok kalabalığız. Ben 345
şöyle düşünüyorum: Yanlışlara engel olmasak da onun dilediği gibi davranmasına izin versek de yanlışın doğrudan daha kârlı olduğuna inanmam. Yine biri yanlışlık yapsa, bunu bilerek yapıp yaptığı şeyi gizli de yapsa alenen de yapsa, yine yanlışlığın doğruluktan daha kârlı olduğuna inanmam. Sadece

ben değil pek çok başka insan da benim gibi düşünüyor. Bu nedenle bizlerin doğruluğun yanlışlıktan daha üstün olduğu yönündeki görüşümüzü değiştirmelisin.

— Nasıl yapabilirim bunu? Biraz önce söylediklerime inanmıyorsan seni zorlayamam ya! Başka ne yapabilirim?

— Tanrılar aşkına lütfen! Senden tek istediğim şey, sözlerini değiştirmemen. Eğer değiştireceksen de bunu açıkça yap. Daha önceden söylediklerine bakalım. Bize hekimi gerçek anlamıyla tanımlarken, aynı tanımı çoban için yapmadın. Sanki çoban hayvanlarının iyiliğini düşünen biri değilmiş gibi davranıyorsun. Onu hayvanları yemek için besleyen obur biri ya da onları satmak isteyen bir tüccarmış gibi anlattın. Fakat çobanlık sanatının en büyük özelliği, yönetilen koyunların iyiliklerinin düşünülmesidir. Gerçek anlamıyla çobanlık, bu sanatın özelliklerini yeterince yerine getirmektir. Bunu kabul ediyorsak, ister istemez herhangi bir yöneticinin kendisinin ya da başka birinin değil yönettiği insanların iyiliğini düşünmesidir. Sence devleti yönetenler ya da gerçek anlamda yöneticiler, bu işi isteyerek mi yapıyorlar?

— Bence değil, kesinlikle böyle.

— Thrasymakhos! Nasıl olur bu? Eğer ortada bir tiranlık yoksa hiç kimse isteyerek bir görevi üstlenmez. İnsanlar kendilerine değil de yönetilenlere yararlı
346 olmak amacıyla belirli bir para karşılığında bu işi yapmıyorlar mı? Neyse boşverelim de şu soruma yanıt ver: Sanatlar birbirlerinden nasıl ayrılırlar? Sanatın özelliklerini inceleyerek, değil mi? Neyse düşündüğünün tam tersini söylemeyi bırak da devam edelim.

— Tamam bu şekilde inceleyerek olur.

– Bu durumda sanatlardan bir değil, çok sayıda yarar elde ederiz. Hekimlik iyileşmemizi, kaptanlık deniz yolculuklarımızı sağlar. Diğer sanatların da başka yararları vardır.
– Evet.
– Sonuçta para kazanma sanatından para elde edilir, değil mi? Çünkü amacı para kazanmaktır. Belki de hekimliği ya da kaptanlığı aynı şey olarak görüyorsundur. Yani bir kaptan denizde kaldığı zaman iyileşiyorsa ona hekim denir mi?
– Denmez.
– Para kazanırken iyileşen birine, hekim der miyiz?
– Olur mu öyle şey!
– Bir başkası hastaları iyileştirirken para kazanıyorsa, bu hekimin para kazanma sanatını bildiğini söyler misin?
– Söylemem.
– Yani her sanatın başka bir yararı vardır. Buna itirazın var mı?
– Yok diyelim.
– Peki, tüm sanatların ortak bir yararı var mıdır? Eğer varsa ortak olarak yaptıkları bir iş de var demektir.
– Doğru.
– Bu durumda sanatçıların para kazanıp kendi sanatlarından yararlanıyor olmaları, aynı zamanda para kazanma sanatıyla da ilgilenmelerinden kaynaklanmaktadır.

Thrasymakhos söylediğim şeyi pek de istekli olmadan kabul etti.

– Yani bu insan, para kazanma işini kendi sanatından ayrı görmüyor. Özetle söylemek gerekirse hekimlik sanatı sayesinde sağlık, mimarlık sayesinde ev, para

kazanma sanatı sayesinde para elde ederiz. Diğer sanatlarda da aynı durum geçerlidir. Herkes kendi işinin işçisidir. Neyi yapması gerekiyorsa onu yapar. Fakat sanat sahibi bu işten para kazanmasa da sanatını icra eder.

– Sanırım hayır.

– Para karşılığı olmadan bir şey yapsa yine de yararı olmaz mı?

– Olur.

– Thrasymakhos! Bu durumda her sanatın sadece kendi yararına olan şeyleri elde etmediği açık. Daha önceden de söylediğim gibi, güçlü olanlar kendi yararlarına olan şeyleri değil güçsüz olanların yararına şeyler yaparlar. Bu nedenle biraz önce hiç kimsenin kendiliğinden yönetmeye talip olmayacağını, bunu yapacaksa da belirli bir para isteyeceğini ve ancak bu şekilde başkalarının kötü durumlarını düzeltmeye çalışacağını söylemiştim. Eğer bir insan sanatı sayesinde bir şeyler elde etmek istiyorsa, bu insan kendisi için en iyi olanı değil yönetilen için en iyi olanı yapmaya çalışır. Bundan dolayı yönetecek olanlara para verilir. Bazen de para yerine onur vermeyi tercih ederiz. Birileri yönetmekten uzak duruyorsa, onu da cezalandırırız.

347

Glaukon: "Söylediklerin tamam da Sokrates, ceza neyin nesi oluyor? Bu da mı ücret?"

– İyi insanlar yönetme işini üstlendikleri zaman karşılık olarak nasıl bir şey beklediklerini bilmiyorsun sanırım. İnsanın şeref, para gibi şeylere düşkün olması ayıp bir şeydir.

– Doğru.

– Bu nedenle de iyi insanlar para ya da şeref için yönetmezler. Eğer yönettikleri için karşılık olara para

isteselerdi, "ücretli çalışarak" ya da yaptıkları işten yarar sağlayarak kendilerine para alsalardı "çıkarcı" olarak damgalanırlardı. Şeref için de istemezler, çünkü şeref düşkünü insanlar değildirler. Bu nedenle de yönetmek için kendilerini zorlayacak bir şey olması gerekir. Bu da bir ceza olabilir. Kim bilir, belki de insanın herhangi bir ceza olmaksızın yönetmeye kalkışması, tam da bu nedenle eleştiri konusu olmaktadır. Peki ceza nedir? En önemli ceza, biz yönetmediğimiz zaman bizden daha kötü olanın yönetime girmesidir. Bu nedenle en önemli insanların, bu tür bir korkudan dolayı yönetmeye başladıklarını düşünüyorum. Amaçları bir şeyler elde etmek, bir şeyler kazanmak değildir. Eğer bir başka insan kendilerinden daha önemli değilse ya da en azından aynı oranda önemli değilse yönetimi ister istemez kendileri üstlenirler. Öte yandan bir devletteki herkesin çok iyi olduğunu varsayalım, böyle bir durumda da insanlar yönetimi üstlenmeyi değil üstlenmemeyi tercih ederlerdi. Hem zaten yöneten insanın kendi çıkarlarını değil de yönettiği insanların çıkarlarını düşündüğü de buradan belli olurdu. Çünkü diğer insanlara yardım etmekten çok, onlardan yardım almak çok daha herkesin yararınadır. Bu nedenle Thrasymakhos'un dediği şekilde doğrunun güçlü insanın çıkarına olan şey olduğu düşüncesinde değilim ancak bu daha sonra incelenecek bir şey. Üzerinde durmak istediğim nokta, yine Thrasymakhos'un biraz önce ifade ettiği yanlış insanın doğru insandan daha iyi bir yaşam sürdüğü düşüncesi. Glaukon! Bu konuda ne düşünüyorsun? Doğru insan mı yoksa yanlış insan mı daha iyi bir yaşam sürer?

— Bence doğru insan daha iyi yaşam sürer.

348 – Thrasymakhos'un yanlış insanın elde edeceği avantajlarla ilgili söylediklerini duymadın mı?
– Duydum da inanmıyorum buna.
– O halde Thrasymakhos'u doğru söylemediğine ikna etmeye çalışalım, ne dersin?
– Olur.
– Doğru insanların ne gibi avantajları olduğunu söylemeyelim, böyle yaparsak o da yanlış insanın avantajlarını sıralayacak ve en sonunda hangisi daha iyi diye bir başkasına başvurmamız gerekecek. Daha önceden yaptığımız gibi konuyu inceleyelim. Böylece hem kendimizi savunuruz hem de karar verici konumunda oluruz.
– Tamam.
– Peki, o halde başlayalım.
– Olur.

Sonra Thrasymakhos'a dedim ki:

– Baştan alalım, sence son derece yanlış olmak son derece doğru olmaktan avantajlı mıdır?
– Evet, gerekçelerimi de sıraladım.
– Doğruluğun ve yanlışlığın iyilik ve kötülük olduğunu söyleyebilir miyiz?
– Söyleriz.
– Yani doğruluk iyilik, yanlışlık kötülüktür.
– Hayır, böyle bir şey olmaz, hem olsaydı yanlışlık daha iyidir, der miydim hiç?
– Peki tanımı sen yap!
– Tam tersi.
– Doğruluk, kötülük mü?
– Hayır, doğru insan iyi olmasına iyidir ancak istediği şeyi bilmez.
– Peki, yanlış insan kötü müdür?

– Yok, o da neyin çıkarına olduğunun farkında olan insandır.
– Thrasymakhos! Yanlış insan, en akıllı insan mıdır?
– Evet, böylesi insanlar diğer insanları, kentleri yönetebilen, son derece yanlış ve akıllı insanlardır. Sanırım hırsızlardan filan bahsettiğimi sanıyorsun, gerçi hırsızlık da yakalanmadan yapılıyorsa yararlıdır. Ama neyse konumuz bu değil.
– Söylediğin şeyi anlıyorum fakat kafamı karıştıran nokta, yanlışlığın akıl ve diğer önemli niteliklerle bir arada olması, doğrulukla değil.
– Kafan karışabilir ama gerçek bu.
– İyice zorlaşıyor, diğer insanlar gibi yanlışlığın kötü bir şey olduğunu söyleyip ama aynı zamanda avantajlı bir şey de olduğunu söyleseydin yanıtlamak kolay olurdu. Çünkü bu durumda farklı bazı noktalardan hareket ederdik. Fakat sana göre yanlışlık, akıl ve diğer önemli şeylerle bir arada yer alıyor. Bu durumda yanlışlığın güçlü ve aynı zamanda güzel olduğunu da iddia edeceksindir. Yani doğruluk için kullandığımız bütün sıfatlar, onun için de geçerli olacak. 349
– Güzel!
– Eğer gerçekten de böyle düşünüyorsan, konuyu sonuna kadar inceleyelim. Sanırım şaka yapmıyorsun ve ve bunlar gerçek düşüncelerin.
– Bunun benim gerçek düşünce olup olmamasının bir önemi yok, sen sadece benim düşüncemi çürüt!
– Doğru bunun bir önemi yok. Şimdi soruma yanıt ver: Herhangi bir konuda doğru bir insan bir başka doğru insanı geçmek ister mi?
– İstemez, çünkü böyle olursa diğerinin cömertliğini engellemiş olur.
– Doğru insan, bir başka doğru insanı geçmek ister mi?
– İstemez.

– Doğru olmayan kişiyi geçmek ister mi? Bunu doğru bulmaz mı?
– Bunu ister istemesine de bu çıkarına değildir.
– Ama bunu doğru bulur mu? Sorduğum soru bu! Yapacağı şeyi doğru bulur mu?
– Bulur.
– Yanlış insana ne dersin? O da doğru insanı geçmek ister mi?
– İster, o insan herkesi geçmek ister.
– Yani yanlış insan, hem yanlış birini geçmek hem de diğerlerinden daha fazla şey elde etmek ister, değil mi?
– Evet.
– O halde doğru insan kendisine benzemeyeni geçmeye çalışır, hedefinde kendisine benzeyen yoktur. Yanlış insan ise hem kendisine benzeyen hem de benzemeyen kişiyi geçmek ister.
– Haklısın.
– Akıllı olan insan yanlış insandır, doğru insan değildir.
– Evet.
– Yanlış, akıllı ve önemli arasında benzerlik vardır. Doğru insan ise bunlara benzemez.
– Tabii ki insan sadece kendisi gibi olana benzer, diğerlerine benzemez.
– Yani herkes benzediği şey gibidir.
– Elbette.
– Thrasymakhos! Bazı insanların müzik konusunda fikirlerinin olduğunu, bazılarının ise olmadığını kabul eder misin?
– Ederim.
– Biri tecrübeli, diğeri acemi ise hangisi ustadır?
– Bilen, ustadır.
– Yani biri ustaysa diğeri de acemidir ve iyi olan usta, diğeri de acemi olandır.
– Doğru.

– Hekimlik konusunda da aynı durum geçerlidir, değil mi?
– Tabii ki.
– Müzik konusunda fikri olan insan dediğimiz kimse, müzik aletinin tellerini akort edebilen bir başka ustayı geçmeye çalışır mı? Bu işten bir çıkarı var mıdır?
– Yoktur.
– Ancak müziği bilmeyeni geçmek ister, değil mi?
– İster.
– Bir hekim hastasının neler yiyeceğini belirlerken hekimliği geçmek ister mi? 350
– İstemez.
– Hekim olmayanı geçmek ister mi?
– İster.
– Diğer konularda bilgili bir insan, bir şey yaptığı zaman diğer bir bilgili insanı geçmek ister mi yoksa sadece diğerleriyle benzer bir sonuca mı ulaşmak ister?
– Benzer sonuca ulaşmak ister.
– Bilgisiz olana ne dersin? Bilgiliyi de bilgisizi de geçmek ister mi?
– İsteyebilir.
– Bilgili olan akıllı mıdır?
– Akıllıdır.
– Akıllı olan iyi midir?
– İyidir.
– Yani iyi ve akıllı insan kendisine benzeyeni değil benzemeyeni geçmek ister.
– Doğru.
– Kötü ve bilgisiz olan ise hem kendisini hem de diğerlerini geçmek ister.
– Öyle olmalı.
– Thrasymakhos! Daha önceden yanlış insanın, kendisine benzeyen ve benzemeyen insanı geçmek isteyen insan olduğunu söylemiştin, değil mi?

– Evet.
– Doğru insan ise kendisine benzemeyeni geçmek istiyordu, benzeyeni geçme çabasında değildi.
– Haklısın.
– Bu durumda doğru insan akıllı ve bilgili, yanlış insan da akılsız ve bilgisiz olan oluyor.
– Dediğin gibi olsun.
– Her şeyin benzer gibi olduğu noktasında aynı görüşteydik, değil mi?
– Evet.
– Yani doğru, akıllıdır ve bilgilidir, yanlış insan akılsız ve bilgisizdir.

Thrasymakhos söylediklerimi zorla da olsa kabul etti ancak epeyce sıkılmıştı. Hava da sıcaktı ve terlemişti. O güne kadar Thrasymakhos'un hiçbir zaman ter içinde kaldığını görmemiştim, o gün ilk kez gördüm. Doğruluğun iyilik ve akıllılık, yanlışlığın ise akılsızlık ve bilgisizlik olduğunu netleştirdikten sonra devam ettim.

– Bu konuyu netleştirdik Thrasymakhos! Ancak daha önceden yanlışlığın güçlü olduğunu da söylemiştik, değil mi?
– Evet de bu konuşmadan memnun değilim. Hem söylemek istediklerim de var. Ancak konuşmaya devam edersem, uzattığımı söyleyeceğini biliyorum. Bu nedenle ya konuşmam için izin ver ya da sorularına yanıt vereyim. Ancak sorularına yanıt verirsem, masalcılara yanıt verir gibi kafa sallamaktan ibaret olacaktır yapacağım şey.
– Tamam, sadece gerçek düşüncenin dışında bir şey söyleme yeter.
– Konuşmama izin vermiyorsun, bari en azından yanıtlarıma karışma.

– Tamam, nasıl yanıt vermek istersen öyle ver.
– Sor. 351
– Sırayı bozmamak adına tekrarlıyorum. Yanlışlık ve doğruluk nasıl şeylerdir? Daha önceden yanlışlığın doğruluktan daha güçlü olduğunu ve daha iyi olduğunu söylemiştin. Oysa şimdi doğruluğun, akıllılık ve iyilik olduğunu söyledik ve yine bilgisizlik olarak nitelendirilen yanlışlıktan daha güçlü olduğu konusunda da herkes hemfikirdir. Thrasymakhos! Benim yine de konuyu bu kadar kısa süre içinde incelemeye niyetim yok. O yüzden şu soruma yanıt ver: Sence bir devlet haksızlık yapıp diğer devletleri köleleştirebilir mi? Yani böyle davranan bir devlet var mıdır?
– Vardır, hem de büyük boyutlarda haksızlık yapmıştır.
– Tam da sorduğum şey buydu. Peki bir devlet, başka bir devleti egemenliği altına aldıysa onu egemenliği altında tutabilmek için doğruluğa mı yanlışlığa mı ihtiyaç duyar?
– Eğer söylediğin şekilde doğruluk akıllılıksa, doğrulukla bunu yapar, benim dediğim gibiyse o zaman yanlışlıkla.
– Kafanı sallamayıp doğru düzgün yanıtlar vermenden memnunum.
– Ne de olsa senin beğenini kazanmak istiyorum.
– Peki, o zaman biraz daha beğenimi kazanmak için yanıt ver. Bir yerde ne kadar hırsız, yağmacı varsa bu insanlar kendilerine yanlış şeyleri hedefleyerek bir şeyler becerebilirler mi?
– Beceremezler.
– Eğer birbirlerine haksızlık yapmazlarsa daha iyi sonuçlar elde edilmez mi?
– Edilir.

— Thrasymakhos! Bu durumda diyebiliriz ki bir yerde yanlışlık varsa, orada kavga ve nefret olur. Doğruluk varsa o zaman da dostluk ve iyi geçinme vardır.
— Tamam, bir itirazım yok.
— Peki, şimdi soruma yanıt ver: Yanlışlığın olduğu yerde kavga çıkıyorsa böyle bir durumda özgür ya da köle herhangi bir insan, bulunduğu durumdan mutsuzluk duymaz mı? Böyle bir şey yaşandığı zaman, olayın gerçekleştiği yer mutsuzluk yuvası olmaz mı?
— Olur.
— İki kişi arasında bu yanlışlık ortaya çıkarsa yine insanların araları bozulmaz mı? Bu insanlar birbirlerinden nefret ederler, değil mi? Hem doğruya olduğu gibi birbirlerine de düşman olurlar.
— Evet.
— Peki, sadece bir kimsede yanlışlık varsa yine aynı sonuçlar ortaya çıkar mı?
— Çıkar.
352 — Yani yanlışlık her nerede olursa olsun, yani bir kentin, ordunun, dostluğun ya da herhangi bir şeyin içinde ortaya çıkabilir ve ortaya çıktığı yerde her şeyi mahveder. Hem kendisine, hem de doğru olanlara düşman olur.
— Haklısın.
— Yanlışlık, sadece bir kişide ortaya çıktığı zaman da aynı etkiye sahiptir. İnsan kendi kendisiyle anlaşamaz ve bir şey yapamaz duruma gelir. En sonunda da hem kendisine hem de doğru olana düşman olur, değil mi?
— Evet.
— Tanrılar doğru mudur?
— Doğru olduklarını kabul edelim.
— O halde yanlış insan, tanrılara da düşmandır. Thrasymakhos! Ne dersin? Doğru insan tanrılara dost mudur?

– Peki güzel, söylediğin bu sözün tadını çıkar bakalım. Evet! Evet! Devam et. Hem keyfini bozup dostlarının yanında canının sıkılmasını da istemiyorum.
– Hadi bakalım o zaman bu keyfimi kaçırma da yanıt ver. Doğru insanlar daha iyidir, daha akıllıdır ve daha başarılıdır diyelim. Buna bir itirazın yoktu. Yanlışların ise tam tersi olduğunu söyledik. Eğer biri kalkıp yanlış insanlar bir araya gelip birlikte bir şeyler yapabilirler derse yine de yanılıyordur. Çünkü bu insanlar tam anlamıyla yanlış olsalardı birlikte bir şey yapamazlardı. Eğer düşmanlarına kötülük yapıyorlarsa, birbirlerine de düşmanlık yapmaları gerekecekti. Belki de böyle davranmamalarını sağlayan ortak bir doğruluk amaçları vardır. Birileri yanlışlık yapıyorsa belirli oranda yanlıştır, baştan aşağı yanlış olan bir insanın herhangi bir şey yapma şansı yoktur. Evet, şimdi görebildiğim kadarıyla yanlış insanlar sadece doğruluk sayesinde bir şey yapabilmekteler. Ancak bu durum senin ifade ettiğin şekilde gerçekleşmiyor. Neyse, sırada yanlış insanların doğru insanlardan daha mutlu olup olmadıklarına bakmak var. Bu konuyu incelemeyi sonraya bırakmıştık. Anlattıklarımız doğru insanların daha mutlu olduklarını ortaya koydu fakat yine de konuyu incelemekte yarar var. Sonuçta üzerinde durduğumuz konu nasıl yaşanması gerektiğine dair.
– Peki.
– Tamam, sana göre atın bir işlevi var mı??
– Yapar.
– Tamam, atın ya da başka bir hayvanın işlevi, sadece o hayvan tarafından ya da en iyi şekilde o hayvan tarafından mı yerine getirilebilir?
– Anlamadım.

– Gözlerin dışında başka bir uzvunla görebilir misin?
– Hayır.
– Kulakların dışında başka bir uzvunla duyabilir misin?
– Hayır.
– Yani bu işlevler göz ve kulağa ait görevlerdir.
– Tabii ki.
353 – Asmayı kasabın kullandığı bıçakla ya da ayakkabıcının bıçağıyla kesebilir misin?
– Kesebilirim.
– Ancak yine de en güzeli asma için kullanılması gereken bıçaktır, değil mi?
– Elbette.
– Yani bu, asma bıçağına ait bir işlevdir.
– Evet.
– Biraz önce bir şeyin işlevinin sadece kendine has olup olmadığını ya da bu işlevi en iyi yerine getirenin yine kendisi olup olmadığını sormuştum, sanırım şimdi anladın.
– Evet, anladım. Bence böyle bir şey vardır.
– Tamam, bu kendine özgülük üstün bir şey midir?
– Elbette.
– Kulakların bir işlevi var mı?
– Var.
– Ancak bazen kötü bazen de iyi duyuyorlar değil mi?
– Doğru.
– Gözler eğer görmeyi beceremeyip görme bozukluğuna sahipseler ve başka bir özellikleri de yoksa yapmaları gereken şeyi en iyi şekilde yapabilirler mi?
– Yapamazlar ama sen görme işlevinden mi yoksa kör olmaktan mı bahsettin?
– Sorum bu değildi! Yerine getirilen bir işlevde üstünlük varsa o şey işlevini iyi mi kötü mü yerine getirir?
– Soruyu anladım.

– Kulaklar kendilerine has bir özelliğe sahip değillerse işlevlerini iyi bir biçimde yerine getiremezler, değil mi?
– Elbette.
– Diğer şeyler için de aynı durum geçerli midir?
– Evet.
– Bir sonraki soruma yanıt ver. Aklının yapmayı başardığı ama diğer uzuvlarının yapmayı beceremediği bir şey var mıdır? İncelemek, araştırmak, karar vermek, yönetmek gibi şeyler değil mi bunlar? Bu işlevleri de akıldan başka bir şey yerine getiremez, değil mi?
– Getiremez.
– Yaşamak aklın işi midir?
– Tabii ki.
– İyi ve kötü akıl var mıdır?
– Vardır.
– Thrasymakhos! Akıl eğer kendisine has şeylere sahip değilse, işlevini iyi bir biçimde yerine getirebilir mi?
– Getiremez.
– O halde şöyle diyebiliriz, iyi bir akıl tarafından yönetilmek iyidir, kötü bir akıl tarafından yönetilmek kötüdür.
– Doğru.
– Doğruluğun iyilik, yanlışlığın da kötülük olduğunu söylemiştik, değil mi?
– Evet.
– Bu durumda doğru akıl ve doğru insan iyi bir yaşam sürerken, yanlış akıl ve yanlış insan kötü bir yaşam sürer.
– Evet, böyle olmalı. 354
– Doğru şekilde ve iyi yaşayan insan en büyük mutlulukları elde eder, diğerleri edemez.
– Evet.

– Yani doğru insan mutlu, yanlış insan mutsuzdur.
– Haklısın.
– Mutlu olmak yararlı, mutsuz olmak zararlıdır diyebilir miyiz?
– Diyebiliriz.
– O halde sevgili Thrasymakhos! Yanlış olmak, hiçbir zaman doğru olmaktan daha iyi değildir.
– Sevgili Sokrates! Şu Bendis Bayramı gününde sana böyle bir zafer hediye etmiş oldum.
– Evet, sevgili Thrasymakhos! Zaferimi sana borçluyum. Neyse ki sakinleştin. Ancak ziyafetin benim varlığım nedeniyle istediğin gibi geçmedi. Bazı açgözlü insanlar sofradaki yemeklerden çok yemek isterken, hiçbirinin tadını çıkaramazlar. Ben de aynı şekilde doğruluğun ne olduğunu öğrenemedim ve işimi yarım bıraktım. Doğruluk bir kötülük müdür, bilgisizlik midir yoksa iyilik ve bilgi midir? Bu konuları incelemeye başladım. Doğruluğun yanlışlıktan daha iyi bir şey olup olmadığı yönündeki tartışmaya gelince, bu konudan kafamı kaldıramadım. Bu kadar şey konuştuk ve sonuçta yine bir şey bilmediğimi anladım. Eğer doğrunun ne olduğunu bilmiyorsak, nasıl olur da onun bir iyilik olup olmadığını anlarız?

İKİNCİ KİTAP

Bunları söyleyince konunun kapanacağını sanmıştım ama henüz bir başlangıçmış. Her konuya düşünmeden atlayan Glaukon, Thrasymakhos'un tartışmadan ayrılmasına razı olmadı. 357

– Sokrates! Ne amaçlıyorsun? Sözlerine inandığımızı mı düşünmek istiyorsun yoksa gerçekten de doğruluğun yanlışlıktan daha iyi olduğunu açıklamaya niyetin var mı?
– Sizi gerçekten inandırmak isterim ama bunu yapamam.
– İstediğin şey ve davranışların birbirine uygun değil. Sana göre kendiliğinden iyi bir şey yok mu? Böyle bir şey varsa, o şey ne olursa olsun onu seveceğiz. Örneğin mutluluk böyledir. Bir de bazı hazlar vardır, bunların hiçbir zararı yoktur, sadece bize keyif verirler.
– Evet, bu türden şeyler var.
– Hem kendisi hem de sonuçları itibariyle iyi olan şeyler yok mu? Örneğin akıllı olmak, görme yetisine sahip olmak, sağlıklı olmak gibi şeyler bu gruptadır.
– Haklısın.
– Bir üçüncü iyi grubu daha yok mu? Antrenman, hekimlik, ilaçlar gibi şeyler de bir iyilik yaparken karşılığını da alırlar. Bu tür şeylerin kendilerini değil bize sağladıkları yararları severiz.

— Bu da doğru ancak bunları sınıflandırırken nereye varmak istiyorsun?

— Doğruluk, bu gruplardan hangisindedir?

358 — Bence doğruluk en güzel gruptadır. Kendisi de iyidir, sağladığı sonuçlar da iyidir. Aynı zamanda mutlu olmak isteyenler de doğru olmayı amaçlarlar.

— Ama herkes aynı şeyi düşünmez. Bu insanlar doğruluğun elde edilmesi zorlu bir şey olduğunu ve bu nedenle de doğruluktan uzak durmak gerektiğine inanırlar. Ancak doğruluk yararlı ve şeref kazandıran bir şey olduğu için onu elde etmeye de çalışırlar.

— Evet, böyle düşündüklerini biliyorum. Hatta Thrasymakhos da biraz önce bu nedenle doğruluğu eleştirip, yanlışlığı övdü. Ancak inatçı bir insanım.

— Neyse bir de beni dinle. Belki fikirlerin değişir. Hem Thrasymakhos'u etkilediğini ve kolayca onu tartışmadan çekilmeye zorladığını sanıyorum. Öte yandan ben bu kadar kolayca işin peşini bırakmam. Hem doğruluğun hem de yanlışlığın ne olduğunu bilmek istiyorum. Sonuçlarını boşveriyorum, öğrenmeyi arzuladığım şey doğruluk ve yanlışlık insanlara ne gibi özelliklere kazandırırlar? Seni bilmem ama benim önerdiğim yöntem şu: Öncelikle doğruluk nedir ve nasıl ortaya çıkar, sonra da doğru davranmak isteyen insanların bu yaptıkları şeyi bir tercih neticesinde değil, böyle yapmak zorunda kaldıkları için yaptıklarını ispatlayacağım. Çünkü çoğu insan yanlış insanın doğru insandan daha iyi bir yaşam sürdüğünü düşünür. Sokrates! Ben aynı düşüncede değilim ancak Thrasymakhos ve başka bazı insanların sözlerini duyunca şaşırıyorum. Hiç kimse benim istediğim şekilde doğruluğu anlatmadı, doğruluğun yanlışlıktan daha üstün olduğunu açıkladı. Ancak ben sadece doğruluğun övülmesini istiyorum, o, sa-

dece kendisi için övülmelidir. Bunu senin yapmanı istiyorum. Ben elimden geldiğince yanlış insanı öveceğim, bu sayede sen de doğru insanı övmek zorunda kalırsın, ne dersin?

— Tabii olur. Hem bir insan düşünüyorsa, kendisinin dinlemekten ve karşılık vermekten daha fazla hoşlanabileceği bir şey var mıdır?

— Tamam, öncelikle doğrunun ne olduğunu ve nereden kaynaklandığını anlatacağım. Doğada haksızlık yapmanın iyi, haksızlığa uğramanın kötü olduğuna dair bir görüş vardır. Daha fazla sayıda insan haksızlığa uğrar ve her iki türden örnekler sayesinde insanlar bunun zevkini ve acısını hissetmişlerdir. Her zaman haksızlık edemezlerdi ve her zaman yapılan haksızlıklardan da kaçamazlardı, bunun sonucunda 359
bir uzlaşmaya giderek yasalar yaptılar. Bu sayede de haksızlık yapmanın ve haksızlığa uğramanın önüne geçmek istediler. Bundan sonra da yasalara uygun olana doğru dediler. Doğruluk buradan gelir. Doğruluk, en iyi ve en kötü şeylerin arasında yer alır. Yani haksızlık yapmak ve ceza almamak ve haksızlığa uğrayıp intikam alamamak arasında. Doğruluk, bu ikisinin arasında yer alır ve iyi olduğu için sevilmez. İnsanların her zaman haksızlık yapmaya güçleri yetmez, bu nedenle de doğruluğa değer verirler. Eğer buna güçleri yetseydi, o zaman haksızlığa uğramayı ortadan kaldırmak için kimse uğraşmazdı. Hem bunu yapmak da saçma olurdu. Evet Sokrates! İnsanların söylediklerine göre doğruluk buradan kaynaklanır ve tanımı da budur. Sokrates! Söylediğim ifadenin doğruluğunu göstermek için bir örnek vereyim. Böylece insanların kendi istekleriyle doğru olmadıklarını açıklamış olacağım. Elimizde doğru ve yanlış insanlar var. Bu insanların istedikleri gibi

davranma şansları olsun. Bu iki insanın yaptıkları eylemlerin kendilerini hangi noktaya taşıyacağına bakalım. Emin ol ki doğru da yanlış da aynı noktaya doğru gidecekler. Çünkü insanın doğasında kendi hakkı olandan fazlasını almak ve bunun güzel bir şey olduğu düşüncesi vardır. Ancak bu insanların birbirlerine eşit olmalarını sağlayan şey, yasadır. Verilen örneği genişletmek ve doğru ve yanlış insanın nasıl serbest olacaklarını anlatmak adına hikâyede Lydia Kralı Gyges'e verilen hakkı hatırlayalım. Bildiğin gibi Gyges önceleri Lydia Kralı'na bağlı olarak çalışan bir çobandı. Bir gün hayvanların otladığı bölgede deprem ve aşırı yağış nedeniyle yer yarılmış. Çoban, olanları görünce şaşırmış ve bu yarıktan içeriye girmiş. İçeride kendisini şaşırtan çok sayıda şey varmış, bunların arasında bir de üstü parçalanmış ve oyulmuş tunç bir at bulunuyormuş. Atın içine baktığı zaman normal insandan daha büyük ölçülere sahip bir ölüyle karşılamış. Ölünün parmağında bir yüzük varmış ve bunun dışında da bir şey de yokmuş. Çoban yüzüğü alıp yukarıya çıkmış. Kral her ay çobanları bir araya toplayıp ne yaptıklarını öğrenirmiş. Gyges toplantıya bu yüzükle gitmiş. Tam oturdukları sırada yüzüğün taşını fark etmeden avucuna doğru çevirdiğinde yanındaki insanlara görünmez olmuş, hiç kimse de ona ne olduğunu anlayamamış. Herkes şaşırdıktan sonra Gyges yeniden yüzükle oynayınca görünür olmuş. Bunun üstüne Gyges yüzüğün özelliğini kavramış, ne zaman taşı içeriye doğru çevirse görünmez oluyordu, ne zaman dışarıya doğru çevirirse görünür oluyordu. Böylece saraya nasıl gireceğini bulmuş. Kralın karısını kandırmış ve bu sayede kralı öldürüp yeni kral kendisi olmuş. Elimizde bu şekilde bir yüzük olsa ve bu yüzüklerden birini doğ-

360

ru, diğerini yanlış insanın parmağına taksak ve bu insanları şehre salsak diledikleri şeyleri alıp gelecekler, her eve girip beğendikleriyle beraber olacaklar, bir tanrı gibi istediklerini öldürüp istediklerini hapisten çıkarabileceklerdir. İkisinin de doğrulukla bir ilgileri olmayacak çünkü böylesi bir durumda kimse kalkıp diğer insanların mallarına dokunmayacak kadar dürüst değildir. Her kim ki haksızlık yapma olanağı bulursa haksızlık yapar. Öte yandan doğruluk fazla bir avantaj sağlamaz, yanlışlık daha fazla avantaj sağlar. Zaten herkes bu görüştedir. Bu insanlar böylesine bir düşünceye sahip olmalarının haklı gerekçelere dayandığını düşünürler. Biraz önceki örnekte olduğu gibi, bir insan eline haksızlık yapma olanağı geçirmişse ve o insan haksızlık yapmıyor, başka insanların mallarını almıyorsa diğer insanlar yapmadıkları şey yüzünden onun aptal olduğunu düşünürler. Ancak haksızlığa uğrama korkusu da iyi insanlar olduklarını söylemelerine neden olur. Bu konuda bu kadarı yeterli. Daha net bir fikir oluşturabilmek için doğru ve yanlış insanların en doğru ve en yanlış olanlarını inceleyelim. Bunun en iyi düşünce olduğunu sanıyorum ama en doğru ve yanlışı nasıl belirleyeceğiz? Bu doğruluk ve yanlışlıkla hiç ilgilenmeyelim. Yanlış insanın sanatında uzman bir insan 361
olduğunu varsayalım. Hekimin ya da kaptanın kendi işlerinde becerebilecekleri şeyleri beceremeyeceklerinden ayırarak, becerebileceklerini yaptıklarını biliyoruz. Öte yandan bir konuda hata yaptığı zaman, hatasını da düzeltebilir. Bu durumda yanlış insan, yanlış davranmak istiyorsa kendini gizlemesini de bilir. Oysa başka insanlar bunu fark ediyorsa bu durumda başarısız sayılır. Diğer yandan en yanlış insan doğru olmamasına rağmen doğru gibi görünmeyi bi-

lir. En yanlış insanın yanlışlık konusunda uzman olması gerekir. Çok büyük haksızlıklar yaparken sanki her şeyi tam bir doğruluk içinde yapıyormuş gibi görünebilmelidir. Eğer yaptığı haksızlıklardan herhangi biri ortaya çıkarsa, çok iyi bir konuşma yaparak kendisini savunmayı berecebilmelidir. Kendini savunması gerekirse hem cesur olmalı hem de dostlarına ve parasına güvenerek başarıya ulaşmalıdır. Yanlış konusunda söyleyeceklerim bu kadar. Sırada Aiskhylos'un[10] dediği gibi iyi görünmeyi değil aynı zamanda gerçekten iyi olmayı da amaçlayan doğru insan var. Doğru insan da olduğu gibi görünmesin, çünkü böyle görünürse bunu gerçekten doğruluk hırsıyla mı yoksa şeref kazanmak için mi yaptığını anlayamayız. Hem doğruluk her zaman ona şeref getirecektir. Bu nedenle sadece doğru olmakla yetinsin. Biraz önce bahsettiğimiz yanlış insanın tam tersi olsun. Hiçbir yanlış yapmamasına rağmen, yanlış bir insan gibi görünsün. Böylece kötü ünden kaynaklanan zararlardan etkilenmediğini de bilelim. Her zaman aynı şekilde davranmaya devam etsin, bu sayede doğru bir insan olmasına rağmen yanlış biri olarak görünsün ve bu iki örnekten hangisinin daha mutlu bir yaşam sürdüğünü anlayabilelim.

– Glaukon, adamları nasıl da soydun böyle? Sanki bir heykel yarışmasındayız.

– Evet mümkün olduğunca soydum. Böylece özlerini gördük. Bundan sonra sırada nasıl bir yaşam süreceklerini anlatmak var. Sokrates bundan sonra anlatacaklarım gereğinden uzun görünürse konuşan

10 MÖ 525-456 yılları arasında yaşamış Yunan tragedya yazarı, günümüze ulaşam en önemli eserleri arasında *Persler*, *Zincire Vurulmuş Prometheus*, *Thebai'ye Karşı Yediler* gibi oyunlar bulunmaktadır.

kimsenin ben olmadığımı, yanlış olanın doğru olandan daha üstün olduğuna inananlar olduğunu hatırla. Bu insanlar doğru insanın dayak, işkence vb. şeyler yaşayacağını ve bu şekilde öleceğini söylerler. Bundan dolayı da doğru olmak değil, doğru görünmek gerektiğini ifade ederler. İşte bu nedenle Aiskhylos'un 362
sözlerini, yanlış insan için kullanmak gerekir. İnsanlar yanlış insanların görüntü için değil gerçek için yaşadıklarını düşünürler. Yani onlar yanlış görünmek değil, yanlış olmak isterler. "İçerideki tarla sürülür ve asil sözleri burada sonlandırılır." Doğru gibi görünen yanlış insan bu sayede kenti yönetir, dilediği insanla evlenir, istediği kimselerle dostluk kurar. Haksızlık yapmaktan korkmadığı için işleri istediği yöne çevirir. Gerek özel gerekse devlet işlerinde bir tartışmaya girdiği zaman üste çıkmasını bilir. Bu tür durumlardan çıkar elde eder, zenginleşir, dostlarına iyilik, düşmanlarına kötülük yapabilir. Tanrılar için kurbanlar ve adaklar kesmekten çekinmez. Hem tanrıların hem de yakınlarının beğenisini kazanmakta üstüne yoktur. Bundan dolayı tanrıların bile doğru insanı değil de onu sevmeleri şaşırtıcı değildir. Evet Sokrates! Senin de fark edeceğin gibi, yanlış insanın hayatı doğru insanlardan daha iyidir. Bu durum insanlar için geçerli olduğu gibi tanrılar için de geçerlidir.

Tam Glaukon'a karşılık vereceğim sırada kardeşi Adeimantos lafa karıştı.

– Sokrates! Sanırım bu konuda söylenenler sana yeterli gelmeyecektir.
– Neden?
– Çünkü Glaukon gerçekten söylemesi gereken şeyi söylemedi.

— Kardeşlerin kardeşlere yardım ettikleri bilinir. Glaukon'un söylemesi gereken ama söylemediği bir şey varsa sen söyle. Öte yandan bu sözler beni çok zor duruma düşürdü ve doğruluğu nasıl savunacağımı bilmiyorum.

— Olmaz! Hatta konunun daha iyi bir şekilde anlaşılabilmesi için Glaukon'un söylediklerinin tersini söyleyip doğruluğu övmek ve yanlış olanı eleştirmek gerekir. Bu sayede Glaukon'un gerçekten yapmak istediğini yapmış oluruz. Bir babanın oğluna nasıl bir insan olması gerektiğini öğretmesi gibi, aynı şekilde bir öğretmen de böyle davranır. Oysa doğruluğu sadece doğruluk olduğu için değil insanlara güzel bir şeref kazandırdığı için överler. Biraz önce Glaukon'un söylediği şeyleri de elde etmek isterler. Çünkü şeref kazanmak isterler. Yine kendilerini tanrıların beğenmesini de isterler, bu sayede dindar insanlar gibi olma onuruna ulaşacaklardır. Homeros ve Hesiodos[11] da anlattıklarıma benzer şeyler söylemişlerdi: "Tanrılar doğrular için üstünde palamut, gövdesinde petek olan meşeler, bol tüylü koyunlar yaratmışlardır." Başka özelliklerden de söz ederler. Homeros da benzeri şeyler söyler: "Kral tanrıdan korktuğu için doğrudan ayrılmaz. Kara toprak kendisine arpa ve buğday verdi, ağaçlar bir sürü meyve, denizler bir sürü balık verdi, sürüler de çoğaldı." Musalar[12] da tanrıların doğru insanlar için büyük ödüller verdiklerini anlatır. Dindar insanlar Hades'te güzel sofralara otururlar, kafalarında çelenklerle kendilerine şaraplar verilir. Sürekli bu durumdadırlar. Yaptıkları iyiliğin karşılığında sarhoş olma ödü-

363

11 *İşler ve Günler* ve *Tanrıların Doğuşu* isimli eserleriyle tanınan MÖ 8. yüzyılda yaşamış Yunan şair.

12 Yunan mitolojisinde ilham perilerine verilen isim.

lü kazanmış gibidirler. Diğerleri de doğru insanlara tanrıların iyi davrandıklarını anlatırlar. Yeminlerine bağlı ve dindar bir insanın soyunda çok sayıda erkek çocuk ve torun yer alır. Doğrulukla ilgili yapılan övgüler bu şekildedir. Yanlış insanlar bu dünyada onursuz insanlar olarak bilinirken Hades ülkesinde çeşitli eziyetler çekerler. Glaukon'un sözünü ettiği ve yanlış gibi görünen tüm doğru insanların çekeceği cezaların Hades'te başlarına geleceğini anlatırlar. Evet, doğruluk bu şekilde övülürken yanlışlık da böyle eleştirilir. Sokrates! Doğruluk ve yanlışlık üzerine yazan başka yazarların ve şairlerin de bahsettiği 364
bir şey daha vardır. Herkes doğru ve ölçülü olmayı över ve bunun zor bir şey olduğunu söyler. Öte yandan yanlış ve ölçüsüz olmak kolaydır. Bu insanların kötü olarak görünmelerinin nedenini eğitimde ve yasalarda görürler. Yanlış şeylerin doğru işlerden daha avantajlı olduğu anlatılır. Kötüler, eğer zengin ve güçlü insanlarsa onları herkesin önünde övmek ve mutlu bir hayatları olduğunu göstermek için hazırdırlar. Öte yandan iyi olmalarına karşın zengin olmayan güçsüz insanlar, diğerleri tarafından küçümsenir. Bir de tanrılarla ilgili söylenen bazı sözler gerçekten de gariptir. Tanrıların iyi insanlar için zorluklarla dolu, kötü insanlar için rahat bir yaşam sundukları iddia edilir. Bazen dilenciler zenginlerin evlerine giderler ve tanrıların onlara, ailelelerinin ya da kendilerinin işledikleri günahları çeşitli bayramlarda ya da törenlerde büyüler yaparak affettirme yetkisi verdiklerini anlatırlar. Zenginler düşmanları oldukları insanlara kötülük yapmaya niyet ettiklerinde, bu türden dilencilere para verip çeşitli büyüler yoluyla tanrıların yanında olmalarını sağlamaya çalışırlar. Bu sayede doğru ya da yanlış olana kötülük yapma

olanağı bulacaklarına inanırlar. Hatta şairleri de kendilerine şahit gösterirler. Şairlerin kötülük yapmanın kolay olduğuna dair şu sözlerini örnek alırlar: "İnsanlar kolayca kötülüğe doğru giderler. Kötülüğün yolu yakındır ve ulaşılabilirdir, oysa tanrılar iyiliğe ulaşmayı zorlaştırmışlardır." İyilik yolunun zorlu ve uzun olduğunu düşünürler. Homeros'un sözlerini duyan bazı insanlar tanrıların sakinleştirilebileceklerine inanırlar: "Yalvararak tanrıları da kandırabilirsiniz, ne zaman ki bir insan günah işlesin hemen kurban, adak, sunu, şarapla tanrıları sakinleştirirler." Musaios'un ve Orpheus'un[13] Selene'nin ve Musa'nın çocukları olduklarına inanılır. Onlara inananlar dini törenleri bunların kitaplarına göre yaparlar. Bu inanca göre günahların ya da çeşitli haksızlıkların bir karşılığı vardır ve gerek hayattayken gerekse de ölümden sonra bedeli ödenerek arınma olanağı vardır.
365 Buna insanları da devletleri de inandırırlar. Bu türden törenler uyarı amaçlı törenlerdir. Bu sayede ölümden sonra çekeceğimiz cezadan kurtulmuş oluruz diye düşünürler. Oysa törenler yapılmazsa, ölümden sonra korkunç cezalarla karşılaşma olasılığı vardır. Sokrates! Gördüğün gibi insanların tanrıların doğruluğa ve iyiliğe bakışları hakkındaki düşünceleri bunlar. Bir insan iyi, her şeyde doğru olmaya çalışan ve her şekilde daha iyi bir yaşam sürmek istiyor olsun. Sence bu durumda bu insan hangi yolu tercih edecektir? Evet, bir insan bu tür iddialara nasıl bakacaktır? Pindaros'un şöyle bir sorusu vardı. İnsan da kendine bu soruyu soracaktır: "Bir kalede güvenli bir şekilde yaşayacaksam oraya doğru ya da yanlış yoldan çıkmamın bir önemi var mı?" Görünen

13 Yunan mitolojisinde lirinin sesiyle hayvanları, bitkileri ve cansız varlıkları etkilediğine inanılan müzisyen.

o ki doğru olmama karşın doğru görünmüyorsam, bu işten bir kazancım olmaz. Fakat yanlış bir insan doğru görünüyorsa bir tanrı gibi yaşayabilir. En bilgili şairler bile görüntünün gerçeğin önüne geçtiğini iddia ediyorlar ve bu sayede mutlu olunabileceğini söylüyorlarsa, o halde ben de bu şekilde davranmalıyım. Sanki iyiymişim gibi davranıp etrafımda bu duyguyu uyandırmalıyım. Usta şair Arkhilokhos'un[14] akıllı ve bir dediği bir dediğini tutmayan tilkisi gibi davranmalıyım. Belki birileri yanlış yapan insanların yanlışlarının er ya da geç ortaya çıkacağını söyleyebilir. Ama yine de büyük işlerin kolayca başarılamayacağını hatırlamamız gerekir. Eğer mutlu olmak istiyorsak, bakmamız gereken şey görüntüdür. Diğer insanlarla da anlaşarak birliktelikler oluşturmalıyız. Hitabet ustaları mahkemelerde, insanların önünde nasıl konuşacağımızı bize öğretirler, bu sayede insanları nasıl kandıracağımızı öğreniriz. Bu sayede aldatarak, kandırarak ya da zorlayarak her zaman öne çıkarız. Belki tanrıların her şeyi gördüklerini söyleyeceksindir, hem onları bir şeye zorlayamayız da. Eğer tanrılar gerçekten de bizimle ilgileniyorlarsa unutmamamız gereken şey, onlar hakkında tek bildiğimiz şeyin şairlerin yazdıkları ya da efsaneler olduğudur. Aynı şairler tanrıların kurbanlar, adaklar, hediyeler sayesinde ikna edildiklerini de düşünürler. Bunların ne derece doğru olduğunu bilmiyoruz ama tanrılar için vereceğimiz kurbanların parasını da doğruluk yoluyla değil yanlışlık yoluyla kazanabiliriz. Belki doğru olmamız halinde tanrılar bize zarar vermezler ama bu durumda yanlış olmanın getireceği kazançlardan oluruz. Yanlış olmamız 366

14 MÖ 680-645 yılları arasında yaşadığı düşünülen Paros doğumlu Yunan şair.

demek, hem istediklerimizi elde etmemiz hem de çeşitli dualarla cezalardan kurtulmamız anlamına gelir. İnsanın günahlarının bedelini Hades'te sadece kendisi değil onun soyundan gelen herkes de çeker. Bunu söylersek karşımızdaki kimse "bu konuda tanrılar kadar uyarılar da güçlüdür. Hem en önemli devletler de bu görüşte değiller mi? Kendileri hem şair hem de haberci olan tanrı çocuklarından bunu öğrendik." diye bize yanıt verecektir. Bu durumda yanlışlık varken neden doğruluğu seçelim? Eğer yanlış olmamıza rağmen, insanların karşısında doğru gibi görünüyorsak, hem bu dünyada hem de ölümden sonra tanrıların yanında rahat ederiz. Sokrates! Ne dersin? Bu durumda akıllı, zengin, güçlü kuvvetli ya da soylu bir insanın doğruluğun peşinden gitmesi söz konusu olabilir mi? Böyle bir insan doğruluğu küçümsemez mi? O halde bir insan, doğruluğun en iyi şey olduğunu iddia ediyorsa ve bizim fikirlerimizi çürütüyorsa çok önemli biridir demektir. Bu insan yanlış olanlara kızmayacaktır, aslında tanrıya benzediği için ya da bilge olduğu için yanlışlıktan hoşlanmayanlar dışında hiç kimse doğru olmak istemeyecektir. Sadece korkaklık, yaşlılık ya da başka bir nedenden dolayı yanlışlık yapamadıkları için onun haksızlık olduğunu söylerler. Bu türden insanların haksızlık yapma fırsatı olsa, mutlaka ki haksızlık yapacaklarından kuşkum yok. Sokrates! Aslında kardeşimle beraber bu kadar şey söylememizin nedeni şu: Uzunca bir zamandır bu konular hakkında bir şey söyleyenler ve bu sözleri kulağımıza ulaşanlar her zaman doğruluğu övüp yanlış olanı kötülediklerinde, ikisi de yapıldığı zaman bundan elde edilecek şeref, kâr, avantaj, ceza gibi sonuçları birlikte değerlendirirler. Doğruluğu her zaman bu

açılardan incelerler. Oysa bir de doğrunun ve yanlışın kendisi var. Tanrılar ve insanlar bilse de bilmese de bu içimizde olan bir şeydir. Konuşmalar ya da şiirler aracılığıyla bunlardan birinin en iyi, diğerinin en 367
kötü şey olduğunu ispatlayamadılar. Eğer gençliğimizde böyle olduğuna inandırılsaydık, haksızlığı engelleyebilmek için diğer insanların davranışlarını kontrol etmezdik. Bir insan, en büyük kötülüğü yaşamamak için kendi kendisine engel olurdu. Sokrates! Thrasymakhos! Ya da başka biri doğruluk hakkında bugüne kadar söylenen sözleri tekrarlayabilirler, hatta daha fazlasını da söylerler. Doğruluğu ve yanlışlığı tam tersine çevirirler. Fakat senden öğrenmek istediğim şey bambaşka. Evet senden istediğim şey, sadece doğruluğun ve yanlışlığın hangi açılardan birbirlerinden üstün olduklarını anlatman değil, aynı zamanda bunların içimizdeki etkilerini de göstermen. Bu sayede birinin diğerinden gerçekten iyi olduğunu anlayabiliriz. Glaukon'un dediği gibi doğruluğun ve yanlışlığın görüntülerini boşver. Görüntüler ve gerçekler birbirlerine uygun değildir. Bundan dolayı da yapacağın şey, görüntüyü övmek olacak. Aynı şekilde yanlış görünmeyi eleştireceksin, yanlışı değil. Bu sayede de kötülük yapanların yaptıkları şeyi gizlemelerine neden olursun. Bu şekilde davranınca da Thrasymakhos gibi sen de doğruluğun diğer insanlar için yararlı olduğunu, daha güçlü olanların işine yaradığını, yanlışlığın ise kendisine yararlı ve avantajlı olduğunu, diğer insanlara bir avantaj sağlamadığını söyleceksindir. Doğruluk sadece iyi görünmekle kalmaz aynı zamanda gerçekten de iyidir, bunun da sonuçları itibariyle görülebileceğini, duyulabileceğini, düşünülebileceğini ve en çok da kendisi için elde edilmeye değer bir şey olduğunu söy-

ledin. Bu durumda doğruluğun kendi başına iyi, avantajlı, yanlışlığın kendi başına kötü ve zararlı olduğunu göster. Bu işten elde edilen kazançları ve şerefleri ise başkaları övebilir. İnsanların doğruluğu ve yanlışlığı övdüklerinde aynı zaman da ondan elde edilecek kazançları da övmelerinde şaşırılacak bir şey yok. Fakat benim senden öğrenmek istediğim şey bu değil. Tabii ki yine de sen bilirsin, ne de olsa hayatın boyunca bu konular üstüne kafa yordun. Evet bu nedenle sadece doğruluğun yanlışlıktan üstün olduğunu söyleme, tanrılar ve insanlar bunu dışarıdan görsünler ya da görmesinler içimizdeki etkilerini göster ki bizler hangisinin bizzat iyi, hangisinin bizzat kötü olduğunu görelim.

368 Glaukon ve kardeşi Adeimantos'u zaten çok severdim ama bu söylediklerinden sonra onlara olan sevgim iyice arttı ve şöyle yanıt verdim:

— Ünlü babanın çocukları! Megara'daki savaşta[15] çarpıştığınız zaman Glaukon'a hayran biri şöyle demişti: "Aristo'nun çocukları! Ünlü kahramanın tanrısal soyundan gelenler!" Bunlar ne kadar doğru sözler böyle! Yanlış olanın doğru olandan üstün olduğunu çok iyi bir şekilde savunmanıza rağmen bu görüşe katılmıyorsunuz. Sanki sizlerde tanrısal bir yön var. Sizleri tanımasam kendi söylediklerinizin doğru olduğuna inandığınızı düşünebilirdim ama hayır. Tabii ki sizin sözlerinizi beğendiğim sürece işim daha zor olacak. Açıkçası doğruluğu nasıl savunacağımı, işe nereden başlamam gerektiğini bilmiyorum. Hem

15 MÖ 424 yılında Peloponnes Savaşları'nda Atinalıların ve Spartalıların müttefiki Megaralılar arasında geçen ve Atinalıların zaferiyle neticelenen çarpışma.

bunu yapabileceğimden de emin değilim. Biraz önce Thrasymakhos'a karşı doğruluğun yanlış olandan daha üstün olduğunu savunurken, görünen o ki sizleri inandıramamışım. Ancak yine de konuşmak istiyorum. Yaşadığım sürece doğruluğun yanlışlığın önünde üstün olduğunu savunmazsam günaha girerim. Evet, elimden geldiğince doğruluğu savunacağım.

Ardından Glaukon ve yanındakiler konuşmaya devam etmemi, doğrunun ve yanlışın ne olduğunu açıklamamı ve bu ikisinin gerçekten de ne gibi sonuçları olduğunu söylememi istediler. Sonra Adeimantos ile devam ettik:

— Bu kolay bir iş değil. Çok zeki olmamız gerekir ancak bu kadar zeki değiliz. Bir insanın gözleri iyi görmüyorsa ona uzaktaki küçük harfleri okutmazlar, bunun yerine aynı harfleri daha yakından ve daha büyük olarak gösterirler. Böyle olduğu zaman ise işler kolaylaşır. Öncelikle büyük harfleri okur ve ardından da küçük harflerin büyük olanlarla aynı olup olmadıklarına bakar.
— Sokrates! Böyle olsaydı işimiz kolaylaşırdı ama doğruluğun araştırılmasında bunun ne önemi var?
— Ben de bundan söz edeceğim. Eğer doğruluk diye bir şey varsa, bu sadece bir insanda değil tüm toplumda vardır, değil mi?
— Tabii ki.
— Toplumun insandan daha büyük bir şey olduğunu biliyoruz, değil mi?
— Evet.
— Şimdi daha büyük parçada doğruluğun olduğunu biliyoruz. Böylece onu görmemiz daha kolay olacaktır. Bu nedenle öncelikle doğruluğun ne olduğunu top- 369

lumda bulmaya çalışalım. Ardından insanlarda benzeri bir inceleme yaparız. Bu sayede küçük ve büyük parça arasında benzerlik kurabiliriz.

– Tamam, iyi bir yöntem bu.

– İyi bir toplumda doğruluğun ve yanlışlığın nasıl bir arada ortaya çıktığını biliyoruz, değil mi?

– Sanırım.

– Bu sayede aradığımızı daha kolayca bulabiliriz.

– Tamam.

– Bu konuyu incelemeye devam edelim mi? İyi düşünün, kolay bir konu değil.

– Düşünmeye gerek yok, devam edelim.

– İnsanlar tek başlarına yeterli olmadıkları için toplum oluşmuştur, aksi halde topluma ihtiyaç olmazdı. Sence toplumun oluşmasında başka bir neden var mıdır?

– Bence yoktur.

– Yani insanlar eksiklerini gidermek için diğer insanlardan yararlanırlar. Bu sayede çok sayıda eksiğin giderilmesi için çok sayıda insan bir araya gelir. Herkes birbirine yardım eder ve bir düzen kurulur. Bu kurulan düzene de toplum adını veririz.

– Haklısın.

– Böyle bir yerde insanlar başkalarına bir şey verdikleri ya da aldıkları zaman bu işin kendileri için avantajlı olduğunu düşünerek hareket etmezler mi?

– Doğru.

– Bu durumda birlikte yeni bir toplum kurduğumuzu varsayalım. Toplumun ortaya çıkmasında önemli noktanın eksikler olduğunu belirtmiştik.

– Haklısın.

– En büyük ihtiyacımız, yaşamımızı sürdürmemizi sağlayan şey yiyecektir, değil mi?

– Elbette.

– Sonrasında barınak ve elbisedir, değil mi?
– Doğru.
– Peki, toplumumuz bu işleri nasıl paylaşacak? Bazılarımız duvarcı, bazılarımız çiftçi, bazılarımız dokumacı olacaktır. Yine ayakkabıcı ya da bedenimizin diğer isteklerini yerine getirecek başka meslekler de var olacaktır.
– Haklısın.
– Bu durumda en küçük toplum bile birkaç kişiden oluşacaktır.
– Evet.
– Peki. Herkes kendi sanatını diğer sanatların hizmetine sunmalı mıdır? Yani bir çiftçi birkaç kişilik mi iş yapmalıdır? Bu durumda birkaç kişi için birkaç katı zaman harcayacak ve iş yapacaktır. Belki de zamanını ve toplam işini dört parçaya bölüp birinde yiyecek elde edecek, birinde ev yapacak, diğerinde ayakkabı ve elbise yapacaktır. Yani kendi iş gücü sayesinde elde ettiği şeyleri başkalarına vermek yerine her şeyi kendisi üretecektir.
– İlki daha mantıklı bir öneri gibi görünüyor.
– Tabii ki. Hem yanıtından sonra aklıma şu geldi: Herkes birbirine benzemez. Bazıları bir konuda bazıları başka bir konuda beceriklidir.
– Doğru.
– Bir insan tek bir işle mi yoksa çok sayıda işle mi ilgilenirse ortaya daha iyi iş çıkarır.
– Tek işle.
– Öte yandan bir iş zamanında yapılmazsa değersizleşebilir, değil mi?
– Elbette.
– Çünkü işler insanların boş zamanları olmasını beklemezler, yapılacak bir iş varsa onun öncelikli olması gerekir.

– Doğru.
– Bu durumda bir insan kendi yapısına uygun şekilde iş yaparsa, hem iş çok daha kolay ve güzelce yapılır hem de yapılan iş konusunda ilerleme sağlanır.
– Haklısın.
– Adeimantos! Bu durumda biraz önce belirttiğimiz eksiklerin giderilmesi için birkaç kişiden fazla insan olması gerekir. Eğer çiftçi kendi araç gereçlerinin iyi olmasını istiyorsa bu ihtiyaçları kendisi üretmemelidir. Dokumacı, ayakkabıcı ya da mimar için de benzer bir durum söz konusudur, değil mi?
– Evet.
– Bundan dolayı marangoz ya da bakırcı gibi başka meslek kolları da toplumda var olacaktır.
– Tamam.
– Çiftçilerin kendilerine yardımcı olacak hayvanlara, mimarların eşyaları taşımaları için yük hayvanlarına, yine dokumacıların veya ayakkabıcıların sahip olmaları gereken deriler için çobanlara sahip olmaları gerekir. Hepsi birden gelince topluluğumuzda yaşayanların sayısı artar, ancak halen çok kalabalık değiliz.
– Bu kadar insan gelirse, sayımız o kadar da az olmuyor.
– Devlet nerede var olursa olsun, başka kentlerden bir şeyler getirmek zorunda kalacağız?
– Kesinlikle.
– Bu durumda bu işi yapacak tüccarlara da gereksinim var.
– Çok doğru.
– Bu tüccarlar gerekli eşyaları almak için başka yerlere gittiklerinde kendilerinin de bir şeyler vermesi gerekecektir. Yoksa istediklerini alamazlar.
– Doğru.
371 – O halde toplumun sadece kendisine yeten miktarda değil, aynı zamanda diğer kentlerle alışveriş

yapabilecek miktarda da üretimde bulunması gerekir.

– Kesinlikle evet.

– Yani çiftçilerin ve diğer zanaatkârların sayısını artırmamız gerekiyor.

– Haklısın.

– Evet başka kentlerle yapılacak alışveriş konusunda oraya gidip gelecek insanlara ihtiyaç var demiştik. Bunlar tüccarlar, değil mi?

– Doğru.

– Onlara da gereksinim var.

– Var.

– Eğer diğer kentlere denizden gidilecekse, bu durumda bir de gemicilik konusunda uzmanlara gereksinim var demektir.

– Tabii ki.

– Peki, bu insanlar yaptıkları şeyin karşılığını nasıl alacaklar? En nihayetinde toplumu oluşturma amacımız bu değil miydi?

– Alışveriş yaparak.

– Yani alışveriş yapıldığı zaman bize yardımcı olacak bir de paraya ihtiyaç var.

– Evet.

– Tamam da bir çiftçi ya da bir işçi ürettiği şeyi satacak ama satarken işini yarıda kesip bu işin başında mı duracak?

– Yok hayır, ayrıca bunu yapanlar da olacak. Bu tür devletlerde bedensel açıdan güçlü olmayan, sadece bu türden işleri yapabilecek birileri olur. Bunlar pazarda oturup malları satarlar.

– Yani devletimizde bir de mal satanlar bulunuyor. Eğer bir insan pazar yerinde oturup malları satıyorsa ona satıcı diyoruz fakat devletler arasında gidip geliyorsa ona da tüccar adını veriyoruz.

— Haklısın.

— Bunlar dışında akılları fazla çalışmayan ancak bedensel açıdan güçlü insanlar da vardır. Bu insanların satabilecekleri şeyleri, beden güçleridir. Bunu yaptıkları sürece de onlara günlük para karşılığında iş yapanlar denir.

— Bu durumda toplumumuzda günlük para karşılığında iş yapanların da olması gerekiyor.

— Tamam.

— Adeimantos! Bunlar da olduktan sonra toplum tamamlanıyor mu?

— Sanırım evet.

— Bu tür bir toplumun yanlışlığı nerede? Biraz önce sıraladığımız meslek gruplarından hangileri nedeniyle toplumda yanlışlık ortaya çıkar?

372 — Sokrates! Aslında sorunun yanıtını bilmiyorum ama belki de alışveriş sırasında birtakım sorunlar ortaya çıkmış olabilir.

— Belki haklı olabilirsin. Ancak bu konuyu incelememizde yarar var. Bu sayede düzen içindeki insanların nasıl bir yaşam süreceklerini ele almış oluruz. Bu insanlar öncelikle yiyeceklerini, içeceklerini, ayakkabılarını üretecekler, evlerini hazırlayacaklar. Yazları çoğu zaman üstleri çıplak çalışacaklar, kışları ise üstlerini ve ayaklarını örterek iş görecekler. Çeşitli tahıllardan yapılan yiyecekleri ve ekmekleri yiyecekler, yanlarında örtüler getirecekler, yiyeceklerini bu örtülerin üzerine koyup, kendileri de sarmaşık mersinlerin yaprakları üzerinde oturacaklar. Böylece aileleriyle beraber karınlarını doyuracaklar ve şarap içecekler. Karınlarını doyurabildikleri, savaşlara girmeyeceklerini bildikleri oranda da çocuk yapacaklar, değil mi?

Glaukon lafa karıştı:

– Tamam da Sokrates, basit bir yemekle ziyafet çekiyorsun.
– Haklısın Glaukon! Tuz, peynir, zeytin vb. yiyecekleri de olacak. Ayrıca soğan, lahana, nohut, bakla, incir, mersin, palamut da yiyecekler ve yanında biraz da içecekler. Böyle huzur dolu bir ortamda yaşlanıp ölecekler. Onlar öldükten sonra çocukları da benzer bir yaşam sürecek.
– Tamam da sen hayvanlardan bir toplum oluştursaydın, onları da aynı şekilde yaşatırdın.
– Nasıl yaşatmamı istersin?
– İnsanlar gibi yaşasınlar. Ayaklarını uzaktmak ya da yatmak için yatak isterler, yemekler için masa gerekir. Hem bizim gibi çerez de yemeliler.
– Tamamdır, anladım. Yeni kurulmuş bir toplumdan değil refah içindeki bir toplumdan söz etmemizi istiyorsun. Kabul ediyorum. Böylesi bir toplumda doğruluğun ve yanlışlığın nasıl olduğunu görmek daha kolay olacağı için, bu daha kabul edilebilir bir durum yaratır. Aslında henüz bozulmamış ve yeni bir toplumu incelemek istemiştim. Dilersen bozulmuş ve hastalıklı bir topluma da bakabiliriz. İstediğin olabilir. Öte yandan zaten tasarladığım toplum, çoğu kimse için yetersiz gelecektir. Başka şeyler de isteyeceklerdir, örneğin yataklar, masalar, çeşitli eşyalar, kadınlar, kokular, tatlı şeyler ve bunlardan başka birçok şey daha arzulayacaklardır. Böyle olunca da biraz önce söylediğimiz ayakkabı, elbise veya ev gibi şeyler, en gerekli şeyler listesinden çıkacaktır. Ardından da altınlar, değerli şeyler isteyeceklerdir, değil mi? 373
– Tabii ki.

— Bu durumda toplumu iyice büyütmek gerekiyor. Daha önceden bahsettiğimiz toplum yerine, bu kez başka işçilere ve işlere de ihtiyacımız var, böylece toplum iyice genişliyor. Avcılardan tutun, çeşitli konularda beceriye sahip ressamlar, müzisyenler, şairler, rapsodlar, korolar, tiyatrocular, kuaförler, farklı eşyaları yapan işçiler, yazarlar vb. insanlar da olacak. Tabii bir de işlerimizi yapacak olanlar gerekecektir. Yani eğitmenler, dadılar, bakıcılar, berberler, aşçılar, aşçılara yardımcı olan çocuklar. Hem bu kadarı da yetmiyor, çobanlar da gerekli. Daha önceki toplumumuzda olmayan çobanlara bu kez gereksinim var. Çünkü bu toplumda insanlar et de yemek isteyeceklerine göre, o sürünün beslenmesi de gerekli demektir.
— Doğru.
— Bu durumda hekimlere duyulan ihtiyaç da artacaktır.
— Elbette.
— Toprak konusuna ne dersin? Daha önceden toprak insanlara yeterliydi ama şimdi değil.
— Haklısın.
— Kendi topraklarımız bize yetmiyorsa komşularımızın topraklarını ele geçirmeye çalışırız. Tabii ki komşularımız da onlara gerekli olanların dışında başka şeyler elde etmeye kalkışmışlarsa, benzeri bir durumla karşılaşırlar ve bizim topraklarımızı ele geçirmeye uğraşırlar.
— Tabii ki böyle olur.
— Glaukon! Bu durumda savaş dışında başka bir seçenek kalıyor mu?
— Kalmıyor.
— Savaş iyiliği mi yoksa kötülüğü mü getirir? Bu konu daha sonraya kalsın ama şimdilik savaşın nasıl başladığından bahsetmiş olduk. Gerek bireysel mücade-

le gerekse de toplumlar arasındaki mücadeler her zaman gereğinden daha fazla mal elde etme isteğinden ortaya çıkar.

– Doğru.

– Neyse, sonuç olarak toplum iyice büyüdü. Bu durumda da toplumun varlığını devam ettirebilmek ve yeni topraklar elde edebilmek için büyük bir orduya gereksinim var. 374

– Neden? Bu işi halk yapamaz mı?

– Yapamaz, biraz önce ne dediğimizi hatırlıyor musun? İnsanların sadece bir iş yapabileceklerini söylemiştik.

– Haklısın.

– Peki, sence savaşmak bir sanat değil mi?

– Sanat.

– Ayakkabıcı kendi işiyle, savaşçının kendi işiyle uğraştığından daha mı fazla ilgilenir?

– Hayır.

– Daha önceden bir ayakkabıcının işini iyi yapması için çiftçilik, mimarlık, dokumacılık gibi işlerle ilgilenmemesi gerektiğini söylemiştik. Herkes tüm yaşamını kendi yeteneğine en uygun işle geçirecekti. Savaş konusunda da benzeri bir durum olması gerekmez mi? Sence savaş konuları çiftçinin, ayakkabıcının ya da başka meslekten birinini ilgilenebileceği kadar kolay bir iş midir? Bir insan zar oyununu bile çocukluğundan bu yana oynamıyorsa, onunla gerçek anlamda ilgilenmiyorsa oyunda başarılı olamaz. Hem bir insan herhangi bir savaş aletini eline aldığı zaman, hiçbir şey bilmemesine rağmen, o konuda usta biri olabiliyorsa neden başka mesleklerden insanlar bir aleti ilk kez ellerine aldıkları zaman aynı oranda usta olamasınlar? Yeterince bilmeyen, yeterince o işle ilgilenmeyen bir insanın herhangi bir aleti çok iyi bir şekilde kullanma imkânı var mıdır?

— Tabii ki o aleti bilen daha iyi kullanır.
— Askerlerin yapacakları iş önemlidir, bu durumda ciddiyet ve beceri isteyen bu işle ilgilenmek dışında bir işleri olmamalıdır.
— Kesinlikle.
— Tabii bunu yapabilecek durumda da olmaları gerekir.
— Elbette.
— Bu durumda şimdi elimizden geldiğince devleti koruyacak olanların nasıl insanlar olmaları gerektiğine bakalım.
— Tamam.
— Bu kolay değil ama elimizden geleni yapacağız.
375 — Peki.
— Sence soylu bir genç adam ve iyi tür bir köpeğin doğaları gereği koruyuculukları birbirine benzer mi?
— Söylediğini anlamadım.
— Yani onların her ikisi de düşmanlarını anlayabilmek için akıllı ve anladıklarında peşlerinden gidebilmek için çevik, yakaladıkları zaman da dövüşmek için güçlü olmalıdırlar, değil mi?
— Tabii ki.
— İyi bir şekilde dövüşecekse cesur da olmalıdır.
— Haklısın.
— Gerek bir hayvanın gerekse de bir insanın cesur olması için biraz da ateşli olması gerekir. Ateşli denilen insanların cesur, kolay yenilmeyen, hemen denetim altına alınmayan insanlar olduğunu da biliriz.
— Doğru.
— O halde askerin nasıl olması gerektiğini biliyoruz.
— Evet.
— Onun ruhen öfkeli olması gerektiğinde uzlaştık, değil mi?
— Uzlaştık.

– Sevgili Glaukon! Öfkeli insanlar kendilerine de vatandaşlara da sert davranmazlar mı?
– Sanırım davranırlar.
– Fakat bu insanların vatandaşlarına yumuşak, düşmanlarına sert davranmaları gerekiyordu. Böyle yaparlarsa vatandaşlar onlara zarar verirler.
– Haklısın.
– Peki ne yapmalıyız? Hem cesur olacak ve öfkeli davranacak hem de yumuşak bir insan olacak. Böyle bir insan nerede bulunur? İkisi birbirlerinin tersi özellikler değil mi?
– Haklısın.
– Ancak söylediğimiz iki özellik yoksa iyi asker olunmaz. E! İki huy aynı anda var olamayacağına göre iyi asker de olmayacaktır.
– Evet galiba bulamayacağız.

Aklıma zor duruma düştüğüm zaman söylediğim laflar geldi ve devam ettim.

– Sanırım örneğin dışına çıktık ancak bir çözüm bulmamız gerekiyor.
– Neden?
– Aynı insan iki huya birden sahip olamaz derken sanırım yanıldık.
– Neden yanıldık?
– Örneğin bekçi köpeği olan hayvanlara bakalım. İyi bir köpeğin tanıdığı insanlara kuyruk salladığını, tanımadıklarına saldırdığını sen de bilirsin.
– Doğru.
– Yani iki huy aynı anda olabilir, aradığımız şey doğaya da aykırı değil.
– Haklı görünüyorsun.
– Tamam, askerlik yapacak insanın öfke dışında başka bir özelliği daha olması gerekmez mi? Örneğin filo-

zofluğun da onun ruhunda yer alması doğru olmaz mı?

376 – Söylediğini anlamadım.

– Köpekleri bilmiyor musun? Onların da böyle davranması gariptir.

– Nasıl davranıyorlar?

– Tanıdıkları birini gördükleri zaman o kimseden iyilik gelse de gelmese de sevinirler, oysa tanımadıkları birini gördüklerinde o kimseden kötülük gelmese de havlarlar. Bu duruma şaşırmıyor musun?

– Evet, biliyorum ama hiç üzerine düşünmemiştim.

– Köpeklerin bu davranışları filozofların davranışlarına benzer.

– Neden?

– Şöyle: Karşısındaki kimsenin dostu ya da düşmanı olduğunu tahmin ediyor. Yapması gereken merak duyarak öğrenmek, köpeklerde tanıdıklarını ya da tanımadıklarını evin içinden biri ya da dışarıda yaşayan biri olarak ayırıyorlar.

– Tamam.

– Bu durum filozofların meraklarına benzemiyor mu?

– Benziyor.

– Aynı durum insanlar için de geçerli olamaz mı? Bir insan tanıdıklarına ya da kendi evindekilere yumuşak davranacaksa, o kimsenin filozoflara benzemesi yani öğrenmeye meraklı olması gerekir, değil mi?

– Evet.

– O halde bir askerin doğası gereği filozof gibi olması gerekir, ayrıca güçlü ve öfkeli de olmalı.

– Haklısın.

– Böyle bir asker nasıl yetiştirilir? Bunu konuştuğumuz zaman toplumda doğruluğun ve yanlışlığın nasıl ortaya çıktığını da konuşmuş olacak mıyız?

– Bence evet.
– Tamam o zaman sevgili Adeimantos! Konu ne kadar uzarsa uzasın her şeyi konuşalım.
– Peki.
– Ne dersin, sanki bir masal anlatır gibi askerlerin ne şekilde yetiştirilmeleri gerektiğini konuşalım mı?
– Olur.
– Nasıl bir eğitim vereceğiz: Bu konuda her zamanki eğitim tarzını benimsemekten başka çıkar yol görünmüyor. Yani beden için antrenman, ruh için müzik eğitimi.
– Tamam.
– Eğitime önce müzikle başlamak gerekmez mi?
– Doğru.
– Hitabet de bu grupta mıdır? 377
– Elbette.
– Hitabette sözler doğru ve yanlışlar olarak ikiye ayrılır.
– Evet.
– Çocuk yetiştirirken önce yalan söylemeyi öğretmeliyiz.
– Anlamadım.
– Çocuklara masallar anlatılır, bunların içinde her ne kadar gerçeklik payları olsa da çoğu yalan yanlıştır. Çocuklara beden eğitiminden önce masal anlatılır.
– Haklısın.
– Bu nedenle de müziğin beden eğitimden önce geldiğini söylüyorum.
– Tamam.
– Her işte önemli olan, o işe başlamaktır. Konu çocukların eğitimi olduğunda, bu konu daha da geçerlidir. Çünkü tam da bu yaşlarındayken istediğimiz şekilde eğitilebilirler.
– Doğru.

– Peki çocuklara her türlü masal anlatılabilir mi? Herkes kafasına göre bir şeyler mi anlatacak? Çocukların daha sonraları olmalarını istediğimiz şekle girmelerine engel olacak şeyler öğretilmeli midir?
– Öğretilmemelidir.
– Bu durumda öncelikle masal anlatanların ne anlattıklarına bakmalıyız. Eğer anlatılanlar doğru düzgün şeylerse anlatılmaya devam edilmeli. Fakat doğru düzgün şeyler değilse, o zaman annelerin, dadıların ya da masal anlatan diğer insanların bu masalları anlatmamasını sağlayacağız. Onlardan çocuklara güzel masallar anlatmalarını ve ruhlarını bunlarla doldurmalarını istemeliyiz. Bugünkü çoğu masaldan ise vazgeçmeliyiz.
– Hangilerinden?
– Büyük masallara baktığımız zaman küçük masalları da incelemiş oluruz. Zaten bunlar birbirleriyle aynı olan şeylerdir. Sen de benimle aynı fikirde misin?
– Evet, aynı fikirdeyim ama büyük masallar hangileri?
– Hesiodos, Homeros ya da diğer şairlerin hikâyeleri. Bu şairler çok sayıda masal uydurmuşlar ve insanlara anlatmışlar. Halen de anlatmaya devam ediyorlar.
– Nedir bunlar? Hem bunda ne kötülük var?
– Çirkin bir şey uydurulduysa, onu anlatmak kötü değil midir?
– Anlamadım.
– Bir ressamın, benzetmek istediği şeye hiç de benzemeyen bir şey yaptığını düşünelim. Bu insanlar da tam o ressam gibiler, yani tanrıları ve kahramanları olduklarından çok farklı gösteriyorlar.
– Doğru bunu eleştirmeliyiz ancak sen kimlerin nelerle ilgili yalan söylediğini düşünüyorsun.

— En büyüklerle ilgili en büyük yalanla başlayalım. Hesiodos, Ouranos'un[16] çocuklarına kötü davrandığını, Kronos'un babasından intikam aldığını anlatır. Bence bu yalan, ayrıca doğru olsa bile Ouranos'un çocuklarının ne yaptığına bilmek gerekir, hem bu 378
tür şeyleri çocuklara anlatmak, bu tür şeylerden bahsetmek doğru değildir. Konuşmamız gerekiyorsa da ulu orta konuşmamalıyız, böylece konuşulanlar kolayca yayılmaz. Eğer bir törende bunlar konuşulacaksa en azından küçük yerine büyük baş hayvan kurban edilmeli, böylece gelenler de daha az olur.

— Evet, masallarda kötü bir yan var.

— Toplum içinde de bunları anlatmamalıyız. Adeimantos! Eğer baban büyük bir haksızlık yapıyorsa, ona ağır bir ceza vererek tanrılar gibi davrandığımız düşüncesini çocuklara aşılamamamız gerekir.

— Doğru, bunlar çocuklara anlatılmaması gereken şeyler.

— Eğer kentimizi koruyacak askerler, insanların hiçbir sebep olmaksızın birbirlerine düşmanlık etmelerinin yanlış olduğunu düşünüyorlarsa, bu durumda tanrılar arasında savaşlar olduğu, birbirlerine karşı tuzak kurdukları ve birbirleriyle mücadele ettikleri anlatılmamalıdır. Hem zaten bunlar yaşanmış şeyler de değildir. Bundan daha garip bir şey daha var: Masallarda tanrıların ve kahramanların kendi dostlarına karşı bir sürü düşmanlık yaptıkları da görülüyor. Eğer askerlerin o kent içinde yaşayan insanların birbirlerine düşmanlık duymalarının günah olduğuna inanmalarını istiyorsak, bu durumda çocukken onlara anlatmamız gereken şeyler bambaşkadır. Şairler de buna uygun masallar yazmalıdır. Hera'nın çocuğunun

16 Yunan mitolojisinde gökyüzü tanrısı, aynı zamanda Kronos'un babası.

onu zincirlemesi, Hephaistos'un annesinin dayak yemesini engellemek isterken babası tarafından gökyüzünden kovulması, Homeros'un Tanrılar Savaşı gibi hikâyeleri toplumumuzda anlatılmamalıdır. Alenen de gizli bir şekilde de bu masalların anlatılmasını engellemeliyiz. Hem zaten çocuklar aleni ve gizli olanı ayırt edemez. Henüz çok küçükken duyduğumuz şeyler, kolay kolay aklımızdan çıkmaz. Bu nedenle de çocukların bu dönemlerinde dinleyebilecekleri ve onlara iyiliği gösterecek güzel masalların var olmasında büyük yarar vardır.

– Tamam da ya biri güzel masallar hangileridir diye sorarsa, onlara ne yanıt vereceksin?

379 – Ama bizler şair değiliz, sadece bir devlet oluşturamayız için masalları da biz ortaya çıkaramayız. Devleti oluşturan kimselerin de bilmeleri gereken, uygun masalların ne şekilde olacaklarını anlamak ve buna uygun şekilde hareket edilmesini sağlamaktır.

– Peki tanrılar hakkında hangi masallar anlatılacak?

– Aslında tanrılar hakkında söylenen sözlere, şarkılara, sahnelenen oyunlara uygun şekilde anlatılacak.

– Tamam.

– Tanrı iyi olduğuna göre onu iyi göstermek gerekir, değil mi?

– Tabii ki.

– İyiden zarar gelir mi?

– Gelmez.

– Zararlı olmayandan zarar gelmez.

– Evet.

– Kötülük yapmayan da kötülüğü ortaya çıkarmaz, değil mi?

– Elbette.

– İyi olan yararlı mıdır?

– Yararlıdır.
– İyiden mutluluk doğar diyebilir miyiz?
– Diyebiliriz.
– Yani iyi olanlar her şeyi değil sadece iyi olanı ortaya çıkarırlar. Kötü olanla bir ilgileri yoktur.
– Yoktur.
– Şimdi bu durumda tanrı iyi olduğuna göre insanların yaşadıkları şeylerin çoğu tanrıdan kaynaklanmaz. Tanrıdan sadece iyi olan şeyler gelecektir. Yine iyi olanların sayısı, kötü olanlardan daha az olduğuna göre az sayıda şey tanrıdan geliyor demektir. Kötü olanların tanrıdan geldiğini söylemek yerine, neden olarak başka bir şey bulmalıyız.
– Çok haklısın.
– Homeros da başka bir şair de bunu anlatsa onu dinlememeliyiz: "Zeus'un kapısında biri siyah diğeri beyaz iki kutu vardır. Biri iyi diğeri kötü kaderdir. Zeus kutuları karıştırarak dağıtırsa insanlar bazen mutlu bazen mutsuz olurlar. Bazılarına ise kötü kader kutusunu karıştırmadan verir. İşte onlar bir türlü mutluluk yoluna giremezler." Biri buna benzer şeyler anlatıyorsa onu dinlememeliyiz. İyi ve kötü kaderi Zeus'tan aldığımızı söyleyenleri dinlemeyelim. Buna göre Athena ve Zeus yüzünden Pandaros barış yeminini bozmuştur. Bu, kabul edilebilir bir şey değil. Hem tanrıçalar arasında yaşanan kavga, Themis'in[17] ve Zeus'un kararları da aynı şekilde. Aiskhylos şöyle diyor: "Tanrılar insanlara zarar vermek istedikleri zaman aralarını bozarak işe başlarlar." Bu söylenecek şey mi! Öte yandan Niobe'nin,[18] Pelops soyunun, 380

17 Yunan mitolojisinde Uranus'un ve Gaia'nın kızı, adalet tanrıçası.
18 Yunan mitolojisinde Niobe'nin çocuklarının, tanrıça Leto'ya karşı böbürlenmesinden dolayı Apollon ve Artemis tarafından cezalandırılmak için öldürüldüğüne yönelik bir anlatı vardı.

Troya hikâyelerinin tanrılardan kaynaklandığı da anlatılmamalı. Anlatılacaksa bizim gibi nedeni izah edilerek anlatmalı. Tanrının bunu yapmakta haklı olduğu, ceza çekenlerin de bu cezadan kendilerine yarar sağladıkları anlatılmalıdır. Şairin, ceza çekenlerin mutsuz olduklarını ve bunun suçunun da tanrıda olduğunu söylemesi olmaz. Ancak şair kötü insanların mutsuz ve cezaya layık olduklarını, aldıkları cezadan da yarar gördüklerini söylerse ona denilecek bir şey yoktur. Fakat tanrının kendisi iyidir ve yaşanan mutsuzluğun nedeni olarak tanrı gösterilmemelidir. Eğer kentimizin iyi bir kent olmasını istiyorsak, genç ya da yaşlı herhangi birinin bu türden sözler söylememesi ve duymaması gerektiğinden eminiz. Hem zaten bu türden ifadeler dine uygun olmadığı gibi yararlı da değildir ve ölçüsüz şeylerdir.

– Söylediklerinde haklısın, hoşuma gitti. Ben de bu şekilde bir yasa olmasını isterim.

– Tanrılar ile ilgili kanunlardan biri bu olmalı, burada kuşku yok, öte yandan tanrıların her şeyin değil sadece iyi şeylerin nedeni olduğunu da belirtmek gerekir. Yazarların ve şairlerin eserlerini buna göre oluşturmaları gerekir.

– Tamamdır.

– Sırada ikinci bir yasa da var. Tanrı büyücü müdür? Çeşitli biçimlerde onu görebilir miyiz? Kendini bizzat göstermek yerine hayal görmemizi sağlayarak bize farklı şekillerde görünebilir mi? Yoksa hiçbir zaman değişmeyen ve olduğu gibi görünen midir?

– Buna hemen yanıt veremem.

– Tamam ama şunu yanıtlayabilirsin: Bir şey kendi biçiminin dışındaysa ya kendisi değişmiştir ya da biri onu değiştirmiştir, değil mi?

— Tabii ki.
— Bir şeyin yapısı ne kadar güçlüyse, o şeyin başka bir etken tarafından değiştirilme ihtimali o kadar zayıftır. Bedenler, yiyecek, içecek, yorgunluk, bitkiler güneş, rüzgâr ya da buna benzer etkenler altında kendi güçlerine ve sağlamlıklarına bağlı olarak aynı oranda etkilenirler, değil mi? 381
— Evet.
— Ruhun da aynı şekilde ne kadar sağlam olduğu, aynı oranda dışarıdan etkilere kapalı olması anlamına gelir, değil mi?
— Doğru.
— Aynı durum eşyalar, elbiseler için de geçerlidir. Ne kadar güzel bir işçilikleri varsa, ne kadar iyi durumdaysalar o kadar az değişebilirler.
— Çok doğru.
— Yani bu durumda diyebiliriz ki bir sanat ya da doğa ya da aynı açıdan güzel şeyler başka birinin etkisi altında fazla değişikliğe uğramazlar.
— Haklısın.
— O halde tanrı dış etkenlerle değişmez.
— Değişmez.
— Ama belki de kendi kendisini değiştirip, farklı biçimlere sokuyordur?
— Değişecekse ancak böyle değişebilir.
— Eğer değişime uğruyorsa, kendisini daha iyi mi, daha kötü mü, daha güzel mi yoksa daha çirkin mi yapar?
— Tanrı iyi ve güzel olduğuna göre değiştiği zaman daha kötü ve daha çirkin olmalıdır.
— Tamam da Adeimantos, tanrı ya da insan, herhangi biri neden kendini daha kötü hale getirsin? Herhangi biri böyle bir şey yapar mı?
— Yapmaz.

— O halde bir tanrı kendisini değiştirmez. Tanrılar her zaman en güzel olduklarından dolayı ister istemez her zaman bu şekilde kalacaklardır.
— Haklısın, diğer türlü garip olurdu.
— Bu durumda bir şair şöyle bir şey söylememelidir: "Tanrılar sanki uzak bir ülkeden gelmiş bir yabancı gibi içimize karışırlar. Çeşitli şekillere girip aramızda bulunurlar." Aynı şekilde Proteus ve Thetis hakkında da yalan söylememek gerekir. Şairler oyunlarında Hera'yı rahibe kılığına sokuyorlardı. Böylece Argos Nehri'nden Inakhos'un çocukları için yaşam hakkı istiyordu. Hem bu türden yalanlar söylenmemeli hem de anneler tanrıların çeşitli kılıklar altında etrafta dolaştıklarını söyleyerek çocuklarını korkutmamalı. Böyle olursa hem çocuklar daha fazla korkarlar hem de tanrılara hakaret etmiş olunur.
— Haklısın, böyle şeyler yapılmamalı.
— Tanrılar başka bir biçime girmeseler de bizleri kandırabilirler, kendilerini farklı şekillerde gösterebilirler, değil mi?
382 — Olabilir.
— Ancak tanrılar gerek sözleriyle gerekse de eylemleriyle yalan söylemek ve bizi kandırmak isterler mi?
— Bilmiyorum.
— Her ne kadar bu ikisi yan yana olmasa da gerçek yalandan, tanrılar da insanlardan her zaman nefret ederler. Bunu biliyorsundur.
— Anlamıyorum söylediğini.
— Şöyle anlatayım: Herhangi biri kendi özünün en üstün kısmı tarafından gerçekler konusunda kandırılmak istemez. Yani özünün kölesine dönüşmek istemez.
— Yine anlamıyorum.

– Çok önemli bir şey söylediğimi sandığın için anlamıyorsun. Herhangi bir insan gerçek konusunda kandırılmayı, bilgisiz olmayı ya da yalanı gizlemeyi istemez. Bir insan için bu durum oldukça kötü bir şeydir.
– Haklısın.
– Oysa daha önceden de belirttiğim şekilde, kandırılan bir insanın içindeki bilgisizliğin ismi yalan olsa bu doğru bir tanımlama olurdu. Yani sözlerle kandırmak, yalan söylemek içimizdeki bir durumun kopyasıdır ve daha sonradan ortaya çıkmıştır. Bu, gerçeğin tamamen dışında bir durum değildir, değil mi?
– Evet.
– O halde gerçekten tamamen uzak olma durumu, tanrılar için de insanlar için de uygun değildir.
– Sanırım haklısın.
– Sırada gerçekten uzak kalma yani yalan konusu var. Zararsız yalan diye bir şey var mıdır? Hangi durumlarda yalan söylediğimizde kötü bir şey yapmamış oluruz? Eğer düşmanlarımıza yalan söylüyorsak veya dostlarımızdan biri delirdiyse ya da bunadıysa onun kötü bir şey yapmasına engel olmak için yalan söylüyorsak, bu iyi bir şey midir? Masallarda pek de tanımadığımız eski bir gerçeği, kendimize uygun bir şekle sokarak yalandan bir yarar elde etmiş olmuyor muyuz?
– Evet, böyle yapmış oluruz.
– Öte yandan gerçeğin dışına çıkmak tanrı için yararlı mıdır? Tanrı gerçeği bilmiyor ve ona yakın bir şey bulmak istediği için mi yalana başvuruyordur?
– Bu saçma olurdu.
– O halde tanrılar şairler gibi yalana gereksinim duymazlar.
– Elbette.

— Belki de tanrı düşmanlarından korkuyordur ve bu nedenle yalan söylüyordur.
— Olamaz.
— Belki de tanrının dostları delirdi ya da bunadı.
— Tanrı böyle durumdakilerle dost olmaz.
— Bu durumda tanrının yalan söylemesine gerek yok.
— Yok.
— Yani tanrıların arasında ve tanrılardan kaynaklanan şeylerde yalan diye bir şey yoktur.
— Kesinlikle evet.
— Bu durumda tanrı söylediği şeylerde ya da yaptıklarında her zaman gerçeğin yanında yer alır. Asla şekli değişmez, uyanıkken ya da uyurken insanları farklı biçimlerle ve sözlerle kandırmaz.
383 — Söylediklerine göre böyle olmalı.
— Bu durumda gerek konuşmalar gerekse de şiirler konusunda şunu söyleyebiliriz: Tanrılar bir büyücü gibi şekil değiştirmezler, yalan söylemezler, sözler ve eylemler yoluyla bizleri aldatmazlar.
— Çok doğru.
— O halde sadece Homeros'un söylediklerini eleştirmekle kalmamalıyız. Aynı zamanda Zeus'un Agamemnon'a gösterdiği rüyaya da karşı çıkmalıyız. Yine Aiskhylos'un şu satırlarına bakalım, Thetis şöyle diyor: "Düğünümde Apollon benim mutlu anneliğimi beğendi ve çocuklarımın asla hastalanmayacaklarını söyledi. Hem uzun yaşayacaklarmış. Ayrıca tanrıların benim mutlu kaderimi istediklerini söyleyerek, güzel bir paian[19] okudular. Bunlar da beni mutlu etti. Phoibos'un kehanetiyle dolup giden ağzının asla yalan söylemeyeceğini zannetmiştim. Ancak bu sofrada oturup, bu şarkıyı söylerken oğlu-

19 Apollon adına okunan ilahiler.

mu öldürdü." Biri tanrılar hakkında bu türden şeyler söylerse ona kızmalıyız, kendisine bir koro vermemeliyiz. Muhafızların tanrılara saygı duyan, bizim istediğimiz şekilde tanrılara saygısı olan insanlar olmalarını istiyorsak, gençlerin eğitimlerinde buna benzer şeylerin söylenmesini yasaklamalıyız.

– Ben de bu türden yasalar olması gerektiğine inanıyorum.

ÜÇÜNCÜ KİTAP

– Tanrılara ve ailelerine saygı gösterecek ve dostluğun ne olduğunu bilecek olan çocukların tanrılarla ilgili öğrenmeleri ve öğrenmemeleri gereken şeyler bunlardır. 386
– Hiçbir itirazım yok.
– Ayrıca bu çocukların cesur insanlar olarak yetişmelerini istiyorsak, aynı zamanda onların ölümden de fazla korkmamalarını sağlayacak şeyler söylenmelidir, değil mi? Ölümden korkana cesur denir mi hiç?
– Denmez tabii ki.
– Hades'te olan korkunç şeylere inanan bir insan nasıl olur da ölümden korkmaz? Nasıl olur da savaşta yenilmeyi ya da esir olmayı ölmeye tercih etmez?
– Tercih edecektir.
– Yani o zaman Hades konusunda anlatılanlara dikkat etmek gerekir, bu türden şeyler korkunç oldukları gibi doğru da değildir. Bu nedenle de cesur savaşçılar olunmaz. Bunun yerine sadece Hades'i övmek gerekir.
– Haklısın.
– Yani bu durumda Homeros'un şu sözlerini unutmak gerekir: "Bu ölülerin, mahvolmuş insanların kralı olmak yerine fakir bir çiftçinin yanındaki işçi olmayı tercih ederim", "Orası tanrıları bile korkutacak derecede iğrenç ve berbat bir yerdir. Ne ölümlüler ne

de ölümsüzler orayı görmek isterler", "Yazık, Hades ülkesinde insan, içinde bir ruh olmayan gölge gibi", "Gölgeler arasında kendisini bilen sadece o vardı", "Elinden canı gidiyor, kaderine ağlayarak Hades ülkesine giriyor, gücünü, gençliğini kaybettiğine üzülüyor", "Can, bir duman gibi toprağın altına sarsılarak gidiyor", "Korkunç bir mağarada asılı duran yarasalardan biri kayadan aşağı düştüğü zaman diğerleri
387 nasıl acı çığlıklar atarak bağırmaya başlarlarsa, aynı şekilde insanlar da Hades'in ülkesine ayrı bağırışlarla gidiyorlardı." Homeros ve diğer şairlerin buna benzer sözlerini unutmamız gerekir. Peki bunlar şiir değil mi? Bunları dinleyenler hoşlanmazlar mı? Evet bunlar çok hoşlanılacak türden sözlerdir ama bu nedenle de özgürlüğün sevileceği, kölelikten kaçılacağı, ölümden uzak durulacağına yönelik birtakım sözler diğer insanlara söylenmemelidir.

— Haklısın.

— Hades'te çığlıklar nehri olarak bilinen Kokytos, korkular nehri olarak bilinen Styks ya da hayaletler veya korkutucu diğer şeyler de olmamalı. Belki bu türden şeyler başka konularda yardımcı oluyordur ancak askerlerimizin böylesine duygular karşısında yumuşayacakları ve bu yüzden onlar için tehlike olduğundan yola çıkarak bu sözleri duymak istemeyiz.

— Evet.

— O halde bu tür şiirler olmayacak.

— Olmayacak.

— Hem konuşmalarımızda hem şiirlerimizde bu tür şeylerden bahsedilmeyecek.

— Tamam.

— Yine diğer kahramanların şikâyetleri, sızlanmaları da olmayacak.

— Olmasın.

– Bunu yapmakta haklıyız, hem cesur bir insan kendisi gibi bir başka cesur insanın ölümünden sızlanmaz.
– Haklısın.
– Dostunu kaybeden insan korkunç bir şey yaşamış gibi şikâyet etmez.
– Evet.
– Öte yandan önemli bir insan tek başına yaşamasını bilir, kendine yetecektir. Diğer insanların dostluğuna başkaları kadar ihtiyacı yoktur.
– Elbette.
– Çocukları ya da kardeşi gibi yakınları ölse bileyine de varlığını sürdürür.
– Çok doğru.
– Böylesine bir durumla karşılaştığı zaman şikâyet etmez, bunun yerine herkesten daha kolayca durumu göğüslemesini bilir.
– Haklısın.
– O halde bu şekilde şikâyetçi olma kadınlara, sıradan kadınlara ya da sıradan erkeklere ait bir özellik olmalıdır. Kenti koruyacak insanların ise bu türden yaklaşımlardan uzak durmaları gerekir. 388
– Çok doğru.

Homeros ve diğer şairlerin Akhilleus için söyledikleri şu sözler de olmamalıdır: "Bazen bir tarafa bazen başka tarafa yatıyor. Bazen sırtüstü bazen yüzükoyun uzanıyor. Ayağa kalkıp dalgalı denizin kenarında topallayarak yürüyor. Külleri iki eliyle yerden alıp kafasından aşağı döküyor." Bu tür şeyler tanrıçanın oğluna söyletilmemeli, o asla şikâyetçi olmamalı. Yine tanrıların soyundan gelen Priamos'un "çamurda yuvarlanarak, insanlara tek tek yalvararak çağırması" gibi ifadeleri söylememesi gerekir. Ayrıca tanrıların kendi kendilerine "Ah! Ne kadar da şanssızım! Nasıl da şanssız bir cesur adamın annesiymişim!"

dememeleri gerekir. Bazı tanrıları geçelim, tanrıların en büyüğü Zeus bile şöyle diyor: "Yazık! Çok sevdiğim insanın kentin surlarında kovalanıyor olması! Çok üzülüyorum. Ölümlüler arasında en sevdiğim adam olan Sarpedon,[20] Menoitos'un olu Patroklos'un kılıcıyla öldürülüyor." Adeimantos! Gençler bu türden sözleri önemseyip, bu sözlerle alay etmezlerse, bu sözleri tanrıların kendilerinin bile söylememeleri gerektiğini fark etmezlerse, kendileri aynı duruma düştükleri zaman durumun farkına varamazlar. En küçücük bir sıkıntıyla karşılaştıkları zaman utanmadan sızlanıp dururlar.

– Evet.

– Böyle yapmaları düşündüğümüzün dışında bir duruma yol açar. Öte yandan daha iyisini bulamadığımız sürece, kendi düşüncemize bağlı kalmalıyız.

– Haklısın böyle olmalı.

– Hem askerlerin fazla gülmemeleri de gerekir çünkü fazla gülerseniz içimizde aşırı bir şey ortaya çıkar.

– Doğru.

389 – Bu durumda tanrı, kahraman gibi varlıkları da sürekli gülüyor gibi göstermemeliyiz.

– Evet.

– Homeros şöyle diyordu: "Hephaistos sarayın içinde koşturmaya başladığı zaman mutlu tanrılar sonsuz bir kahkaha attılar."

– Söylediklerine bakılırsa bunu da söyletmemeliyiz.

– Bana göre de söylenmemeli. Eğer gerçek diye bir şey varsa onu da düşünmeliyiz. Biraz önce söylediklerimiz hatalı değilse, tanrıların yalan söylemeleri anlamsızdır, fakat insanlar için son derece yararlıdır. Buna bir ilaç gözüyle bakıyorsak da ilaçların herke-

20 Yunan mitolojisinde Zeus'un oğlu olan Troyalı kahraman.

sin elinde değil sadece hekimlerin elinde olması gerekir.

– Doğru.

– Bu durumda yalanı sadece devleti yönetenler söyleyebilmelidir. Düşmanlarına ya da devletin çıkarları için vatandaşlarına yalan söyleyebilmelidirler. Fakat onlar dışında kimse yalan söylememeli. Zaten yönetilen insanın kendisini yönetene yalan söylemesi hastanın hekime, öğrencinin öğretmene yalan söylemesi gibidir. Hem bu durum tayfanın geminin durumu hakkında kaptana yalan söylemesinden bile daha büyük bir suçtur.

– Haklısın.

– Bu durumda yöneticiler Homeros'un sözlerine uygun olarak yalan söyleyen birini gördükleri zaman onu cezalandırmalıdır: "İster falcı, ister sanatçı, ister hekim, ister marangoz olsun." Çünkü yalan o devleti mahvedebilir.

– Tabii, yalan söylemenin yanına bir de sahtekârca davranışlar eklenirse yandık demektir.

– O halde gençlerin aklı başında olmaları gerekir.

– Elbette.

– Peki aklı başında olmak nasıl tanımlanır? Ya diğer insanların sözlerini dinlemek ya da sofrada veya insan ilişkilerinde kendine hâkim olmak diyelim mi?

– Tabii ki.

– Tamam o halde bizim de buna göre davranmamız gerekir. Homeros Diomedes'e şöye dedirtiyordu: "Sus ve şimdi beni dinle." Ya da "Akhalar komutanlarının peşinde, öfkelerini içlerine atarak ilerliyordu. Hem de sessizce."

– Evet.

– Akhilleus ise Agamemnon'a şöyle diyordu: "Köpek gözlü, ceylan kalpli, şarap tulumu." İnsanın kendi- 390

sinden daha üstün olan biriyle şiirde olsa bile böyle konuşması uygun mudur?

– Uygun değildir.

– Bu tür ifadelerle gençlerin aklı başında olmaları sağlanamaz. Belki başka yönlerden bakıldığı zaman hoş sözler gibi görünebilirler ama konumuz o değil, değil mi?

– Haklısın.

– En akıllı insan olarak kabul edilen Odysseus en sevdiği şeyi şu şekilde açıklıyor: "Sofra ekmek ve etle doluysa, bir de testiden taze şaraplar dökülüyorsa", "İnsan için en kötü şey açıklıktan ölmektir" Zeus'un da şöyle yaptığı anlatılır: "Zeus, herkes uyuduğu sırada uyuyamayınca öfkelenmiş ve yapacaklarını unutmuş. Hera'yı gördüğü zaman ona öylesine âşık olmuş ki yatak odasına bile girmeyi bekleyemeden hemen orada sevişmiş. Hem DE öyle bir sevişmişler ki ailelerinden gizli seviştikleri zaman bile böylesine bir arzu duymamışlar birbirlerine." Hephaistos buna benzer bir hikâye yüzünden Ares'i ve Aphrodite'i zincirlemiş. Sana göre bu türden sözleri duyan gençler sakinleştirilebilir mi?

– Asla, hayır.

– Öte yandan kahramanların dayanıklılığına bakalım bir de. Mesela şöyle bir şey söyleniyor: "Göğsüne vurdu ve şöyle dedi: Dayan kalbim! Daha da kötüsüne katlanmıştın zamanında."

– Çok doğru.

– Toplumumuzu oluşturanların paraya ya da rüşvete meraklı olmamalarını sağlamak gerekir.

– Elbette.

– Gençler şöyle bir söz duymamalıdır: "Hediyeler insanları da tanrıları da ikna eder." Akhilleus'un öğretmeni Phoiniks öğrencisine "Akhalar hediye verir-

lerse onlarla beraber ol, vermezlerse öfkeni koru." Bu türden bir öneri asla desteklenmemelidir. Öte yandan Akhilleus'un Agamemnon'un hediyelerini kabul etmesi ve bir ölüyü bile geri vermek için para istemesi garip değil mi?

— Haklısın bu beğenilecek bir öneri değil. 391

— Hem bu sözleri Homeros Akhilleus'a söyletmese, yapılan şeyin günah olduğunu düşünürdüm. Hatta Apollon'a söyletilen sözlere bak. Bence bunlar da suç: "Ey okçu tanrı! Bana kötülük yaptın. Ey en kötü tanrı! Ah! Yapabilsem senden intikamımı alırdım." Bir tanrı olan nehre kızıyor ve onunla savaşmak istiyor. Yine bir başka nehir olan Sperkheios için adadığı saçlarını, ölen dostu Patroklos'a vermeye niyetleniyor. Bu türden sözlere inanmamak gerekir, hem şunu da söyleyelim. Patroklos'un yakıldığı yerde Akhilleus Hektor'un cesedini sürüklüyor, odunların üzerinde esirleri öldürtüyor. Peleus gibi bilge bir insanın oğlu, Zeus'un torunu, son derece bilge bir insan olan Kheiron tarafından eğitilen Akhilleus hakkındaki bu sözler yalandır. Akhilleus'un içinde birbiriyle hiçbir ilişkisi olmayan böylesine iki kötülük var olabilir mi? Hem paraya meraklı bir insan hem de tanrılara ve insanlara karşı müthiş kibirli. Evet, askerlerimizin böylesine masallara inanmamaları gerekir.

— Haklısın.

— Yine inanmamamız gereken başka hikâyeler de var. Posedion'un oğlu Theseus ya da Zeus'un oğlu Peirithous'un kızları alıkoymaları, tanrının oğlu ya da bir kahraman böylesine ahlaksız bir işe kalkışır mı hiç? Böylesine şeyler uydurulmuş hikâyeler olduğundan dolayı şairlerin tanrıların oğullarını ya da kahramanları yapmadıkları şeyleri yapmış gibi göstermeye hakları yoktur ya da bu tür şeyleri yapanlar

tanrıların oğulları ya da kahramanlar değildir. Çocukların tanrıların kendilerine kötülük yapacaklarına ya da kahramanların değersiz insanlar olduklarına inanmamaları gerekir. Evet daha önce de bu tür sözlerin günah olduğunu ve gerçek olmadıklarını söyledik.

— Doğru.

— Böylesine hikâyelerin dinleyen insanlara zarar verecekleri açık. "İçinde tanrısal bir şeyler olanlar, Zeus'un soyundan gelenler, Ida'da yaşayanlar, içlerinde tanrı kanı akanlar" adına bu tür yalanlara inanan insanlar kendi kötülüklerini de umursamazlar. Çocuklara böylesine hikâyeleri yasaklarsak kötülüklerden de uzak dururlar.

392 — Haklısın.

— Şimdi neyin anlatılması, neyin anlatılmaması gerektiğinden bahsediyoruz ve şu ana kadar tanrılar, kahramanlar, Hades konularında bilgi sahibi olduk.

— Evet.

— İnsanlar hakkında nasıl konuşacağımız kaldı geriye, değil mi?

— Doğru.

— Ancak henüz yanıtlayacak durumda değiliz.

— Neden?

— Çünkü şairler ve yazarlar insanlar hakkında fazla bir şey anlatmıyorlar. Hikâyelere bakılırsa yanlış insanlar mutlu, doğru insanlar mutsuz. Bir insan içinde bulunduğu yanlışları gizleyebiliyorsa bu işten çıkar elde ediyor. Doğru insan ise diğerlerine yarar sağlasa bile kendisine zarar veriyor. Şairlerin böylesine sözler söylememeleri gerekir, aynı şekilde bahsettiğimiz durumun tersine hikâyeler anlatmalarını istemeliyiz.

— Haklısın.

– Burada haklıysam, daha önce konuştuğumuz konuda da haklı olmalıyım.
– Elbette.
– Tamam, bu durumda insanlar hakkında nasıl konuşulacağı konusunu sonraya bırakalım. Eğer doğru nedir ve doğruluktan, fark edilsin ya da edilmesin, ne gibi yararlar sağladığını öğrenmeden bu konuyu netleştiremeyiz.
– Öyle.
– O halde ne söyleneceği yerine nasıl söyleneceğinden konuşalım mı?
– Anlamadım.
– Belki de şu şekilde söylersem daha anlaşılır olur: Şairler ya da yazarlar ya geçmişte olmuş ya da gelecekte olacak olan şeylerden söz ederler, değil mi?
– Tabii ki.
– Bazen doğrudan olarak aktarırlar, bazen benzetme yoluyla, bazen de ikisini birden kullanırlar.
– Daha açık anlatır mısın?
– Sanırım ben anlatamıyorum, daha açık anlatmasını da bilmiyorum. Belki konuyu bir bütün olarak incelemek yerine konuşmayı beceremeyenler gibi parçalar halinde incelemek gerekir. Şöyle bir örnek vereyim. *Ilias*'ın başında Khryses Agamemnon'a kızını bırakması için yalvarır, ona kızar, fakat kızı bırakılmayınca Akhalara beddua eder, değil mi? 393
– Evet.
– O zaman şu sözler tanıdık gelecektir: "Çok sayıda Akhalıya, bilhassa da Atreus'un oğullarına yalvardı." Buraya kadar şair kendi ağzından olayları anlatır. Başka biri konuşuyormuş gibi görünmek istemez. Daha sonra sanki kendisi Khrysesmiş gibi, olayları da Homeros değil de yaşlı rahip anlatıyor gibi konuşmaya başlar. Aslında bizi inandırmaya çalışır

diyelim. *Ilias*, Ithaka ya da Odysseus'ta tüm hikâye buna göre anlatılır.

– Haklısın.

– Şairin diğer insanların söylediği sözleri sadece nerede ve ne zaman söylediğini belirtmesi, yalnızca anlatıda bulunması anlamına gelir.

– Evet.

– Ancak şair kendisi değil de başkasıymış gibi davranırsa, bu durumda başkasının yerine geçtiği için sözleri de mümkün olduğunca o başkasının kişiliğine uydur muyor mu?

– Doğru.

– İnsanın sesini, hareketlerini bir diğer insana benzetmesi nedir? Bu durumda o benzenilmek istenen insan taklit edilmiyor mu?

– Ediliyor.

– O halde Homeros ve diğer şairler eserlerinde taklit yapıyorlar.

– Doğru.

– Öte yandan şair kendini gizlemiyorsa, orada anlatılan şeylerde taklit olmaz. Anlayamayabilirsin diye daha açıkça söyleyeyim: Homeros, Khryses'in kızı için gerekli parayı alıp, Akhalılara yalvarmaya geldiğini söylediği zaman Khryses gibi değil de Homeros gibi konuşsaydı bu durumda taklit değil anlatı var diyecektik. Şair değilim, bu nedenle ölçüsüz olacak ama yine de örnekleyeyim: "Rahip, tanrılardan Akhalılara hiçbir zarar gelmeden Troya'nın ele geçirilmesini ve paranın alınıp kızın bırakılmasını istedi. Konuşması bittikten sonra Akhalılar rahibe saygı duyduklarını ve istediğini yapacaklarını söylediler. Ancak Agamemnon çok kızdı. Def olmasını, bir daha gelmemesini, gelirse ailesinin de rahip olmasının da
394 hiçbir önemi olmayacağını ifade etti. Kızını bırakma-

yacağını ve yaşlanana kadar Argos'ta yanında tutacağını da belirtti. Eğer evine dönmek istiyorsa, lafı daha fazla uzatmamalıydı. Yaşlı adam bunları duyunca korktu ve bir şey söylemeden gitti. Ordunun yanından ayrıldıktan sonra Apollon'a yalvarmaya başladı. Tanrının bütün sıfatlarını sıraladı, daha önceden verdiği adakları, hediyeleri, kurbanları saydı. Eğer bugüne kadar kendisine verilen hediyelerden memnun kaldıysa, şimdi de Akhalıları cezalandırmasını istedi." Evet! İşte taklit olmaksızın anlatı bu şekilde olur.

– Tamam.

– Eğer bir hikâyeden şairin sözlerini çıkarırsak ve sadece insanların söyledikleri kalırsa, bu durumda biraz önceki tablonun tersini görmüş oluruz.

– Tamam, o zaman tragedyada böyle olur.

– O halde şiirin iki anlatım yolu vardır. Biri senin de söylediğin şekilde tragedyada ve komedyadaki taklit yöntemi, diğeri şairin her şeyi kendisinin anlatması. Buna örnek olarak dithyrambosu verebiliriz. Şiirlerde zaman zaman iki ayrı türün bir karmasının yapıldığı da görülebilir. Artık, anlaşıldı mı?

– Evet, her şeyi anladım.

– Tamam, biraz önce şöyle söylemiştik: Çocuklara ne öğretileceğinin yanında nasıl konuşulacağını da öğretmek gerekir.

– Doğru.

– Artık bu konuyu açıklayacağım. Şairler şiirlerinde taklit yapacaklar mı yapmayacaklar mı? Eğer taklit yapacaklarsa bu ne zaman ve hangi konularda mümkün olacak? Bu konularda konuşalım isterim.

– Peki.

– Toplumumuzda tragedyanın ve komedyanın yeri olacak mı? Buna ne dersin? Bu türden şeyler hakkın-

da da konuşmaya niyetliyim. Neyse, henüz kafamda net değil ama konuşmanın gidişatına göre netleştiririz.

— Tamam.

— Adeimantos! Ne dersin? Askerlerimizin taklitçi olmalarını ister miydin? Daha önceden şöyle demiştik: İnsan tek bir işle uğaşsın, çok sayıda iş yaptığı zaman hiçbirinde uzmanlaşamadığı için hiçbir işi de iyi yapamaz.

— Evet, böyle söyledik.

— Taklit için de aynı durum geçerli değil midir? Bir insan her şeyi çok iyi bir biçimde taklit edemez. Fakat sadece bir şey söz konusu olduğu zaman, onu iyi bir şekilde taklit edebilir.

— Haklısın.

395 — Yani insanın başka önemli bir işi varsa, o insan iyi bir taklitçi değildir. Hatta şöyle söyleyelim: Tragedya ve komedya birbirlerine yakın taklitler olsalar bile aynı insan her ikisini birden yapamaz. Hatırlarsan bunlar için taklit türleridir demiştik.

— Doğru, hem aynı insanın ikisini birden beceremeyeceği noktasında da haklısın.

— Aynı insan hem şair hem de oyuncu da olamaz.

— Evet.

— Tragedya ve komedya oyuncuları aynıdır fakat burada yapılan iş her halükarda taklittir.

— Peki.

— Öte yandan doğamız gereği farklılıklar daha da fazla ortaya çıkar. Aynı insan tüm taklitleri beceremez ya da her taklit kendi doğasına uygun olmayabilir.

— İtirazım yok.

— Bu durumda askerlerin her işi bir yana bırakıp sadece devletle ilgilenmeleri, onun dışında başka bir şey düşünmemeleri gerekir. Hatta başka bir şey bile tak-

lit etmemelidirler. Eğer ille de bir şeyler taklit edeceklerse, bu taklit kendi çocukluklarından bu yana taklit etmeleri gereken şey olan cesaret, bilgelik, ölçülülük, dindarlık gibi şeyler olmalıdır, kötü şeyleri taklit etmemeleri ve yapmamaları gerekir. Çünkü bir insan taklit ettiği şeye sonunda alışır. Bu durumda da hem bedeninin hem de aklının çalışma şekli farklılaşmaya başlar.

— Çok haklısın.

— Bir insanın iyi biri olmasını amaçlıyorsak o kimsenin genç, yaşlı, kadın, köle vb. kılıklara bürünen, kocasına saldıran, kendisini mutlu sanıp tanrılarla kendini bir tutan, felaketler içinde ağlayıp sızlayan, âşık bir kadın ya da doğum sancısı çeken bir kadınmış gibi hareket etmelerini yasaklamak gerekir.

— Kesinlikle evet.

— Kadın ya da erkek köle gibi de davranmamalıdırlar.

— Haklısın.

— Yine taklit etmemeleri gereken insanlar arasında kötü karakterliler, küfürbazlar, alaycılar, sarhoşlar vb. olmayacaktır. Deli gibi davranmayacaklar, onlar gibi konuşmayacaklar. Bu tür şeyler onlarda bir alışkanlık 396
yaratmayacak. Öte yandan kadın ya da erkek delileri, kötüleri bilecekler fakat onların davranışlarını taklit etmeyeceklerdir.

— Tamam.

— Öte yandan sence bir demirci başka bir işçinin ya da gemicinin ya da kürekçinin işini taklit etse nasıl olurdu?

— Olmaz, böyle şeyler yapmamalıdırlar.

— Bir at gibi kişnemeleri, inek gibi ses çıkarmaları ya da su, deniz, gökyüzünden çıkan sesleri taklit etmeleri uygun olur mu?

— Hayır bunları yapmalarını yasakladık.

— O halde iyi bir insan bir şeyler söyleyecekse, bunu uygun bir şekilde söylemesini bilir. Kötü insanlar ise bambaşka yöntemlerle anlatmaya çalışırlar.
— Nasıl yöntemler bunlar?
— Yani aklı başında bir insan iyi bir insanın yaptıklarını ya da söylediklerini anlatırken o insan gibi davranacak, o insanı taklit etmekten utanmayacaktır. Hatta bu insanın son derece aklı başında bir hareketini taklit ediyorsa, bunu da da güvenle yapacaktır. Öte yandan iyi insan hasta, sarhoş ya da başka bir şeyden dolayı zor duruma düşmüşse, onu taklit etmeyecektir. Yani kendisinden daha kötü durumdaki bir insanı asla taklit etmeyecektir, sadece o kimse kendisinden iyi durumdaysa taklit etmelidir. Hem yaptığı taklitten de utanmalıdır, çünkü taklide alışkın değildir. Öte yandan kendisinden kötü insanları küçümseyecektir, bu insanları taklit etmesinin tek nedeni, şaka yapmak istemesidir.
— Doğru söylüyorsun.
— Bunun için de Homeros destanlarındaki yöntemi uygular, yani hem anlatım hem de taklit. Anlatım uzun sürer, taklit kısa, değil mi?
— Buna bir itirazım yok.
— Bir insan bunu yapamıyorsa, iyi bir hikâyeci değildir. Böyle bir insan her şeyi taklit edip, hiçbir şeyi
397 küçümsemiyordur, kalabalık karşısında bile her şeyi önemseyip taklit edebilir. Rüzgâr, gürültü, patırtı, çeşitli müzik aletleri, köpekler, kuşlar, çeşitli hayvanlar, borular vb. şeylerin seslerini taklit eder. Sözlerinin tamamı ses taklidi olabilir ya da bazen birazcık konuşup büyük oranda ses taklidi yapar.
— Haklısın.
— Yani bir insan bir şey söyleyecekse bu iki yöntemden birini kullanır.

– Doğru.
– İlkinde fazla bir değişim yoktur, anlatı ses ile devam ettirilir, öte yandan fazla taklitte bulunmaması da düzenin bozulmamasını sağlar.
– Evet
– Diğerinde ise fazlasıyla taklit yapıldığı için insanın farklı sesleri ve söylenişleri taklit etmesi gerekecektir.
– Peki.
– Şairlerin ya da bir anlatıda bulunanların yaptıkları şey de bu yöntemlerden birini ya da her ikisini de karıştırarak kullanmaktır.
– Elbette.
– Toplumumuzda hangisi olmalı? Belki de ikisini karıştırarak kullanmalıyız.
– Bence iyi insanlar taklit edilmeli, aynı zamanda doğrudan anlatım da tercih edilmeli.
– Adeimantos! İki yöntemi karıştırırsak bu da hoşa gider. Çocuklar, eğitmenler ya da diğer insanların çoğu bu yöntemden çok hoşlanırlar.
– Buna itirazım yok.
– Bu durum devletimiz için uygun mudur? Unutma ki bizde herkesin bir işi olacağı için ikinci ya da üçüncü işleri olmayacak.
– Doğru, bunun olmayacağını kabul ettik.
– Toplumumuzda ayakkabıcının kendi işi dışında başka bir işi olmayacak. Aynı şekilde çiftçi ya da asker de kalkıp başka işlerle uğraşmayacaktır.
– Haklısın. 398
– Bu durumda her şeyi taklit etmek konusunda usta, her kılığa giren bir insan ülkemize gelir ve insanların karşısında şiirlerini okumak isterse ona böylesine kutsal ve muhteşem şiirine saygı duyduğumuzu ancak ülkemizde kendisi gibi şairlere yer

olmadığını, bunun yasak olduğunu söyleriz. Ardından da kendisine çelenkler takıp, kokular sürer iz ve başka bir yere göndeririz. Bizim için gerekli olan daha aklı başında şeyler, evet belki diğerleri kadar gösterişli olmayacak bu şiirler ama en azından işe yarar, iyi insanları taklit eden, onların davranışlarını anlatan ve askerlerin eğitiminde geçerli kurallara göre oluşturulmuş türde şeylerdir.

– Haklısın, bu şekilde davranmalıyız.

– Bu durumda konuşmalarla ve hikâyelerle ilgili konuşacaklarımızı konuştuk. Neyin söyleneceğini, neyin söylenmeyeceğini belirttik.

– Evet.

– Sırada müzik ve melodi konuları var.

– Doğru.

– Şu ana kadar konuştuklarımızdan hareketle aslında herkes bu sorunun yanıtını tahmin edebilir, değil mi?

Glaukon soruma güldü ve şöyle dedi:

– Sokrates! Sanırım bu herkese ben dahil değilim. Aslında kafamda çok şey var ama şu anda ne diyeceğimi bilemiyorum.

– Peki, sanırım şuna itirazın yoktur. Melodi denilen şey ritim, söz ve makamın birleşimidir.

– Tabii, buna bir itirazım yok.

– Sözlerin biraz önce belirttiğimiz kurallara uygun olmaları gerekir. Yani hikâyelerle ilgili söylediklerimize.

– Tamam.

– Makam ve ritmin de sözle uyumlu olması gerekmez mi?

– Gerekir.

– Sızlanma ya da şikâyetçi olma sözlerimiz arasında yer almıyordu.

– Hatırladım.
– Müzik konusunda bilgin olduğuna göre, üzüntülü sözlere uygun makamı da bilirsin elbet.
– Uzun ya da karışık Lydia makamları olabilir, buna benzer diğer makamlar da olabilir.
– O halde bu tür makamlar erkeklere ve kadınlara zarar vereceklerinden dolayı toplumuzda yer sahibi olmamalıdırlar.
– Haklısın.
– Askerler uyuşuk, tembel ya da isteksiz olsunlar istemeyiz.
– Tabii ki.
– Uyuşukluğa ya da içki sofralarına uygun makamlar hangileridir?
– Serbest Ion ve Lydia makamları.
– Yani savaşması gereken insanlar bu makamlarda şarkılar söylememeli değil mi? 399
– Savaşacak olanlar için Dor ve Phrygia makamları uygundur.
– Açıkçası ben makamları bilmem. Fakat elimizdeki makam herhangi bir savaş, zor durum, yaralı, yenilmiş bir insanla karşılaşıldığında mutsuz olmasına rağmen direnebilecek cesur bir insanın hareketlerine uygun olmalıdır. Yine bir başka makama göre, barış halindeyken başladığımız işleri bitirebilmek için hiçbir zorlukta yılmamamızı sağlasın. İnsanlar barış sırasında dostlarına tavsiyede bulunurlar, tanrılardan bir şeyler isterler ya da gerek kendilerine gerekse de diğer insanlara yardımcı olur, öfkelenirler. Bazen önerilen şeyler gerçekleşir ve başarıya ulaşılır. Tavsiyede bulunan insan, tavsiyesi gerekleştiği zaman kibirlenmez, ölçülü ve aklı başında hareket eder. Evet, bu biçimlere uygun olan yani biri sert diğeri yumuşak olan iki makam bizim aklı başında ve cesur insanlarımız için yeterli olacaktır.

— Evet biraz önce söylediğim makamlar var olması gerekenler.
— Bu durumda bütün makamlara uygun çok telli aletlere gerek yok demektir.
— Elbette.
— Yani toplumda bu çok telli aletleri yapacak olan zanaatkârlara gerek yok.
— Kesinlikle.
— Flavtacılara ne dersin? Flavta yapanlar ve çalanlar toplumumuzda olacak mı? Flavta hem gür seslidir hem de onunla çok sayıda makam çalabilirsin. Diğer aletler de flavtanın taklidi değil mi?
— Evet.
— Kithara ve lir de aynı şekilde toplumumuzda var olabilir. Çobanlar kırsal alanlarda flüt de çalabilirler.
— Söylediklerimizden çıkan sonuç bu.
— Aslında bir yenilik getirmiyoruz, Apollon'a Marsyas[21] ve müzik aletlerinden daha önemli bir yer vermekle yetiniyoruz.
— Zeus adına yemin ederim ki haklısın.
— Neyse sonuç olarak bozuk dediğimiz toplumda epeyce bir şeyi düzelttik gibi görünüyor.
— Evet, bunu yaptık.
— O halde daha da düzeltelim. Makamlardan sonra sırada ritimler var. Ritimler de çok çeşitli ve farklı olmamalıdır. Ölçülü ve cesurca sürdürülen bir yaşama uygun olmalılar, bu tür ritimler sayesinde ölçü ve melodi de sözlere uygun olacaktır. Uydurulması gereken, sözler değildir. Makamlar konusunda olduğu gibi ritimler hakkında da bilgi vermelisin.
— Aslında yanıtı bilemiyorum. Ancak şu kadarını söylemekle yetineyim: Söz ölçülerini hazırlarken üç ri-

400

21 Yunan mitolojisinde flütü icat ettiği söylenen efsanevi müzisyen.

tim türünden yararlanırız, seste ise dört ritim vardır. Makamlar bu ritimlerden doğar. Fakat hangisinin hangi tür yaşam için uygun olacağını bilmiyorum.

– Tamam, o halde biz Damon ile beraber düşünelim. Bu sayede hangi ritimlerin delilik, ölçüsüzlük vb. kötülüklere uygun olduğu, hangi ritimlerin uygun olmadığı sorusuna yanıt verebiliriz. Sanırım Damon karışık bir ritimden bahsediyordu. Synthtetos, daktylos ve heroos ritimlerini birleştiriyordu. Yükselme ve alçalma eşit gibiydi, en sonunda da bir kısaya bir uzuna dönüyordu. Ayrıca iambos ve trokhaios adında iki makam daha var. Burada da uzun ve kısalar denk. Yine yanlış hatırlamıyorsam, ritimlerin tamamında ritim sadece ayak vurmayla sağlanabiliyordu. Neyse bu iş Damon'a kalsın. Sonuçta biz tartışırsak epeyce uzayacak gibi.

– Haklısın.

– Tamam, peki bir biçimin güzelliğinin ya da çirkinliğinin ritminin doğru olup olmamasına bağlı olduğunu kabul eder misin?

– Ederim.

– Ritim güzel söyleme ile ilgilidir, güzel söylenmezse ritimsizlik olur. O halde biraz önce makamlar için söylediğimiz şey burada da geçerli. Yani ritimler sözlere uyacak, sözler ritimlere değil.

– Tabii ki.

– Peki sözler neyle ilgilidir? İyi ya da kötü olmamızla değil mi?

– Tamam.

– Yani insan ne söylemek istiyorsa her şey ona göre şekillenir.

– Haklısın.

– Yani söz, müzik, ritim gibi şeylerin güzel olmaları insana bağlıdır, aslında insanın saflığına bağlıdır. Tabii

ki burada kastettiğim şey, doğasını iyilikle ve güzellikle süsleyen bir düşünceye sahip olması.

— Çok doğru.

— Yani genç bir insan kendi ödevini yapmaya niyetliyse, bu noktaya ulaşmak için çaba harcamalıdır, değil mi?

— Kesinlikle.

401 — Resim ve diğer sanatlarda, dokumacılık, mimarlık ya da eşyaların yapılmasıyla ilgili işlerde ve diğer canlılarda da bu çaba vardır. Hepsinde güzel ve çirkin diye bir şey bulunur. Eğer bir şeyin şekli çirkinse, ona ritimsiz, ahenksiz gibi sıfatlar takıyoruz ve bu çirkinlik insanın sözleriyle veya özüyle benzer bir çirkinliktir. Tersi ise insanın sözleriyle ve özüyle benzeri bir güzelliktir.

— Haklısın.

— Bu durumda sadece şairleri denetlemek yetmez, sadece onların iyi dediğimiz şeyleri yapmaları gerektiğini söylemek hatalı olur. Diğer sanatlarda da benzeri şekilde davranmalıyız. Bu şeylerde de kötülükler varsa, ölçüsüzlük, sıradanlık, çirkinlik görülüyorsa, bunlar ister resim ister mimarlık isterse başka bir zanaatla ilgili olsun bu tür çirkinliklerin önüne geçmek gerekir. Eğer buna engel olamıyorsak, o halde bu işleri yapmalarını engellemeliyiz. Askerlerimizin bir kötülük deryasında kötü yiyecekler yemelerini ister miyiz? Farkına varmaksızın her gün zehirli bitkileri yiyip zamanla zehirlenmelerini ve içlerinin çürümesini istemeyiz. Tam aksine beden, öz ve biçim güzelliğine doğru yol almalarını sağlayacak zanaatkârların peşinden gitmelerini istememiz gerekir. Ülkemizdeki gençler güzel iklimlerde yaşayan insanlar gibi her türlü nimetten yararlansınlar, bu tür ülkelerde yaşayan insanların sağlıklı olması gibi, onlar da sanat eserleri sayesinde

gözlerinde ve kulaklarında güzel izler saklasınlar. Bu gençler çocukluklarından itibaren güzele benzemeye çalışsınlar, her zaman onunla beraber olmak istesinler.

– Elbette, bu harika bir eğitim olurdu.

– Glaukon! Tam da bu nedenle müzik en önemli eğitimdir. İnsanın içine ritim ya da düzen kadar işleyen bir başka şey yoktur. Eğer iyi bir müzik eğitimi verildiyse, o insan daha da mükemmelleşir. Tam tersinde ise zarar görür. Eğer bir müzik eseri kötü bir düzende ve aynı zamanda dağınık bir şekilde bestelendiyse, o zaman iyi eğitimli bir insan bunu doğadaki diğer bozukluklar gibi hemen fark edecektir. Çünkü daha iyi bir insanı yetiştirmeye niyetliyse, her zaman daha güzeli arayacak, ona ulaşmaya çalışacak ve bununla eğitilecektir. Düşünmeye başladığı andan itibaren çirkin olandan nefret eder, yine düşünmeye başladığı zamandan itibaren eğitim aldığı müzik sayesinde mutluluk duyar ve aradaki ilişkiyi benimser. 402

– İşte tam da bu nedenle müzik eğitimi çok önemlidir.

– Aslında yazı eğitimi de buna benzer. Eğer harflerin kaç tane olduklarını, bunların ne şekilde tekrarlandığı zaman ne şekilde okunduğunu biliyorsak okuma yazma biliyoruzdur. Bundan sonrasında harf nasıl yazılırsa yazılsın, önemsiz denilip bırakılmaz. Mutlaka o harfi okumayı beceririz. Bitişik yazılmasa da okuma yazma biliyor oluruz.

– Haklısın.

– Yine harfleri tanımazsak, onların aynada ya da su gibi şeylerdeki yansımalarını da tanıyamayız değil mi? Çünkü tanımak için harfleri bilmek gerekir, değil mi?

– Elbette.

– Bu durumda hem kendimizin hem de yetiştirdiğimiz askerlerimizin bilgelik, yararlılık, cesaret ya da bu-

nun gibi özelliklerini ve bu özelliklerin zıtları olan kötü huyları da az ya da çok fark etmeksizin her zaman tanıyamazsak, iyi bir eğitim aldığımızı söyleyemeyiz, tüm bunlar aynı bilgi ya da çalışma sayesinde ortaya çıkar.

– Doğru.

– Eğer insanda güzel huylar varsa ve o insanın dış görünüşü de buna uygunsa ondan daha güzelini bulamazsınız.

– Kesinlikle evet.

– En güzel şey, en çok sevilen değil midir?

– Doğru.

– O halde müzik eğitimi alan biri de aynı şekilde içi ve dışı aynı olan insanları sevecektir, benzemeyenleri ise sevmeyecektir.

– Bedensel eksiği olanları umursamaz ama ruhunda eksiklik olanları istemeyecektir.

– Anladım, sanırım senin sevgilinin ya da eski sevgililerinden birinin durumu böyleydi. Neyse, bir insan zevk duyarken aşırıysa bu bilgece bir davranış olur mu?

– Hayır, bir acı ya da zevk ne kadar aşırıysa o kadar bilgelikten uzak olur.

– Peki, aşırı zevk diğer şeylerle uzlaşabilir mi?

403 – Hayır.

– Peki ölçüsüzlük ya da düzensizlikle uzlaşabilir mi?

– Uzlaşır.

– Tamam, seks isteğinden daha yoğun bir aşırı istek var mı?

– Sanırım ondan daha fazla isteneni yoktur.

– Oysa gerçek sevgi düzenli ve ölçülü olmalıdır, yani tıpkı güzellik gibi.

– Çok doğru.

– Bir şey düzensiz ve aşırıysa, onun gerçek sevgiyle ilgisi yoktur, değil mi?
– Kesinlikle yoktur.
– Yani seks isteği de buna dahildir. Ortada gerçek bir sevgi varsa, her iki taraf da buna heveslenmez.
– Öyle olmalı.
– Bu durumda toplumumuzdaki kurallara göre bir insan başkasını seviyorsa ve kendisini de sevdirmeyi beceriyorsa, o insanın karşısındakini kendi oğlu gibi öpebilmesi, sarılabilmesi, konuşabilmesi doğaldır ancak genç adam ile bundan daha yakın olmamalı. Eğer daha yakından ilgileniyorsa, onu müzik ve güzellik konulardan bihaber kabul edebiliriz.
– Tamam.
– Bu durumda müzikle ilgili sözlerimizi tamamladık. Evet, müzik insanı güzellik sevgisine yönlendirir, zaten bunun dışında da bir sonuç beklememiz gerekirdi.
– Doğru.
– Yine beden eğitimi de gençlerin eğitiminde önemli rol oynar.
– Elbette.
– İnsanın çocukluğundan itibaren bu işle ilgilenmesi gerekir. Sen fikrini söylemeden ben söyleyeyim. Beden istediği kadar iyi olsun yine de ruhumuzu iyi yapmaya yeterli değildir. Fakat ruh iyiyse bedenin daha iyi olma ihtimali vardır.
– Haklısın.
– Yani insanların ruhlarını iyi bir şekilde eğitebiliyorsak, beden eğitimi noktasında aşırı bir şey yapmaya ihtiyacımız yoktur.
– Doğru.
– Yine askerlerin sarhoş olmamaları gerekir. Bir askerin yapması gereken son şey, kendini kaybedecek kadar sarhoş olmaktır.

– Evet bir askerin başka bir askere ihtiyacı olması komik olurdu.
– Peki ne yiyecekler? Askerler çok büyük bir mücadelenin içindeler değil mi?
– Doğru.
404 – Bu türden insanların atletler gibi yaşamaları uygun mudur?
– Neden olmasın!
– Fakat atletlerin yaşamları sağlık açısından sorunludur. Çok uzun saatler uyurlar, aynı zamanda uydukları diyeti bozdukları zaman da hemen zarar görürler.
– Haklısın.
– Belki de kendi savaşçı atletlerimizi daha iyi bir biçimde yetiştirmeliyiz. Hem köpekler gibi her zaman uyanık olmaları, hem iyi görmeleri, iyi duymaları ve farklı yemeklere, farklı iklim koşullarına ve kötü durumlara alışkın olmaları gerekir.
– Haklısın.
– Bu durumda iyi bir beden eğitimi, iyi bir müzik eğitimine benzemelidir.
– Anlamadım.
– Savaşa uygun bir beden eğitiminden söz ediyorum.
– Bu eğitim nasıl verilebilir?
– Aslında sorunun yanıtı Homeros'ta bile var. Homeros Hellespontos[22] kıyısında savaşa girecek olan askerlerin sofrasında balıktan ya da haşlanmış etten söz etmez. Bunun yerine sadece kızarmış et vardır. Çünkü ateş yakmak, tencereyi taşımaktan daha kolaydır.
– Doğru.
– Homeros'ta biber gibi baharatların da yeri yoktur. Hem atletler de zararlı olduğuna inandıkları bu yiyecekleri yemezler.

22 Çanakkale Boğazı.

– Evet, yemezler.
– Eğer söylediklerimiz doğruysa, Sicilya ya da Syrakusai yemeklerini de beğenmezsin.
– Elbette.
– Yine bir adam bedeninin güçlü kalmasını istiyorsa kendisine Korinthoslu bir sevgili de bulmamalı.
– Tabii ki.
– Attika tatlıları yememeli.
– Kesinlikle.
– Bu türden yiyecekler sanki tüm ritimleri ve makamları içeren karmaşık bir müzik gibidir.
– Böyle diyebiliriz.
– Bu tür bir karmaşa insanda düzensizliğe, bedende sıkıntılara da neden olur. Öte yandan karmaşa yoksa ve sade bir makam varsa o zaman düzen ve denge ortaya çıkar.
– Haklısın.
– Eğer kentte problemler ve hastalıklar artıyorsa, 405
orada mahkemelerin ve hastanelerin sayısı da artar. Tabii ki fazla sayıda insan bu işle ilgilenmek zorunda kalacağından avukatların ve hekimlerin sayısı da çoğalır ve bu meslekler şeref kazandıran meslekler olurlar.
– Evet.
– Bir kentte sadece sıradan insanlar değil aynı zamanda önemli insanlar olarak düşündüğümüz kimseler de avukatları ya da hekimleri arıyorlarsa, orada eğitimin iyi durumda olmadığı çok açıktır değil mi? Bir şekilde doğruyu ve yanlışı ayırt edemeyip bu konuda bir hâkime başvurmak çirkin bir şey değil midir?
– Çirkindir tabii ki.
– Hatta sürekli şekilde bir mahkemede davalı ya da davacı olarak bulunmanın yanında bir de güzellik nedir bilmeyen ama haksızlık yapmakta uzmanlaş-

mış, cezadan kurtulabilmek adına çeşitli yollar bulma konusunda çok maharetli olan ve bununla övünen insanların durumu da çok çirkindir. Bu türden şeylerin çoğu pek de değerli olmayan amaçlar için yapılmaktadır. Bu tür bir insan sürekli uyuklayan bir hâkimin vereceği karardan çok daha iyi bir şekilde kendi hayatına yönelik kararlar alabileceğinin farkında değildir.

— Kesinlikle bu da çirkin bir durum.

— Hekimlerin yanına geçici bir hastalıktan ya da yaralanmadan dolayı gidebiliriz. Fakat biraz önce söylediğimiz rejimlere uymadığı için hastalanmak ya da ufak tefek bir hastalık için bu Asklepios bilgelerinden sıkıntılarımıza bir isim bulup çözmesini istemek de çirkin değil mi?

406 — Tabii bu da çirkin, hem bu türden hastalıklar da hangileri?

— Aslında Asklepios zamanında bu tür hastalıklar yoktu. Çünkü Eurypios Troya yakınlarında yaralandığı zaman yanına gelen bir kadın ona kuru üzüm şarabı vermiş. Şarabın yanında da un ve peynir varmış. Bu tür bir şeyin yaraya iyi gelmeyeceğini biliyoruz, fakat o zamanlar hekimler bir şey yapmamışlar, tedavi eden Patroklos'a sesleri çıkmamış.

— Evet, yaralı bir insan için tuhaf bir ilaç.

— Aslında tuhaf sayılmaz. Çünkü Asklepios hekimleri Herodikos'a kadar süren zamanda bugünkü gibi hastanın yanından ayrılmamazlık etme gibi bir huya sahip değillerdi. Herodikos bir beden eğitmeniydi ve hastalandığı zaman beden eğitimini ve hekimliği birbirine karıştırdı. Önce kendisi sonra da başkaları bu durumdan kötü etkilendi.

— Ne gibi etkilerdi bunlar?

– Kendi ölümünü geciktirdi ama bu ölümcül hastalığın ne şekilde oluşacağını tespit etse de tedavisini bulamadı. Her şeyi bıraktı, hayatı boyunca kendine dikkat etti. Fakat uyması gereken kurallara riayet ederek yaşadığı için de bu defa hiçbir şeyden zevk alamadan yaşayıp gitti.
– Gerçekten de bilgisi nasıl işe yaramış! Böylesine dertli kazanç derler.
– Aslında Asklepios'un kendinden sonra gelenlere bu şekilde bir eğitim vermemesinin nedeni olarak, onun beceriksizliği ve bilgisizliği görülüyordu. Fakat iyi bir toplumda herkesin kendine ait bir görevi vardır ve bu işi yapmalıdır. Hiç kimse işi gücü bırakıp uzun uzadıya tedavi işleriyle ilgilenmemelidir. Aslında Asklepios durumun farkındaydı. Oysa bizler bu durumu zenginler söz konusu olduğu zaman unuturuz, geriye kalan zamanlarda ise hep aklımızdadır.
– Anlayamadım.
– Yani bir marangoz hastalansa hekimden ne ister? Kısa süre içinde kendisini iyileştirici, kusturucu bir ilaç ister. Bunun dışında kesme, dağlama gibi yöntemlerde yardım ister. Fakat hekim uzun uzadıya tedavi etmek isterse, bu marangozun durumu ne olur? Bu kadar uzun süre kalamayacağını, uzun süre boyunca tedavi olması gerekirse bu işten zararlı çıkacağını söyler. Bundan ötürü hasta da hekim de tedaviyi yarıda bırakıp işlerine geri dönerler. Hasta iyileşirse zaten sorun olmaz, ölürse de yine problem ortadan kalkmış olur.
– Marangoz için olacak olan bu.
– Zaten bir işi var, o işini yapmıyorsa yaşamasına gerek var mı? 407
– Yok.
– Fakat zenginlerde durum farklıdır, onlar işlerini bıraksalar da bir şey değişmez.

– Haklısın.

– Phokylides[23] şöyle diyordu: "İnsanlar yaşamak için gerekli şeyleri edindikten sonra manevi şeylerle ilgilenmelidir."

– Aslında yaşamak için gerekli şeyleri edinmeye bile gerek yok.

– Neyse Phokylides ile tartışmamıza gerek yok. Zenginler manevi şeylerle ilgilenmek zorundalar mı? Bunlar olmadan yaşayamazlar mı? Marangoz ya da başka meslek kolundan biri için işlerine engel olan bu hastalık, zenginlerin Phokylides'in dediği gibi davranmalarına da engel olabilir mi?

– Tabii ki, bazen insanın çok sağlıklı olmak için aşırı derecede çaba harcaması, beden eğitimi dışında başka şeylerle ilgilenmesi, manevi açıdan ilgilenmesi gerekenlerle ilgilenmemesine de neden olabilir. Hem evdeki hem kentteki işlerine engel olur.

– Daha kötü yanı, öğrenmenin ve düşünmenin önüne çıkardığı engeldir. İnsanlar her zaman başlarının ağrıması ya da dönmesi endişesiyle hareket ederler. Felsefenin bu türden şeyleri beraberinde getireceğini düşünürler. Bu nedenle de erdeme giden yola bir engel konulmuş olunur. Öte yandan kendisini her zaman hasta görenler de vardır, bu insanların bedenlerinde hep ağrı olur.

– Haklısın.

– Evet, Asklepios gerçeğin farkındaydı. Bu nedenle bedeni aslında doğuştan sağlam ama geçici bir hastalığa yakalanmış insanları tedavi etmekle yetinirdi. Bu insanlara ilaçlarla ya da bıçak yoluyla yardım edip günlük yaşantılarına devam etmelerini sağlıyordu. Eğer hastalık içlerine işlediyse onları kusturmuyor

23 MÖ 6. yüzyılda yaşamış Miletos doğumlu şair.

ya da kanlarını almıyordu, bu şekilde kötü bir yaşamı iyice uzatmayı amaçlamazdı. Bu türden insanların kendileri gibi çocuklar doğurmalarını da istemezdi. Bir insanın doğa tarafından kendisine verilen yaşamı bile sürmeye gücü yetmiyorsa o insanın iyileşmesinin kendisine ya da devlete bir yararı olmazdı.

— Desene Asklepios bir yasa yapıcıydı. 408

— Tabii ki. Asklepios'un soyundan gelenler Troya'da cesurca çarpışırlarken aynı zamanda hekimlik yaptıklarını bilmiyor musun? Menelaos Pandaros'un okuyla yaralandığı zaman ona ne yaptılar? Yarasındaki kanı emdiler, ağrının geçmesi için ilaçlar verdiler. Eurypylos'a da Menelaos'a da aynı şekilde yiyecek ve içecek vermediler. Eğer insan yaralanmadan önce sağlıklıysa, ona sadece bir ilaç ya da bir içki yeterli olacaktır. Ancak doğası gereği hasta ve kötü bir yaşam süren insanın ise yaşamının uzatılmasında hiçbir yarar olduğunu düşünmezler. Bu türden insanlar Midas'tan bile zengin olsalar, onlarla ilgilenmenin yersiz olduğunu düşünüyorlardı.

— Asklepios'un soyundan gelenler sana göre çok önemli insanlar.

— Elbette. Ancak tragedya yazarları ya da Pindaros benimle aynı düşüncede değil. Onlar Apollon'un oğlu Asklepios'un para karşılığında zengin bir insanı iyileştireceği sırada üzerine yıldırım düşerek öldüğünü anlatırlar. Ancak daha önceden söylediğimiz şeylerle uyumlu olabilmesi için bunu kabul etmememiz gerekiyor. Eğer Asklepios bir tanrının oğluysa paraya meraklı olmamalı, paraya meraklıysa da tanrının oğlu olmamalı.

— Tamam hiçbirine itirazım yok ama Sokrates toplumumuzda iyi hekimler olmamalı mı? Hem sağlıklı hem de hasta ne kadar çok insan tanırsan o kadar iyi

hekimsindir. Aynı şekilde en iyi hâkimler de en fazla sayıda insanla karşılaşmış olanlardır.

— Tabii ki iyi hekimler olmalı ama kimler iyi hekimdir?

— Kimlermiş?

— Tamam anlatmaya çalışayım ama aynı anda iki şey sordun.

— Nasıl yani?

— Şimdi, iyi bir hekim olabilmek için çocukluktan itibaren bu konuda çalışmış, çok fazla sayıda hastayla ilgilenmiş, kendisi de hastalanmış ya da çok da sağlıklı olmamış olmak gerekir. İyi bir hekim kendi bedeniyle başkalarını iyileştirmez. Zaten böyle olsaydı o zaman da iyi bir hekim olmak için hiç hastalanmamış olması gerekirdi. Hekim iyiyse hastasını aklıyla iyileştirecektir. Aklı kötüyse ya da kötü bir hale geldiyse mümkünü yok bunu yapamaz.

409 — Haklısın, böyle olmaz.

— Hâkimler ise aklı akıl sayesinde yönetirler. Ancak bir insan çocukluğundan itibaren kötülükler arasında yetiştiyse, sürekli kötü insanların arasında kaldıysa, diğer insanların ne gibi kötülükler yaptığını bilmek için kendisi de kötülük yaptıysa bu durum hekimlerde olduğu gibi avantaj sağlamaz. Bir hâkimin doğrunun ve yanlışın ne olduğunu bilmesi ve çocukluğundan itibaren kötülüklerden uzak durması gerekir. Bu nedenle de iyi insanlar çocukluklarında saftırlar ve kolayca kötü şeylere inanırlar çünkü onlar kötülerin davranışlarını anlayabilecek bir düşünceye sahip değillerdir.

— Haklısın iyiler bunu yaşarlar.

— Bu nedenle de iyi hâkimler genç değil yaşlı olmalıdır. Diğer insanlardaki hataları görmeleri gerekir, bunu kendilerinde görmeleriyla olmaz. Böyle olunca da kendisinden uzak olan kötülüğü tanıması zaman

alacaktır. Bu, kendisinden değil başkalarından öğrenilebileceği bir şeydir.

– Evet, bu insan iyi bir hâkim olurdu.

– Evet bu insan iyi biri ve iyi bir hâkim olur. Zaten sorunun karşılığı da budur. Kendisi iyi bir insan olup kötülükleri tanıma konusunda uzman olan, yani bunları bir süre yapmış olan, çeşit çeşit hileleri bilen biri kötü bir insanla karşılaştığı zaman nasıl korunacağını bilir. Ancak iyi ve daha yaşlı insanlarla karşılaştığında ise diğer insanların aptallığını ortaya çıkarır. Gereksiz kuşkuları vardır, kendisinde olmayan iyiliği diğer insanlarda göremez. Öte yandan etrafımızda iyilerden daha çok kötüler vardır, bu tür insanlar hem kendileri hem de diğer insanlar için bilgisiz insanlarmış gibi görünürler.

– Çok haklısın.

– Yani ihtiyacımız olan iyi ve bilgili insan, bu kimse değil. Çünkü kötülük hem kötülüğü hem de iyiliği bilemez. İyilik ise eğitimle kendisine bir şeyler katar ve bilgi edinerek hem iyiliği hem de kötülüğü tanır hale gelir ve sadece iyi insanlar bilgili olmayı becerirler.

– Çok doğru.

– Toplumumuzda olması gereken hekimler ve hâkimler böyle. Doğaları gereği bedenleri iyi, aynı zamanda ruhları da iyi olan vatandaşlardan seçilecekler, bedenleri kötü olanları hekimler ölüme terk edecekler. Ruhları kötü olanların ölümü ise hâkimlerin işi olacak. 410

– Evet bu devlet için de kötüler için de en iyi çözüm.

– Öte yandan gençler biraz önce bahsettiğimiz şekilde bir müzik eğitimi aldıysalar yani düşüncemize uygun ölçülü bir müzik eğitimi, bu durumda hâkimlere ihtiyaçları bile olmayacaktır.

– Tabii olmaz ihtiyaçları.
– Müzik eğitimine uygun bir beden eğitimi olması halinde geçici hastalıklar dışında hekimliği de değersiz kılabilecek bir durumla karşılaşabilir miyiz?
– Olabilir.
– Gençler zorlu beden eğitimlerinde, bedenlerinden daha çok içlerindeki arzuya güvenmelidir ve asıl geliştirilmesi gereken de budur. Günümüzdeki atletler gibi yiyeceklerini ve beden eğitimlerini sadece bedenlerini daha güçlü kılmak için yapmamalıdırlar.
– Haklısın.
– Glaukon! Sence müzik ve beden eğitimi temelli bir eğitim planlayanlar, çoğu kimsenin düşüncelerinin aksine birinde beden diğerinde de ruh eğitimi öngörmüyorlar, değil mi?
– Hayır.
– İkisinde de ruhumuzu daha fazla geliştirme amacı var.
– Elbette ama nasıl yapılacak bu?
– Bazıları tüm yaşamları boyunca müzikle hiç ilgilenmeyip sadece beden eğitimi yaparlar, bazıları da tam tersini. Bu insanların ne durumda olduklarını biliyor musun?
– Yok, anlamadım söylediğini, ne var durumlarında?
– Bir grup gereğinden fazla sert ve kaba, diğer grup ise gereğinden fazla yumuşak ve sakin oluyor.
– Haklısın sadece beden eğitimiyle ilgilenenler sert ve kaba, sadece müzikle ilgilenenler yumuşak ve sakin oluyorlar.
– İnsanın içindeki taşkınlık sertliğe yol açsa da eğitim yoluyla bunu yumuşatabilirsiniz ancak sertlik fazlalaşırsa o durumda engellenemeyen bir kabalığa dönüşür.
– Çok haklısın.

— Sakinlik ise filozoflara özgü bir doğadır, değil mi? Ancak o da aşırıya kaçarsa fazlasıyla yumuşamaya neden olur. Yine de eğitim sayesinde bu yumuşaklık belli bir oranda tutulabilir.
— Doğru.
— Askerlerimizde her iki huy da olmalıdır.
— Tamam.
— Fakat bunlar birbirleriyle uyumlu olmalıdır, değil mi?
— Tabii ki.
— Böyle bir uzlaşmanın sonucunda hem akıllı hem de cesur olunur. 411
— Haklısın.
— Uzlaşma olmazsa aptal ve korkak olunur.
— Evet.
— Eğer sürekli olarak müzik sesine maruz kalırsak, kulaklarımızdan içeri sürekli, yumuşak, hoş güzel sesler dolarsa, yaşamımız boyunca bu şarkıları söyler dururuz. Eğer bizim için bu çok keyifli bir şey halini alırsa, içimizdeki sertlik de demirin ateşte yumuşaması gibi yumuşayacaktır. Bu sertlik eskiden zararlıydı ama şimdi yararlı olacak. Ancak bu sesin aşırılaşması halinde bu işten sıkılmak yerine iyice kendimizi ona kaptırırsak o zaman da sertlik tam anlamıyla yok olur. Bu durum da içimizdeki cesaretin gitmesi ve uyuşuk bir insanın ortaya çıkmasıdır.
— Haklısın.
— İnsanı doğası gereği içindeki sertlik fazla miktarda değilse daha da fazla yumuşar. Sertlik fazlaysa bu durumda ancak zamanla azalacaktır ve hiç beklenmedik bir yerde yok olacaktır. İçimizdeki bu ateş zamanla huysuzluğa dönüşür.
— Doğru.

— Tam aksine insan sadece beden eğitimiyle ilgilenir, yediğine içtiğine dikkat eder ancak müzikle ve felsefeyle hiç ilgilenmezse ne olur? Öncelikle beden gücü artar ve cesur bir insan olur.
— Kesinlikle.
— Ancak bu insan beden eğitimi dışında başka hiçbir şey yapmıyor. Yani felsefeden ve bilimden uzak duruyor. Belki bir şeyleri öğrenmek istiyor ama öğrenmeden alınacak hazzı bilmiyor, belki de müzikle ya da başka bir sanatla ilgilenmediği için var olan isteği de azalıyor ve zamanla kayboluyor.
— Olabilir.
— Böyle bir insan müziğe yabancı, söze ve düşünceye de karşıdır. Bir şeyleri sözle çözemediği için adeta bir hayvan gibi sürekli kaba kuvvetle bir şeyler almaya çalışır. Bütün yaşamı boyunca ölçüden ve düzenden uzak, bilgisiz ve kaba bir şekilde yaşayıp gider.
— Elbette.
— O halde tanrının insanlara müzik ve beden eğitimini vermesinin nedeni, bunlarla sadece kendilerini eğitmeleri değil aynı zaman içlerindeki bilim aşkını ortaya çıkarmaları içindir. Tanrı, insanın içindeki bu güçlerin sanki bir tel gibi gevşemesi ve düzenlenmesini istemiştir.
412 — Haklı gibisin.
— Evet, bir insan müziği ve beden eğitimini uzlaştırabiliyorsa ve sonrasında en ölçülü bir şekilde bunları kullanabiliyorsa, o kimse düzen konusunda uzmandır.
— Haklısın.
— Glaukon! Bu durumda devletimizde her zaman koruyucu olarak bu şekilde bir insanın bulunması gerekmez mi?
— Evet, hatta en iyisini isteriz.

– Evet, eğitim ve öğretim konusunda bunları söyleyebiliriz. Şimdi diğer konulardan yani avlar, danslar, yarışmalar ve diğer oyunlardan bahsetmemiz gerekir mi? Yoksa hepsinde aynı ilke mi geçerli olacak?
– Evet, aynı ilke geçerli olacak.
– Sıradaki konu devlette yönetenlerin ve yönetilenlerin kimler olacağı, değil mi?
– Sırada bu var.
– Yaşlılar yönetici, gençler yönetilen diyelim mi?
– Olur.
– Tabii ki yaşlıların da en iyi olanları yöneteceklerdir.
– Haklısın.
– En iyi çiftçi toprağı en iyi şekilde sürendir, değil mi?
– Evet.
– Yönetenler en iyi koruyucularımızdır, bu durumda kendileri en iyi olduklarına göre seçimimizi en iyi şekilde devlet oluşturabileceklerin arasından yapmamız gerekir değil mi?
– Doğru.
– Bunu yapabilecek olanlar akıllı, değerli ve bu işlere ilgili olmalıdırlar, değil mi?
– Elbette.
– İnsanlar sevdiği şeylerle ilgilenirler, değil mi?
– Doğru.
– İnsan en çok kimi sever? Kendisini memnun edecek olanı, çıkarı olanı ya da paylaşımda bulunacağını sever, değil mi?
– Tabii ki.
– Bu durumda seçeceğimiz insanlar her zaman halkı düşünmüş, her zaman onların yararına işler yapmış ve onlara zarar vermemiş insanlar olmalıdır.
– Haklısın.
– Her zaman seçilecek insanların bu yeteneğe sahip olup olmadıkları incelenmelidir. Kendileriyle ilgi-

li herhangi bir seçim nedeni olmamalı, onların bir inançtan ayrılmamaları gerekir, tek bakılması gereken devlet için en yararlı olanın elde edilmesidir.

– İnançtan ayrılmamak nedir?

413 – Yani insanın inandığı şeyden ayrılması, isteyerek ya da istemeyerek gerçekleşebilir. Eğer inandığı şeyin yanlış olduğunu görüyorsa, bundan isteyerek uzaklaşır, yoksa istemeden uzaklaşır.

– İsteyerek tamam da istemeyerek nasıl oluyor?

– İyi şeylerden istemeden, kötü şeylerden ise isteyerek ayrılırız. Doğru olduğunu sandığımız şeyde hata yapıyorsak bu kötüdür, doğru olduğunu sandığımız şeyin gerçekten de doğru olması iyidir, değil mi?

– Haklısın, şimdi anladım. Doğru şeyden ayrılıyorsan, bu istemeden gerçekleşir.

– Ayrılmaya neden olan şey aldatma, büyüleme ya da zorlama olmalıdır.

– Yine anlamadım.

– Sanırım tragedya şairleri gibi konuşuyorum. Aldatmaktan kastım düşüncenin değişmesi ya da unutmadır. Her ikisinde de aslında başka bir düşünceye geçiş vardır, değil mi?

– Evet.

– Zorlamadan kastım düşüncenin değişmesi için bir acının ya da başka bir nedenin ortaya çıkmasıdır.

– Tamamdır.

– Büyülenmekten kastım da bir zevkin ya da acının peşinden gitmektir.

– Evet, insan bir hata yaptığında büyülenmiş gibidir.

– O halde biraz önce söz ettiğim ilkelere sahip ve bunları da en iyi şekilde benimsemiş askerlerimiz olmalı. Her zaman gerek kendileri gerekse de toplum için en iyi olanı bulup yapmaya çalışacaklardır. Bunu yapmaları için çocukluklarından itibaren onları eğit-

memiz gerekir. Hem bu ilkeleri unutmamalarını ve umursamamalarını sağlamaya çalışacağız hem de bunları yapmayanları belirleyerek o çocukları seçeceğiz, değil mi?

– Evet.

– Zahmetli işlerde ve savaşlarda ne yaptıklarına bakacağız.

– Tamam.

– Büyülenip büyülenmediklerine de bakmalıyız. Atların korkak olup olmadıklarını anlamak için kalabalık içinden geçirilmeleri gibi, biz de gençleri zahmetli durumlarda ne yaptıklarını görmek için insanın peşini bırakmayan zevklerin içine bırakacağız, bu sayede altını ateşte kontrol eder gibi onları kontrol edeceğiz. Bu tür bir durumda büyüleniyorlar mı yoksa büyülenmiyorlar mı? Eğer bir asker gibi davranıyorsa, yani aldığı eğitime uygun bir şekilde ölçülü ve düzenli bir yaşam sürüyorsa ve kendisi ve devleti için en iyi şekilde yaşıyorsa ne ala! Çocukluklarından itibaren bu türden uygulamaları başarıyla yerine getirenleri büyüdükleri zaman devletin başına geçirebiliriz. Bu insanlar hem yaşadıkları sürece en 414
değerli insanlar olacaklar hem de ölümlerinden sonra onların adına anıtlar dikilecek, en güzel hediyeleri alacaklardır. Bu türden uygulamalardan başarıyla çıkamayanları ise eleyeceğiz. Evet sevgili Glaukon! Askerler ve devleti yönetecek olanlar bu şekilde seçilecekler.

– Çok güzel!

– Bu devleti hem içeriden hem de dışarıdan gelebilecek tehliklere karşı koruyan hem düşmanların kötülük yapmalarını hem de dostlarımızın sınır dışına çıkmalarını engelleyen bu insanlar gerçek anlamda koruyucularımız olacaklardır. Askerler ise devleti

yönetecek insanların verdikleri kuralları uygulayacaklardır. Bu anlamda askerler sanki devleti yönetenlerin yardımcısı gibidirler.

– Çok haklısın.

– Biraz önce bazı yalanların söylenebileceğinden söz etmiştik. Sence hem devleti yönetenleri hem de askerleri inandırabileceğimiz böyle bir yalan var mı?

– Bilmem, var mı?

– Eski bir Fenike masalından bahsediyorum, yeni bir şey değil. Şairlerin söylediklerine göre çok sayıda yerde bu yaşanmış ancak ülkemizde olmamış. Olmadığı için de insanları inandırması zor ancak büyük bir söz ustası bunu becerebilir.

– Sanki anlatmak istemiyor gibisin.

– Söylediğimde neden böyle davrandığımı anlayacaksın!

– Hadi anlat, bekliyorum.

– Tamam anlatıyorum ama cesaretimi nasıl toplayacağımı, hangi kelimeleri kullanacağımı bilemiyorum. Neyse, öncelikle devleti yönetenleri ve askerleri, ardından da kentin tamamını buna inandırmaya çalışacağım: "Aslında sizleri belirli ilkelere göre eğittiğimiz baştan itibaren yalandı. Sizler yeraltında silahlı bir eğitim aldınız, tüm mallarınız da buradaydı. Toprak sizleri iyice eğittikten sonra üstüne çıkarıyor. Evet, bu toprak sizleri büyüten ve eğiten annenizdir. Ona saldıranları korumak zorundasınız, hemşerileriniz de bu toprağın çocukları ve sizlerin kardeşleriniz."

– Anlatmak istememekte hakkın varmış.

415 – Doğru ama neyse devam edeyim: "Sizler bu toplumda beraber yaşıyorsunuz ve birbirinizle kardeşsiniz. Ancak sizleri yaratan tanrı, devleti yönetenlerin hepsine birden altın katmıştır. Bu nedenle onlar sizi yönetiyor. Yardımcı olan askerlerde gümüş, diğer

insanlarda ise demir ve tunç var. Hepimiz birbirimize benzediğimize göre en nihayetinde çocuklarımız da bizlere benzeyecektir. Bazen altından gümüş, bazen ise gümüşten altın doğabilir. İşte bu nedenle tanrı askerlerin çocuklara iyi bakmalarını, içlerinde hangi madenlerin olduğunu düzgün bir şekilde araştırmalarını emretmiştir. Eğer askerler kendi çocuklarında demir ya da tunç olduğunu görürlerse, onları kayırmayacaklar ve kendilerine uygun bir şekilde çiftçilik yapmalarını ya da işçi olarak çalışmalarını sağlayacaklar. Öte yandan çiftçiler ya da işçiler çocukları arasında altınla ve gümüşle doğanları buldukları zaman onları iyi bir şekilde eğitecekler, bazılarını yönetici bazılarını asker yapacaklardır. Çünkü içinde demir ya da tunç olanlar toplumu yönetmeye başlarlarsa, o toplum mahvolacaktır. Bu, tanrının bir emridir." Sence vatandaşları bu masala inandırabilir miyiz?

— Belki şimdiki insanları inandırmak zor ama çocuklarını ya da onların soylarından gelenleri inandırabiliriz.

— Evet, ne söylemek istediğini anladım ama bunu yapsak bile hem birbirleriyle hem de devletle sımsıkı bir bağ kurmalarını sağlarız. Hikâyeyi anlatıp, insanların ona inanmalarını beklemek en güzeli. Toprağın altında doğan bu çocuklara silahlarını verelim ve kentte diledikleri yerde yaşasınlar. Seçtikleri yerdeki yaşamlarında yasalara karşı çıkanları cezalandırabilsinler. Ülkeye dışarıdan saldırabilecek olanları da aynı şekilde yensinler. Evet, bir yer belirlesinler ve tanrılar için kurban keserek burada yaşamaya başlasınlar.

— Evet.

— Öyle bir yerde yaşasınlar ki hem yazın hem de kışın kötü hava koşullarından kendilerini koruyabilsinler.

— Yani evde yaşasınlar.
— Tabii ki ama bunlar kışla şeklinde olmalı, yoksa tüccarların yaşadıkları türden evler olmamalı.
416 — Ne gibi bir fark var aralarında?
— Şöyle anlatayım: Bir çoban için en tehlikeli şey kendi işine yardımcı olacak olan köpeklerin aç kalmaları ya da başka bir nedenden dolayı sürülerine saldırmalarıdır, değil mi?
— Tabii ki bu büyük bir tehlikedir.
— O halde askerlerin vatandaşlardan daha güçlü olmaları halinde, o vatandaşları korumak yerine birer tirana dönüşmelerinin önüne geçmek için elimizden geleni yapmalıyız.
— Kesinlikle.
— Bunu yapmak için en doğru şey askerlerin alacakları eğitimdir, değil mi?
— Evet ama zaten bu eğitimi almayacaklar mıydı?
— Glaukon! Doğru söylüyorsun ancak dikkatli olmalıyız. Eğitimleri ne kadar iyi olursa olsun aynı şekilde hem diğer askerlere hem de vatandaşlara karşı iyi davranmalarını sağlamak zorundayız.
— Haklısın.
— Bundan dolayı eğitim noktasında dikkat edilmesi gereken bir başka şey de askerlerin hem en iyi askerler olmaları hem de birer tirana dönüşüp vatandaşlarına zarar vermelerinin önüne geçilmesidir.
— Çok doğru söylüyorsun.
— O halde bundan sonra söyleyeceklerim için ne diyorsun? Öncelikle herhangi bir zorunluluk olmadıkça mal edinmeleri yasaklanmalıdır. Yine yaşadıkları yerler ya da yiyeceklerinin bulunduğu yerler, diğer insanların giriş çıkışına açık olmalı ve buradaki yiyecekler cesur ve ölçülü insanlara uygun yiyecekler olmalı. Vatandaşlar onlara bir yıllık yiyeceklerini

verecekler, bundan daha fazlasına ya da azına sahip olmasınlar. Mutlaka ki yaptıkları işin karşılığı bu olacaktır. Her zaman birlikte yiyip, sanki savaşa giden askerler gibi bir arada yaşasınlar. Altın ve gümüş gibi konularda içlerinde tanrının verdiği altın ve gümüşü bulunduranların, insanların verdiği altına ve gümüşe meraklı olmayacağını söylemeliyiz. İnsanların verdiği altınla kendi doğamıza zarar 417
vermemeliyiz. Çünkü içimizdeki altın temizken, dünyadaki altın nedeniyle kötülükler yapılmıştır. Toplumun tamamında sadece askerlerin altınla işleri olmamalı, onlar altına ya da gümüşe dokunmamalı, kullanmamalı, evlerinde tutmamalı ya da süslerinde bunlara yer vermemelidir. Bu sayede kendilerini de devletlerini de korumuş olurlar. Ancak ne zaman ki paraları olur, başkalarını korumaları gerekirken, vatandaşlarına yardımcı olmaları gerekirken, işte o zaman tiranlara dönüşürler. Bütün yaşamları boyunca başkalarının arkasından iş çevirmek, başkalarının onların arkasından iş çevirmeleri, tuzak kurmak ya da tuzağa düşmekle geçer. Bunlar dışarıdakilerden çok içerideki düşmanlardan korkarlar. Hem kendilerine hem de devletlerine zarar verirler. İşte bu nedenle de muhafızların nerede yaşayacaklarını ve nasıl yaşayacaklarını kanunlarla sınırlandırmak gerekir, değil mi?

— Evet, aynı fikirdeyim.

DÖRDÜNCÜ KİTAP

Adeimantos burada lafa girdi ve şöyle dedi: 419

— Tamam da Sokrates! Ya biri askerlerin mutlu olmadıklarını söylerse ne olacak? Devlet hizmetinde çalışmalarına rağmen bu insanlar mutluluktan pay almıyorlarsa ne olacak? Diğer devletleri yönetenler büyük topraklara ya da güzel evlere sahipler, oysa ki bunlar sahip olmayacaklar. Evlerini diledikleri gibi yapamayacaklar, diledikleri gibi tanrılara kurbanlar veremeyecekler, misafirleri olmayacak ve daha önceden de söylediğin şekilde altına ve gümüşe sahip olmanın mutluluk olduğunu düşünen insanların 420 kullandıkları hiçbir şeyi kullanmayacaklar. O halde bu insanlar kentte yaşayan ve kenti koruyan ancak bunun dışında bir şey yapmayan askerler gibi olacaklar.

— Doğru, aldıkları para karınlarını doyurmalarını sağlayacak. Ancak paralarını artırıp bu parayı eğlenceye vermek isterlerse, diğer mutlu insanlar gibi istedikleri şeyi almak isterlerse buna engel olacağız. Sözlerine bunları da eklemek gerekir.

— Tamam.

— Bu durumda neler söyleyebileceğimi herhalde.

— Evet.

— Yine aynı yöntemi takip etmemiz gerekiyor. Askerler bu durumda da mutlu olurlar. Devletin amacı, tüm

sınıfların mutluluğunu sağlamak olmalıdır. Amacımız bir sınıfın diğerlerinden daha mutlu olmasını sağlamak değil. Çünkü bizim devletimizde doğruluk vardır, diğerlerinde ise kötülük hâkimdir. Bu da kolayca anlaşılabilecek bir şeydir. Bunları gördükten sonra, uzunca bir süredir devam ettiğimiz doğruluk ve yanlışlık kavramlarını netleştiririz. Devletin sadece belli sayıda vatandaşı değil tüm vatandaşlarını mutlu etmek istediğini biliyoruz. Herkes mutlu olduktan sonra tersini düşünebiliriz. Örneğin bir heykeli boyadığımızı varsayalım, boyama işlemini yaptığımız zaman biri gelip en güzel yerleri boyamadığımızı ya da örneğin yüzün en güzel yeri olan gözleri neden erguvan rengine değil de siyah renge boyadığımızı sorsaydı, ona güzel boyamak için gözü olduğundan farklı mı göstermemiz gerektiğini sorardık. Amacımız heykele en güzel renkleri
421 vermek değil amacımız heykelin bir bütün olarak güzel olmasını sağlamaktır. Askerlerin de asker olmanın dışına çıkacakları bir mutluluğa ulaşmalarını istemeyiz. Kalkıp çiftçilere güzel elbiseler giyin, altınları takın, toprağı işlemeyi de boşverin, sofranın başında diğer insanlarla keyif yapın, bazen de canınız istiyorsa çömlek yapın diyemeyiz, değil mi? Eğer amacımız tüm vatandaşların mutlu olmalarıysa böyle bir şey olamaz. Bu türden uygulamalarda bulunursak çiftçi de çömlekçi de devlet adamı da kendi üzerine düşeni yapamaz olur. Başka bir meslek kolundan olanlar bu tür şeyler yaparlarsa sorun yine de aşılabilir ancak bir asker bu türden şeyler yapıyorsa işte o zaman devletin sonu gelmiş demektir. Böyle olunca askerler bütün bir toplumu mahvedebilirler. Ancak aradığımız şey devlete hiçbir şekilde kötülük yapmayacak olan gerçek koruyucular. Oysa soruyu

soran kimse, sanki bu askerlerin insanlara türlü türlü kötülükler yapabilecek, sanki ülke yönetmiyorlar da keyif çatıyorlarmış gibi davranan insanlar olduklarını zannediyor. Ancak bu, devlet yönetimiyle ilgili bir şey değil. Devleti koruyacak askerlerin düşünmeleri gereken temel nokta, kendi mutluluklarının mı yoksa tüm toplumun mutluluğunun mu öncelikli olduğudur. Devleti yönetenler ve askerler bunu gözetiyorlar mı? Hem kendilerini hem de diğer insanları işlerini en iyi şekilde yapmaya zorluyorlar mı? Bu gerçekleştiği zaman, toplum en iyi şekilde yönetildiğinde doğanın insanlara verdiği mutluluk da uygun bir şekilde alınabiliyor mu? Gözetilmesi gereken şeyler bunlardır.

– Haklısın.

– Tamam, peki bu konuyla yakından ilişkili başka bir konu hakkında söyleyeceklerime ne diyeceksin?

– Nedir bu konu?

– İşini iyi yapan bir insanın bunu yapmasını engelleyecek iki şey vardır.

– Neymiş?

– Zenginlik ve fakirlik.

– Anlayamadım.

– Yani bir çömlekçi zenginleşirse, eskisi gibi zanatıyla ilgilenir mi?

– Hayır.

– Her geçen gün işine karşı hevesini kaybeder, değil mi?

– Tabii ki.

– Bu durumda da her geçen gün işinde daha kötü olur.

– Elbette.

– Aynı şekilde çömlekçi fakirleşirse de bu kez işi için gerekli araç gerece sahip olamaz. Yapacağı iş kötü olur, aynı zamanda yanındakileri de iyi bir şekilde yetiştiremez.

– Doğru.
– O halde zenginlik ve fakirlik işçiyi ve işi daha kötü bir hale getirir.
– Haklısın.
– Yani askerlerin kente bir düşman gibi gelebilecek ve bunu fark ettirmeden yapacak bir şeyi daha engellemeleri gerekiyor.
– Nedir?
422 – Zenginlik ve fakirlik. Daha önce de söylediğim şekilde, zenginlik nedeniyle tembellik ve çalışmama isteği ortaya çıkar, fakirlik ise değişme isteğini ve aynı zamanda isteksizliği doğurur.
– Haklısın Sokrates ama para yoksa nasıl savaşırız? Karşımıza büyük ve zengin bir devlet çıkarsa ne olacak?
– Tabii ki böyle bir devletle karşılaştığımızda işimiz kolay değil ama iki devletle karşılaşırsak kolay olur.
– Neden?
– Eğer askerlerimiz bu tür bir savaş için yetiştilerse zenginlerle dövüşeceklerdir, değil mi?
– Tabii ki.
– Adeimantos! Sence iyi yetişmiş bir asker, kötü yetişmiş ve aynı zamanda zengin ve şişman iki askerle dövüşemez mi?
– Karşısında iki kişi varsa bu kolay olmaz.
– Önce kaçıyor gibi davranır, sonra kendisini kovalayanlardan en yakınındaki yener, hem yakıcı güneş altında bile olsa bu hareketi birkaç defa daha tekrarlayabilir. Bu sayede bir kimse birkaç kişiyi yenemez mi?
– Yenebilir.
– Zenginler savaş işlerini daha iyi bilemezler, değil mi?
– Elbette.

– Bu durumda bizim askerlerimiz kendilerinden birkaç kat kalabalık bir orduyla dövüşebilirler.
– Olabilir.
– Bir ülkeye gidip şöyle de diyebiliriz: "Ülkemizde altın ya da gümüş kullanımı yasaktır, sizin ülkenizde ise serbest, o halde ganimetler sizin olsun." Hiç kimse sapasağlam köpeklerle dövüşmek istemez. Bu tür köpekleri yanına alıp sürünün üzerine göndermek daha avantajlı değil mi?
– Tamam ama bir ülke diğer ülkenin zenginliklerini ele geçirirse, bu diğer devlet açısından daha olumsuz bir durum yaratmaz mı?
– Peki, bizim devlet dediğimiz şeyden başka türlü olanlara da devlet deme şansımız var mı?
– Olamaz mı?
– Diğerlerine devlet dışında daha farklı bir isim vermeliyiz. Çünkü her birinde iç içe geçmiş çok sayıda devlet vardır. Herkesin bildiği devlet şekillerinde olduğu gibi, bunların da içlerinde bir zenginler bir de fakirler olmak üzere iki sınıf vardır. Ayrıca zenginler ve fakirler de kendi içlerinde gruplara ayrılırlar. Eğer hepsini bir bütün olarak kabul edersen hatalı olur. Bazen bir taraftakilerin hepsini diğer tarafa vereceğini söylersen senin tarafındakilerin sayısı artar, diğerlerinin sayısı azalır. Öte yandan bahsettiğimiz şekilde bir toplum kurabilirsek, bu durumda askerlerimizin sayısı çok fazla olmasa bile toplumumuz gerçekten de büyük bir devlet kurmuş olur. Yunanlar da yabancılar da böyle bir devlete sahip değiller. Diğerlerinin bizim devletten büyük olmalarının bir önemi yoktur, değil mi? 423
– Kesinlikle.
– Bu durumda öncelikle yapılması gereken şey, toprakları genişletmek değil tam aksine toprakları sınırlandırmaktır.

— Anlayamadım.
— Yani toplum bozulmuyorsa topraklarını genişletmeye devam etsin. Ancak bozulma başlarsa genişleme dursun.
— İtirazım yok.
— O halde yöneticilerimizin sınırları çok dar ya da geniş tutmamaları gerekir, topraklarımız ölçülü olacak ve bütünlük bozulmayacak.
— Hem bu durumda askerlerimiz fazladan iş yapmak zorunda kalmayacaklar.
— Onlardan da benzeri bir sınırlandırma istemiştik. Kendilerinden doğacak ama onlara benzemeyen çocukları diğer sınıflara bırakacaklardı. Diğer sınıflardan doğan ama işe yarayanları da askerlerin sınıfına alıyorduk. Aslında buradaki amacımız herkesin kendi doğasına uygun şekilde iş yapmasını sağlamaktı. Böylece başka işlerle ilgilenmiyorlar ve tek işe yoğunlaşıyorlardı. Aynı şekilde devlet de bir bütün olarak kalmış olacak.
— Bunu yapmak zor değil.
— Adeimantos aslında bu çok önemli değil. Bütün bu kuralların bozulması mazur görülebilir ancak önemli olan nokta, askerlerin gerçek önemli kuralı asla çiğnememeleridir. Bu kural zaten diğerlerinin de var olmasını sağlıyor.
— Hangisi?
— Eğitimdir, eğer toplumumuzda yaşayanlar iyi bir eğitim aldılarsa bütün sıkıntılarını halledeler. Şu
424 ana kadar konuşmadığımız kadınlar, evlenme, çocuklar ve diğer konuları da çözerler. Bahsettiğim şeyler dostlar arasında ortak olduğu söylenenler.
— Haklısın.
— Devletler işe giriştikleri zaman sudaki halkalar gibi genişlerler. Eğitim iyi olduğu oranda oradaki insan-

ların değeri de artar. Nasıl ki eğitimli hayvanlar diğerlerinden daha iyi olurlarsa, aynı şekilde insanlar da aldıkları eğitim sayesinde her açıdan hatta üreme açısından bile daha iyi olurlar.

– Tamam.

– Bu durumda askerlerin ilk görevi eğitim olmalı. Beden ve ruh eğitimi söz konusu olduğu zaman asla düzenin dışına çıkmayacaklar ve asla yeniliklere açık olmayacaklar. Eğer insanların şairlerin söylediği yeni sözleri beğendiğini söyleyen olursa, bu durum büyük bir tehlikeye işaret eder. Buradaki yeniden kasıt müzikteki yeni makamlardır. Bu tür yenilikler de beğenilir. Ancak bunun peşinden gitmek yani müzikte yeni bir makamın ortaya çıkması korkulacak bir şeydir. Bu durumda her şey tehlikeye girer. Damon'un[24] söylediği ve benim de aynı fikirde olduğum üzere, müzik makamının değişmesi demek anayasanın tehlikeye girmesi demektir.

– Seninle aynı fikirdeyim.

– Evet askerlerimiz bu müzik konusunda tetikte olmalıdır.

– Haklısın, bu noktada hiç de farkında olmadan yasalar bozulabilir.

– Doğru, hiç kimse eğlenceden bir zarar geleceğini düşünmez.

– Haklısın, böyle bir noktada yasalara saygısızlık ortaya çıkar. Daha sonrasında bu saygısızlık geleneklere sıçrar, ardından giderek güçlenir ve insan davranışlarını etkilemeye başlar, en sonunda da çığrından çıkıp anayasaya geçer. Sokrates! Bu durumda hem bireysel hem de toplum yaşamının dinamikleri zarar görmüş oluyor.

24 MÖ 5. yüzyılda yaşamış müzisyen, Damon aynı zamanda dönemin önemli siyaset adamlarından Perikles'in de öğretmeniydi.

– Böyle mi düşünüyorsun?
– Evet, bu fikirdeyim.
– O halde daha önce de söylediğimiz şekilde, çocukların oyunlarından itibaren her şeyi düzenlemeliyiz.
425 Eğer bir çocuk oyun oynarken kuralların dışında hareket ederse, onun büyüdüğü zaman yasalara uymasını bekleyebilir miyiz?
– Hayır.
– Eğer çocuklar oyun oynarlarken kurallara uygun davranırlar ve içlerine müzik sevgisi sokulursa, kötü bir şekilde yetiştirilenlerin tam aksine bu sevgiyi hayatları boyunca içlerinde tutarlar. Sürekli bir şekilde güçlenmeye devam ederler ve bir şeyler bozulduğu zaman onu kendi başlarına düzeltebilecek güce sahip olurlar.
– Haklısın.
– Bu tür bir eğitim alanlar, kendilerinden önceki insanların küçümsediği bazı kuralları yeniden düzenlerler.
– Ne gibi kurallar bunlar?
– Yani yaşlıların yanında konuşmamak, onları gördükleri zaman ayağa kalkıp yer vermek, aileye saygı, saçlarını kesmek ya da kılık kıyafet ve davranışlar konusunda özen göstermek gibi şeyler. Ne dersin bu tür kuralları yeniden uygulamazlar mı?
– Uygularlar.
– Oysa böyle şeyleri yasa haline getirmek olmaz, hem hiçbir yerde de böyle bir şey yapılmıyor. Çünkü bunlar yazılacak ve sözle ifade edilecek şeyler değildir.
– Haklısın.
– İnsanlar aldıkları eğitime göre yönlenirler, zaten herkes kendisine benzeyeni arar, değil mi?
– Elbette.
– O halde bir şey iyi başlarsa hep iyiye, kötü başlarsa hep kötüye gider. Çünkü en sonunda varılacak nokta, kendi gücünün sonudur.

– Doğru.
– Bu nedenle de böyle şeyler yasalarda yer alamaz.
– Tamam.
– Alışverişe ne dersin? Pazar yerlerindeki işler, işçilerle konuşmalar, kavgalar, dövüşler, mahkemeye gitmeler, pazar yerlerinden ya da limanlardan alınacak vergiler ya da pazar yeri, liman, sokak vb. yerlerde yapılan diğer işler ne olacak? Bu konularda da yasalar olmalı mı?
– Bence gerek yok, eğer insanlar dürüstse bu durumda yasalar çıkarmak anlamlı olmayacaktır.
– Tabii ki bahsettiğimiz yasalara saygıları varsa buna gerek yoktur.
– Aksi durumda her gün yeni yasalar çıkarıp sürekli en iyisini bulmaya çalışırlar.
– Evet sanki kendi ölçüsüzlükleri nedeniyle içlerinde bulundukları kötü durumdan kurtulamayan hastalara benziyorlar, değil mi?
– Doğru.
– Bu hastalar durmadan hekimlere giderler, sürekli olarak onlardan ilaçlar alırlar ama bu ilaçlar işe yaramaz aksine hastalıklarını şiddetlendirir. Oysa onlar ilaçlarla iyileşeceklerine inanırlar. 426
– Aynen söylediğin gibi olur.
– Hatta şunları da yapmazlar mı? Kendilerine doğruyu söyleyenleri en büyük düşmanları olarak bellerler. İlaç alsanız da, başka türlü tedavilerden yararlansanız da eğer çok içki içiyorsanız, sürekli tembellik yapıp gönül eğlendiriyorsanız bunlar hiçbir işe yaramazlar.
– Dediğin doğru ama bu tür tavsiyelerde bulunan insan da dostumuzdur.
– Bu tür insanları övmeyeceksin galiba.
– Yok, övmem.

— O halde konumuza geri dönelim. İnsanların bu şekilde davranmalarından memnun olmuyorsun. Ancak bazı yerlerde böyle davranan devletler var. Hem iyi yönetilmezler hem de düzeni değiştirmeye niyetlenenleri ölümle tehdit ederler. İyi yönetilmemelerine karşın kendilerini övenleri, kendilerine dalkavukluk edenleri, istedikleri şeyleri yapanları sanki önemli siyasetçiler, iyi vatandaşlarmış gibi onurlandırıp dururlar.

— Doğru söylüyorsun ama bu şekilde davranan devletlerden hoşlanmıyorum.

— Bu tür bir devletin varlığını sürdürmesi için elinden geleni yapan cesur insanlar hakkında ne düşünüyorsun?

— Gerçekten büyük iş yapıyorlar! Bir de kendilerini kandıranlar, insanlar tarafından alkışlandılar diye çok önemli bir şey yaptıklarını sananlar var ki onları hiç sorma!

— Bu türden insanları beğenmiyorsun ama bir de ölçüm konusunda bilgili insanlar vardır. Cahil diyebileceğimiz bazı insanlara boylarının dört kulaç olduğunu söylerlerse, buna inanırlar mı?

— İnanabilirler.

— O halde onlara kızmamalısın. Devleti daha iyi hale getireceklerini düşünerek sürekli yeni yasalar koyarlar. Bu sayede kötülükler bitecektir. Ancak her defasında Hydra'nın[25] kafalarından birini keserler, her kesilen kafanın yerine de iki tane çıktığını bilmezler.

427 — Haklısın, böyle oluyor.

— Yasa yapıcı işinin ehliyse öyle çok sayıda yasa yapmaz. Eğer yasalarını yaptığı devlet iyiyse oradaki yasaları değiştirmeye gerek yoktur, devlet kötüyse

25 Yunan mitolojisinde ismine rastlanılan çok başlı yılan.

orada da yasalar vardır. Bu yasaları çok sayıda insan hazırlayabilir. Zaten çoğu yasa, insanların yaşam biçimlerinden ortaya çıkar.

– Tamam da yasa yapımıyla ilgili olarak ne yapmamız gerekir?

– Bir şey yapmamıza gerek yok, zaten ilk ve en önemli yasalar Apollon tarafından hazırlanmıştır.

– Hangileri bunlar?

– Tapınakların hazırlanması, kurbanlar, tanrılar için yapılan törenler, kahramanlar için hazırlanan törenler, cenazeler, ölülere saygı gösterilmesi gibi şeyleri zaten bizler bilemeyiz. Devleti kuracağımız zaman en güzeli eskilerin âdetlerini aynen alıp uygulamaktır. Tanrı zaten daha önceden de bizden eskilere ve diğer insanlara nasıl davranacaklarını öğretmiştir.

– Doğru, bu konulara karışmaya gerek yok.

– Bu sayede devlet kurulmuş oluyor, Aristo'un oğlu! Sırada aradığımız şeyi bulmak var. Hadi bakalım kardeşin Polemarkhos'u ve diğerlerini çağır, hepiniz bir fener alıp, doğruluğun nerede olduğunu bulalım. Yanlışlık neymiş, ikisi arasında ne fark varmış, bunları da anlayalım. Hangisinde mutlu oluruz, bunu da öğreniriz. Bir insanın eylemleri tanrılar ve insanlar tarafından görülmeyebilir miymiş?

– Bu laflar boşuna! Aramaya başlayan ilk sendin! Her şeyi denedin, elindeki tüm imkânlarla doğrunun yanında olmazsan günaha gireceğini de söylemiştin.

– Evet, hatırlatmakla iyi yaptın. Ben söylediğim gibi davranacağım ama sizden de yardım istiyorum.

– Tamam, olur.

– Ne dersiniz aradığımızı bulabilir miyiz bu yöntemle? Eğer devletimiz iyi bir şekilde kurulduysa, her açıdan iyidir değil mi?

– Elbette.

– O halde bu devlet için ölçülü, doğru, bilgili ve cesur diyebiliriz.
– Diyebiliriz.
428 – Devletimizde hangileri varsa olmayanları da kendimiz bulmalıyız.
– Tamam.
– Dört şeyin var olduğunu ve hepsinin aynı yerde olduğunu düşünelim. Ancak biz sadece birini arıyoruz. Birini bulmamız halinde diğerlerini aramayız ancak daha önceden diğerlerini bulduysak, bu durumda kalan bir tanenin nerede olduğu açıktır.
– Haklısın.
– Bu durumda biz de kendimize gereken dört değer için aynı yoldan ilerleyelim.
– Olur.
– Öncelikle bilgeliği bulalım, ayrıca bu bilgeliğin garip bir özelliği de vardır.
– Nedir?
– Devletimizde bilgelik var, çünkü kararlar bilgece alınıyor.
– Tamam.
– Bilgece karar veriliyorsa ortada bilgi vardır. Bilgisiz bir insan değil ancak bilgili bir insan bu şekilde karar alabilir.
– Tabii ki.
– Ancak bir toplumda çeşit çeşit bilgiler vardır.
– Evet.
– Yani bir devletin bilge olmasını sağlayan şey dülgerlerin bilgisi midir?
– Yok, böyle olsaydı devlet dülgerlik konusunda bilge olurdu.
– Yani dülgerlik ve devlet bilgisi arasında hiçbir ilişki yok.
– Tabii ki yok.

– Madencilik konusunda da aynı durum geçerli midir?
– Geçerlidir.
– Çiftçilik için de aynı durum söz konusu. Bu konuda bilgili olmak, iyi çiftçi olmak demektir.
– Doğru.
– Peki bizim devletimizde herhangi bir noktada uzmanlaşmamış ama toplumun genel çıkarlarını gözeten ve diğer devletlerle ilişkileri yürüten bir bilgi var mı?
– Tabii ki vardır.
– Nedir bu bilgi? Kimler ona sahiptir?
– Koruma bilgisidir ve biraz önce koruyucu olarak bahsettiğimiz siyasetçilerde bulunur.
– Peki böyle bir bilgiye sahip olan devlete ne denir?
– O, bilge bir devlettir ve doğru kararlar alır.
– Bizim devletimizde bu koruyucular mı yoksa yoksa demir ustaları mı daha çok sayıda olmalı?
– Demir ustaları.
– O halde koruyucular diğer işleri yapanlardan daha az sayıda olacaklar.
– Evet, sayıca çok az olacaklar.
– Yani doğaya uygun şekilde kurulmuş bir devlet, kendisini yöneten küçük bir azınlığın bilgisine ihtiyaç duyar. Bu bilgi de bilgeliktir. 429
– Haklısın.
– Bu durumda gereken dört şeyden birini bulduk diyebiliriz.
– Kesinlikle evet.
– Sırada cesaret var, cesaretin ne olduğunu ve devletin ihtiyaç duyduğu cesur insanların kimler olduklarını belirlemek çok zor değildir.
– Neden?
– Devletin korkak ya da cesur sıfatlarından birini alabilmesi için o devlette savaşan insanların ne yaptıklarına bakmak gerekir, değil mi?

— Evet.
— Kentte onların dışında insanlar da korkak ya da cesur olurlarsa bu sıfat devlet için geçerli olmaz, değil mi?
— Elbette.
— Yani devlete cesur dememiz belirli bir grubun davranışlarına bağlı. Yasa yapıcı, eğitim aracılığıyla insanların neden korkup neden korkmamaları gerektiğini öğretmiştir. Bu insanların görevi, onlara öğretilen şeylerin her zaman ve her yerde geçerli olmasını sağlamaktır, bence cesur olmak budur, sen ne dersin?
— Tam olarak anlayamadım, bir daha tekrarlar mısın?
— Cesaret aslında bir koruma türüdür.
— Neyi koruyor?
— Bir şey, korkulacak bir şeyse eğitim aracılığıyla yasalar bazı inançları aşılar. Cesur insanlar bu tür inançları her zaman her yerde korurlar. İçlerinde mutluluk, korku ya da başka bir istek duygusu oluştuğunda bundan vazgeçmezler. Bir örnek verirsem daha iyi anlaşılabilir.
— Olur.
— Biri, bir yünü kırmızıya boyamak istiyorsa önce beyaz bir yün alır. Parlaklığı sağlayabilmek için yünü güzelce yıkar ve ardından da kırmızıya boyar. Bu işlemden sonra yün nasıl yıkanırsa yıkansın o boya solmayacaktır. Diğer türlü ne olacağını biliyorsun.
— Tabii ki, rengi gider ve komik bir şeye dönüşür.
— Aynı şekilde askerleri seçerken, onlara müzik ve beden eğitimi verdiğimizde yaptığımız şey de buna
430 benzer. Nasıl ki boya yüne işliyorsa aynı şekilde kanunlar da askerlerin içine işlesin isteriz. Hem doğalarına hem de aldıkları eğitime uygun şekilde korkacakları ve korkmayacakları şeyleri bilsinler. Bu konuda öyle güçlü inançları olsun ki hiçbir temizleyici korku, heyecan, acı, hırs gibi duygulara

kapıldıklarında içindekileri çıkarıp atamasın. Evet, bu şekilde yasalara uygun şekilde korkulacak ve korkulmayacak şeyleri bilmeye cesaret adını verme nedenim bu, ne dersin?

– Haklısın, bir konudaki inancın temelinde eğitim yoksa ona inanç diyemeyiz. İşte bu nedenle kölenin ya da hayvanın inancı olsa da bu cesaret değildir.

– Haklısın.

– O halde cesaret konusunda ikimiz de aynı görüşteyiz.

– Evet, bu tür bir cesaret yoksa siyasetçi de olamaz. Zaten cesaret konusunu inceleme nedenimiz de bu. Neyse, bu konuya daha sonra devam ederiz. Şimdilik bu kadarıyla yetinelim. Sırada doğruluk konusu var.

– Tamam.

– Devlette aradığımız iki şey var, ölçülülük ve doğruluk.

– Peki.

– Doğruluğu nasıl bulacağımıza bakalım, onu bulduğumuzda ölçülülüğü aramamıza gerek kalmayacak.

– Bunu bilemiyorum ancak eğer ölçülülüğü aramamıza gerek kalmayacaksa sanki öncelikle doğruluğu aramak uygun olmaz gibi görünüyor. Bence öncelikle ölçülülüğü bulmaya çalışalım.

– Peki, madem öyle diyorsun, dediğin gibi olsun.

– Peki, konuşmaya başla!

– Ölçü sanki diğerlerinden daha farklı olarak bir düzen, bir uyum gibi görünüyor bana.

– Nasıl?

– İsteklerimizi ya da heyecanlarımızı ölçü sayesinde engelleriz. İnsanların söylediklerine bakarsan söylediğimi görürsün. Örneğin kendine engel olma ya da kendini tutma, gibi şeyler söyleriz.

– Haklısın.

431 – Kendine engel olma dediğimiz zaman, sanki kendini köleleştirmiş gibi oluyorsun. Bir insan kendisinin kölesiyle aynı zamanda efendisidir de. Böylece aynı insanı hem köle hem de efendi yapmış olduk.

– Gerçekten de böyle.

– Bence şu şekilde değerlendirmeliyiz. İnsanda bir iyi bir de kötü yön vardır. Eğer iyi kısım kötü kısmı yönetiyorsa kendimize engel olduğumuzu söyleriz ve bununla övünürüz. Ancak kötü insanların yanında olunduğu için ya da eğitim gibi nedenlerden dolayı kötü kısım hâkim duruma geçerse, bu durumda da insanın kendisinin kölesi olduğunu söyleriz ve bunu eleştiririz.

– Haklısın.

– Devletimizde de iki ayrı yön olacaktır. Eğer iyi yan, kötü yanı egemenliği altına almışsa devletin kendine hâkim olduğunu söyleriz, bu da devletin ölçülü olması demektir.

– Devletimiz tam da bu şekilde olmalı.

– Ancak toplumda zevkler, istekler, acılar da olacaktır. Bunların çocuklarda, kadınlarda ve kölelerde ve hatta tüm özelliklerine karşın özgür erkeklerde de var olacağını biliyoruz.

– Evet.

– Öte yandan iyi bir doğası ve iyi bir eğitimi olan bir azınlık, akıl ve düşünce sayesinde basit ve ölçülü bir yaşam sürecek.

– Elbette.

– Çoğu kimsede var olan kötü duygular, bu azınlığın kontrolü altında tutulmaktadır.

– Tamam.

– Eğer bir devlet zevklere ve isteklere hâkim durumdaysa, o devlet bizim devletimizdir.

– Kesinlikle böyledir.

– Bu nedenle de devletimize ölçülü diyebilir miyiz?

– Deriz.
– Toplumumuzda yönetenler ve yönetilenler, kimin yöneteceği konusunda ortak bir fikre sahiptir, değil mi?
– Evet.
– Bu insanlar arasında yönetenler mi yoksa yönetilenler mi ölçülüdür?
– Her iki taraf da.
– O halde biraz önce ölçülülük için bunu düzene ya da ahenge benzetirken hata yapmamışız.
– Neden?,
– Ölçülülük, bilgelik ya da cesarete benzemez. Diğerleri toplumun bir kısmında varsa toplumun kalan kısmını da bilge ve cesur yaparlar. Ölçünün ise herkeste olması gerekir ve ancak bu sayede vatandaşlar arasında uyum sağlanabilir. Zengin, fakir, güçlü, güçsüz ya da soylu, soysuz fark etmeksizin herkeste olmalıdır. Bu durumda ortaya ölçü çıkar. Uyum, insanlara kimin yönetici kimin yönetilen olacağını da gösterir. Toplumun tamamında da tek bir kişide de olsa bir şey değişmez. 432
– Seninle aynı düşüncedeyim.
– O halde şimdiye kadar toplumdaki üç şeyi bulduk. Şimdi bir tane kaldı ve bu, aynı zamanda diğerlerini de tamamlayacak olan doğruluktur.
– Evet.
– Glaukon! Desene avcılar gibi son noktaya ulaştık. Aradığımız şey burada olduğu için dikkatli olalım ki elimizden gitmesin. Evet! Evet! Yakınlarımızda! Dikkat et de benden önce görürsen haber ver.
– Nasıl göreyim? Bunu yapamıyorum ki! Elimden gelen tek şey senin sözlerinin peşinden gitmek ve gösterdiğini görebilmek.
– Hadi o zaman tanrıların isteğiyle peşimden gel!

– Peki, hadi önden ilerle!
– Aslına bakarsan içinde bulunduğumuz koşullar bir hayli zorlu ama yine de elimizden geleni yapalım.
– Peki olur.
–

Bu sırada etrafıma bakındım ve ardından da bağırarak şöyle dedim:

– Sevgili Glaukon! Sanırım bir şeyler bulduk, artık doğruluk elimizden kaçamaz.
– Çok güzel!
– Nasıl da görememişiz!
– Neyi?
– Aradığımız şey bu kadar yakınımızdaymış ve biz onu fark etmemişiz. Elinde olanı arayanlar gibi komik duruma düştük. Yakınımıza bakmak yerine hep uzaklara gittik. Bu nedenle de onu göremedik.
– Anlamıyorum söylediklerini.
– Şu ana kadar bahsettiğimiz şey zaten doğruluk! Biz, bahsettiklerimizin doğruluk olduğunu anlamamışız.
– Hadi artık söyle, sabırsızlanıyorum.
433 – Tamam haklı olup olmadığıma sen karar ver! Toplumumuzu oluştururken herkese bir görev vermiştik. Bu ödev de aslında bir açıdan doğruluğun ta kendisi! Daha önceden birkaç defa herkesin kendi doğasına uygun bir görevi olması gerektiğini söyledik ve bu fikirde uzlaştık, değil mi?
– Haklısın, aynı fikirdeydik.
– Herkesin kendi işiyle ilgilenmesi ve diğer insanların işlerine karışmaması doğrudur. Bunu hem biz hem de başkaları söyler.
– Doğru.
– Evet, kendimize uygun işi yapmak doğruluktur. Bu fikre nasıl ulaştığımı tahmin edebiliyor musun?

– Hayır, edemiyorum.
– Devlette ölçü, cesaret ve bilgeliği incelemiştik. Bunların dışındaki diğer özellik, bunu ortaya çıkaran ve varlığını devam ettiren özelliktir. Eğer ilk başta üç özelliği bulursak dördüncüsü kendiliğinden ortaya çıkar demiştik, değil mi? Bu da doğruluk olacaktı.
– Haklısın.
– Şimdi, bizim toplumumuzun en iyi devlet olmasını sağlayan en önemli özellik hangisidir? Yönetenlerin ve yönetilerin aynı fikirde olmaları, askerlerin nelerden korkup nelerden korkmayacaklarına yönelik gelenekler, toplumu yönetenlerin akıllı ve anlayışlı olmaları ya da erkek, kadın, çocuk, köle, özgür, yöneten, yönetilen kısacası herkesin kendi işini yapıp başkasının işine karışmaması mı? Hangisi en önemlisi, buna yanıt vermek kolay değil.
– Haklısın.
– Yani toplumda herkesin üzerine düşeni yapması, devletin ölçülü, cesur ve bilge olması kadar önemlidir.
– Doğru.
– Bu durumda diğer değerlerle beraber devleti daha iyi yapan bu güç doğruluktur, değil mi?
– Tabii ki.
– Soruyu farklı bir şekilde soralım. Yine aynı görüşte olup olmayacağımıza bakalım. Hâkimlik yöneten sınıfa ait bir güçtür, değil mi?
– Elbette.
– Karar verirken neye dikkat edecekler? Hiç kimsenin diğerinin hakkını gasp etmemesine, değil mi?
– Tabii ki bunu düşünmeleri gerekir.
– Çünkü doğru olmak istiyorlarsa bunu yapmaları gerekir, değil mi?
– Evet.

434 — Yani doğruluk kendi malına sahip olmak ve kendi işini yapabilmektir.
— Haklısın.
— Peki şuna ne dersin? Marangoz ve ayakkabıcı birbirlerinin işine karışsa, ikisi de diğerinin mallarını ve kazandığı parayı alsa ya da iki işi birden tek bir kişi yapmaya kalkışsa topluma büyük bir zararı dokunur mu?
— Hayır.
— Öte yandan doğası gereği zanaatkâr olan ya da ücret karşılığı çalışan bir insan zenginleşir ve kazandığı para ya da elde ettiği güç sayesinde askerlerin arasına katılsa ne olur? Belki de hiçbir yetisi olmamasına karşın devleti yönetmek isteyecektir! Bu insanlar mallarını ve kazandıkları parayı değiştirseler ya da aynı kişi bütün işleri yapmaya kalkışırsa bu durumda yaşananların devlete büyük zararı olmaz mı?
— Olur.
— O halde bir devlet için en kötü şey, her gruptan insanın birbirlerinin işine karışmasıdır. Bunun büyük bir hata olduğunu söyleyebiliriz, değil mi?
— Söyleyebiliriz.
— Devlete karşı işlenen en büyük suç, yanlış bireylemde bulunmaktır, değil mi?
— Elbette.
— Yanlışlığın tanımı bu şekilde. Peki ya doğruluğa ne dersin? Doğruluk ise bunun tam tersidir. Herkesin kendi işiyle ilgilenmesi doğruluktur ve devletin doğru olmasını da bu sağlar.
— Tamam, buna bir itirazım yok.
— Peki ama yine de bu kadar emin olmamak gerekir. Söylediğimiz şeylerin sağlamasını yapalım. Eğer insanlardaki doğruluk, devletteki doğrulukla aynı şeyse ilave edecek bir şeyimiz kalmaz. Aynı şey değilse,

o zaman da sorgulamamızı farklı şekilde yürütürüz. Neyse şimdilik devam edelim. Doğruluğun genel tanımını yaptıktan sonra özel örnekler üzerinden onu anlamamızın daha kolay olacağını söylemiştik. Genel tanım için devletten yararlandık. Çok iyi bir şekilde kurulmuş bir devletin doğru bir devlet olacağını ve onda doğruluğun en fazla miktarda bulunacağını düşündüğümüzden, kendi toplumumuzu bu şekilde planladık. Sırada bunu insanlar üzerinde örneklemek var. Uygun olursa bir sorun olmaz, uygun olmazsa o zaman tekrar devlete bakarız ve incelememizi daha geniş bir şekilde sürdürürüz. Belki de yapmamız gereken devlet ve insanlar arasındaki anlaşmazlık noktalarını gözden geçirmektir, bu sayede ikisi arasındaki anlaşmazlıkları daha iyi bir şekilde kavrarız. Buradan bir doğruluk çıkabilir, sanki dalların birbirine sürtünmesi ve sonunda ateşin çıkması gibi düşün. Doğruluğu kafamızda netleştirdikten sonra sorun yok, onu rahatça temellendirebiliriz. 435

— Tamam, söylediğin gibi olsun.

— Elimizde iki şey var diyelim, bunlardan biri diğerinden daha büyük olsun, bunların aynı olduğunu söylüyorsak içlerindeki özellikleri bakımından aynıdırlar, değil mi?

— Evet.

— Yani doğru insan doğru devletle aynı olmalıdır, aralarında bir fark olmamalı.

— Haklısın.

— Devletin doğru olması için, içinde bulunan grupların kendi işlerini yapmaları ve bu grupların hem durumları hem de sahip oldukları bakımından bilge, ölçülü ve cesur olarak değerlendirilebilmeleri gerekiyordu, değil mi?

— Doğru.

– O halde insan da aynı özelliklere sahipse devlette olduğu gibi, doğru olarak isimlendirilebilir, değil mi?
– Evet.
– Tamam, şimdi şuna bakalım: Bu daha kolayca yanıtlanabilecek bir soru. İnsanın içinde üç bölüm vardır değil mi?
– Kolayca mı dedin Sokrates! Bana hiç de öyle görünmedi. Hem atasözü de güzel olanın zor olduğunu söyler.
– Glaukon! Haklısın. Sanırım şimdiye kadar izlediğimiz yöntem bizi başarıya ulaştıracak gibi görünmüyor. Ulaşmak istediğimiz noktaya giden yol, çok daha zahmetli ve uzun. Ancak şu ana kadar takip ettiğimiz yol da o kadar önemsiz değildi.
– Bence bu yol iyiydi, bu şekilde devam edebiliriz.
– Ben de aynı fikirdeyim.
– Tamam, o zaman devam edelim.
– Devletlerin içinde bulundukları farklı durumlar insanlarda da görülür. Zaten devlet de bu özelliklerini insanlardan alır. Örneğin Trakyalılar ya da İskitler
436 kabadırlar, aynı şekilde diğer kuzeyliler de. Bizim devletimiz ise bilime düşkündür. Yine Fenikeliler ve Mısırlılar paraya meraklıdır. Bunu hemen anlayabilirsin. Bu türden özellikler devletlere de geçer, değil mi?
– Geçer, elbette.
– Bu konuda kuşkumuz yok, hem kolayca anlaşılabiliyor da.
– Evet.
– Fakat yanıtlaması zor kısım bu eylemlerimizi tek bir ilkeyle mi yaptığımız sorusudur. Belki de bu üç grup ayrı ilkelere dayanıyordur. Biriyle bilgilenip, diğeriyle sinirleniriz, öteki ilkeler de yemek, cinsel ilişki vb. isteklere yol açar. Hepsini birden aynı ilkeyle de yapabiliriz. Bunu yanıtlamak kolay değil.

– Evet, kolay değil.
– O halde ilkeler birbiriyle aynı mı yoksa birbirlerinden farklı mı, onu inceleyelim. Her zamanki yöntemle devam edelim mi?
– Hangi yöntemle?
– Bir şeyin, aynı anda ve aynı yöntemle iki farklı yerden geçmesi ya da zıt iki şeyi yapması imkânsızdır. Bir yerde iki zıt şey varsa bunlar tek bir ilkeden değil farklı ilkelerden kaynaklanırlar.
– Doğru.
– O halde sorumu yanıtla!
– Sor.
– Bir şey, kendisinde hiçbir şey değişmeksizin aynı anda hem hareket ediyor hem de duruyor olabilir mi?
– Olamaz.
– Tamam, bu konuyu netleştirelim. Böylece ileride bir anlaşmazlık olmaz. Bir insan sabit dururken, onun hareket ettiğini söylemek doğru değildir. Bir kısmı sabit dururken bir kısmı hareket ediyor dersek, doğru olabilir değil mi?
– Evet.
– Ama bir topaç örneği verilerek zekice bir tavır sergilenebilir. Topacın ucu yerdedir, fakat aynı anda kendi etrafında da döner. Yani hem sabit durur hem de hareket eder. Sabit kalarak dönen diğer şeyler de bunun gibidir. Fakat buna da itiraz eder, topacın bir kısmı sabit bir kısmı hareketlidir deriz. Çünkü topacın kendi ekseniyle çevresi birbirlerinden farklı şeylerdir. Topaç dönerken bir tarafa doğru eğilmezse ekseni sabit, çevresi hareketlidir. Öte yandan eksen de hareket ediyorsa bu durumda topaç sürekli hareket halindedir diyebiliriz.
– Haklısın.

437 – O halde itiraz edilse de görüşümüzde direneceğiz. Bir şey aynı anda aynı kısmıyla iki zıt özelliğe birden sahip olamaz.

– Seninle aynı görüşteyim.

– Bu konuda yapılabilecek diğer itirazları önemsememize gerek yok. Düşüncemizin doğru olduğundan hareketle devam edelim. Fakat unutmamamız gereken şey, daha sonra bu konuda bir hata yapmış olursak elde edeceğimiz tüm sonuçların da hatalı olacağıdır.

– Tamamdır, anlaştık.

– Evet ya da hayır, istemek ya da istememek, kendine doğru çekmek ve ileriye doğru itmek gibi şeyler birbirlerinin zıttıdır, değil mi?

– Tabii ki zıttıdır.

– Açlık, susuzluk ve buna benzeyen diğer istekler için de aynı durum geçerlidir değil mi? Eğer bir insan bir şeyi istiyorsa o insanın canının o şeyi çektiğini söyleriz. O şeyi istemeye devam ettiği sürece de durumu bir "evet"tir. Yani durum, sanki biri ona isteyip istemediğini soruyor ve o da istediğini söylüyor gibidir.

– Haklısın.

– Öte yandan bir şeyi istememek o şeyi kendimizden uzaklaştırmak, dışarıya doğru itmek değil midir? Yani biraz önce söz ettiğimizin tam tersi bir durum oluyor.

– Evet.

– Tamam, bu durumda aynı düşüncedeyiz, insanların çok sayıda isteği vardır, bunların en başta geleni de aç ve susuz kalmamaktır, değil mi?

– Elbette.

– Açlık yemek isteği, susuzluk su içme isteğidir, değil mi?

– Evet.

— Tamam, susuzluk için başka bir tanım yapabilir miyiz? Susadığımızı söylediğimiz zaman içecek herhangi bir şey mi istiyoruz, sıcak, soğuk ya da belirli bir içeceği mi arzuluyoruz? İçinde serinleme ya da ısınma istekleri de var mı? Öte yandan susuzluğun bir oranı da vardır, değil mi? Bazen çok bazen az susarız. Ancak susuzluk tek başına içme isteği, açlık ise yeme isteği olarak tanımlanabilir. Bunlar dışında bir anlamı olamaz. 438

— Tabii ki her istek, kendi istediği şeyi arzular. Bunun içinde birtakım özel isteklerin olması ayrı bir şeydir.

— O halde içmek istenilen şey, iyi bir şey içmektir, yemek istenilen şey iyi bir yiyecektir denildiğinde buna şaşırmamak gerekir. Çünkü bir şeylerin iyisini istemek normaldir. Susuzluk içme ve iyi bir şey içme isteğidir. Burada içilen şey kadar, bunun da önemi vardır. Diğer isteklerin tanımında da aynı şey geçerlidir.

— Tamam ama diğer tez de mantıklıydı.

— Eğer her şeyin tek bir yanıtı olsaydı, bir şey fark etmezdi. Fakat bunu yapabilmemiz için her şeyi tek başına incelememiz gerekir.

— Anlamadım.

— Bir şeyin başka bir şeyden büyük olduğunu söylersem anlaşılır olur, değil mi?

— Evet.

— Bir şey bir başka şeye göre de küçük olabilir.

— Tabii.

— Büyüklük ve küçüklük göreceli kavramlardır, değil mi?

— Evet.

— Daha büyük denilmesinin nedeni bir şeyin bir başka şeye göre daha büyük olmasıdır. Yani ondan daha küçük olana göre daha büyüktür.

– Doğru.
– Yine daha çok, daha aza göre, iki katı, yarıya göre tanımlanır. Diğerlerinde de aynı durum geçerli değil mi? Çok ağır, çok hafif, çok hızlı, çok yavaş, sıcak ve soğuk da kendi aralarında benzeri ilişkiler kurarlar.
– Haklısın.
– Aynı durum bilim için de geçerli midir? Bir şey öğrenilmeliyse, her ne pahasına olursa olsun bu bilginin öğrenilmesi bilim değil midir? Öte yandan belirli bir bilim, bir tek şeye ait bir bilimdir. Yani ev inşa etme bilimi diğerlerinden ayrılır ve ona mimarlık bilimi adı verilir, değil mi?
– Evet.
– Mimarlık adını vermemizin nedeni onun kendine ait özellikleri olmasındandır.
– Doğru.
– Kendine has bir konusu vardır ve bundan dolayı bir bilimdir. Diğerleri için de aynı durum geçerli midir?
– Geçerlidir.
– O halde biraz önce söylediğim şey açıklığa kavuşmuş olmalı. Bir şey doğası gereği bir başka şeye bağlı olsa da tek başına incelendiğinde sadece kendisine bağlıdır. Diğer şeylerle ilişkisi incelenirse o zaman tanımı da değişecektir. Bu durumda bir başka şeyle olan ilişkisi, onu o diğer şeyle aynı şey yapmaz. Bir şey sağlık için yararlı ya da zararlıysa o şeylerin bilgisi de yararlı ya da zararlı olur. Aynı şekilde iyi ve kötüyü bilmek de iyi ve kötüdür. Bundan bahsetmiyorum. Söylemek istediğim şey, hekimliğin ve bilimin birbirlerinden farklı konulara sahip oldukları, hekimlik sağlığı ve hastalığı incelediğine göre, onun ayrı bir bilim olduğudur. Bu durumda ona sadece bilim demiyoruz, özel bir konusu olduğundan hekimlik bilimi adını veriyoruz.

– Söylediğini anladım.
– Susuzluk örneğine geri dönersek susuzluğun kendisi de bir şeyle ilişkilidir, değil mi? Çünkü susuyorsak bir şeylere susuyoruzdur. 439
– Elbette, bir içecek istiyoruzdur.
– Çok sayıda içecek varsa, çok sayıda da susuzluk türü vardır. Ancak susuzluğu tek başına incelediğimizde sadece belli bir içeceği istemek, az ya da çok susamak, iyi ya da kötü şeye susamak gibi anlamları yoktur. Susuzluk sadece bir içecek istemektir.
– Haklısın.
– O halde susayan insanın istediği şey, sadece bir şey içmektir, canı ne istiyorsa onu içmek.
– Evet.
– Ancak içmek istemesine rağmen bir şeyler onu engelliyorsa, bu durumda onu bir hayvandan ayıran bir özellik ortaya çıkmaktadır. Daha önceden de söylediğimiz şekilde, bir soruya hep aynı yanıtı verirsek farklı sonuçlar elde edemeyiz.
– Haklısın.
– Bir okçunun aynı anda yayı hem itip hem de kendine doğru çekmesi söz konusu değildir. Bir eliyle yayı iterken diğer eliyle çeker.
– Tamam.
– Bazen susasak da bir şey içmediğimiz olur değil mi?
– Tabii, hem de böyle şeyler epey sıklıkla gerçekleşir.
– Neden olur? Taşıdıkları bir his nedeniyle mi içmezler? Belki de bu ikinci his, birinci hissi mağlup ediyordur ve içmiyoruzdur. Ne dersin?
– Olabilir.
– Peki içmemize engel olan şey aklımızdaki bir şeydir, değil mi? Ancak bu isteğe karşın kendimize engel olmaz ve içersek, o zaman bu sorunlu bir istektir ya da hastalıktır, değil mi?

— Evet.

— Bu durumda birbirinden farklı iki şey var. Birinde içimizde var olan düşünen taşınan kısım, buna akıl diyoruz. Diğeri ise düşünmeyen ve sadece isteyen kısım. Bu kısım acıkır, susar, zevk almak, heyecanlanmak vb. şeyleri ister.

— Bu güzel bir tanımlama oldu.

— Tamam ama bir de içimizde öfkelenmemizi ya da aşırı isteklerde bulunmamızı talep eden bir kısım daha var. Bu da üçüncü bir bölüm olabilir mi? Bu, hangi kısma daha yakındır?

— Sanırım ikinci kısma daha yakındır.

— Bence de. Hem bu konuyla ilgili bir hikâye duymuştum. Şöyleydi: Aglaios'un oğlu Leontios Pire'den dönerken kuzey surlarının dibinde işkence yapılan yerde cesetler görmüş. Hem cesetleri görmek istiyormuş hem de bunu içi kaldırmıyormuş. Bir yer-
440 den sonra içindeki görme isteğini yenerek elleriyle yüzünü kapatmış. Fakat daha sonra tekrar görme isteği galip gelmiş ve ellerini yüzünden çekip cesetlere doğru yürümüş ve gözlerine "Alın işte! Görmek istediğiniz şeyleri izleyin şimdi!" demiş.

— Evet, bu hikâyeyi duymuştum.

— Buradan çıkardığımız sonuç öfkenin isteklerle mücadele ettiği yönünde. Bu durum iki taraftan daha farklı bir özelliktir.

— Haklısın.

— Başka yerlerde de isteklerine boyun eğen ve aklının sözünü dinlemeyen insanların kızdıklarını ve ardından da söylenmeye başladıklarını duymuşsundur. Yani böyle bir anda öfke ve akıl aynı tarafta gibiler. Ancak öfkenin aklın karşısına çıkıp ondan farklı olduğunu gösterdiğini sanırım duymamış ya da görmemişsindir.

– Yok, görmedim.
– Eğer bir insan cesur biriyse ve haksızlık yaptığını fark ettiyse, kendisine verilen cezaya kızmaz değil mi? Aç da bırakılsa, susuz da kalsa, yerinden de kovulsa bu durum geçerlidir, çünkü yaptığı şeyin bir cezası olduğunu bilir.
– Evet.
– Ancak ne zaman kendisi bir haksızlığa uğrarsa, işte o zaman kızar. Haklı olduğunu düşündüğü için mücadele eder, gerekirse aç kalır, kovulur, ölür ama mücadele eder. Bazen de aklı onu sakinleştirir sanki bir çobanın köpeğini susturuşu gibi sakinleştirir.
– Çok iyi konuştun, zaten ülkeyi yönetecek olanlar için toplumun çobanları benzetmesini yapmıştık. Çobanların yönetimi altındakiler de köpeklere benziyordu.
– Güzel, söylediklerimi anladın. Peki, şuna ne dersin?
– Neye?
– Biraz önce kızgınlığın ve isteğin yakın olduklarını söyledik ama şimdi tam tersi söz konusu. Eğer içimizde anlaşmazlık varsa, öfke akılla beraber hareket ediyor.
– Öyle.
– Tamam da öfke ve akıl aynı şey midir? Aynı şey olmayabilir ama belki tarzları farklıdır Belki de içimizde üç değil iki yön var. Bunlar, akıl ve istek. Toplumda da devleti yönetenler, askerler ve tüccarlar vardı, belki burada da üç yön vardır. Akla yardımcılık eden bir de öfke gücümüz var olabilir, tabii ki bu gücün kötü bir eğitimden geçmemiş olması gerekir. 441
– Sanırım öfke üçüncü bir yön.
– Evet, çünkü akıldan ve istekten daha farklı.
– Bunun doğru olduğunu çocuklardan da anlarız. Doğdukları andan itibaren çok hareketlidirler, sanki akılları yokmuş gibi davranırlar ve akıllanmaları da epeyce zaman alır.

– Haklısın, hem hayvanlarda da aynı durum geçerlidir. Homeros'un sözlerini hatırlatmıştık, o sözler de bunu destekliyor. Hani göğsüne vurarak kendini eleştirdiğini söylediğimiz ifade. Burada insan kendi içindeki bir başka yanı eleştiriyordu. Akıl, iyiyi ve kötüyü ayırt eden akıl, kendisinin sözünü dinlemeyen öfkeye kızıyordu.

– Evet.

– O halde zor da olsa bir noktaya ulaştık. Sonuç olarak toplumdaki grupların insanın içinde de var olduğunu söyleyebiliriz.

– Doğru.

– Yani devlete akıllı dememizi sağlayan özellikler, aynı zamanda insanı da akıllı yapar.

– Haklısın.

– İnsanın ve devletin cesur olma nedenleri birbiriyle aynıdır. Diğer özellikler için de aynı durum geçerlidir.

– Evet.

– Devletin doğru olma şekliyle insanın doğru olma şekli de aynıdır.

– Tabii ki.

– Devletin doğru olması için kendi içindeki grupların kendilerine ait işleri yapmaları gerekiyordu, değil mi?

– Elbette.

– Yani bizim içimizdeki kısımlar, kendi görevlerini yapıyorlarsa bizler de doğru insanlar olacağız demektir.

– Haklısın, aynen böyle olur.

– Eğer akıl ölçülüyse bu durumda içimizde olanları kontrol etmek de ona düşen bir görevdir. Öfke onu dinlemeli ve aklın yolundan gitmelidir, değil mi?

– Elbette.

442

— Aklı ve öfkeyi birbiriyle uyumlu hale getiren şeyin müzik ve beden eğitiminin bir araya gelmesi olduğunu söylemiştik, değil mi? Bu sayede akıl daha iyi hale gelir, güzel sözler ve güzel bilgilerle güçlenir, aynı şekilde ölçülü davranarak öfkeyi yumuşatır ve sakinleştirir.
— Kesinlikle.
— Bu şekilde gerçek anlamda eğitimli, ne yapacağını bilen bu iki yön, içimizde dizginlenmesi çok zor olan ve sürekli bir şeyler isteyen yönün üstünde egemenlik kurar. Bu tür istekler bedensel isteklerle güçlenmeye çalışırlar ancak böyle olması ve kendine ait işler yerine başka şeylere heves etmemeleri için engellenirler. Bu tür isteklerin yönetici olmaları imkânsızdır, yöneten oldukları anda her şeyi mahvederler.
— Doğru.
— Bedenimizdeki iki yön, dışarıdan gelebilecek tehlikelere karşı bizleri korur. Biri akıl, diğeri beden gücüdür, biri düşünüp karar alır, diğeri bunu uygular.
— Evet.
— Yine bizlerin cesur diye adlandırılmamızı sağlayan şey de bu hareketli yanımızdır. Bir şeyden korkulup korkulmayacağını akıl sayesinde anlarız. Yine gerek üzüntülü şeylerde gerekse de zevk verici şeylerde aşırıya gitmemizi akıl engeller.
— Doğru.
— Bilge olarak tanımlanmamıza yol açan tavsiyelerde bulunan, emirler veren de akıl yönüdür. Yine akıl, bilgi sayesinde içimizdeki üçlü yanın bir düzen kurmasına yardımcı olur.
— Evet.
— İki yön uzlaştığı zaman ölçülü oluruz. Eğer hem yöneten hem de yönetilen kısım yönetmesi gerekenin akıl olduğu konusunda hemfikirse bir sıkıntı olmaz.

– Devletler ve insanlar bu şekilde ölçülü olurlar.
– Şu ana kadar insanın nasıl ve neden doğru olduğunu defalarca konuştuk.
– Evet.
– İnsan doğruluğu ile devlet doğruluğu arasında bir fark görüyor muyuz?
– Hayır.
– Eğer kuşkumuz varsa, yapmamız gereken insanların gündelik hayatta yaşadıkları şeyleri incelemektir.
– Ne gibi olaylar?
– Soyu ve eğitimi bakımından devletimize benzeyen
443 bir insan düşünelim. Bu insan kendisine emanet edilen değerli malları zimmetine geçirir mi? Hiç kimse onun bu şekilde davranmasını beklemez, bu tür eylemleri yapanlar ona benzemeyen insanlardır.
– Doğru bir insan böyle şeyler yapmaz.
– Bu adam tapınaklardaki malları çalar mı? Başka hırsızlıklar yapar mı ya da devleti ve insanları kandırmaya çalışır mı?
– Yapmaz.
– Yeminlerine bağlı kalır mı?
– Kalır.
– Tanrılara saygısızlığı olur mu? Ailesini umursamayıp başkalarıyla zaman geçirir mi?
– Tabii ki böyle şeyler yapmaz.
– Aslında bunun olmamasının nedeni, sahip olduğu yönlerin her birinin kendi payına düşeni yapmasıdır, değil mi? Yöneten için de yönetilen için de aynı durum geçerlidir.
– Tabii ki bunun dışında bir neden olamaz.
– Doğruluk dediğimiz şey, bu türden insanların ve devletlerin bir özelliği değil midir?
– Evet böyle tanımlanabilir.

— Bu sayede hayalimize kavuşmuş oluyoruz, hatırlarsan toplumumuzu oluşturmaya başladığımız zaman tanrının doğruluğun bir örneğini bize buldurabileceğini söylemiştik.
— Hatırladım.
— Aslında ayakkabıcılık yapan bir kimsenin sadece ayakkabıcılık ya da marangozluk yapan birinin sadece marangozluk yapması gerektiğini söylerken doğruluğun bir örneğini bulmuş oluyoruz. Böylece doğruluğa kavuşmuş olduk.
— Öyle görünüyor.
— Doğruluğu şu şekilde tanımlayabiliriz: Doğruluk insanın içine yönelik bir şeydir, dışına yönelik değildir. Doğruluk var oluşumuzdaki ilkelere göre şekillenir. Doğru insanda her bir yan kendisine yönelik işleri yapar. İçerdeki üç ayrı ilke, asla birbirinin alanına girmez. Doğru insanın içinde bir düzen vardır ve o, kendi kendini yönetmektedir ve bu sayede kendisiyle dost da olur. Durum müzikte de düşük, orta ya da yüksek tonların birbirine bağlı olmaları ve bu bağın da tam bir ölçüye ve uyuma ulaşmasına benzer. Bu noktadan sonra da ne yaparsa yapsın, yani ister zenginleşmek ister bedenini geliştirmek, ister devlet işlerini yönetmek, ister ticaret yapmak, kısacası yapmak istediği her şeyde doğruya ve güzele ulaşmak isteyecektir ve bu da kendi içinde gerçekleşecektir. Evet, böyle davranmak onun için bilgelik olacaktır. Bu düzen bozulduğu zaman ortaya çıkan duruma ise 444
yanlışlık adını verecektir.
— Çok doğru Sokrates!
— O halde doğru insanı ve doğru devleti bulduk demektir. Daha iyi bir ifadeyle her ikisindeki doğru şeyleri bulduk.
— Haklısın.

– Evet, doğru şeyleri bulduk.
– Bulduk.
– Şimdi ise sırada yanlışlığı incelemek var.
– Tamam.
– Yanlışlık, ister istemez bu şeyin uyumsuzluğu olarak tanımlanmak zorunda kalacaktır. Biri diğerinin işine karışırken, bir diğeri onun istediği şeyi istemeyecektir. Yönetilmesi gereken yönetilmesi gerektiğinin farkında olmadığından yönetmeye kalkışacaktır. Evet, yanlışlık, ölçüsüzlük, korkaklık, bilgisizlik gibi şeyler her zaman bu türdeki düzensizliklerden ortaya çıkar.
– Evet, tanımlaman çok doğru.
– Eğer, doğruluk ve yanlışlık tanımını yaptıysak ister istemez hangi işlerin doğru hangilerinin yanlış olduğu da ortaya çıkmış oldu.
– Anlamadım.
– İçimizdeki doğruluk ve yanlışlık, bedenimizin sağlıklı ve hasta olmasına benzer.
– Nasıl bir benzerlik bu?
– Doğru şeyler sağlık, yanlış olanlar hastalık oluşmasına neden olur.
– Tamam.
– Bu durumda doğruluğu oluşturan şeyler doğru, yanlışlığı oluşturanlae yanlıştır.
– Haklısın.
– Sağlıklı olabilmek için bedenimizdeki organların doğal düzenlerinde olmaları gerekmez mi? Organlar doğal düzenleri dışına çıktıklarında ise hastalanırız.
– Doğru.
– Aynı şekilde içimizdeki yanların da doğaya uygun şekilde görevlerini yerlerine getirmeleri doğruluk, getirmemeleri yanlışlıktır.
– Haklısın.

– Bu durumda içimizdeki sağlık ve güzellik, doğruluk; hastalık ve çirkinlik ise yanlışlıktır.
– Evet.
– Dürüst davranırsak iyiliğe, davranmazsak kötülüğe varırız.
– Elbette.
– Sıradaki konumuz diğer insanlar ne zannederlerse zannetsinler doğru davranmak, dürüstçe hareket etmek mi yararlıdır yoksa cezalandırılıp cezalandırılmayacağınızın bir önemi olmaksızın yanlış davranmak mı daha yararlıdır?
– Sokrates bu konu üzerinde daha fazla durmak anlamsız. İnsanın bedenin içi bozulursa yaşamasına imkân yoktur. Yiyip içtiğimiz her şey lezzetli olsa da o hayatta var olan kötülük, bozukluk yaşamı mahveder. Bahsettiğimiz türden bir insan her istediğini yapabilse bile, içinde var olan kötülükten kurtulamayacaktır ve asla da doğruluğa ve iyiliğe ulaşamayacaktır.
– Haklısın, bu konu üzerinde daha fazla durmaya değmez. Ancak eğer gerçeği doğru düzgün bir şekilde görebilecek duruma geldiysek, o zaman konuyu incelemeye devam etmekte yarar var.
– Tabii ki, haklısın.
– Sırada kötülük türleri var. İncelenmesi gereken kötülük türlerini sıralamak istiyorum.
– Tamam.
– Geldiğimiz nokta itibariyle görebildiğim kadarıyla bir tür iyilik ve çeşit çeşit kötülük bulunur. Bütün bu kötülük türlerini konuşmakta yarar var.
– Anlamadım.
– Kaç tür devlet şekli varsa o kadar tür insan da vardır.
– Kaç taneymiş bunlar?
– Beş devlet ve beş de insan türü.
– Bunların isimleri neler?

445

– Biri sözünü ettiğimiz devlet. Bu devlet, tek bir yönetici tek varsa monarşi, yönetenler birbirine eşit durumda ise aristokrasi ismini alacaktır. Monarşide yönetici diğerlerinden daha üstündür.
– Haklısın.
– Bu iki yönetim şekli arasında bir fark yoktur. Çünkü yönetici iyi bir şekilde yetiştirildiyse, monarşi de aristokrasi de olsa anayasayı değiştirmeyecektir.
– Haklı gibisin.

BEŞİNCİ KİTAP

– Bana göre iyi ve doğru devlet bu şekildedir. Aynı durumdaki insanlara da iyi ve doğru diyorum. İyiyi tanımladıktan sonra geriye kalanlar kötü oluyor. Bir yerde kötülük varsa, orada sadece devletin düzeni bozulmakla kalmaz, insanların işleri de zarar görür. 449

– Nasıl?

Tam bu devletlerin birbirlerinin içinden çıkma sırasıyla neler olduklarını söyleyecektim ki bu sırada Adeimantos'un epeyce uzağında oturan Polemarkhos eliyle onun omzuna dokunarak bir şeyler söyledi. Tek duyabildiğim "gitmesine izin verecek miyiz?" laflarıydı. Sonra Adeimantos dedi ki: "Hayır gitmesin!"

– Kime izin veriyorsunuz? Kim gitmeyecek?

– Sen gitmeyeceksin.

– Neden?

– Sanki konuyu basitleştirip özüne girmek istemiyorsun gibi görünüyor. Bir hayli önemli bir konudan hiç bahsetmedin. Çocukların ve kadınların askerlerin arasında ortak olacaklarını söyledin, bunu da herkes bilir deyip geçiştirdin.

– Adeimantos! Ne olmuş yani?

– Tamam da bize açıklamazsan, bu ortaklığın ne olduğunu nasıl anlayacağız? Çok sayıda farklı ortaklık

türü vardır. Sen nasıl bir ortaklıktan söz ediyorsun? Çocuklarla ilgili daha ayrıntılı bir şeyler söylemeni de uzun zamandır bekliyoruz. Bu konuda ne düşünüyorsun? Çocukların eğitimi nasıl olmalıdır? Kadınlar ve çocuklar ortak olacaklar dediğin zaman neyi kastediyorsun? Bu konu toplumsal açıdan bir hayli önemlidie ve hepimiz cevabın netleşmesini bekliyoruz. Bu konuyu tamamlamadan başka bir devlet türünden söz etmeye kalkışacağını anlayınca seni engellemeye karar verdik. Öncelikle bu konuyu netleştirmeni bekliyoruz.

450 Glaukon kendisinin de aynı fikirde olduğunu söyledi. Ardından Thrasymkhos "Görüyorsun ya! Herkes aynı şekilde düşünüyor" dedi.

— Neden beni eleştiriyorsunuz? Yeniden devlet şekli üzerine mi konuşacağız? Aslında bittiğine seviniyordum, sizlerin de konuşulanları yeterli bulacağınızı düşünmüştüm. Şimdi yeniden aynı konuyu açınca bir sürü bambaşka tartışmanın doğacağını görmüyorsunuz. Bense durumun farkında olduğum için ses etmemiştim ama şimdi işimiz çok zor olacak.
— Tamam da zaten buraya eğlenmeye değil, tartışmaya geldik.
— Evet tartışacağız ama ölçülü oranda tartışmamız gerekir.

Glaukon lafa girdi ve şöyle dedi:

— Sokrates! Bu tür konular hakkında düşünen insanlar için ölçü hayatla sınırlıdır. Bizi düşünmeyi bırak da sorularımıza yanıt ver. Askerlerin karıları ve çocukları ortak olacak mı? Çocuklar okula gidene kadar

nasıl yetiştirilecek? Bunlar kolay şeyler değil, ne düşünüyorsun?

– Bu konudaki zorlukları gerçekten anlamıyorsun, hem birbirimizi ikna etmek de çok zor olacak. Hiç kimse benim söylediklerimin doğru olduğunu düşünmeyecek, doğru insanlar da bunun dışında bir çözüm arayacak. İşte bu nedenle konudan korktum, kabul etmeyeceğiniz şeyler önermekten çekiniyorum.

– Hayır çekinme, hem bizler inatçı ya da sığ görüşlü insanlar da değiliz.

– Sırf size güveneyim diye böyle konuşuyorsun.

– Evet.

– Fakat tam tersi oluyor ve çekinmeme neden oluyorsun. Söyleceklerimin doğru şeyler olduğuna inansaydım, beni cesaretlendirmen doğal olurdu. İnsan aklı başında dostların karşısında doğru olduğuna inandığı şeyleri rahatlıkla ifade eder. Kendince en değerli bulduğu noktaları konuşur fakat durum benimki gibiyse, yani insan konuşacağı şeylerden emin değilse işte o zaman sıkıntıya kapılırsınız. Hata yapabilirim ve o zaman bana gülebilirsiniz, bu da aptalca bir durum oluşmasına neden olur. Fakat insan 451
bir hata yaptıktan sonra, aynı şekilde yanındakileri de hataya sürükleyebilir. Bir de bu yanlış önemli bir konuda yapıldıysa yandık demektir! Evet Glaukon! Bu nedenle konuşacaklarım hakkında umarım Adrasteia[26] bize darılmaz. Yasaları yaparken doğruluk, iyilik vb. konularda hata yapmak, kazara bir insanı öldürmekten daha tehlikelidir. İnsan böyle bir tehlikeyi göze alacaksa, bunu dostlarıyla değil düşmanlarıyla yapmak ister. İşte bu nedenle sözlerinden çekiniyorum.

26 Yunan mitolojisinde ölçüsüzlükleri ve abartılı hareketleri cezalandıran intikam tanrıçası.

Glaukon gülerek şu şekilde yanıt verdi:

– Sokrates! Boşver! Bizi yanlış bir yere götürsen de bizi öldürdüğünü ve tehlikeye attığını düşünmeyeceğiz. Hadi rahat ol ve konuşmaya başla.
– Tamam, yasalar temiz diyorsa, o katil suçsuzdur. Benim durumum da buna benziyor.
– Kafana takma da konuşmaya başla!
– Konuyu baştan inceleyelim. Aslında daha önceden konuşmamız gereken bir şeydi ama atladık. Erkeklerin ne yapmaları gerektiğini söyledik, senin isteğine uygun şekilde kadınlar konusuna girelim. Doğası gereği iyi olan ve buna uygun eğitim almış erkeklerin evlenmeleri ve çocuk sahibi olmaları konusunda askerlerimizin yetiştirilmelerine benzer bir yöntem uygulamalıyız.
– Tamam.
– Şöyle varsayalım. Kadınlar doğaları gereği iyi ve iyi eğitimli olsunlar. Bunun işimize yarayıp yaramayacağına bakalım.
– Söylediğini anlayamadım!
– Şöyle ifade edeyim: Çobanların köpeklerinin dişileri de erkekleri gibi sürüyü kontrol ederler mi? Diğer erkek köpekler gibi bütün işleri yaparlar mı? Yoksa sadece evlerinin işlerini mi yaparlar? Sadece çocuk yapıp onları yetiştirmesini mi bilirler, sadece ev işleriyle mi ilgilenirler? Sürüyü korumak yalnızca erkek köpeklere ait bir görev midir?
– Hayır her şeyi birlikte yapmaları gerekir. Ancak buna karar verirken de kadınların hangi konularda erkeklerden daha zayıf ya da güçlü olduklarına bakmamız gerekir.
– Tamam ama aynı şekilde yetiştirilmemiş iki hayvan aynı işi yapabilirler mi?

– Yapamazlar.
– O halde kadınların ve erkeklerin aynı işi yapmalarını istiyorsak, onları aynı şekilde yetiştirmeliyiz.
– Tamam. 452
– Erkeklerde müzik ve beden eğitimi vardı.
– Doğru.
– Bu durumda kadınların da aynı konularda eğitilmeleri ve yine asker olarak erkeklerle aynı koşullarda yaşamaları gerekir.
– Sonuç böyle.
– Fakat bu söylediğimiz şey geleneklerimize aykırı gibi, hem uygulandığında insanlar bunu saçma da bulabilirler.
– Kesinlikle.
– Peki sence saçma olan nokta hangisi? Sanırım kadınların erkeklerle beraber çırılçıplak beden eğitimi almaları sana komik geliyordur. Nasıl ki erkeklerde sadece gençler değil aynı zamanda çirkinleşmiş yaşlı adamlar da beden eğitimi yapıyorlarsa aynı şeyi kadınlar da yapacaklar.
– Sanırım günümüzdeki geleneklere göre Zeus bile bu duruma güler.
– Ancak bizim için mantıklıysa, insanların bunu saçma bulmalarını boşvermeliyiz. Başka insanlar ne düşünürlerse düşünsünler bizler topluma bir yenilik getirerek, kadınların da müzik ve beden eğitimi almalarını, ata binmelerini ve silah kullanmalarını istiyoruz.
– Haklısın.
– Madem ki bir kere başladık, o halde devam edelim. Bize gülenler de gülmeyi bırakıp sözlerimizi ciddiye alsınlar. Daha önceden Yunanlar da başka yabancılar gibi erkeklerin çırılçıplak soyunup spor yapmalarını gülünç buluyorlardı. Fakat zamanla Giritliler ve

Makedonyalılar bu şekilde davranmaya başladılar, o zaman da toplumun bir kısmı bu tür yeniliklerle alay etti, değil mi?

– Tabii ki.

– Ancak ne zaman ki beden eğitimi yapılacaksa, bunun üzerinde bir giysiyle değil de çırılçıplak yapıldığında daha verimli olduğu görülünce, insanlar çıplak olunmasına gülmemeye başladılar. Aslında herhangi bir şeyde kötülük dışında başka bir şeyi gülünç bulan insanlar, aşırı isteklerin peşinden giden ve diğer şeylerle alay edenler boş kimselerdir. Bu insanların güzel bulduğu şeylerin bizce güzel bulunmasına olanak yoktur.

– Haklısın.

– Öncelikle söylediklerimizin yapılıp yapılamayacağını inceleyelim. Yani buna imkân var mı? Bunu belirledikten sonra bize gülüp gülmeyeceklerine de başka insanlar karar versin. Kadınlar ve erkekler aynı işleri yapabilirler mi? Ya da hangi işleri yapabilirler? Savaş için nasıl bir talim yapmak gerekir? Bu tür soruları yanıtlarsak, başarıya ulaşabiliriz gibi görünüyor.

453

– Tamam.

– Öncelikle bizimle aynı fikirde olmayan insanların düşüncelerini incelemekle işe başlayalım, ne dersin? Sanki onlarla aynı düşüncedeymişiz gibi tartışalım. Diğer türlü hiçbir muhafızı olmayan bir kaleye saldırmış gibi oluyoruz.

– Peki.

– Şöyle diyebilirlerdi: "Sokrates! Glaukon! Başka hiç kimsenin size karşı çıkmasına gerek yok. Daha önceden toplumunuzda herkesin kendi üzerine düşeni yapacağınızı siz söylemiştiniz." Kendisine doğru olduğunu, zaten başka bir şansımız olmadığını söyle-

sek şöyle devam ederdi: "Doğaları gereği erkek ve kadın arasında ciddi fark olduğunu bilmiyor musunuz?" İtiraz etmemiz zor olur. Sonra devam eder: "Bu durumda kadınlara doğalarına uygun bir iş bulmamız gerekir." Haklısın dediğimizde sözlerini şu şekilde sonlandırır: "Yaptıklarınız arasında çelişki var, hem erkek ve kadın arasındaki doğal farkı biliyorsunuz hem de onlara aynı işi veriyorsunuz." Buna nasıl yanıt vermeli?

– İşin doğrusu bunu yanıtlamak kolay değil. Yanıtı da sana bırakmam gerekir. Evet, hadi bakalım, yanıtla!

– Glaukon! Buna benzer sorunların zaten farkındayım. Kadınların çocuk yetiştirmeleri, çocuk yapma gibi konulardaki yasalara dair fikirlerimi söylemekten çekinmemin nedeni buydu.

– Haklısın, işin kolay değil.

– Evet ama bir çözüm bulunabilir. İnsan göle de denize düşse kurtulmak için yüzmelidir, değil mi?

– Tabii ki.

– O halde yüzmeye başlayalım, belki de bir yunus çıkar da bizi sırtlayıp götürür.

– Peki.

– Tamam o halde devam edelim. Doğaları farklı olanlar farklı işler yapsınlar dedik. Erkeğin ve kadının doğalarının farklı olduğunu da biliyoruz. Fakat her ikisinin de aynı işi yapmasından yanayız. Çelişkiye düştüğümüz nokta da bu değil mi?

– Evet.

– Glaukon! Şu tartışma işi ne kadar da zorlu. 454

– Neden?

– Aslında tartışmaya giren çok sayıda insan zorla bunu yapıyor, tartıştıklarını sanıyorlar ama bu sadece inatlaşmadan ibaret. Konuyu farklı açılardan incelemiyorlar, istediğin kadar uğraş yine de bunu yapmıyorlar. Tek bildikleri zıttını söylemek, bunun için de

kelimelere takılıp kalıyorlar. Aslında buna tartışmak değil kavga etmek demek gerekir.

– Haklısın ama konuştuğumuz şeyle ne ilgisi var söylediğinin? Anlamadım bunu!

– İlgili olmaz olur mu? Biz de aynı şekilde ağız dalaşına girebiliriz.

– Neden?

– Tıpkı bir kelime üzerinden kavgaya tutuşanlar gibi, doğası farklı olanlar aynı işleri yapamazlar diyoruz. Tamam da bu doğa farklılığı nedir? Hem aynı işler neler? Bunlara da bakmak gerekir. Bu konuları şimdiye kadar incelemedik.

– Haklısın.

– Peki soruyu şu şekilde soralım, saçlı olanlar ve keller aynı doğaya mı sahipler? Eğer farklı doğaları varsa, bunlardan biri ayakkabıcılık yapıyorsa diğerinin yapmaması gerekir.

– Doğru böyle bir şey saçma olurdu.

– Neden saçma olsun ki? Toplumu oluşturduğumuz zaman doğal benzerlik ya da farklılık noktasını netleştirmemiştik. Bu türden farklılıkların her türlü işte karşımıza çıkacağını düşünmemiştik. Aynı zamanda hekimlik konusunu öğrenmeye yetenekli bir insanla, kesip biçmeye yetenekli bir insanın aynı doğaya sahip olduklarını düşündük değil mi?

– Evet.

– Fakat hekimliğe ve marangozluğa meyilli insanların doğalarının birbirlerinden farklı olduğunu düşündük.

– Elbette.

– Bu durumda erkekler ve kadınlar arasındaki doğa farkı, belirli işlere daha meyilli olmakla ilgili bir şeyse bu durumda erkeklerin ve kadınların yapmaları gereken işler kendiliğinden ortaya çıkacak. Ancak

tek fark, kadının doğurgan, erkeğin de dölleyen olması ise bu durumda erkek ve kadın arasında bir fark olmadığını söyleyeceğiz. Sonuç olarak askerler ve karıları aynı işi yapabilecekler.

— Doğru.

— Bizimle aynı fikirde olmayan birinden öğrenmemiz gereken şey, toplumda hangi işler açısından erkekler ve kadınlar arasında fark olduğudur 455

— Evet, buna yanıt vermeli.

— Belki de biraz önce verdiğin yanıtı tekrarlayacaktır. Yani bunu hemen yanıtlanamayacağını ancak bir süre düşünülürek yanıt bulunabileceğini söyleyecektir.

— Neden olmasın!

— Karşımızdaki kişiye bizim izlediğimiz yolu takip etmesini önerelim. Bu sayede toplumda sadece kadınlara ait olan bir iş olmadığını görebiliriz.

— Tamam.

— Ondan yanıtlamasını istediğimiz sorular şu şekilde olur: Birinin bir şeye meyili olduğunu söylediğimizde örneğin bir şeyin bir kimse tarafından kolay ya da zor bir şekilde öğrenilmesinden söz ediyoruz, değil mi? Bazıları kısa süre içinde kendisine öğretileni öğrenirken bazıları epeyce dersten sonra yine de öğrendiklerini aklında tutamaz. Bazen beden akla iyi bir şekilde hizmet eder, bazen de etmez. Bir insanın bir şeye meyili olup olmadığını başka nasıl anlayabiliriz?

— Başka bir yolu yok.

— Erkeklerin kadınlardan çok daha iyi yaptıkları hangi işi biliyorsun? Yemek, dikiş vb. şeyleri zaten hiç tartışmayalım, bunları kadınların erkeklerden çok daha iyi bir biçimde yaptıklarını biliyoruz.

– Aslında erkekler çoğu işte kadınlardan daha iyidirler fakat bazı kadınların istisna olduklarını da söylemek gerekir. Yine de söylediğine itirazım yok.
– Sonuç olarak toplumu yönetirken bir kimsenin erkek ya da kadın olması, o işi daha iyi yapmasına neden olmuyor. Doğaları gereği her ikisi de aynı güce sahip. Kadınlar erkekler gibi tüm işleri yapabilirler fakat güç bakımından aralarında fark vardır.
– Elbette.
– Ama bu tür bir fark var diye kadınlara iş yaptırmamak olmaz!
– Tabii ki.
– Öte yandan hekimliğe ya da müziğe meyilli olduğunu söyleyebileceğimiz kadınlar vardır, değil mi?
– Vardır.
456 – Bazı kadınlar cimnastiğe ve savaşa yatkındır, bazıları değildir, değil mi?
– Evet.
– Bilgeliği de seven ve sevmeyen kadınlar vardır. Bazıları cesur, bazıları korkaktır.
– Doğru.
– Bu durumda asker olabilecek ve olamayacak kadınlar vardır demektir. Erkeklerin arasından asker seçerken gereken nitelikleri belirtmiştik.
– Haklısın.
– Yani o halde kadınlar da erkekler gibi askerlik yapabilirler. Sadece onların bedenleri erkeklerden daha zayıftır.
– Evet.
– Yukarıda söylediğimiz değerlere sahip kadınları ve erkekleri eşit kabul edeceğiz. Hepsi de devleti koruyacaklar, iki grup da bunu becerebilir, yapıları da birbirlerine benzer.
– Tamam.

– Aynı yapıdakilere aynı işi vermek gerekir, değil mi?
– Tabii ki.
– O halde şunu söyleyebiliriz: Asker kadınların müzik ve jimnastikla uğraşmalarında hiçbir sorun yoktur. Bu konuda aynı düşüncedeyiz sanırım.
– Evet.
– Eğer doğaya uygun bir kural koyuyorsak, bu kuralın gerçekleşmemesi için hiçbir neden yoktur. Aslında günümüzde uygulanan yasalar doğaya aykırıdır.
– Sanırım haklısın.
– Hem en iyi yasaları yapmak hem de en uygulanabilir olanları bulmak istiyorduk, değil mi?
– Öyle.
– Artık bunların uygulanabilecekleri noktasında kuşkumuz kalmadı.
– Doğru.
– Artık konuşmamız gereken bu yasaların en iyileri olup olmadığı.
– Haklısın.
– Kadın ya da erkek asker yetiştirirken farklı bir eğitim mi vermeliyiz? Eğer aynı yapıdalarsa benzeri bir eğitim almaları gerekmez mi?
– Tabii ki.
– Peki, şu söyleyeceğime ne dersin?
– Hangisine?
– Erkeklerin bir kısmı iyidir bir kısmı kötüdür diyebilir miyiz? Yoksa hepsi aynı mıdır?
– Hepsi aynı değildir.
– Devletimizde daha önceden söz ettiğimiz koruyucular mı yoksa ayakkabıcılar mı daha iyidir?
– Sorunun yanıtı belli.
– Yani koruyucular diğer herkesten daha iyidir.
– Elbette.
– Asker kadınlar da diğerlerinden daha iyidir, değil mi?

– Evet.
– Bir devletin içinde çok sayıda iyi kadın ve erkek olması çok önemli bir noktadır, değil mi?
– Kesinlikle.
457 – Sözünü ettiğimiz iyiliğe beden ve müzik eğitimiyle ulaşılır demiştik.
– Doğru.
– Bu durumda oluşturduğumuz yasalar hem uygulanabilir hem de en iyi yasalar demektir.
– Yani kadın askerler soyunacaklar ve değerleri elbiselerinin yerine geçecek. Savaş ve barış zamanında tüm askerlik işlerini erkeklerle birlikte yapacaklar ve başka işleri olmayacak. Sadece daha güçsüz oldukları için, erkeklerden daha kolay işler yapacaklar. Kadınlar soyunup bedenlerini çalıştırdıkları zaman bazı erkekler alay edeceklerdir. İşte bu erkekler ne yaptıklarının farkında olmayanlardır. Çünkü doğru olan şey yararlının güzel, zararlının ise çirkin olduğudur.
– Haklısın.
– İlk noktayı netleştirdik. Kadınlarla ilgili yasaları belirledik. Askerlik yapacak kadınların ve erkeklerin aynı şeyleri yapacaklarını söyleyerek işimizi bitirdik. Aynı zamanda bunu yapmanın hem iyi hem de uygulanabilir bir şey olduğunu açıkladık.
– Beklediğimden daha kolay oldu.
– Ama bundan sonrası o kadar kolay olmayacak.
– Neden? Söylesene!
– Yaptığımız yasa, beraberinde bir başka yasayı da doğuracaktır.
– Nasıl bir yasayı?
– Kadınlar ortak olmalıdır. Onlar ayrı ayrı yaşamamalıdır. Hem çocuklar da kimin kendi babaları olduğunu bilmemeli. Aynı şekilde anne babalar da kimin kendi çocuğu olduğunu bilmeyecekler.

— Gerçekten de diğerlerinden zorlu bir durum ortaya çıktı, hem de bu yararlı mı uygulanabilir bir şey mi ona bakmak gerek.
— Yarar konusundan kuşkum yok ama gerçekten uygulanabilir mi, orası zor işte.
— İkisini de ayrı ayrı tartışmak gerekir.
— Yani her ikisini de teker teker inceleyelim istiyorsun. Açıkçası ben yararlı bulacağını ama sadece uygulanıp uygulanamayacağını konuşacağımızı düşünmüştüm.
— Sanırım savsaklamaya çalışıyordun, neyse uzatma da yanıt ver.
— Peki ne yapalım, devam etmek gerekir.
— Fakat bu noktada senden bir isteğim var. Nasıl ki tek başına kalan insanlar düşünecek fırsat bulurlar sen de benim için aynı fırsatı yarat. Bu durumdaki insanlar kendi isteklerinin gerçekleşip gerçekleşemeyeceğine bakmadan önce isteklerinin yerine geldiğini ver her şeyi yaptıklarını varsayarlar. Bu sayede de hayallerine dalıp mutlu olurlar. Öte yandan bu nedenle içlerindeki tembellik iyice artar. Ben de aynı şekilde tembelleştim. Söylediğim şeyin uygulanıp uygulanamayacak bir şey olduğu tartışmasını sonraya bırakmak istiyorum. Sen de kabul edersen bunun gerçekleşebilecek bir şey olacağı varsayımından hareketle ayrıntıları netleştirmek istiyorum. Toplumu yönetenler bu konuda nasıl davranmalıdır, bundan bahsederek durumun hem toplum hem de askerler için nasıl en iyi olacağını ispatlamaya çalışacağım. Öncelikle bu konuyu netleştirelim, diğerine sonra geçeriz. 458
— Nasıl istersen Sokrates!
— Eğer toplumu yönetenler ve askerler kendilerine uygun şekilde davranacaklarsa toplumu yönetenler yasaya uygun emirler verirler ve diğerleri de bunları

uygular. Uygulama birebir de yapılabilir, anlaşıldığı gibi de.

– Evet.

– Yasa yapan kişi, erkekleri ve kadınları eşit koşullarda seçecek ve tek bakması gereken onların doğalarının birbirlerine uygun olup olmadığı olacak. Hiç kimsenin özel bir malı olmayacak ve bu nedenle de yemekleri ya da evleri ortak olacak. Gerek beden eğitimi gerekse de diğer tüm eğitimleri ortak olacak. Bunun sonucu olarak da doğaları gereği cinsel ilişkiye girmek isteyecekler, değil mi?

– Tabii ki, zaten bu olması gereken bir şey, adeta bir zorunluluk.

– Tamam Glaukon! O halde konuşmaya devam edelim.

– Bir toplumda, hele ki bu toplum mutlu bir toplumsa insanların akıllarına estiği şekilde karşılarındaki insanlarla cinsel ilişkiye girmeleri kabul edilebilir bir şey değildir, bu durumun toplumsal düzeni bozduğuna inanılır ve bu nedenle de yöneticiler tarafından yasaklanır.

– Eveti, zaten yasaklanmalı da.

– O halde evliliklerin mümkün olduğunca dine uygun olmalarını sağlamak gerekir. En yararlı evlilikler ise dine en uygun evlilikler olacak.

– Doğru.

459 – Peki yararlı evlilik nasıldır? Glaukon! Bu soruya güzel bir yanıt verebileceğini düşünüyorum. Çünkü evinde iyi cins köpekler ve çok güzel kuşlar var. Bu hayvanların nasıl çiftleştiklerine baktın mı?

– Nasıl çiftleştikleri derken neyi kastediyorsun?

– Şimdi bu hayvanların hepsi iyi türde olsalar da bazıları diğerlerinden daha üstün değil mi?

– Tabii ki.

– Hayvanların kafalarına göre mi çiftleşmelerini istersin yoksa en iyi türdekilerin birbiriyle çiftleşmesini mi istersin?
– En iyi olanlar çiftleşsin isterim.
– Yavrular mı, gençler mi yoksa henüz büyümekte olanlar mı çiftleşsin istersin?
– Genç olanlar.
– Eğer bu şekilde çiftleşmezlerse en iyi türlerin ortaya çıkmayacağını biliyorsun, değil mi?
– Evet.
– Atlar ya da diğer hayvanlar için de aynı durum geçerli midir?
– Kesinlikle geçerlidir.
– Peki ya da insanlar için de benzeri bir kural geçerli olamaz mı? Eğer böyleyse yöneticilerin ne kadar muhteşem insanlar olduklarını fark edeceksin.
– Tamam insanlar için geçerli olabilir ama bu durum nasıl olur da yöneticilerimizi muhteşem ve çok zeki insanlar yapar?
– Şöyle söyleyeyim: İçinde bulundukları durumu geliştirmeye yarayacak bazı şeylere ihtiyaçları olacaktır. Örneğin bazı hastalıklarda basit bir diyet tedavi için yeterli olurken, bazılarında hekimlere ihtiyaç vardır. Çünkü bunlarda ilaca gereksinim duyulur.
– Tamam da yine de anlamadım.
– Yönetenlerin adeta bir ilaç gibi zaman zaman yalan söylemek zorunda kalacaklarını ve bu şekilde insanları kandıracaklarını söylemiştik. Hatta bunların ilaç gibi yararlı olacaklarını da söylemiştik.
– Evet, bu konuda haklıydılar.
– Ancak evlilik ve çocuk yapma söz konusu olduğu zaman böyle yaparlarsa haklı olmazlar.
– Neden?

— Biraz önce söylediklerimize uygun olarak en iyi erkekler ve kadınlar mümkün olduğunca bir araya gelmelidir. Daha zayıf olanlar ise en iyilerle birlikte olmamalıdır. Bizler de sürünün niteliğini koruyabilmek için muhteşem çocuklar yetiştirmeliyiz. Yöneticiler gerçeği bilmeliler ancak askerler arasında olabilecek çeşitli tartışmaları engellemek adına bazı şeyler gizlenmelidir.

— Kesinlikle.

— Bu durumda evlenecek çağdaki gençler için özel
460 düğünler ve kurban törenleri düzenlemeliyiz, aynı zamanda şairlerin özel ilahiler okumasını da sağlamalıyız. Yöneticiler kaç kişinin evleneceğine karar vermelidir, bu sayıyı belirlerken savaş ve hastalık gibi durumlara bakacaklar ve nüfusu dengede tutmaya çalışacaklardır. Hiçbir zaman olması gerekenden fazla ya da eksik nüfus bulunmamasını isteyeceklerdir.

— Haklısın.

— Aynı zamanda daha güçsüz olanlar, çocukları olduğu zaman sorunu yöneticide değil de kaderde arasınlar diye bir kura sistemi olmalıdır. Tabii ki bu kura sistemi hileli bir sistem olacak.

— Evet.

— Savaş ve barış sırasında başarılı olan gençlerin başka birtakım ödüllerin dışında daha fazla kadınla birlikte olmalarının da sağlanması gerekir. Bu sayede kendilerine benzeyen daha fazla sayıda çocuk doğmasını sağlayacaklardır.

— Doğru.

— Çocuklar doğduktan sonra görevli memurlar tarafından alınacak. Çocukların kız ya da erkek olmalarının bir önemi yoktur, çünkü daha önceden de söylediğimiz şekilde devlet işlerinde kadın ya da erkek olmak fark etmez.

– Kesinlikle.
– Yetenekli, akıllı ve üstün çocuklar memurlar tarafından bir yuvaya götürülecekler ve kentin dışında yaşayan dadılara verilecekler. Zayıf ya da herhangi bir nedenle engelli doğan çocuklar ise kimse tarafından bilinmeyen bir yere götürülecek.
– Tabii ki askerlerin aynı düzeyde kalmalarını amaçlıyorsak böyle yapmalıyız.
– Çocukların yetiştirilmeleriyle dadılar ilgilenecek, anneler de sütleri varken bu sütleri yuvalara getirecek. Ancak annelerin kendi çocuklarını tanımamaları için gerekli önlemler de alınmalıdır, bir annenin sütü azsa diğerlerinden yardım almalı ve başkasının emzirmesine olanak tanımalıdır. Aynı şekilde anneler belirli sürelerde çocukları emzirdikten sonra diğer işleri dadılara ya da sütninelere bırakacaklar.
– Kadın askerlerin çocuk sahibi olmalarını kolaylaştırdın.
– Evet, neyse biz kentimiz hakkında planlamaya devam edelim. Hatırlarsan daha önceden gençlerin çocuk sahibi olmaları gerektiğini söylemiştik.
– Hatırlıyorum böyle dediğimizi.
– Peki sen ne dersin bu konuya? Olgunluk ve en güçlü olma çağı erkeklerde otuz, kadınlarda yirmi yıllık dönem değil midir?
– Bu hangi dönemleri kapsar?
– Kadınlar için yirmi ve kırk yaşları arası, erkeklerde ise gençliğin en heyecanlı dönemlerinden sonra yirmi beş ve elli beş yaş arası en uygun zamanlardır.
– Evet aklen de fiziken de en iyi olunan dönemler bunlardır. 461
– Söylediğimiz yaşlardan önce çocuk yapmak hem ahlaken doğru kabul edilmeyecek hem hukuki bulunmayacak. Hem zaten bu şekilde bir doğum gerçekle-

şir ve bu diğer insanlardan saklanırsa, bu durumda da hem devletin törenleri hem de rahiplerin daha iyi soyların ortaya çıkması için yapacakları dualar ve kurban törenleri de yapılmamış olacak. Bu çocuklar karanlığın ve arzunun çocukları olacak.

– Çok haklısın.

– Tabii ki bu yaş dilimleri arasında yer alsalar da devletten herhangi bir izin almadan yapılan çocuklarda da aynı şekilde davranacağız. Bu çocuklar devlete izin verilmeden dahil edildikleri için annesiz-babasız kabul edileceklerdir.

– Tamam.

– Öte yandan çocuk yapma yaşını geçmiş olanlar cinsel ilişkiye girmek istedikleri zaman bu insanlardan erkeklerin kendi kızları, anneleri ya da büyükanneleri, kadınların ise kendi oğulları, babaları ve dedeleri dışındaki kimselerle ilişkiye girmelerine izin vereceğiz. Ancak bu ilişkiler sonrasında çocuk olmaması koşulu olacak, eğer bir şekilde çocuk olursa bu çocukların bakımlarının devlet tarafından üstlenilmeyeceği bilinecek.

– Peki güzel ama kimin kimin çocuğu ya da anne babası olduğunu nereden bileceğiz?

– Asla bilinmeyecek ancak askerler ilişkiye girmelerinden sonraki yedi ve on ay içinde doğan çocuklara oğulları ve kızları diyecekler. Çocuklar da aynı şekilde bu insanlara anne baba diyecekler. Yine bu çocukların doğurdukları çocuklar onların torunları olacak. Torunlar da kendilerine dede ya da anneanne babaanne diyecekler. Yine anne ve babalarının doğum yapma dönemleri zamanında doğan tüm çocuklar birbirleriyle kardeş olacaklar. Eğer kurada ilişkiye girmelerine yönelik bir sonuç çıkarsa, bu Delphoi'dan izin alınarak yapılabilecek.

– Tamamdır, her şey anlaşıldı.
– Evet Glaukon! Kadınların ve çocukların ortak olmaları hakkında söyleyeceklerim bu kadar. Sırada bu söylediklerimizin gerçekleşip gerçekleşemeyeceğine bakmak ve bunun dünyadaki en iyi düzen olup olmadığını incelemek var.
– Zeus aşkına bunu yapmalıyız.
– Tamam bunu yapabilmek için öncelikle yanıt ver- 462
memiz gereken bir soru var. Yasa yapıcının yasaları yapması sırasında olmasını istediği en önemli iyi şey nedir? Ya da yasa yapıcının uzak durmak istediği en büyük kötülük nedir? Bu soruların yanıtlarını verirsek, bu durumda söylediklerimizin iyi mi yoksa kötü mü olduğuna karar vererek hareket edebiliriz.
– Peki.
– Bir devleti bir arada tutan şeyden daha iyi bir şey olabilir mi? Ya da en kötü şey, bir devletin yok olmasına neden olan şeyler değil midir?
– Evet, böyle diyebiliriz.
– Bir ülkede insanlar aynı şeyden keyif alıyorlar ve mutlu oluyorlarsa ya da aynı şeylere üzülüp dert ediniyorlarsa bu ülkede bir birlik oluşturulur, değil mi?
– Kesinlikle evet.
– Fakat ülkede insanlar aynı olaylar karşısında farklı tepkiler vermeye başlamışsa o ülkenin sonu gelmiş demektir. Devletle ilgili bir konuda bazıları çok sevinirken bazıları üzülüyorsa, burada birlik yoktur değil mi?
– Elbette.
– Yine devlet bir şeylerin kendisine ait olduğunu ya da olmadığını söylüyorsa fakat aynı şeyler hakkında farklı farklı düşünceleri varsa burada da benzeri bir sorun olmaz mı?

– Olur.
– Yani devlet bir bütün gibi hareket etmiyordur. Örneğin bir parmağımız yaralansa tek bir efendinin hizmeti altındaki köleler gibi bedenin diğer uzuvlarının da bu acıyı hissetmeleri gerekir. İşte bu nedenle o kimsenin parmağının acıdığını söyleriz, oysa öte yandan parmağın bir kısmının acıması bir şeyi değiştirmez. Aynı şekilde zevk duyulan diğer durumlarda da farklı bir görüntüyle karşılaşmayacağız.
– Çok doğru söylüyorsun, iyi kurulmuş bir toplum bir bütün gibi hareket eden insana benzetilebilir.
– Bu durum, devlette vatandaşların yaşadıkları iyi ve kötü şeyler devletin tamamına yansır. Tüm insanlar aynı duygudadır.
– Seninle aynı düşüncedeyim, tüm insanlar benzeri duyguları taşır.
– Neyse şimdi toplumumuza geri dönelim. Bakalım söylediklerimiz ve önerilerimiz devletimize uygun mu yoksa başka bir devlet için uygulanması daha mı kolay olur?
– Tamam.
463 – Diğer devletlerde de yönetilenler ve yönetenler vardır, değil mi?
– Evet.
– Herkes birbirine vatandaş der.
– Tamam.
– Farklı devletlerde insanlar kendilerini yönetenlere değişik isimler verirler, değil mi?
– Evet, bazen efendiler derler, demokrasi varsa orada da yöneticiler ismi tercih edilir.
– Ya bizde ne olacak? Halk yöneticilere vatandaş dışında başka bir isim verebilir mi?
– Kurtarıcı ya da yardımcı da diyebilir.
– Yönetenler halka ne der?

– Bakıcı ya da para verenler de diyebilir.
– Diğer devletlerde yöneticiler halka ne der?
– Köleler der.
– Diğer devletlerde yönetenler birbirlerine ne isim verirler?
– Yönetim ortağı diyebilirler.
– Bizde ne olacak?
– Askerlerle beraber devleti koruyanlar.
– Diğer devletlerde devleti birlikte yönettikleri insanlara akrabaları olarak yaklaşırken, diğerlerine de yabancı mı derler?
– Tabii, birçok yerde olur.
– Aslında akrabalarını tanıdıkları insanlar olarak kabul ederken, diğerleri için aynı durum geçerli değildir.
– Doğru.
– Bizde bir asker diğer askerleri yabancı olarak görüp ona farklı bir şekilde hitap edebilir mi?
– Edemez, çünkü ne zaman birini görse o gördüğü kimse annesi, babası, kızı, oğlu ya da başka bir akrabası olacaktır.

Bu yanıtı duyduktan sonra Gorgias'ı övdüm ve konuşmaya devam ettim.

– Peki bu akrabalara sadece yasal akrabaların oldukları için mi saygı duyarsın yoksa diğer tüm hareketlerin ve eylemlerinde bunu destekleyecek şekilde mi hareket edersin? Örneğin baba konumundaki insanların sözlerinin dinlenmesi gerekir ve ona gerekli saygı ve sevgi gösterilmelidir. Bunun aksine davranmak ise hem dinen günahtır hem de bu nedenle insanların ve tanrıların saygısı kazanılmaz. Daha çocukluktan itibaren vatandaşların çocuklarına bu şekilde davranmayı tavsiye etmelerini ve bu sayede çocukların

hem ailelerine hem de diğer akrabalarına aynı şekilde davranmalarını sağlayabilir misin?

– Tabii ki. Hem akrabalarını bilmeleri hem de bu şekilde davranmamaları saçma olurdu.

– Bu durumda biraz önce söylediğimiz gibi toplumumuzda bir kimsenin başına iyi ya da kötü bir şey geldiği zaman, geriye kalan herkes bu iyiliği ve kötülüğü kendi başına gelmiş olarak kabul edecektir.

– Kesinlikle.

464 – Ancak böyle olursa ortak zevkleri ve acıları olabilir demiştik, değil mi?

– Evet.

– Yani bu durumda ne zaman vatandaşların bir şeylerin kendilerine ait olduğu ya da olmadığı konusunda duyguları kesinlik kazanırsa, işte o zaman ortaklık güçlenir.

– Çok doğru.

– Böyle olmasının nedenlerinden biri de askerlerin karılarının ve çocuklarının ortak olması değil mi?

– Evet, en önemli neden bu.

– Daha önceden söylediğimiz gibi, bir devlet için en iyi olanı belirleyecek nokta budur. Hatta bir devleti zevki ve acıyı hisseden bir bedene benzetmiştik.

– Evet, haklı olarak böyle bir benzetme yapmıştık.

– Bu durumda askerlerin karılarının ve çocuklarının ortak olmasının en büyük yararı sağladığını göstermiş olduk.

– Haklısın.

– Hem daha önceden söylediklerimizle bu yaptığımız arasında bir uyumsuzluk da yok. Eğer askerlerin gerçek anlamda askerlik yapmalarını istiyorsak kendilerine ait evleri, toprakları ya da malları olmayacaktı. Tek sahip oldukları şey, diğer vatandaşların

verecekleri ve onlarla paylaşacakları yiyeceklerdi. Bunun dışında bir şeyleri olmayacaktı.

— Haklısın.

— Para konularında hem daha önceden söylediğimiz hem de şimdi belirttiğimiz yeni kurallar askerlerin gerçek birrer asker olmalarını sağlayacaktır. Askerler kendilerine ait olmayan bir şeyi kendilerine aitmiş gibi sahiplenerek evlerine götürmeyecekler, bunları kendi karıları ve çocukları ile paylaşmayacaklar. Bunu yapabildiğimizde, herkes tek bir şeye sahip olmayı amaçlayacağı ve birbirinden farklı bir duygu taşımayacağı için ortak zevklere ve acılara sahip olacaklar.

— Çok doğru.

— Eğer sadece bedenleri kendilerine aitse ve geriye kalan her şey ortaksa bu durumda birbirlerini şikâyet etmeleri ya da dava etmeleri için herhangi bir gerekçe olmayacaktır. Bu sayede akrabalık ilişkileri, çocuk ya da para gibi nedenlerden kaynaklanan tüm tartışmaların dışında kalır.

— Elbette.

— Yine hakaret ya da birbirlerine karşı kaba davranma gibi nedenlerle de mahkemelik olmazlar. Akranlar birbirlerine destek vereceklerdir, arada sırada belki kavgalar olacak ancak bu kavgaları da olumlu bir belirti olarak kabul edeceğiz. Hem zaten bedenin de daha güçlü olması gerekir, değil mi?

— Tabii ki.

— Bu noktada şöyle bir kuralın geçerli olması mantıklı görünüyor: Bir insan bir başkasıyla anlaşmazlığa düştüğünde, problemi hemen orada çözmeleri bu problemin sonradan büyümesine engel olur. 465

— Doğru.

— Yine yaşlıların gençlere terbiye verme haklarının da olması gerekir.

– Tamam.
– Bir genç yöneticilerinden emir almadığı sürece, herhangi bir yaşlıya karşı zor kullanma hakkına sahip olmayacaktır. Hem zaten böyle bir şey yapmaktan da utanç duyacaktır, bunu yapmasını engelleyecek korku ve utanç gibi duyguları olacaktır. Utanç dediğimiz şey, kendinden büyüklere fiziki şiddet uygulamasını engelleyecektir.
– Haklısın.
– Neyse sorun değil, zaten yasalarımız askerler arasında kavga dövüşü engelleyecek nitelikte.
– Doğru.
– Askerlerin kendi aralarında bir sorun yoksa, halkın ve askerlerin ya da halkın kendi arasındaki sorunlardan korkmamak gerekir.
– Elbette.
– Başka türlü de sıkıntı yaşanmaz, zaten bunları anlatmama gerek var mı bilemiyorum. Bu sayede fakirler zenginlerden yardım istemeyecek, çocuk yetiştirme sırasında yaşanan sıkıntılar bitecek. İnsanlar köle ya da yanaşma almak için para sahibi olmak istemeyecekler, kimse borçlanmayacak, borcunu ödememezlik etmeyecek, başkalarından bir şeyler çalıp bir başkasına verilmeyecek. Evet, bu örneklerde olduğu gibi diğer insanların canlarını sıkacak çok sayıda problemden kurtulmuş olacağız.
– Doğru, hem insanın böylesine sorunları bilmemesi imkânsızdır.
– Bu tür dertleri olmayan bir askerin yaşamı olimpiyat şampiyonu bir atletten daha iyi olacak.
– Neden?
– Çünkü askerlerimizin elde ettikleri daha fazladır. Zaferleri de zaferlerinin sonrasında elde ettikleri de daha fazla olacak. Bu sayede devleti kurtarmış ola-

caklar. Çelenk almak yerine çocuklarıyla yaşamak için gerekenleri alacaklar. Yaşarken ün kazanacaklar, ölümden sonra ünlerine uygun mezarları olacak.

— Kimsenin bir itirazı olmaz bunlara.

— Biraz önce biri askerlerimizin mutlu olmayacaklarını, diğelerinin mallarını ele geçirme şansları varken parasız pulsuz kaldıklarını söyleyerek mutsuz olacaklarını söylemişti. O zaman bunu daha sonra tartışacağımızı söylemiştik. Sadece askerlerimizin gerçek askerler, devletimizin de mümkün olduğunca mutlu bir devlet olmasını istemiştik. Bunları elde edebilmek için de tüm vatandaşların mutluluğunu önemsemiştik. 466

— Hatırladım.

— Askerlerimizin yaşamlarına bakalım. Olimpiyat şampiyonlarından bile daha güzel bir yaşam ayakkabıcıların ya da çiftçilerin veya zanaatkârların yaşamlarından da üstün değil midir?

— Üstündür.

— Daha önceden söylediğim şeyi şimdi tekrarlamam gerekiyor. Eğer bir asker kendisine yakışan bir mutluluğun peşinden gitmiyorsa, ölçülü, uygun ve bize göre iyi bir yaşam sürmüyorsa ve çocukça işler yaparak güçlü olduğu zaman gücü yettiği her şeyi elde etmek istiyorsa, sonuçta insan Hesiodos'un akıllı biri olduğu noktasına ulaşır. Hesiodos şöyle diyordu: "Yarım, bir açıdan bakıldığından tamdan iyidir."

— Bence de insan bulabildiği kadarıyla yetinmelidir.

— Askerlik, eğitim, çocuk vb. konularda kadınların ve erkeklerin aynı şeyi yapmaları gerektiğini düşünüyorsun değil mi? Kadınlar da barış ve savaş zamanlarında devleti korumalıdır, onlar da av köpekleri gibi erkeklerle beraber kavgaya girmeli, birlikte avlanmalı, mümkün olduğunca her şeyi paylaşmalıdır.

Bu sayede doğal yasaya karşı çıkılmadığına, kadınların ve erkeklerin doğaya uygun bir işbirliğine gittiklerine inanıyor musun?

– Evet.

– O halde şimdi de erkekler ve kadınlar arasındaki işbölümüne geçmek ve bunun nasıl yapılacağına bakmak gerekiyor.

– Tamam, zaten benim de aklımda bu vardı.

– Savaş konusunda bir sorun yok gibi.

– Neden?

– Beraber gidecekler, hatta çocuklardan da güçlü olanları yanlarına alacaklar. Bir zanaatkârın yanında yetişenler gibi çocuklar da büyüdükleri zaman ne iş yapacaklarını öğrenecekler. Savaşta da öyle etraflarına bakmakla yetinmeyecek, aynı zamanda ailelerine yardımcı olacaklar. Zanaatkârların nasıl davrandıklarını biliyorsun değil mi? Onlar da kendi çocuklarına kendileriyle aynı işi yapmadan önce uzunca bir süre çıraklık yaptırırlar.

467

– Doğru.

– Peki bir çömlekçi çocuğunu bir askerden daha mı titiz şekilde yetiştirmelidir?

– Hayır, olamaz.

– Öte yandan her canlı kendi çocuğunun yanında daha iyi savaşır.

– Tamam da Sokrates! Ya savaşı kaybederlerse? Çünkü savaşı her zaman kazanamazsın. Askerlerin çocukları da babalarıyla beraber ölürlerse yandık demektir.

– Peki ama yapmamız gereken şey, tehlikeden kaçmak mı yoksa tehlikeyle baş etmek mi?

– Baş etmek.

– Bir tehlike geçtiği zaman durumumuz eskisinden daha iyi olacaksa, bu durumda tehlikeye atılmaya değmez mi?

– Tabii ki değer.
– Yani bu durumda en güzeli, çocukları mümkün olduğunca koruyarak savaşa götürmektir.
– Tamam.
– Babaların savaş konularında mümkün olduğunca becerikli olmaları gerekir. Neyin tehlikeli neyin tehlikesiz olduğunu önceden anlayabilmeleri de önemlidir.
– Doğru.
– Bunu anlarlarsa kendileri tehlikeli işlere atılırken, çocukları tehlikesiz işlere verirler.
– Peki.
– Yine çocuklardan sorumlu olacak askerler bu konuda becerikli oldukları gibi, aynı zamanda yaşça ileri ve yönetim bilgisine sahip insanlar olmalı.
– Tamam.
– Her zaman her şey planlandığı gibi gitmeyebilir.
– Doğru.
– Çocukları da buna göre yetiştirmek gerekir. Kendilerine küçüklüklerinden itibaren öyle bir eğitim verilmeli ki zor durumda kaldıkları anda kanatlarını takabilsinler.
– Nasıl yani? Anlamadım.
– Daha küçükken ata binmeyi öğrenmeleri gerekir, ardından da savaşa gitmeliler. Ata binmek dediysem aksi bir hayvana değil yumuşak, sakin bir hayvana binmeliler. Daha sonraları yapacakları işleri öğrenmelerinin en iyi yöntemi budur. Zorda kaldıkları zaman yaşlı komutanlarının arkalarından ata binip kaçmasını bilmeliler.
– Güzel fikir.
– Nasıl savaşacağız? Bunu da konuşalım. Ayrıca askerler kendi aralarında nasıl hareket edecekler hem de düşmanlara nasıl davranacaklar? Benim söyleyeceklerime ne diyeceksin? 468

– Dinliyorum seni.
– Eğer bir asker düzen dışında hareket eder, kaçar ya da buna benzer bir şey yaparsa çiftçi ya da zanaatkâr olmalı değil mi?
– Olabilir.
– Bir askerimiz düşmanın eline geçerse, bırakalım düşman ona ne yaparsa yapsın.
– Tamam.
– Savaşta cesaret ya da beceri gösterenler olursa, onlar da çocuklar ya da gençler tarafından onurlandırılacaklar ve başlarına çelenk takılacak.
– Çok güzel.
– Ardından tebrik edilecekler.
– Peki.
– Bunların hepsi tamam da şimdi diyeceğimi onaylamayabilirsin.
– Neymiş?
– Herkesi öpecek ve herkes tarafından öpülecek.
– Yok neden onaylamayayım bunu? Hatta askerlikteyken herkesin birbirini öpmesine taraftarım. Bir asker bir erkek ya da kadına âşık olursa onun gözünde daha iyi görünmek için daha da cesurca dövüşür.
– Daha önceden de bu türden cesur insanların daha fazla kadınla birlikte olma şansı olmasından bahsetmiştik. Kendisine benzeyen kadınlardan ne kadar fazla sayıda çocuk yaparsa o kadar iyi olacaktır.
– Haklısın böyle söylemiştik.
469 – Homeros cesur askerlerin cesaretlerini bir başka yolla daha övebileceğimizi söylüyordu. Aias savaşta cesaret gösterdiğinde önüne güzel bir kuş eti koymuşlar. Evet, bu kahramana verilen hediye buydu, bu sayede hem kendisini tebrik ediyorlardı hem de daha da güçlenmesini sağlıyorlardı.
– Güzel fikir.

– Homeros'u en azından burada takip edebiliriz. Kurban törenleri, ziyafetler ya da buna benzer şeylerde kendi askerlerimizi kutlayacaksak sadece tebrik ve çelenk olmayacak, aynı zamanda onları sofralarda en güzel yere oturtup en güzel yiyecek ve içecekleri tatmalarını sağlayacağız. Böylece cesurlar hem onurlandırılmış olacaklar hem de iyi şekilde beslenecekler.
– Hiçbir itirazım yok.
– Tamam, öte yandan savaşta ölen cesur insanlara altından bir doğaya sahip olduklarını söyleyeceğiz.
– Tabii ki.
– Böylesine insanlar öldüğü zaman Homeros'un dediği gibi "toprağın altında muhteşem bir şekilde uzanırlar. Onlar insanları çeşitli kötülüklerden, aksiliklerden korurlar." Ne dersin aynı fikirde misin?
– Evet, aynı fikirdeyim.
– Bir miktar da olsa tanrısal paya sahip olan bu insanlar hakkında yapılacak törenler için din görevlilerine danışmak gerekir.
– Tabii ki.
– Ardından bu muhteşem insanlar için güzel mezarlar inşa edeceğiz. Yaşarken de onlara saygı göstermiş olmamız gerekiyor, eğer savaş nedeniyle değil de başka bir nedenden ya da yaşlılık nedeniyle ölenler varsa onlara benzeri şekilde davranacağız.
– Olur.
– Askerlerimiz düşmanlara nasıl davranmalıdır?
– Anlayamadım.
– Örneğin esirler ne olacak? Bir Yunanın başka bir Yunanı esir alması uygun mudur? Diğer devletlerin de aynı şeyi yapmalarına engel olmaya çalışmak ve Yunanlara genel bir saygı gösterilmesini sağlamak gerekmez mi? Hem böyle davranmak yabancılara köle olmamızı da engeller, değil mi?

— Tabii ki Yunanları korumak önceliğimiz.
— O halde Yunanları köleleştirmediğimiz gibi, diğer Yunan devletlerinin de bunu yapmalarına engel olacağız.
— Kesinlikle, hem zaten Yunanların kendi aralarında değil başka devletlerden olanlarla savaşmaları gerekir.
— Yine savaşı kazandıktan sonra esirlerin mallarını almak konusunda ne düşünüyorsun? Silahlarını almaktan bahsetmiyorum. Korkak insanlar sanki düşmanın peşinden gidiyormuşcasına bu işi yaparlar, saatlerce ölülerin başında dururlar. Bu türden bir saldırı ordudaki disiplini de bozar.
— Haklısın.
— Hem bir ölünün mallarını çalmak hırsızlık değil mi? Ölen birine bile düşmanlık yapmak kadar aşağılık bir şey olabilir mi? Bu saatten sonra o kimse senin düşmanın değil ki! Zaten ölmüş ve kendisinden kalan sadece savaştaki bedeni, o kadar. Hem böylesi bir davranış köpeklerin kendilerine taş atana değil de taşın kendisine saldırmaları gibi bir şey.
— Çok haklısın.
— O halde ölülerin mallarını almak yok. Düşmanların kendi ölülerini almalarına izin vereceğiz.
— Haklısın.
470 — Düşmanın silahını aldığımız zaman da bunu duvarlara asmamak gerekir. Yunanlar söz konusuysa bunu aklımızdan bile geçirmemeliyiz. İnsanın kendi kanından olanlara cömert davranması gerekir. Hem böyle yapmazsak günaha da girebiliriz. Çünkü belki de tapınak duvarına astığımız silahlar bir akrabamıza aittir.
— Doğru.
— Yunanların topraklarına ya da evlerine zarar vermek uygun mudur? Sence askerlerimiz nasıl davranmalı?

– Senden duymayı tercih ederim.
– Tamam, bence yağma, yakıp yıkma olmamalı. Sadece o senenin ürünlerini almalıyız. Bunun da bir nedeni var aslında.
– Neymiş?
– Bir savaş diğeri de çatışma olmak üzere iki kavram vardır. İnsanlar arasında da aynı şekilde savaş ve çatışma vardır. Eğer aynı kandan olduğumuz insanlar arasında kavga varsa bu çatışmadır, aynı kandan olmadıklarımızla kavga ediyorsak bu savaş olur.
– Tanımlaman doğru.
– Tamam, peki bu söylediğim doğru mu ne dersin? Tüm Yunanların akraba olduklarını ve aynı kandan geldiklerini düşünüyorum. Bu anlamda yabancılardan farklıdırlar.
– Elbette.
– Eğer Yunanlar ve yabancılar arasında mücadele varsa bu savaştır. Çünkü bu toplumlar birbirine düşmandır. Eğer mücadele Yunanlar arasında gerçekleşiyorsa bu durumda Yunanlar arasında bir anlaşmazlık olduğundan söz edeceğiz ve durumu çatışma olarak nitelendireceğiz. Ne de olsa tüm Yunanlar akrabadır ve dosttur.
– Tamamen seninle aynı fikirdeyim.
– O halde bu bilgi ışığında konuşmaya devam edelim. Düşünsene bir devlette çatışma çıkıyor ve taraflar birbirlerinin topraklarını yağmalıyorlar, yakıp yıkıyorlar. Bu tür insanlarda vatan sevgisi olabilir mi? Vatan sevgisi olsa kendileri besleyen, anneleri olan toprağa böyle yaparlar mıydı? Evet, en güzeli savaşı kazananların yenilenlerin o seneki mallarına el koymaları. Hem her zaman savaşılamayacağını ve bir süre sonra barışılacağını da unutmamak gerekir.
– Kesinlikle çok iyi bir yaklaşım.

– Bir Yunan devleti kuracağız değil mi?
– Evet.
– Devletimizdeki insanlar cesur, cömert ve iyi insanlar olacak, değil mi?
– Evet.
471 – Yunanları sevecekler mi? Onlarla ortak bir kan ve din bağı kuracaklar, değil mi?
– Kesinlikle.
– Yunanlarla mücadele ederlerse buna çatışma, diğerleriyle mücadele ederlerse savaş diyecekler, değil mi?
– Doğru.
– Yani günün birinde çatıştıkları Yunanlar ile barışmak kafalarında bir yerde olacak.
– Olacak.
– Onlarla barışmak için çaba harcayacaklar. Bu insanları köleleştirmeye ya da yok etmeye çalışmayacaklar. Onları düşmanları değil ikna etmeleri gereken dostları olarak görecekler.
– İyi bir tanımlama.
– Karşılarındakiler Yunan olduğuna göre onların topraklarını yağmalamayacaklar. Karşılarındaki devlette herkesi yani kadın, çocuk, erkek, hepsini birden düşman olarak görmeyecekler. Kızacakları insanlar düşmanlık yapmaya çalışan az sayıdaki kişiler olacak. Bu insanların büyük kısmıyla dost oldukları için onların topraklarına zarar vermeyecekler, evlerini yakmayacaklar. Kimin suçuysa o kimse cezalandırılacak, gerekiyorsa intikam alınacak ama iş orada bırakılacak.
– Evet, çatışmalarda bu şekilde davranmak gerekir. Bugün Yunanların birbirlerine yaptıkları şeyleri sadece yabancılara yapmalıyız.
– Bu durumda bir yasa olmalı ve bu yasaya göre askerler toprağa ve evlere zarar vermemeli.

— Sokrates! Bu yasanın da diğerlerinden bir eksiği yok. Ancak sana izin vermem halinde, bu konuya asıl giriş nedemizden tamamen kopup örnekler vermeye devam edeceksin. Konuştuğumuz şey, senin oluşturmak istediğin toplumun gerçelştirilebilecek bir şey olup olmadığı, yapılabiliyorsa nasıl yapılacağı gibi şeylerdi. Eğer yapılabiliyorsa insanların bu işten çok kazançlı çıkacaklarını düşünüyorum, hatta senin söylemediğin ama benim aklıma gelen başka avantajları da var. Örneğin askerler sürekli beraber hareket ettikleri, birbirlerine akrabalık bağıyla bağlıymış gibi davrandıkları için çok iyi bir şekilde dövüşecekler. Kadınlar da savaşacaklar, sadece kalabalık da yaratsalar, erkeklerle birlikte dövüşseler de yardımcı birlikler olarak başka roller de oynasalar, her türlü durumda daha kazançlı olacağız. Öte yandan barış sırasında da bambaşka kazançlar olacak, bunlardan söz ettin, yine başka şeyler de var fakat ben zaten hepsini doğru buluyorum. Bu nedenle şimdi bundan bahsetmeyi bırakıp artık devleti kurma şansımız olup olmadığına, varsa da bunun nasıl gerçekleştirileceği konularına geçelim.

— Lafı ağzıma tıktın, hiç aman vermiyorsun. Şu ana kadar iki dalgayı atlatmıştık ama şimdi bizi üçüncü ve diğerlerinden daha zorlu bir dalganın karşısına çıkarıyorsun. Açıklamamı yaptığımda neden bu şekilde endişelendiğimi anlayacaksın, neden bu konuyu ayrıntılı bir şekilde incelemekten kaçındığımı da göreceksin. 472

— Sen kaçsan da biz seni zorlayacağız. Evet hadi bu tür bir devlet nasıl ortaya çıkarılabilir bize bunu anlat.

— Unutmamamız gereken şey, doğrunun ve yanlışın ne olduğunu araştırırken buraya ulaştığımız.

— Tamam da bir önemi var mı söylediğinin?

– Şöyle anlatayım, eğer doğrunun ne olduğunu anlarsak doğru insanın her zaman doğru davranmasını isteriz, değil mi? Doğru insan ve doğru, birbirlerine tam anlamıyla uygun olacaklar değil mi? Belki de doğru insanın doğruya olabildiğince yakın diğerlerinden daha farklı bir çizgide olmasını yeterli bulabiliriz.
– Bu yeterlidir.
– Yani aradığımız şey, doğruluğun bir örnek olmasıydı. Doğru insan kimdir? Böyle bir insan var mıdır? Yanlış insan kimdir? Yanlış insan olabilir mi? Bütün bunları inceleme nedenimiz buydu. Öte yandan doğru ve yanlış insanları inceleyip hangisinin daha mutlu, hangisinin daha mutsuz olduğunu bulmaya çalışırken neyi amaçlıyorduk? Aslında kendimizi inceleyip onlara benzeyenlerin, onlar gibi yaşayanların ne durumda olduklarını açıklamak istiyorduk. Yani örneklerin mümkün olup olmadıklarını incelemek asıl amacımız değildi.
– Haklısın.
– Bir ressam dünyadaki en güzel insan resmini çizse, bu öyle bir resim olsa ki hiçbir eksiği olmasa ancak ressamın resimdeki insanın gerçekten var olabileceğini kanıtlayamasa, yine de o ressamın değeri azalır mı?
– Tanrılar adına yemin ederim ki azalmaz.
– Biz de aynı şekilde konuşmamızda eksiksiz bir devlet ortaya çıkarmak istiyoruz, değil mi?
– Doğru.
– Yani böyle bir devletin olabileceğini ispatlayamasak da o sözlerimizin değeri azalmaz, değil mi?
– Tabii ki azalmaz.
– Aslında ben senin için bu devletin en şekilde kurulabileceğini, kurulup kurulamayacağının mümkün

olup olmadığını inceleyeceksem, senin de benim için yapman gereken şeyler var.

– Ne gibi şeyler?

– Söylediğimiz şekilde çok sayıda şeyin uygulanması mümkün müdür? Bazı şeylerde sözlerin eylemlerden daha uygun olduğu yerler yok mudur? Tabii ki tersi de söz konusu olabilir. Ne dersin? Sözlerimi doğru kabul eder misin? 473

– Ederim.

– Bu durumda teoride söylediğimiz her şeyin pratikte olmasını bekleme. Söylediklerimize en yakın devleti kurmayı başarabilirsem planladıklarımızı gerçekleştirmiş olarak kabul edilmeliyim. Senin için bu yeterli olur mu?

– Olur.

– O halde sırada günümüzde var olan devletlerin ne gibi eksikliklerinden dolayı planladığımız devlet şekli gibi olmadıklarını incelemek var. O devletlerde yapılacak değişiklikler sayesinde toplumumuza yakın bir sonuç elde edebilir miyiz? Bazen çok önemsiz gibi görünen bir değişiklik bazen ise sadece belli başlı değişiklikler gerekir.

– Tamam, bu konuyu inceleyelim.

– Çok önemli bir noktada yapılacak değişliklik epeyce şeyi değiştirir. Bu küçük, sıradan ya da kolay bir değişiklik değil.

– Nedir?

– Evet biraz önce bahsettiğim en büyük dalgayı görüyoruz şimdi. Öyle bir dalga ki altında kaldığım zaman herkes kahkahalarla gülüp beni boğabilir. Evet, bakalım söyleyeceklerime ne diyeceksin?

– Dinliyorum seni.

– Glaukon! Bana kalırsa bu devletlerin durumlarının düzelmesi için kral ya da devletin başında bulunan

kimselerin filozoflar olmasları gerekir, bu sayede yönetenler akıl gücünü de yanlarına alırlar, aynı zamanda kendilerine tüm insanların yaptıkları şeyler bir yasa sayesinde verilmelidir. Eğer insanlar bu söylediğimiz şeyi gerçekleştirmezlerse söylediğimiz toplumun ortaya çıkma ihtimali yok gibidir. Evet, uzun zamandır söylemek istemediğim şey buydu. Bu söylediğimin bilinenlerin çok dışında olduğunun farkındayım, ama bu olmadığı sürece ne bireysel ne de toplumsal anlamda işler toparlanamaz.

— Sokrates! Neler söylüyorsun böyle. Bu söylediklerini
474 başkaları duyarsa yandın, evet, evet, aklına gelmeyecek kadar çok sayıda hem de küçümseyemeyeceğin sayıda insan karşına çıkar. Öyle bir konuşurlar ki onlardan kurtulamazsın. Evet sen rezil ederler ve söylediğine pişman olursun.

— Bu senin suçun olur ama.

— Onur duyarım ama seni yalnız da bırakmam. Mümkün olduğunca yanında yer alırım ve seni cesaretlendirmeye çalışırım. Hatta sorularını da elimden geldiğince yanıtlamaya çalışırım. Benimle birlikte, sen de şimdi sana inanmayanlara aslında ne kadar haklı olduğunu göster.

— Bu kadar desteklendiğime göre elimden geleni yapmalıyım. Bize inanmayanları ikna edebilmek için öncelikle yapılması gereken, devleti yönetmesi gerektiğine inandığımız filozofların nasıl insanlar olduklarını göstermektir. Eğer bunu becerebilirsek daha sonrasında sözlerimizi pekiştirmek için doğanın bazı insanları filozof ve devlet adamı olarak, bazı insanları ise sadece kendilerine söylenenleri yapacak şekilde yarattığını iddia edebiliriz.

— Dinliyorum.

– Tamam hadi peşimden gel, hem yol göstermesini bilip bilmediğime bak bakalım.
– Tamam.
– Bir şey hatırlatmak istiyorum, belki de unutmamışsındır. Eğer bir insanın bir şeyi sevdiğini söylüyorsak o insanın o şeyin belirli kısımlarını değil tamamını sevdiğini söylüyoruzdur, değil mi?
– Ne o? Sanırım bir daha söylemen gerekecek.
– Glaukon! Senin yerine başka biri böyle söyleseydi anlayışla karşılardım ama senin gibi sevme konusunda becerikli bir insan için, gençliğin heyecanı sanki insanın kalbini sıkıştırır gibidir. Bir genç adam seviyorsa ya da seviliyorsa şaşırıp kalır. Karşısındaki için her şeyi yapar. Ona her şeyi yakıştırır. Güzel bir genç adam gördüğünde siz de bunu yapmaz mısınız? Karşınızdaki çocuğun burnu yassı olsa çekici dersiniz, çirkin olsa kral burunlu dersiniz. İkisinin arasıysa bu kez ölçülü bir burun oluverir. Esmer olanlara erkeksi, açık renkte olanlara tanrı soyundan adını verirsiniz. Bir de sözleri baldan tatlıdır, bu söz nereden gelir? Sanırım bu sözü söyleyen ilk kişi sevgilisinin hatalarını örtüyordu, herhalde hasta filandı da ona bal renkli dedi. Açıkçası karşınızdakinin genç oluşuna bakarsınız, bu size yeter de atar bile. Her şekilde onu översiniz. 475
– İncelememizi daha iyi hale getirecekse sevme konusunda beni örnek göstermene bir şey demeyeceğim.
– Şarap sevenler de aynı şeyi yapmazlar mı? Onlar da şarap türlerini sevmek için bahaneler bulmaya çalışırlar, değil mi?
– Elbette.
– Ün, şeref gibi şeylerin peşinden koşanlar ne olacak? Onlar da yönetici olabilmek uğruna her şeyi yaparlar, az ya da çok, büyük ya da küçük birileri tara-

fından beğenilsinler de yeter ki beğenilsinler. Bazen olmadık insanların onları beğenmesine bile ses çıkarmazlar, tek istedikleri beğenilmektir ne de olsa.

– Haklısın.

– Bundan sonraki soruma evet ya da hayır diye yanıt ver. Bir insan bir şeyi istiyorsa o şeyin tamamını mı ister yoksa bir kısmını isteyip bir kısmını istemez mi?

– Tamamını ister.

– Filozoflar da bilgeliğin tamamını isterler değil mi? Bir kısmını değil.

– Elbette.

– Bir insan çok gençse ve bilimleri sevmiyorsa, hatta iyinin ve kötünün farkına varamıyorsa ona filozof denmez. Yemeği sevmeyen bir insan için aç, obur ya da iştahlı gibi ifadeleri de kullanmayız. Onun için sadece yemek sevmiyor deriz.

– Haklısın.

– Öte yandan bir insan bilimleri öğrenmeye niyetliyse, keyifle öğrenir, öğrenemediği zaman yine de devam eder, bu türden insanların bilgiyi sevdiklerini ve filozof olduklarını söyleyebilir miyiz?

– Laf salatası yapmaya bayılan bazı kimseler söylediklerine karşı çıkabilirler. Her yerde bir şey öğrenmek için hareket eden herkes filozof olacak bu durumda. Yine konuşulanları dinlemeye meraklı bizim gibi bazı insanlar, sanki kulaklarını kiralamış gibi kentte ya da kent dışındaki tüm Dionysos korolarını dinlemek isterler. Bunlar da mı filozof şimdi? Her türlü isteğin peşinden gidip öğrenmeye çalışan herkes filofoz mu olacak?

– Hayır, bu insanlar sadece filozof gibi görünürler.

– Tamam ama gerçek filozoflar kimlerdir?

– Doğruyu öğrenmeyi sevenler.

– Peki, bunu biraz açıklar mısın?

– Evet, anlatmak biraz zor ama senin anlayacağını düşünüyorum.
– Neyi?
– Güzel ve çirkin zıt olduklarına göre birbirinden farklı 476
şeylerdir.
– Tamam.
– İki ayrı şey olduklarına göre, ikisi de tek başlarına tek olurlar.
– Tamam.
– Doğru yanlış ya da iyi ve kötü gibi şeyler için de aynı durum geçerlidir. Hepsi de kendi başlarına tektir. Sadece farklı yerlerde farklı şeylerin içine girdiklerinden dolayı bambaşka görüntüler altında karşımıza çıkarlar.
– Haklısın.
– Buradan şöyle bir sonuca varabiliriz: Bir tarafta gerçek filozoflar diğer tarafta ise sanata meraklı olanlar, gösteriş budalaları ya da zanaatkârlar vardır.
– Biraz daha açıklar mısın?
– Tiyatrolara, korolara, güzel seslere, renklere, resimlere ya da güzel görünen her şeye hayrandırlar. Ancak hiçbir zaman kafalarında güzelin kendisini görmek ve sevmek düşüncesi yoktur.
– İtirazım yok.
– Öte yandan güzelin kendisini görenlerin sayısı çok azdır, değil mi?
– Evet.
– Bir insan güzel şeyleri seviyor ama güzelliğin kendisine inanmıyor, güzeli öğretmek isteyenleri dinlemiyorsa bu kişi güzeli seviyor mudur? Gerçekten yaşıyor mudur yoksa rüyalar âleminde midir ? Rüya dediğin nedir! Uykudayken ya da uyanıkken bir şeyin benzerini o şeyin aslıymış gibi görmek rüya değil midir?

– Evet bana göre rüya böyle bir şeydir.
– Ancak güzelin kendisine inanan, hem güzel şeyleri hem de içine güzellik katılmış olanları bilen ve bunları birbirine karıştırmayan insan rüyada mıdır yoksa gerçek yaşamda mıdır?
– Gerçek yaşamdadır.
– Böyle bir insan için bilgili ifadesi kullanılır, görünüşten etkilenene ise ancak sanıyla hareket ediyor diyebiliriz.
– Tamam.
– Bilgili olmayan ama sanıları olan bir insan sözlerimize itiraz ederse ne yapmalıyız? Onun aklının yeterince çalışmadığını söylemek yerine, sakin sakin konuşup kendisini ikna etmeye çalışmamız gerekir, değil mi?
– Evet.
– Peki ona neler söyleyebiliriz? Hadi bir şeyler soralım, ne dersin? Eğer bir şeyler biliyorsa, bundan rahatsızlık duymayacağımızı ve öğrenmekten mutluluk duyacağımızı söyleyelim ve şöyle devam edelim: "Bilen biri bir şey bilir mi bilmez mi?" Onun yerine sen yanıtlar mısın?
– Bir şey bilir.
– Olan şeyleri mi bilir, olmayan şeyleri mi?
477 – Olmayan şey nasıl bilinecek, tabii ki olan.
– Bu durumda şu söyleyeceğimiz şeyin doğru olduğuna hiç kuşku yoktur: Bir şey varsa bilinebilir, var olmayan şeyin ise bilinmesine olanak yoktur.
– Kesinlikle böyle.
– Tamam. Şimdi bazı şeyler hem vardır hem de yoktur diyebileceğimiz türden şeylerse, bunların ortada bir yerlerde olmaları gerekir, değil mi?
– Evet.
– Bilginin olabilmesi için var olma, bilgisizlik için de yok olma gerektiğine göre bu durumda aradaki şey-

ler için bilginin ve bilgisizliğin arasında bulunma hali diyeceğiz.

– Tamam.

– Sanı da bir şeydir, değil mi?

– Tabii ki.

– Bilimden bağımsız mıdır yoksa onunla bir arada mıdır?

– Bağımsızdır.

– Yani bilimin ve sanının birbirinden farklı konuları vardır.

– Evet.

– Bilim varlıkla ilgili bir şey olduğuna göre, konusu bir şeyleri bilmektir. Fakat daha fazla ayrıntıya girmeden açıklama yapmakta yarar var.

– Nasıl?

– Bir şeyleri gerçekleştirmek için yeti dediğimiz şeye ihtiyaç vardır, bunu ancak onunla gerçekleştirebiliriz. Örneğin görme, duyma gibi yetilerden söz ediyorum. Demek istediğimi anladın mı?

– Anladım.

– Yetilerle ilgili şunları düşünüyorum: Yetilerin bir biçimleri, renkleri ya da görebileceğimiz türden farklı özellikleri yoktur. Bu türden bazı özellikler bir araya geldiklerinde, bir şeyleri ayırt edebilme becerisini kazanırız, bir şeyin böyle olduğunu, şöyle olmadığını söyleriz. Yetinin ne gibi özellikleri olduğuna bakarız ve buna göre bir isim veririz. Benim açımdan önemli olan nokta, yetilerin konuları ve özellikleridir, bunlar birbirinden farklı da olabilir, ne dersin?

– Aynı fikirdeyim.

– O halde bilim konusuna geri dönelim, sence bilim bir yeti midir, değil midir?

– Yetidir, en güçlü yetidir.

– Sanıya ne dersin? O da yeti midir? Yoksa farklı bir şey midir?

— Sanı da farklı değil, göründüğü kadarıyla sanı da düşünmemizi sağlayan yetidir.
— Biraz önce bilim ve sanı aynı şey değildir demiştin.
— Tabii ki, bir insan zaten doğruyu ve yanlışı birbirine karıştırmaz.
— O halde bilimin ve sanının birbirinden farklı oldukları konusunda bir kuşkumuz yok.
— Yok.
— İkisi birbirinden farklı şeyler yaptıklarına göre, konuları da farklıdır.
— Elbette.
— Bilimin konusu nedir? Varlığın özü değil mi?
— Evet.
478 — Sanının konusu ise varlığın görüntüsü.
— Tamam.
— Bilim ve sanı aynı anlayışa mı sahiptir? Yani bilim ve sanı aynı ürünleri ortaya çıkarır mı?
— Çıkarmaz, zaten söylediklerimiz de bunun tersine şeyler. Yetilerin konuları varsa ve bu doğru ise ve bilim ve sanı yine bizim söylediğimiz şekilde birbirinden farklı şeylerse, bilimden ve sanıdan aynı ürünün ortaya çıkmaması gerekir.
— Bu durumda bilim varlıkla ilgileniyorsa, sanı başka bir şeyle ilgilenmelidir.
— Öyle olmalı.
— Belki de sanı yoklukla ilgileniyordur. Ne dersin böyle olamaz mı? Şöyle sorayım: Bir insanın sanısı varsa, bu var olan bir şey üzerine midir yoksa var olmayan bir şey üzerine de sanısı olabilir mi?
— Olamaz.
— Yani sanı varlıkla ilgilidir diyorsun.
— Evet.
— Aslında yokluk sıradan bir şey değildir, gerçekte onun herhangi bir şey olmadığını söylemek gerekir.

– Tamam.
– Yokluk bilgisizlikle, varlık bilgiyle ilgilidir demiştik.
– Evet, böyle söylememiz doğruydu.
– Oysa göründüğü kadarıyla sanı, varlıkla ve yoklukla ilgili değil.
– Evet.
– Yani sanı bilgi ya da bilgisizlik değil.
– Sanırım.
– Bilgiyi aydınlık bilgisizliği karanlık dışında aşan başka bir şey olabilir mi?
– Anlamadım.
– Bu belki de bilgiden daha aydınlık, bilgisizlikten daha karanlıktır.
– Olabilir.
– İkisinin ortasında olabilir mi?
– Elbette.
– İkisinden biri değil, ikisinin arasında bir şey.
– Galiba.
– Daha önceden herhangi bir şeyin hem varlığı hem de yokluğu söz konusuysa, o şeyin varlık ve yokluk arasında olduğunu söylemiştik. Bilgi ya da bilgisizlik bu durumda değildir, oysa sanı bilgi ve bilgisizlik arasındaki noktadan bu türer.
– Mantıklı görünüyor.
– Yani ikisinin arasında olan şey, yeti ya da sanıdır.
– Haklısın.
– Bu durumda şimdi bulmamız gereken şey, hem varlıkla hem de yoklukla ilgili ancak tam bir varlık ya da tam bir yokluk diyemeyececeğimiz bir şeydir. Bunu gördüğümüz anda sanının konularını da bulmuş olacağız. En uçtaki konuları aradaki konularla bağlayacağız.
– Haklısın.
– Bunu bir kez yaptıktan sonra karşımızdaki fazla itiraz edemeyecektir. Bu kimse kendiliğinden gü- 479

zel diye bir şeyin olduğuna, her zaman aynı kalan bir güzel olduğuna inanmıyordur. Oysa çok sayıda farklı güzel bilir. Bu insanın sadece bir doğrunun, bir güzelin olduğu gibi şeyleri duymak istememesi doğaldır. Evet, bu sayılan güzel şeyler arasında içinde çirkin bir yanı olmayan bir şey var mıdır? Kutsal kabul ettiğimiz şeyler arasında içinde yanlışı, günahı olmayan bir şey var mıdır?

– Evet, güzel görünen şeylerin hepsi aynı zamanda çirkin gibi de görünebilir.

– Yarım, aslında başka bir açıdan bakıldığı zaman iki katıdır, değil mi?

– Evet.

– Büyük, küçük, ağır, hafif gibi şeyler duruma göre değişir, değil mi? Bazen büyük olan küçüğe, bazen ise küçük olan büyüğe dönüşür, değil mi?

– Tabii ki hepsi diğerinin doğasına da sahiptir.

– Yani büyük olan küçük, küçük olan da büyük olabilir, değil mi?

– Evet sanki iki anlamı olan sözler gibi ya da belki çocukların şu yarasayla hadımı vurmak konusundaki bilmecelerine benzetebiliriz. Oyunda kimin neyi vurduğu sorulur, işte tam da onun gibi. Kendisi insan olmadığı gibi, taşla da vurmamıştır, kuşu da vurmamıştır. Burada da söz iki anlama sahiptir. Var da diyemeyiz, yok da diyemeyiz. Ne kendisidir, ne de başkası.

– Peki, bu durumda ne diyeceğiz?

– En iyisi bunları, var ve yok arasında bir noktada sınıflamak gibi görünüyor. Bu nokta, yoktan daha fazla yokluk olmadığı gibi varlıktan daha fazla vardır da diyemeyiz.

– Haklısın.

— Bu durumda çoğu insanın güzellik gibi çeşitli şeyler hakkında düşündüklerinin varlık ve yokluk arasında bir noktada olduğunu söylememiz gerekir.
— Evet.
— Bu türden şeyleri bilimle değil sanıyla inceleyeceğimizi daha önce söylemiştik. Eğer iki uçtan bahsetmiyorsak, bunu ancak düşünme yeteneğimiz sayesinde anlayabiliriz, bu nokta her zaman belirsizdir.
— Evet, böyle söylemiştik.
— O halde güzel şeylere bakıp asıl güzelliği görmeyen ve bunu görenleri takip etmeyen, yine doğru şeylere bakıp doğru olduğunu kavramayan insanların da sanıları vardır. Ancak bu insanlar gerçeği göremezler.
— Haklısın.
— Peki her zaman kendisiyle aynı şekilde kalan özlerini seyredenler ne olacak? Bu insanlar sanının dışına çıkıp bilgi elde etmezler mi?
— Ederler.
— Yani bilimin konusu olan şeyleri anlayıp severler. Diğer insanlar ise sanının konusu olan şeyleri anlayıp severler. Sanının konusunu seven insanların güzel renk, ses ya da biçimleri görmekten zevk duyduklarını ancak bu insanların güzelin özüne bakmayı beceremediklerini söylemiştik. 480
— Evet, hatırladım.
— Sence bu insanlara bilgiye değil de sanıya dost dememiz nasıl olur? Böyle söylediğimiz için üzülürler mi?
— Doğru söze kızmamak gerekir, bu nedenle onların da kızmaması gerekir.
— Eğer bir şeyin özünü arayanlar varsa, bu insanlara da sanıya dost değil bilgiye dost dememiz uygun düşecektir.
— Haklısın.

ALTINCI KİTAP

484 — Glaukon! Uzun ve zahmetli bir tartışmadan sonra kimin filozof olduğu konusunu netleştirdik.

— O kadar da uzun bir tartışma değildi.

— Sanırım doğru ve yanlış insan arasındaki farkları görmek için başka şeylerden de söz etmek zorunda olmasaydık, konuyu tamamladığımızı söyleyebilirdik.

— Peki, başka ne var?

— Konuştuklarımızın sonuçlarına bakmamız gerekir. Eğer filozof dediğimiz insanlar her zaman sabit kalan şeylere ulaşabilen insanlarsa ve çok sayıda değişkenin olduğu yerde kaybolan insanlara bu ismi vermiyorsak, başka kimleri devlet yöneticisi yapabiliriz?

— Nasıl yanıt vermeliyim bilemiyorum.

— Birilerinin devleti ve yasaları koruyabileceğine inanıyorsak, o insanları koruyucu yaparız.

— Doğru.

— Peki bir şeyi koruyacak insanın gözlerinin iyi görmesi mi gerekir yoksa kör olması mı?

— İyi görmesi gerekir.

— Peki bir şeyin iç yüzünü bilmeyen, bir ressamın baktığı gibi aslına bakmayan, elinde bir örneği olmayan, her zaman iyi, doğru kanunlara bakan, bunları yenilemeyen ve koruyamayan insanların kör insanlar gibi olduklarını mı varsayarsın?

— Aslında evet, böyle düşünürüm.

— Bu insanlar koruyucu olabilirler mi yoksa onların yerine işin iç yüzünü bilen, doğruluk ve başka olumlu özellikler bakımından diğerlerinden eksiği olmayan insanları mı koruyucu yaparız?

— Eğer bir eksikleri yoksa onları seçmeliyiz. Hem bilgileri çok olanları seçmemek de garip olurdu. Bu çok önemli bir nokta.

485 — Bu insanlar düşünceyi ve bilgiyi nasıl birleştiriyorlar? Bu konuyu inceleyelim mi?

— Olur.

— Daha önceden de söylediğimiz şekilde öncelikle kendilerinin ne olduğunu tam olarak görmek gerekir. Bu konuda bir soru işareti kalmazsa, aynı insanların her iki özelliğe de sahip olduklarını ve karakterlerinde bunları birleştirdiklerini ve devleti yönetmesi gerekenlerin de onlar olduklarını kavrarız.

— Bu nasıl olacak?

— Filozofların bilime meraklı olduklarını biliyoruz. Bilim sayesinde üremeyi ve üreme kaynaklı sorunlardan dolayı görülemeyen sonsuz varlığın bir kısmını görebilirler.

— Haklısın.

— Hem bu sonsuzluğun tamamını severler. Sonsuzluğun büyük ya da küçük, önemli ya da önemsiz hiçbir kısmını bırakmazlar. Sevginin ve onurun peşinden gidenlerin davrandığı gibi davranırlar.

— Doğru

— Buna bağlı olarak gelişen bir özellik daha var, bunun insanlarda var olup olmadığına bakalım.

— Neymiş bu?

— Her zaman doğru söylemek. Bilerek asla yalan söylememek ve her zaman yalandan kaçınmak.

— Evet.

– İnsanın içinde sevgi varsa, bu insan kendi yakınlarındaki herkes için aynı sevgiyi duymaz mı?
– Duyar.
– Peki bilim için gerçekten daha yakın olan başka bir şey var mı?
– Yoktur.
– Bir insanın hem bilimi hem de yalanı sevmesi söz konusu olabilir mi?
– Olamaz.
– Yani bilimi seven bir insan her zaman gerçeğin ardından gider.
– Doğru.
– Eğer bir insan gerçekten bir şeyi tam anlamıyla istiyorsa, her şeyi onun için yapıyorsa isteğinin karşısındaki şeyin gücünün azaldığını biliriz.
– Haklısın.
– Yani insan gerçekten filozof olup bilimi ve ona bağlı şeyleri arzuluyorsa, sadece ruhun isteklerinin peşinden gider, bedenin istekleri geri planda kalır.
– Elbette.
– Bu türden insanlar ölçüsüz ya da açgözlü değildir. İnsanların neden zengin olmak ve sahip olduklarını göstermek istediklerini incelediğimizde, bu insanların bu özellikleri taşımalarının nedeni anlaşılır.
– Doğru.
– Yine ruhunda filozofluk olanları ve diğerlerini birbirinden ayırt edebilmek için incelememiz gereken bir şey daha var. 486
– Neymiş o?
– Tanrısal ve insani işlerle ilgilenen hiç kimsenin ruhunda aşağılık bir yan yoktur. Bu insanlarda da böyle bir yan olmamalıdır.
– Haklısın.

– Yüce düşünceleri olan, her şeyi bir bütün olarak görmeye çalışan bir insanın kendi yaşamını önemsemesi söz konusu değildir.
– Doğru.
– Bu tür bir insanda ölüm korkusu da yoktur.
– Yoktur.
– Aşağılık düşüncelere sahip bir insan felsefeyle ilgilenmez.
– Haklısın.
– Yine aşağılık düşünceleri olmayan, gösterişsiz, ölçülü, korkak olmayan bir insanın haksız olması söz konusu olabilir mi?
– Olamaz.
– Yani bilimi seven bir insanla sevmeyen bir insanı ayırt etmek isterken, o insanın küçüklüğünden bu yana ne kadar geçimsiz, doğru söyleyen ya da öfkeli biri olup olmadığına bakmalıyız.
– Tamam.
– Unutulmaması gereken bir şey daha var.
– Nedir o?
– Bir şeyi öğrenme konusunda üşenip üşenmediğine de bakmak gerekir. Bir şeyi öğrenirken o şeyden şikâyetçi olan, öğrenme güçlüğü çeken insanların o şeyi gerçekten sevdiklerine inanmamalıyız.
– Doğru.
– Öğrendiğini unutuyorsa, bilimin orada var olma ihtimali var mıdır?
– Yoktur.
– İnsan boşuna çalışıyorsa, bir yerden sonra çalıştığın şeyden sıkılır değil mi?
– Elbette.
– O halde insanın hafızası iyi değilse onun bilimle ilgilenmesine ihtimal yoktur. İyi bir filozofun hafızasının güçlü olması gerekir.

– Tabii ki.
– Bir insan nazik ve anlayışlı değilse, ölçüsüz müdür?
– Kesinlikle evet.
– Peki, gerçek ölçülülüğe mi ölçüsüzlüğe mi daha yakındır?
– Ölçülülüğe.
– Yani bu insanın ölçülü ve anlayışlı da olması gerekir, böylece her şeyin özüne kolayca ulaşabilecektir.
– Tamam.
– Eğer insan o varlığın bilgisine tam anlamıyla erişmek istiyorsa bu söylediğimiz özelliklere sahip olmalıdır, değil mi?
– Evet, hepsine sahip olmalıdır.
– Bu işin doğuştan sağlam bir hafıza, kolayca öğrenme becerisi, anlayış ve üstünlük istediğini görüyoruz. Bunun yapılabilmesi için doğruluk, gerçek, cesaret ve ölçülülük ile dost olmak gerekir. Ne dersin? 487
– Geveze Momos[27] bile bu söylenenlere itiraz etmezdi.
– Devleti yönetecek insanların da buna uygun bir eğitim almış insanlar olmaları gerekmez mi?

Tam da bu sırada Adeimantos lafa girdi ve şöyle dedi:

– Sokrates! Söylediğin şeylere hiç kimse itiraz etmeyecektir ancak bu anlattıkların dinleyicilerin üzerine etki yapıyor. Tartışmasını bilmedikleri için her defasında gerçekten daha fazla uzaklaşıyorlar ve uzaklaştıkça da en sonunda ilk başta oldukları yerin tam tersine geliyorlar. Dama oyununda usta bir oyuncu, acemi oyuncuyu öyle bir sıkıştırır ki sonunda acemi oyuncu hareket edecek yer bulamaz. Tam da bunun

27 Yunan mitolojisinde düzyazı ya da şiir tanrısı.

gibi bir durum ortaya çıkıyor ve karşındaki kıpırdayacak yer bulamıyor. Fakat bu oyunda sen taşları hareket ettirmek yerine akıl yürütüyorsun. Bu sayede doğruya daha yakın olmuyoruz, şu anki durumumuza bakalım. Karşındaki insanlardan biri sorularına yanıt veremese bile şöyle diyebilirdi: Gençliklerinde felsefeyle ilgilenenler daha sonra bunu bırakamayıp daha fazla ilgilenmeye başlayanlar, belki "deli" diye adlandılmasalar da biraz ilginç insanlardır. Hatta en iyi durumdakileri bile bu nitelikleri nedeniyle devlet işlerini yapamayacak durumda oluyorlar.

Sözlerini dinledikten sonra şöyle dedim:

– Sence bunları söyleyenler haklı mı?
– Bilmiyorum ama senin görüşünü merak ediyorum.
– Bence haklılar.
– O halde nasıl olur da bu hiçbir işe yaramayan insanların yönettiği devletleri filozofların yönetmesi halinde problemlerin ortadan kalkacağını söyleriz?
– Belki sorunu bir benzetmeyle yanıtlayabilirim.
– Benzetme yapmazsın sen normalde ama yine de sen bilirsin.
– Hem beni zorluyorsun hem de alay ediyorsun. Neyse yine de benzetmemi dinle bakalım. Hem bunu yapmakta da çok zorlandığımı fark edeceksindir. Devletler kendi toplumlarındaki en akıllı insanlardan hiçbir şekilde yararlanmasını bilmiyorlar. Bunu anlatmak için vereceğim örnek, bir ressamın hayvan türlerini birbirine karıştırması ve sonuç olarak kısmen geyik kısmen keçi gibi bir şey çizmesine benzer. Bir gemide bulunduğunu varsay. Bu gemide diğer gemicilerden daha güçlü bir gemici bulunsun. Ancak gözleri iyi görmüyor, kulakları iyi duymuyor olsun.

488

Hatta gemicilikten de fazla anlamasın. Gemiciler ise hangisinin gemiyi daha iyi kullanacağı konusunda bahse girmişler ama hiçbiri de doğru düzgün gemi kullanmasını bilmiyor. Hiç kimse gemiciliği kimden ve ne zaman öğrendiğini bile söyleyecek durumda değil. Bu sanatın öğrenilecek bir tarafı olmadığını ifade ediyorlar, aksini iddia edenleri ise dövmeye bile kalkışıyorlar. Daha sonra gemiciler bir filo oluşturuyor. Ancak filoyu oluşturan adamın yanına gidip hepsi de kendisinin başa geçmek istediğini söylüyor. Herkes ayrı sözlerle isteğini ifade ediyor. Filoyu oluşturan kişi, kime gemi komutanlığını verse diğer kaptanlar o kimseye zarar vermeye, onu gemiden atmaya kalkışıyorlar. Türlü içkiler ve farklı şeylerle filoyu oluşturanı kandırıyorlar ve yönetimi ellerine geçiriyorlar. Gemideki her şeyi çalıyorlar, yiyip içiyorlar ve diledikleri gibi davranıyorlar. Tabii ki gemiyi de yaptıkları işle doğru orantılı bir şekilde yönetiyorlar. Öte yandan kendilerine yönetimi verenleri övüyorlar, yönetimi vermeyenleri sıkıştırıyorlar. Kim kendilerini yönetici yaptıysa, o kimseleri büyük gemiciler, kaptanlar ve ustalar olarak kabul ediyorlar. Oysa gerçek bir kaptan hava, mevsimler, gökyüzü, rüzgârlar, yıldızlar vb. konularda bilgi sahibi bir insandır. Ancak bunu hiçbir şekilde umursamazlar. Bazı kaptanları ikna edip bazılarına zorla dize getirerek geminin başına geçen bu kimseler, gemileri yönetme ve onların başında bulunma konusunda bir eğitim alınması gerektiğinden bile haberdar değildir. Peki sonuçta gemide ortaya çıkacak karmaşada kaptana ne olacak? Tayfalar onu herhangi bir şey bilmeyen, aptal adamın teki olarak kabul etmeyecekler mi?

— Tabii ki böyle olur.

489

— Filofozların devlet içindeki durumlarını görebilmek için, verdiğim örneği gözden geçirmen yeterlidir. Ne dersin?

— Anladım.

— Şimdi biri gelip neden devletler filozoflara değer vermiyorr diyerek olanlara şaşırıyorsa ona vermen gereken yanıt, aslında devletlerin filozoflara değer vermelerinin tuhaf bir şey olacağıdır, bunu söyleyerek o kişiyi ikna etmelisin.

— Doğru.

— Eğer bu kimse en iyi filozofların devlet yönetiminde bir işe yaramadıklarını söylüyorsa, onlara hatanın filozoflarda değil devletlerde olduğunu anlatmak gerekir. Nasıl ki kaptanlar tayfalardan yalvararak bir şey istemeyeceklerse, aynı şekilde filozoflardan da yalvararak zenginlerden bir şey istemeleri beklenemez. Akıllı insanların zenginlerin ayağına gidenler olduğunu söyleyenler hata yapıyorlar. Aslında akıllı insan, ister zengin ister fakir fark etmeksizin hastalandıkları zaman hekimlere gidendir. Bir işinin yapılmasını isteyen herkes, işi bilen kimseye gider. Bir komutan varsa ve onun yönetmesine ihtiyaç duyuluyorsa, komutan gidip de onları yönetmek için askerlere yalvarmaz. Evet, günümüzde devletleri yöneten tayfalar bulunmakta, filozoflar ise tayfalar tarafından işe yaramayan, aptal insanlar olarak nitelendirilen kaptanlara benzemektedirler.

— Çok haklısın.

— Bu nedenle bir konuda çok başarılı olanlara, herkesin yaptığının tersini yapanlara büyük önem verilmesini ummayız. Öte yandan felsefeye yönelik en büyük eleştiriler filozof gibi görünüp aslında öyle olmayanların yaptıklarından kaynaklanmaktadır. İkimizin de aynı fikirde olduğu üzere, filofozların çoğunu deli

olarak nitelendirmeye yol açan ve en akıllı insanları etkisizleştirenler de bu türden insanlar değil mi?

— Evet.

— Şimdi, iyi filozoflardan neden yararlanılmadığını söyledik.

— Evet, gayet de açıklayıcı oldu.

— Sırada filozofların yanlışa sürüklenme nedenlerini ve burada felsefenin bir hatası olmadığını açıklamak var.

— Tamam.

— Daha önceden gerçek bir filozofta olması gereken özellikleri sıralamıştık. Her zaman doğrunun yanında yer almaları gerekiyordu çünkü yanlışların peşinden gitmek filozofa yakışan bir davranış değildir.

— Hatırlıyorum böyle söylediğimizi.

— Ancak filozof diye adlandırılan çok sayıda insanın bunun tersini yaptığını görüyoruz.

— Haklısın.

— Şöyle desek ve fikrimizi kuvvetlendirmeye çalışsak nasıl olur? İçinde gerçek bir bilim sevgisi olanlar, gerçekten var olanı elde etmek isterler. Sadece görüntüde var olanlar gibi çok sayıda farklı şeye üşüşmeksizin ve asla vazgeçmeden ona ulaşmaya çalışırlar. Hiçbir zaman isteğinde azalma olmaz. Her zaman bir şeyin özünü kavramak isteyen yapısıyla, onu anlamaya yarayacak olan yanıyla öze ulaşmaya çalışır. Gerçeğe yaklaştığı zaman onunla birleşir ve öz düşünce ve doğruyu ortaya koyar. Bu sayede gerçek yaşamı, bilgiyi ya da gerçek gıdayı tanımış olur. Evet o zaman da doğum sancısı geçer.

— Güzel bir açıklama oldu.

— Filozof olan kimse yalan söyler mi yoksa yalandan kaçar mı?

— Kaçar.
— Doğruluğu bulduğu zaman, ardından kötülükleri getirir mi?
— Getirmez.
— Hatta bunun yerine ardından getirmesi gerekenler en iyi şeylerdir, iyilik, ölçülülük, doğruluk gibi şeylerdir.
— Elbette.
— Şimdi tekrar gerçek felsefenin değerlerini sıralayıp onlar olmadan felsefe olmayacağını söylemeye gerek var mı? Daha önceden bu değerleri cesaret, kolayca öğrenme, üstünlük, öğrenileni akılda tutabilme gibi özellikler olarak sıralamıştık. Hatta sen de bana itiraz ederek, belki söylediklerime karşı çıkılamayacağını ama kendilerine filozof adını veren çok sayıda insanın değersiz ve aşağılık insanlar olduklarını söylemiştin. Sonrasında bu konunun nedenlerini araştırırken konuştuğumuz noktaya ulaştık. Evet, filozofların çoğunun iyi olmadığını konuşuyoruz. Bu nedenle de gerçek filozofun kim olduğunu yeniden açıklamamız gerekti.
— Tamam.
— Peki filozoflar neden kötü oluyorlar? Çoğunun bu
491 şekilde olup az sayıda filozofun iyi kalmasının nedenleri ne? İyi durumda kalanlar da bu kez yararsız olarak nitelendiriliyorlar, bunlara bakalım. Bir de filozof olmamalarına rağmen filozof gibi görünen, kendi doğalarının aksine yapabileceklerinin çok üzerinde işlere kalkışan ve bunlar neticesinde felsefenin de adının kötüye çıkmasına yol açan insanları inceleyelim.
— Tamam söylediğin gibi yapalım ve bunları inceleyelim.
— Elimden geleni yapacağım ve şu söyleyeceğime hiç kimsenin itiraz etmeyeceğini düşünüyorum. Gerçek

bir filozofun sahip olması gereken nitelikler çok az sayıda insanda vardır, değil mi? Bunlar toplamda küçük bir azınlığa denk düşer.

– Tabii ki.

– Küçük bir azınlığın başına gelenlere bakalım.

– Nedir bunlar?

– Evet belki garip gelecek ama biraz önce sıraladığımız değerler yani cesaret, ölçülülük ve buna benzer iyi dediğimiz şeyler, aslında bu değerlere sahip insanları mahveder ve felsefenin dışına atar.

– Gerçekten de garip şeyler söylüyorsun.

– Felsefeden uzaklaşılmasına neden olan başka şeyler de var. Biraz önce iyi şeyler olarak kabul ettiğimiz güzellik, zenginlik, kuvvet, devlet ve aile arasındaki bağlar ve buna benzer üstünlükler. Bunların ne gibi sonuçlara yol açtığını biliyorsun, değil mi?

– Bilmiyorum.

– Mahvetme ya da felsefenin dışına atma nedir? Öncelikle buna bakarsan bir sonuca varabilir ve söylediklerimi garip bulmazsın.

– Tamam, düşünelim.

– Bir bitki ya da başka bir canlı ya da herhangi bir şeyin yaşama gücü fazla olsa da kendine uygun mevsim, yer ve diğer koşulları elde edemezse, büyük miktarda zarar görür. Çünkü kötünün kötüye vereceği zarar, kötünün iyiye vereceği zarardan çok daha düşüktür.

– İtirazım yok.

– Bunu doğru kabul ettiğimiz takdirde çok iyi doğası olan bir canlının kötü koşullar altında yetişmesi halinde, kendisinden daha az iyi doğası olan bir başka canlıya göre çok daha kötü sonuçlara ulaştığını da kabul ederiz.

– Evet.

— Adeimantos! Bu durumda en önemli özelliklere sahip insanların kötü bir eğitimle en kötü duruma düştüklerini söyleyebiliriz. Sana göre en büyük suçlar, kötülükler sıradan insanlar tarafından mı yoksa kötü bir eğitimle mahvedilmiş insanlar tarafından mı yapılır? Sıradan bir insan iyilikte de kötülükte de en üst seviyeye çıkamaz, değil mi?

— Bence evet, ulaşamaz.

492 — O halde bir filozof kendi doğasına uygun bir eğitim almaya başlarsa tüm önemli değerleri elde eder. Eğer bu insan kötü bir eğitim alır ve bu şekilde ilerlerse en büyük kötülükleri yapabilir. Evet, bir tanrı tarafından korunmadığı sürece en büyük kötülükleri yapabilir. Halka sorsak sofistlerin bazı gençleri mahvettiğini söylerler. Sence de böyle mi? Sofistler zaman zaman bu tür gençlerin hayatlarını mahvederler mi? İnsanların hayatlarını mahveden sofistler sıradan mı yoksa bu işi çok iyi yapan sofistler mi? Bu türden insanlar genç ya da yaşlı, erkek ya da kadın istedikleri herkesi kafalarına göre eğitimezler mi?

— Peki ne zaman yaparlar bunları?

— Toplantı, mahkeme, tiyatro, askerlik, festivaller, açıkçası insanların arasına karıştıkları her zaman. Yüksek sesle konuşup bir şeyleri överler ya da eleştirirler. Aynı şekilde alkışlar, yuhalamalar da taşlarda, duvarlarda yankılanır ve övgü de eleştiri de iyice şiddetlenmiş olur. Evet, işte o zaman gençlerin içinde bir taşkınlık oluşur. Hiçbir eğitim buna engel olamaz. Herkes övgünün ve eleştirinin peşinden gider. Gençler sofistlerin güzel ya da çirkin bulduklarının tersini iddia edebirler mi? Tamamen onlar gibi davranmaya başlamazlar mı?

— Sokrates! Başka şansları var mı?

— Fakat daha büyük bir şey daha var.

– Neymiş o?
– Halk, sofistlerin ve öğretmenlerin sözleriyle istediklerini yaptırtmayı başaramazsa ne yapar? Öyle insanların mallarına el koyup, sürgüne göndermeler, öldürmeler, eziyet etmeler, hepsi yapılmaz mı?
– Evet, bunları yaparlar.
– Hangi sofist ya da öğretmen bundan daha iyi bir ders verebilir? Kim onları engelleyebilir?
– Hiç kimse.
– Tabii ki hiç kimse engelleyemez. Zaten yapmaya çalışmak da aptallık olurdu. Bu insanların verdikleri eğitimin aksine bir eğitimle, hiç kimsenin insanları değiştirme ihtimali olamaz. Tabii bir tanrı olursa orasını bilmem! Senin de bildiğin ve kabul edeceğin 493
üzere, kötü bir şekilde planlanmış bir devlette işlerin kötü olmaktan kurtulması ancak bir tanrının müdahalesi sayesinde gerçekleşebilir.
– Aynı fikirdeyim.
– O halde bir konuda daha anlaştık demektir.
– Hangi konuda?
– İnsanların sofist adını verdikleri ve kendilerinden para karşılığında ders aldıkları insanların söyledikleri şeyler, aslında halkın kendi arasında her zaman söylediği şeylerdir. Bir insanın güçlü bir hayvana bakacağını varsayalım. Öncelikle hayvanın bütün özelliklerini inceliyor, onun ne zaman vahşileşeceğini ne zaman sakinleşeceğini, ne yaparsa bu şekilde davranacağını, istediği ya da istemediği şeyleri, hangi tonda konuşursa nasıl tepki alacağını her şeyi öğreniyor. Sonra da bu öğrendiği şeylere bilim diyor ve bir kitap yazıyor. Ancak söylediği şeylerin hiçbirinin güzel, çirkin, iyi ya da kötü olup olmadığını incelemiyor, tek baktığı hayvanın ne istediği. Hayvan meleri beğenirse onlara iyi, neleri beğenmezse onla-

ra kötü diyor. Yapılan hareketlerin nedenlerini düşünmüyor, tek baktığı şeyin doğasının onu zorladığı şeyler ve bunları da iyiyle ve kötüyle karşılaştırıyor. İyi ve zorunlu olan arasındaki farkı göremediği gibi, diğer insanlara anlatabilecek durumda da değil. Tanrılar aşkına! Sence bu saçma bir öğretmen değil mi?

– Gerçekten de öyle.

– Şimdi, bu örnekteki insanla bir başka insanı karşılaştıralım. Bu kimse de insanların müzik, siyaset, resim gibi konulardaki tepkilerini incelesin ve buna bilim desin. İkisi arasında fark var mı? İnsanların arasına biri gelse ve şiir ya da herhangi bir sanat ya da iş sunsa ve halkın bunu hiç de kontrol etmeden kabul edeceğini söylese, bu adamın halkın emrine gireceğini biliyoruz değil mi? Bu durum Diomedes'in koşulu kadar nettir. Halkın arasından birilerinin kalkıp iyi ve güzel bir şeyi, neden iyi ve güzel bulduğunu anlattığını duydun mu? Söyler söylemesine de bir de komik duruma düşmemek gerekir.

– Haklısın, hiç böyle bir şeye şahit olmadım.

– Bu konuda da aynı düşüncede olduğumuza göre, sana söylemem gereken bir şey daha var. Güzelin kendisi güzeldir, birbirinden farklı şeyler güzel
494 değildir. Güzel kendiliğiden var olan bir şeydir ve farklı şeylere toplanmamıştır. Güzelin bu şekildeki tanımının insanlara nasıl yapabileceğini biliyor musun?

– Hayır.

– O halde halktan filozof olmaz.

– Tabii ki.

– Halk bu durumda filozofları beğenmeyecektir de.

– Elbette.

– Halktan güç alanlar da filozofları beğenmezler.

– Evet.

— Peki ya filozof ne yapacak? Kendisini geliştirmek için ne yapmalı? Daha önceden öğrenme, öğrenilenleri akılda tutabilme, cesaret, üstünlük gibi özelliklerin filozoflarda olduğunu söylemiştik.
— Hatırlıyorum.
— Böylesine bir insan çocukluğundan itibaren diğerlerinden üstündür, değil mi? Bir de bedensel açıdan da bir eksiği yoksa, her şey tamamdır.
— Doğru.
— Yaşı ilerlediği zaman vatandaşlar kendi işlerinde ondan yararlanmak isterler, değil mi?
— Elbette.
— Ona bir sürü şey teklif edip istediğini yapacaklarını söyler ve karşılığında kendilerine yardım etmesini isterler.
— Haklısın, her zaman gördüğümüz türden şeyler.
— Genç adam bu türden insanların arasına girdiğinde, kaderin kendisine verdiği zenginlik, asalet, yakışıklılık gibi şeylere kavuştuğunda bambaşka hayallere kapılır. Hem Yunanların hem de yabancıların hoşuna gideceğini düşünür. Kibirlenir ve kendini kaybeder, değil mi?
— Evet.
— Bu şekilde kendini kaybettiği zamanlarda biri yanına gelse ve kendine gelmesi gerektiğini söylese, peşinden gittiği yolun yol olmadığını söyleyip yapması gerekenleri hatırlatsa, başarılı olma şansı var mıdır?
— Yoktur.
— Bir şekilde karşısındakinin sözlerini dinlediğini, doğruluğa ve felsefeye döndüğünü varsayalım. Bu durumda kendisinden yardım bekleyenler ona nasıl davranacaktır? Ellerinden geleni artlarına koymayarak onu geri çağırmayacaklar mı? Hem bu gence hem

de felsefeye geri dönmesini sağlayan insana, evde ya da dışarıda çeşitli şekillerde saldırmayacaklar mı?

495 – Elbette.

– Genç adamın bu durumda filozof olarak kalma şansı var mı?

– Yok.

– O halde ne kadar haklı olduğumuzu görüyorsun. Filozof olmana neden olabilecek özelliklere sahip olsan da kötü eğitim ya da düzen insanı kötü duruma sokar. İyi olduğu düşünülen diğer tüm özellikler ya da zenginlikler bu grupta değerlendirilmelidir.

– Çok doğru söylüyorsun.

– Sevgili dostum! Nadiren karşılaşacağımızı söylediğimiz ama her türlü işi becerebileceğini belirttiğimiz bu insanlar, tam da bu anlattıklarımız yaşandığı için mahvolurlar. İnsanlara ve devletlere en büyük kötülükleri yapanlar bu türden insanlardır, aslında kader yanlarında olsa en büyük iyilikleri yapanlar da kendileri olacaklardır. Sıradan dediğimiz insanlar ise asla insanlara ve devletlere büyük zararlar veremezler.

– Evet.

– Bu türden insanlar kendi doğalarının aksine davranıp felsefeden uzaklaşırlar. Doğruluğun dışında bir yaşam sürerler. Felsefe ise adeta ailesini kaybetmiş ve kimsesiz kalmış gibidir. Evine yabancı insanlar gelirler ve o güzelliği mahvederler. Güzellik mahvolduğu zaman, felsefenin değeri azalır. Daha önce de söylediğim gibi artık bu saatten sonra değersiz bulunurlar ya da daha çok sayıda kötü şey ondan bilinir.

– Haklısın, böyle olur.

– Aslında eleştirilerin haklılık payı da vardır. Hapishaneden kaçıp tapınaklara sığınan insanlar gibi, felsefenin ismi de güzel ama içi boşalmış durumdadır.

İçeriye yeni gelenlerin kendileri de küçük işlerde çok maharetli insanlardır. Hem felsefe ne kadar kötülense de ister istemez halen çok değer bulmaktadır. Oysa şimdi, işlerini yaparken bedenleri zarar gören çok sayıda sıradan zanaatkâr felsefeyle ilgilenmeye başlamıştır, değil mi?

– Evet.

– Bu insanların dış görünüşleri bir demirci gibidir. Onun gibi tıknaz, kel, biraz para yüzü görmüş, bu sayede yıkanmış ve yeni elbiseler giymiş, efendisinin kızıyla evlenmeye gider gibi havaları vardır. Eh! Ne de olsa kız da kimsesiz kalmadı mı?

– Güzel bir benzetme yaptın. 496

– Bu türden bir evlilikten nasıl çocuklar doğacağını bilirsin.

– Elbette.

– Bir insan eğitilmeye uygun olmamasına rağmen, felsefeyle ilgileniyorsa onun üreteceği düşünceler nasıl olur? Bunlar bilimden apayrı, saçma sapan şeylerdir.

– Haklısın.

– O halde sevgili Adeimantos, diyebiliriz ki felsefeyle ilgilenmeye uygun insanların sayısı azdır. Bu insanlar iyi bir eğitim alabilmiş, ülkesinden uzaklara gönderilmiş, etraflarındaki kötü şeylerden etkilenmeden felsefeye bağlı kalmış son derece soylu insanlardır. Belki de küçük bir ülkede doğup yönetim konularıyla asla ilgilenmeyen önemli insanlar da olabilirler. Bir de işlerini haklı olarak bırakıp kendilerini sadece felsefeye verenler vardır. Sevgili dostumuz Theages[28] gibi felsefeye ilgi duymaya başlayanlar da bulunmaktadır. Aslında hayatındaki her şey Theages'i felsefeden uzak tutacak gibiydi ama sağlığı bozulup siyasetle

28 Platon'un bir başka diyaloğuna da ismini veren düşünür.

ilgilenemeyince kendisini felsefeye verdi. Benimse içimde bambaşka bir duygu var, bu duygu yüzünden felsefeyle ilgileniyorum, neyse üzerinde durmaya gerek yok ama başka bir kimseden de böyle bir şey duymadım. Evet, bu bahsettiğim azınlık felsefeden zevk duyar. Çoğunluğun ne şekilde insanlar olduklarını, siyasetçilerin düşünmekten uzak olduklarını, ölümü göze almadan doğrulukla beraber hareket edemeyeceklerini görür. Nasıl ki bir insan vahşi hayvanların arasında kaldığı zaman tek başına bu hayvanlara karşı koyamazsa, aynı şekilde felsefeyle ilgilenen insanlar da devlete, kendilerine ya da dostlarına karşı bir yararları olmadan öleceklerini anlarlar. Böyle olduğunu fark ettikleri zaman, hiç kimsenin işleriyle ilgilenmeden kendi başlarının çaresine bakarlar. Nasıl ki yola koyulanlar bir fırtınayla karşılaştıkları zaman rüzgârların sürüklediği toz topraktan kaçmak için duvarların arkasına sığınırlar, onların durumu da buna benzer. Etraflarında olan kötü şeylerden kendilerini uzak tuttukları zaman mutlu olduklarını düşünürler. Güzel bir gelecek arzusuyla, iç huzuruyla dolarlar ve bu şekilde hayatlarının sonuna gelirler.

497 — Bu hiç de kötü bir son değil.

— Ancak büyük bir kazanç da elde edilmez. Çünkü arzuladığı rejim altında yaşayamamıştır. Oysa böyle bir düzen kurulursa, kendi değeri artacağı gibi toplum da daha iyi koşullara kavuşmuş olur. Evet, felsefeye yönelik haksız eleştirilerin nedenlerini bu şekilde açıklamış olduk. Konuşmamız gereken başka bir şey var mı?

— Bu konuda yok ama sana göre hangi devlet felsefeye daha yakındır?

— En üzüldüğüm şey de bu sorunun yanıtının hiçbiri olması. Felsefeye uygun bir devlet olmadığı için fi-

lozoflar da zarar görüyorlar ve kötüleşiyorlar. Toprağa ait olmayan bir tohum oraya atıldığı zaman nasıl ki yabancılık çeker, aynı şekilde filozof da bu koşullara yabancılık duyuyor ve değişime uğruyor. Ancak bir gün kendi doğasına uygun bir toprak bulursa, işte o zaman tanrısal bir varlığa dönüşür. Bu durumda diğer insanların sadece birer sıradan insan oldukları görülür. Evet, bundan sonraki sorun sanırım bu devletin nasıl bir devlet olduğu yönünde olacak?

– Hayır, bunu sormayacağım. Sadece bizim oluşturduğumuz devlet böyle bir devlet midir, sormak istediğim buydu.

– Hemen hemen böyle bir devlettir. Daha önceden o toplumsal düzeni kuran ve koruyan bir görevli olması gerektiğini ve yasaları oluşturan yasa yapıcı gibi bu insanın da aynı şeyleri yapması gerektiğini söylemiştik.

– Hatırlıyorum.

– Fakat bu konuda fazla açıklama yapmadık. Sorulardan korkmuştum ve konunun çok zorlayıcı ve çetrefilli olduğu düşüncesinden hareket etmiştim. Evet, bu nedenle şimdi konuşmaya başlayacağımız kısım işin en zorlu kısmı.

– Nedir?

– Devletin felsefeye yaklaşımı nasıl olmalı? Nasıl olursa felsefe zarar görmez? Bu tür konuların tehlikeli olduğu söylenir. Hem güzel olan şeyin zorlu bir yoldan elde edildiği de malumdur.

– Tamam o zaman bu konuyu açıkla.

– Eğer yapamazsam bunu istemediğim için değil beceremediğim için yapmadığımı bil. Hem zaten söylediklerimi duyduğunda bunu ne derece yapmak istediğimi sen de anlayacaksın. Sonuç olarak söyle-

yeceğim şeyin özü şu: Devlet felsefeye bugün olanın tam tersi şeklinde yaklaşmalıdır.

— Neden?

498 — Felsefeyle ilgilenmeye başlayan gençler, çocukluktan çıkar çıkmaz, evlenmeden ya da yetişkin insanların yaptıkları şeyleri yapmadan felsefeyle ilgilenmeye başlıyorlar ve işin en zor noktasına geldikleri zaman da sıkılmaya başlıyorlar. Bu tür genç adamların önemli filozoflar oldukları düşünülüyor. Gençler felsefe konuşmalarına davet edildiklerinde, o konuşulanları dinleyerek önemli bir iş yaptıklarını düşünüyorlar. Gerçekte bu tür konuşmalar sadece güzel bir zaman geçirme aracı olarak görülmelidir. Yaşlandıklarında felsefenin peşinden giden insan sayısı ise çok azdır. Tıpkı Herakleitos'un[29] güneşi gibi çok kısa bir süre, sonra da yok olurlar.

— O halde ne yapmalıyız?

— Çocukluklarında ya da gençliklerinde kendilerine uygun bir eğitim almaları gerekir. Öncelikle içinde bulundukları döneme uygun şekilde beden gelişimleri amaçlanmalıdır. Beden, felsefenin iyi bir yardımcısı olmalıdır. İnsanın yaşı ilerlediği ve daha akıllı hale geldiği zaman, ona uygun çalışmalar yapması gerekir. Ne zaman ki yaş iyice ilerler ve artık siyaset ya da askerlik gibi konularla ilgilenemez hale gelirlerse, o zaman onları kutsal hayvanlara otladıkları zaman dokunulmaması gibi tam bir serbestlik verilmelidir. Bundan sonra sadece felsefeyle ilgilenmeliler. Bu sayede mutlu bir yaşam sürdükleri gibi, ölümden sonra da buna paralel bir mutlulukları olabilir.

— Sokrates! Söylediklerinde çok iddialı olsan da sana karşı çıkacakların da çok iddialı olacaklarını sanıyo-

29 MÖ 535-475 yılları arasında yaşamış bir düşünür.

rum. Thrasymakhos ve çok sayıda insan bu söylediklerine itiraz edecektir.

— Thrasymakhos ile aramızı bozma. Zaten kendisiyle yeni dost olduk, neyse, eskiden düşman da değildik hani. Hem onu hem de diğerlerini ikna etmek için elimden geleni yapacağım. Başka zamanlarda da onların işine yaramak isterim, ayrıca bir dahaki sefer böyle konuşmalara katılsınlar da isterim.

— O halde en kısa sürede bir işe yarayacaksın.

— Tabii ki kısa zamanda diyebiliriz. Öte yandan halkın söylediklerimize inanmamasında şaşırılacak bir şey yok. Onlar söylediklerimizin gerçek olduğunu hiçbir zaman görmediler ki! Hatta benim de çoğu zaman yaptığım gibi sadece boş sözler duydular. Söylediğimiz şekilde bir yönetici yani erdemli, sözleri ve eylemleri arasında uyum olan birini gördün mü? Halk buna benzer çok sayıda insan değil sadece bir kişi bile görmemiştir. 499

— Haklısın.

— Yine halk, tüm insanların ellerinden geldiğince doğruyu bulmaya çalıştığı, tek amaçlarının bu olduğu güzel ve asil bir tartışmaya da şahit olmadı. Her zaman gördüğü şey, hem bireysel konuşmalarda hem de toplantılarda insanların boş ve gösterişli sözlerle birbirleriyle kapışmalarıdır.

— Ne kadar da haklısın!

— Düşüncelerim bu şekilde olduğu için konuşmaktan uzak duruyordum. Ancak doğruluğun beni sürüklemesi sonucunda, bir insanın ya da bir devletin iyi duruma gelebilmeleri için gereken az sayıda filozofun ister kendi arzularıyla isterse de dışarıdan gelen bir zorlamayla siyasetle ilgilenmeleri ya da ülkelerin başlarında bulunan kralların bir tanrının ya da başka birinin isteğiyle aniden kendilerini felsefeye ver-

meleri gerekir. Bunlar asla gerçekleşmeyecek kadar saçma şeyler değil. Zaten böyle olsaydı boşuna söz söylüyor olurduk ve insanların da bize gülmeleri doğal olurdu, değil mi?

— Elbette.

— Geçmişte herhangi bir ülkede ya da gelecekte herhangi bir yerde gerçek filozoflar ülke yönetimine gelirlerse bizim önerdiğimize benzer bir devlet kurulmuştur ya da kurulacaktır diyebiliriz. Burada felsefe tanrısı egemen durumda olacaktır. Böyle bir şeyin olması imkânsız değildir. Bunlar belki zorlu şeyler ama asla imkânsız değil.

— Aynı fikirdeyim.

— Fakat çoğunluğun bu şekilde düşünmediğini söyleyeceksin.

— Olabilir.

— Adeimantos! Halka bu kadar kötü davranma. Belki de çoğunluğa zorla anlatmak yerine güzellikle anlatmayı denemek gerekir. Eğer bu şekilde davranırsan ve onların bilime karşı önyargılarını kırıp kendilerinin filozof olarak tanıdıkları insanların aslında filozof olmadıklarını öğretebilirsen, gerçek filozofların kimler olduklarını, nasıl insanlar olduklarını ve neler
500 yapabildiklerini anlatırsan fikirleri değişebilir. Eğer filozofları tanırlarsa fikirleri değişir ve sana verecekleri yanıtlar da farklılaşır. Bir insan öfkeli değilse ona öfkelenmezsin, bir insan başkalarının kötülüğünü istemiyorsa sen de onun kötülüğünü istemezsin. İçinde nefret yoksa ondan nefret etmezsin. Belki bu söylediklerimin aksine birkaç örnekle karşılaşabilirsin ama çoğunluk böyle insanlar değildir.

— Haklısın, zaten aynı şeyi söyleyecektim.

— Yani çoğunluk felsefeye düşmansa buradaki suç, bilip bilmeden felsefe yapmaya kalkışanlardadır. Bu tür

insanların yapılanlara bir saygısı yoktur, durmadan birbirleriyle yüksek sesle tartışırlar ve kavga ederler. Söylediğim şeylerin felsefeyle bir ilgisi yoktur.

— Haklısın.

— Adeimantos! Bir insan varlığın peşinden gidiyorsa, bu kimsenin başka insanların davranışlarıyla, onlarla kavga etmeye ya da onlardan nefret edip kendilerine kaba saba sözler söylemeye zamanı yoktur. Bu düzenli ve değişmeyen varlıkların nasıl da doğa kanunlarına uygun hareket ettiklerine hayran olur ve elden geldiğince onlara benzemek ister. Bir insan hayran kaldığı şeylerin ortasındaysa, ona benzemek için elinden geleni yapar değil mi?

— Tabii ki.

— Bir filozof tanrısal ve düzenli bir varlığın yanında yer alıyorsa, mümkün olduğunca tanrısal olur, elbette bunu bir insanın yapabileceği kadar yapar. Öte yandan halk tarafından da haksızlığa uğrar.

— Haklısın.

— Bu insan sadece kendisini daha iyi biri yapmakla kalmayıp biraz önce belirttiğimiz koşullar altında başka insanların da iç ve dış dünyalarını düzeltmek isterse, bu durum kötü bir örnek mi oluşturur? Ölçülülük, doğruluk ya da başka iyi şeyleri öğreten kötü bir öğretmen mi olur?

— Hayır, böyle olmaz.

— İnsanlar filofozlar hakkında söylediklerimizi duydukları zaman yine de filozoflara düşman mı olurlar? Eğer bir devlet tanrısal olanları takip etmediği, bu kadar çok iş yapan zanaatkârların sözünü dinlemediği sürece, o devletin mutlu olamayacağını söylersek bize inanırlar mı?

— Tabii ki doğruyu öğrenirlerse filozoflara düşman kesilmezler ama filozoflar tanrısallığı nasıl göstereceksiler? 501

— İnsanların ve devletlerin üzerine çizim yapmaları gereken bir tuvalleri olması gerekir. Ancak öncelikle bu tuvali temizleyecekler ki bunu yapmak kolay değildir. Günümüzde yasaları yapan insanlardan farklı olarak, filozoflar insanı ya da devleti incelediklerinde yasalardan önce insanın ve devletin temiz olmasına bakarlar ve temiz değilse de temizlerler.
— Tamam, bu doğru zaten.
— Temizlikten sonra, öncelikle bir taslak çizilmelidir, değil mi?
— Doğru.
— Ardından da modellere bakarak resmi yapmaya çalışırsınız. Model olarak doğruluk, ölçülülük, güzellik ve diğer iyi değerler yer alır. Modellere ve insanlar için uygun şeylere bakılır ve insanların özellikleriyle sanatların özellikleri karıştırılır. Aslında buradaki amaç hani Homeros'un insanlarda tanrısal diye gördüğü şeylere göre hareket etmektir.
— Tamam.
— Ressamlar bazen bir çizgi çizerler ya da silerler, neticede amaç çizimin tanrıların beğenisini kazanacak kadar güzel olmasıdır.
— Tabii ki bu güzel bir resim olur.
— Ne dersin? Eskiden bizi eleştiren halk, artık yanımızda olur mu? Biraz önce övgüler yağdırdığımız filozofun aynı zamanda bir devleti yöneteceğini de düşünürler mi? Daha önceden filozofların ülkeyi yönetmelerini tuhaf buluyorlardı, halen aynı eleştirileri geçerli olur mu?
— Olmaz, hem neden eleştirsinler?
— Belki de filozofların gerçeğin peşinden gitmediklerini söyleyerek eleştiride bulunurlar.
— Bu, çok saçma olurdu.

– Bahsettiğimiz durumda filozofların en iyinin yanında olmadıklarını söyleyebilirler mi?
– Söyleyemezler.
– Peki nasıl eleştirirler? Bu şekilde bir doğaya sahip insanlar kendilerine uygun sanatı buldukları zaman en iyi ve en bilge insanlar haline dönüşmezler mi? Hem bu insanlar en iyiler olamıyorlarsa, filozof olmadıklarını söylediklerimiz mi en iyiler olacak?
– Onlar tabii ki olamazlar.
– Devletin ve insanların sorunlarını çözmenin tek yolu filozofların yönetimde bulunmalarıdır. Aynı şekilde planladığımız devletin ortaya çıkması için de gereken budur. Bu korkutucu bir ifade mi oldu?
– Hayır, eskisinden daha az korkutucu.
– Tamam, o zaman endişeleri tamamen ortadan kaldırmak gerekir. Halkı sakinleştirmenin yolunu bulalım. Her ne nedenle olursa olsun, isterse utandıkları için isterse başka bir nedenle önerimize "evet" desinler. 502
– Tamam.
– Onları kendi düşüncemize ikna ettiğimizi varsayalım. Sence bir şekilde soyu gereği ya da daha sonraki gelişmelere bağlı olarak kral olmuş bir insanın filozof doğasına sahip bir oğlu olamaz mı?
– Olabilir elbette.
– Bu çocuğun yaşamının bozulacağı kesin midir? Bozulmaması çok zordur diyebiliriz ancak herhangi bir yerde, herhangi bir insanın yaşamı kesinlikle bozulur demek imkânsızdır.
– Kesinlikle haklısın.
– Böyle bir devletin var olması bile yeterlidir, bu ülkede kral halkı ikna ettiyse arzuladığımız şey oluyor demektir.
– Evet.

– Söylediğimiz yasalar ve kurallar bir ülkenin başındaki kişi tarafından halka önerilirse, halkın bu kurallara "hayır" deme şansı olmaz.
– Elbette.
– Bizce doğru olan bir şeyin başka insanlar tarafından da doğru görülmesinde şaşırılacak bir nokta var mı?
– Yok.
– Daha önce, eğer becerebilirsek toplumumuzun en iyi devlet şekline sahip olacağını açıklamıştık.
– Doğru.
– O halde bizim devletimiz gerçekleşirse, en iyi devlettir. Bunun gerçekleşmesi belki zor olabilir ama olanaksız da değildir diyebiliriz.
– Elbette.
– Bu konuyu zorlukla da olsa netleştirdiğimize göre sırada devleti koruyacak olanların nasıl bir eğitim almaları gerektiği, hangi konularda eğitim alacakları ve kaç yaşında ne yapmayı öğrenecekleri gibi konuların tartışılması var.
– Tamam, bunları konuşalım.
– Evlenme, çocuk yapma, seçimde bulunma gibi konulardan konuştuğumuzda, bu zahmetli noktaya değinmemek için elimizden geleni yapmıştık. Aslında bunun da diğerleri gibi eleştiri konusu olabilecek ve şikâyetlere neden olacak bir nokta olduğunu tahmin ettiğim için uzak durmuştum. Ancak artık konuşma zamanı geldi. Kadınlar ve çocuklarla ilgili noktaları netleştirdiğimize göre, artık devleti yönetecek olanlara geçebiliriz. Daha önceden devleti yönetecek olanların, iyi ya da
503 kötü zamanlarda içlerindeki ülke sevgisini belli etmeleri gerektiğini söylemiştik. Kendi çalışmaları sırasında ya da tehlike altında oldukları zaman da aynı şekilde davranmaları gerekir. Bu anlamda kendilerini gösteremeyenler elenecekler ve sadece ateşte sınanan altın

gibi saf olanlar ülkeyi yönetme hakkı kazanacaklar. Ülkeyi yönetenlere gerek yaşamları sırasında gerekse de ölümlerinden sonra hak ettikleri onurlar verilecek. Evet, önceden hemen hemen buna benzer şeyler söylemiş ve bu konudan uzak durmuştum.

— Hatırladım.

— O zaman şimdi kullanacağım ifadeyi kullanmak istememiştim ama şimdi artık çekinmeme gerek yok, ülkeyi yönetecek olanlar filozoflar olmalıdır.

— Tamam.

— Bu durumda yöneticilerin bir azınlık olduklarını söyleyebiliriz. Filozoflarda var olan değerlerin ve doğanın, insanların çoğunda olmadığı malumdur; çoğu zaman bu değerler farklı insanlarda farklı farklı şekillerde olur.

— Anlamadım.

— Yani öğrenme becerisi, öğrenileni akılda tutma, doğru değerlendirme gibi bazı özellikler ya da her zaman düzenli, sakin ve ölçülü bir yaşam sürmeyi sağlayan akıl hep aynı bedende olmaz. Çoğu zaman bu tür değerler farklı insanlarda ortaya çıkar, bu nedenle çok sağlıklı bir durumla karşılaşmayız.

— Haklısın.

— Bir de çok dirayetli, sağlam, dirençli doğalar vardır bunlar direnme gücü, savaştaki zor koşullara dayanma ya da aklı kullanmamız gereken durumlarda ortaya çıkar. Fakat bu türden insanlar öğrenme söz konusu olduğu zaman, yavaş ve tembeldirler. Ne zaman ki akıllarını kullanmaları gereksin, işte o zaman esnemeye ve uyuklamaya başlarlar.

— Doğru.

— Ancak yöneticilerimizin her iki açıdan da üstün olmalarını isteriz. Bu iki şey bir araya gelmeden eğitimleri tamamlanamaz.

— Haklısın.
— Bu özelliklerin insanlarda bir araya gelme ihtimali yüksek midir?
— Değildir.
— Bu nedenle de biraz önce sıraladığımız sınavlardan geçmeleri, zevk duydukları anda nasıl davrandıklarının gözlemlenmesi gerekir. Ayrıca daha önce söylemeyi unuttuğum bir şey daha aklıma geldi. Kendilerini bilimsel bazı araştırmalara dahil etmeliyiz,
504 bu sayede akıllarının ne oranda çalıştığını da görme olanağımız olur. Hem en önemli bilgileri öğrenebiliyorlar mı bunu anlarız, hem de beden eğitiminde olduğu gibi zoru gördüğü zaman işi bırakan türde insanlar olup olmadıklarını denetleriz.
— Buna bir itirazım yok ama önemli bilgiler dediğin şeyler neler?
— Daha önceden ruhu üç bölümde incelemiştik, her bölümün doğruluk, ölçülülük, cesaret ve bilgeliğin ne olduğunu da konuşmuştuk.
— Evet, hatırlamasam zaten bunları konuşmamız anlamsız olurdu.
— Ondan daha önce ne konuştuğumuzu hatırlıyor musun?
— Hangisini?
— Bir insanın bu tür özelliklere gerçek anlamda sahip olabilmesi için çok uzun bir eğitimden geçmesi gerektiğinden bahsetmiştik. O konuyu konuştuğumuz sırada sizler, "tamam, yeterli" diyerek konuyu değiştirmiştiniz ve ben de bazı şeyleri eksik bırakmak zorunda kalmıştım. Halen söylediklerimin yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?
— Bana göre de diğerlerine göre de yeterli.
— Fakat bu derece önemli konularda işi netleştirmeden yeterli olduğunu söyleyemeyiz. Çünkü eksik kalan

bir şeyler varsa, sonuç da doğru olmayabilir. Ancak bazı insanlar daha fazla incelemeye gerek görmezler ve söylenilenleri yeterli bulurlar.

– Evet, çoğu kimse böyle yapar. Aslında bu tembellikten kaynaklanır.

– Ülkeyi ve yasaları yönetecek insanların asla yapmamaları gereken şey, tam da budur.

– Doğru.

– O halde yöneticilerin çok uzun bir eğitim almaları gereklidir, hem bedenleri hem de akılları gelişmeli. Zaten bunları yapmazlarsa, yapacakları işe en uygun bilimi elde edemezler.

– Tamam da biraz önce konuştuklarımızdan daha doğru ve yukarıda olan, diğer değerlere göre daha üstün başka bir bilim var mıdır?

– Evet vardır. Bunu konuşurken diğerlerinde yaptığımız gibi sadece belirli bir örnek üzerinden ilerleyerek bir taslak sunmamalıyız. Konuştuğumuz şeyi bir bütün olarak incelemeliyiz. Hem daha küçük parçalar için çaba harcayıp net bir sonuca ulaşmaya çalıştığımız sırada bütünü göremezsek komik duruma düşeriz, değil mi?

– Tabii ki ancak senin tarafından bu kadar önemli bir konu olarak bahsedilen konuya değinmeksizin yakanı bırakacak halimiz yok.

– Biliyorum konuşacağız, hem zaten daha önce bu konuya birkaç defa değinir gibi olmuştuk. Sanırım unuttun ya da şimdi belki de bana sorun çıkarmak niyetindesin. Daha önce de en yukarıdaki bilimin ilgilendiği şeyin, iyinin kendisi olduğunu söylemiştim. Doğruluk ve diğer değerler insanı iyiye ulaştırdıkları oranda yarar sağlarlar. Artık vereceğim yanıtın ne olacağını fark etmişsindir. Öte yandan kesin olan bir şey de şu ki iyinin tam olarak ne olduğunu

505

bilmiyoruz. Onu bilmediğimiz zaman, diğer şeyleri ayrıntılı bir şekilde bilsek bir yarar elde edemeyiz. Çünkü iyiye ulaşmadığımız sürece, diğer şeyler boşuna konuşuluyordur. Ne dersin? İyi olmayan bir şeye sahip olmak, iyiyi bilmeden diğer şeyleri bilmek ya da iyi ve güzel olan hiçbir şeyi bilmemek halinde bir yarar elde eder miyiz?

— Elbette ki etmeyiz.

— İyi değişkendir, halka göre iyi zevk alınan şeyler, filozoflara göre ise düşüncelerdir.

— Doğru, haklısın.

— Ancak filozofların da düşüncenin ne olduğunu açıklamaya güçleri yetmez, sadece iyinin düşüncesinden söz edebilirler.

— Evet, burası garip.

— Bizlere hem iyinin ne olduğunu bilmediğimizi söylerler hem de iyinin ne olduğunu biliyormuşuz gibi bundan konuşmazlar. Sanki iyi her şeyi açıklayan bir kelimeymiş gibi iyinin düşüncesi demeyi yeterli görürler.

— Haklısın.

— Peki, iyinin zevk olduğunu söyleyenler hata mı yapıyorlar? Belki de kötü zevkler olduğunu da kabul etmeliler.

— Tabii ki.

— Bu durumda aynı şeylerin hem iyi hem de kötü olabileceğini de kabul ediyorlardır.

— Elbette.

— Böylece karmaşık bir durumla karşılaşıyoruz.

— Kesinlikle.

— Doğruluk, dürüstlük gibi şeyler karşısında çoğu kimsenin hareketleri görünüşten ibarettir. Onlar bu değerlerin niteliklerini incelemeden peşlerinden koşar ve elde ederler ya da elde etmiş görünürler. Bundan

kuşkumuz yok. İyi söz konusu olduğu zaman ise insanlar iyi görüneni değil gerçekten iyi olanı ararlar, hiç kimse görünürde iyi olanı elde etmek istemez.

— Tamam, şimdi insanlar ne olduğunu tam olarak bilmedikleri bir iyinin peşinden gidiyorlar, çoğu şeyde olduğu gibi iyinin de tam bir tanımını yapamamalarına rağmen, sadece iyiden elde edilebilecek yararları tahmin ederek bu en önemli, en değerli ve en üstün 506
şeyin peşinden gidiyorlarsa bu şeyin yöneticilerimiz tarafından bilinmemesi kabul edilebilir mi?

— Edilemez.

— Aynı şekilde doğruluk ya da dürüstlük gibi kavramların peşinden gitmek iyiyi bilmeden pek de bir anlam ifade etmez. İyiyi bilmeyen bir yönetici doğru ya da dürüstün ne olduğunu da tam olarak anlayamayacaktır.

— Çok doğru.

— O halde devletimizin istediğimiz koşullarda olması için yöneticilerin bu bilgiyi edinmeleri gerekir.

— Sokrates! Tamam da bu iyi nedir? Bilgi, zevk ya da başka bir şey mi?

— Ben de bunu sormanı bekliyordum çünkü başka insanların düşünceleri sana yeterli gelmeyecektir.

— Sokrates! Aynı zamanda bir meseleyi başka insanların düşünceleriyle açıklayıp bu kadar fazla zamandır üzerinde durduğumuz bir konuda kendi düşüncelerini açıklayamamak tuhaf olurdu.

— Doğru ama tabii ki bir de bilmediğimiz konuda biliyormuş gibi de konuşmamak gerekir, değil mi?

— Tabii ama ben biliyormuş gibi konuşmanı değil sadece düşüncelerini söylemeni istiyorum.

— Tamam ancak bir bilgiden kaynaklanmayan düşünceler tuhaf şeyler olabilir, değil mi? Bu iyi bir düşünce olsa bile, durum körlerin durumuna benzer. Kör

bir insanın yolunu bulabilmesiyle, doğru bir şeye neden doğru olduğunu bilmeden doğru diyen arasında bir fark var mıdır?

– Bir fark yoktur.

– Peki bir konuda net, sağlıklı, aydınlık bir düşünce duymak, karanlık, muğlak ve sağlıksız şeyler duymaktan daha iyi değil midir?

Gluakon "Sokrates konuyu tamamlamışsın gibi duraksama, senden doğruluk, ölçülülük ve diğer değerleri öğrendiğimiz gibi iyiyi de anlatmanı istiyoruz."

– Ben de anlatmayı çok istiyorum hem bu durum bana huzur verecek. Ancak beceremememekten çekiniyorum. Bunu beceremememek beni sizlerin gözünde komik duruma da düşürebilir. Bu nedenle başka bir önerim var, şimdilik iyinin ne olduğu konusunu bir başka zamana bırakalım. Bu zaten çok zahmetli bir konu. Şu anda söyleyeceğim şeylerin sizleri tatminkar bir noktaya ulaştıracağını zannetmiyorum. Ancak isterseniz onun küçük bir örneğini, bir kopyasını sizlere anlatabilirim, tabii ki kendi düşüncelerime göre. Eğer istemiyorsanız da bundan konuşmayız.

– Tamam şimdilik örneği anlat, sonra büyük parçaya geçeriz.

– Umarım ki istediğiniz şeyi size sunabilirim. Böylece kırıntıları değil büyük parçayı kendiniz daha sonra
507 öğrenebilirsiniz. Şimdilik sadece iyinin bu alt kısmıyla ilgileneceğiz. Yine de dikkat edin de bir hata yapıp sizi kandırmayayım.

– Biz dikkat ederiz, sen konuşmaya başla.

– Öncelikle size daha önceden birkaç defa söylediğim şeyleri hatırlayın, bu sayede herhangi bir yanlış anlaşılma olmasın.

– Neydi onlar?
– Çok sayıda güzel ve iyi şey vardır, aynı zamanda çok sayıda farklı şey de vardır. Bunların birbirlerinden farklı şeyler olduklarını söylüyoruz.
– Tamam.
– Bir de doğası gereği güzel ya da iyi olan şeyler vardır. Başka şeyler arasındaki şeylerin her birinin de kendi değişmeyen bir ideası vardır.
– Peki.
– Bazı şeyler görülebilir ama anlaşılamazken, idealarda durum tersinedir.
– Evet.
– Görünen şeyleri ne sayesinde görürüz?
– Görme becerisi.
– Sesleri duyma becerimiz sayesinde duyarız, diğer şeyler için de diğer uzuvlarımızdan yararlanırız.
– Kesinlikle.
– Duyu organlarımızı yaratan, görme ve görülmeyle ilgili uzuvlara diğerlerinden daha fazla değer vermiştir, değil mi?
– Bu konuda hiç düşünmemiştim.
– İnceleyelim o halde. Duymak için ses yeterlidir, bu sayede duyarsın ve duyulursun. Duymak ya da duyulmak için başka bir şeye daha ihtiyaç yoktur.
– Haklısın, yoktur.
– Diğer duyu organları için de aynı durum geçerlidir. Ne dersin ihtiyacı olanlar var mıdır?
– Yoktur.
– Gözlerde ise görme becerisi olsa da onu dilediğimiz şekilde kullansak da her ne kadar renkler olsa da bir başka şeye daha ihtiyaç vardır. Bu şey olmadan ne renkler görülür ne de göz görebilir.
– Nedir bu? 508
– Işık.

– Haklısın.
– O halde görme ve görülme söz konusu olduğu zaman, diğer duyu organları ve nesneler arasında olmayan bir şey daha var. Ancak yine de ışığın önemsiz bir şey olduğunu düşünebilirsin.
– Olur mu hiç, ışığa değersiz der miyim? Asla!
– Sana göre gökyüzündeki tanrıların hangisi bu bağa sahiptir? Kim yardımcı olursa gözlerimiz görebilir ya da görülebilen şeyler görülür olur?
– Sanırım Helios'tan bahsediyorsun. Çünkü herkes onun ışığın kaynağı olduğunu düşünür.
– Bu tanrı ve görme arasındaki ilişkiyi nereden biliyorsun?
– Anlamadım!
– Görmemizi sağlayan göz ve görme becerisi güneşle aynı şey değil, değil mi?
– Tabii ki değil.
– Oysa duyu organları arasında güneşe en yakın olan da o.
– Elbette.
– Kendisindeki görme becerisi güneşten kaynaklanan bir güç değil mi?
– Evet.
– Görmemizi sağlayan güneş de görülen bir şey değil mi?
– Doğru.
– Bu durumda iyiden doğan şey güneştir diyebiliriz. Güneş adeta iyinin bir yardımcısıdır. Dünyada göz ve görünen şeyler için güneş neyse, algılanan dünya için de iyi ve iyi düşünceler aynı şeydir.
– Tam anlayamadım, biraz daha açıklar mısın?
– İnsan bir şeyi gün ışığında değil gecenin ışıkları altında görmekte zorlanır. Sanki kör gibidir ya da görme becerisi zayıflamış gibidir.

– Çok doğru.
– Fakat aynı şeylere gün ışığında baktığımız zaman, gözümüz çok daha iyi görür, kör olmadığımız anlaşılır.
– Haklısın.
– Ruh için de şunları söyleyebiliriz: Gerçek ve varlık tarafından aydınlatılan bir şeye baktığımız zaman, ruh o şeyi tam anlamıyla kavrar ve öğrenir. Ancak ne zaman ki karanlıkla karmaşık ve ölümlü şeylere bakılırsa, onları tam anlamıyla kavrayamaz ve öğrenemez. Bunlar bulanık, muğlak olarak görülürler. Sürekli farklı görüntülere bakılır ve akıl kullanılmaz.
– Doğru.
– Nesnelerin gerçek olmalarını, aklın da bilmesini sağlayan şey, bu iyi ideasıdır. Gerçeğin ve bilimin temelinde onun yer aldığından emin olmalısın. Bilim ve gerçek çok güzel olsalar da iyi ideasının çok dışında 509
bir şeydir. Işık ve gözün güneşle bir ilgisi olduğuna inanmak mantıklıdır, fakat görünen dünyada bunları güneşle karıştırmamak gerekir. Aynı şekilde algılanan dünyada bilimi ve gerçeği iyinin kendisi sanmamak gerekir. İyi, bu ikisinin çok üstünde bir yere sahiptir.
– İyinin bilinmeyen güzelliklerinden biri de sanırım bu bilimi ve gerçeği ortaya çıkaran şeydir. Ancak galiba iyinin kendisi zevk değildir.
– Tabii ki değildir. İyinin nasıl bir şey olduğunu anlatmaya çalışayım.
– Dinliyorum seni.
– Güneş sadece görülebilen nesnelerin görülmelerini sağlamaz, ayrıca onların dünyaya gelmelerini, büyümelerini ve beslenmelerini de sağlar, değil mi?
– Tabii ki.

– Bilinen şeyler için de aynı durum geçerlidir. Bunlar iyi sayesinde bilinir olurlar. Kendi var olmaları bu iyiye bağlı bir şeydir. Bu durumda iyi bir varlık olmaktan çıkar, daha çok güçlü ve aydınlatıcı bir kaynağa dönüşür.

Glaukon gülerek şöyle dedi:

– Ne kadar da yukarılardasınız!
– Senin suçun! Benim düşüncemi sordun?
– Lütfen devam et! Hem başka şeyler söylemek istemesen bile, iyinin ve güneşin benzerliği üzerinde durman iyi olur, unuttukların varsa ekle!
– Tabii ki epeyce şeyi unuttum.
– Önemli ya da önemsiz fark etmez, her şeyi duymak istiyorum.
– Çok fazla şeyi unuttuğumdan endişeliyim. Yine de böyle sırasız bir konuşmada elimden geldiğince hiçbir şey eksik bırakmamaya çalışacağım.
– Tamam.
– Önümüzde iki şey var, biri görülebilir diğeri algılanabilir dünyanın kaynakları. Söz ettiğim şey gökyüzü değil, eğer böyle olduğunu düşünürsen, o zaman güneşin kaynakları hakkında konuşacağımı zannedersin. Görülebilir ve algılanabilir dünyayı tam olarak anlayabildin, değil mi?
– Evet.
– Bir çizgi düşünelim, bu çizgi tam ortadan ikiye ayrılacak ve parçalardan biri görülebilir diğeri algılanabilir dünya olmalı. Her iki parça da tekrar kendi içinde iki eşit parçaya bölünsün. Nesnelerin aydınlık ve karanlık parçaları olacak bunlar da. Yani yansıyan
510 parçalar demek istiyorum. Yansıyan dediğimiz şey suda, gölgede ya da daha parlak şeylerde görülen

gölgeler ya da buna benzer başka parçalardır. Anlaşılmayan bir şey var mı?

– Yok.

– Bir tarafta yansıma dediğimiz parça olsun, burada insanlar tarafından yapılan her şey ve diğer canlılar bulunuyor.

– Tamam.

– Şimdi söyleyeceğim şeye bir itirazın var mı? Görünen dünya gerçek ve gerçek olmayan olmak üzere ikiye ayrılıyor. Bilgi ve sanı arasındaki ilişki bir şeyin gerçeği ve yansıması arasındaki ilişkiden farklı değildir, değil mi?

– Tabii.

– Sırada algılanır dünyanın çizgisi nasıl kesilecek ona bakmak var.

– Nasıl kesilecek?

– Bölünmüş çizginin ilk kısmındaki ruh biraz önce gerçeklerini koyduğumuz bazı nesneleri yansıma olarak kabul etmişti, bu nedenle ilkeye göre değil varsayımlara göre sonuca ulaşmaya çalışacak. İkinci kısımda ise ruh bu kez yansımayla ilgilenmeksizin ilke üzerinden incelemesini sürdürecek.

– Tam anlayamadım.

– Tamam bir kere daha anlatayım. Bu sayede daha iyi anlayabilirsin. Geometriyle ya da matematikle ilgilenenlerin tek, çift, üçgen, dörtgen vb. şeylerden ya da açılardan bahsettiklerini bilirsin. Evet, buna benzer şeylerle ilgilenirler. Bunlardan bahsederken, kendilerine ya da diğer insanlara açıklama yapmak zorunda hissetmezler kendilerini. Sadece buldukları sonuçları birbirine ekleyerek ilk başta kafalarında olan şeye ulaşmaya çalışırlar.

– Doğru, bunu biliyorum.

– Aslında bu insanlar görünen şekilleri inceledikleri zaman ya da bunlar hakkında düşünürlerken kafala-

rındaki asıl şey bunlar değil, bunlara benzeyen diğer
511 şeylerdir. Kafalarında olan asıl şey, gerçek olmayan şeylerdir. Çizdikleri şeyleri ise birer yansıma olarak görürler ve sadece akıllarıyla kavrayabildikleri daha üstün şekiller hakkında düşünürler.

— Haklısın.

— Kavramlardan kastım bu. Düşünce bunlara ulaşmaya çalıştığı zaman, ilkeye ulaşmadan önce çeşitli varsayımlardan yola çıkar. Oysa varsayımlar üzerine bir şey kurmamalıdır. Diğer yerlerde gölgeleri doğuran nesneleri bir yansıma olarak kabul eder. Bu söylediklerimizin gölgelerden daha aydınlık ve önemli olduklarını düşünürler.

— Yani geometri ve matematik gibi bilimlerde olan şeyden söz ediyorsun.

— Şimdi çizgideki ikinci kısma geçebiliriz. Akıl yürütme sayesinde aklın anlayabildiği şeyler bu kısımda yer alır. Akıl buradaki varsayımları bir ilke olarak kabul etmez, bunlar sadece bir varsayımdır, yola koyulmak için bir hareket noktasıdır. Varsayımların hepsi, amaç olarak bütünün ilkesine yükselir. İlkeye vardıldıktan sonra da elde edilen sonuçlarla ulaşması gereken son noktaya ulaşır. Bu noktada duyu organlarıyla algılanan şeylerle bir ilgi yoktur, sadece kavramlar arasında bir dolaşma söz konusudur.

— Fakat bu söylediğin çok da kolay bir şey değil. Çünkü bu araştırmanın yapılması zahmetli olur. Ancak söylemek istediğin şeyin varlık ve kavram gibi şeylere akıl yürütme yoluyla ulaşmanın varsayımlar yoluyla ulaşmaktan daha mantıklı olduğudur. Bilimle ilgilenen insanların düşüncelerini kullanmaları, duyu organlarını kullanmalarından daha iyidir. Ancak ilkelere değil de varsayımlara göre hareket ettikleri zaman, sadece ilkeyle anlaşılabilecek nesneleri anla-

ma şansları olmaz. Bu nedenle de geometri gibi bazı bilimleri kavrama değil de çıkarım olarak kabul ediyorsun. Çünkü çıkarım denilen şey, sanı ve bir şeyi kavrama arasında bir yerde yer alır.

– Gayet iyi anlamışsın. O halde biraz önce söylediğimiz çizgiler arasındaki dörtlü ayrıma geri dönelim. Birinci ve en üst bölüm kavrama, ikinci sıradaki çıkarım, üçüncü sıradaki inanç, dördüncüsü de sanı olsun. Bunlar arasında gerçeğe en yakın olan kısım en ışıklı olan kısımdır ve biz de sıralamamızı buna göre yaptık.

– Evet, bu sıralamaya bir itirazım yok, gayet anlaşılır.

YEDİNCİ KİTAP

– Şimdi bir grup insanın hiç eğitim almamış olduklarını varsayalım. Hatta şöyle bir benzetme yapalım: Yeraltında mağara gibi bir yer var ve insanlar burada yaşıyorlar. Mağaranın önünde kocaman bir giriş olsun. Tüm insanlar çocukluklarından bu yana zincire vuruldukları için mağaradan çıkamıyorlar. Hareket edemedikleri gibi çok yakınları dışında bir başka yeri de göremiyorlar. Hatta öylesine zincirlenmişler ki başlarını bile hareket ettiremiyorlar. Yukarıda yakılmış bir ateş var ve bu ateş arkadan yansıyor. Ateşe doğru olan yer epeyce dik. Bu dik alanda alçak bir duvar örülü. Öyle bir duvar ki bu, kuklacıların seyircilerle kendi aralarında duran ve kendilerinin görülmemelerini sağlayan duvar gibi bir şey. Evet, böyle bir yer olduğunu varsay. 514

– Tamam.

– Duvarın ardında insanlar var. Bu insanlar çeşitli maddelerden yani taştan, ahşaptan yapılmış insan ya da hayvan biçimli kuklalar taşıyorlar. Taşınan şeyler duvarın üzerinde görülüyor, bazı insanlar konuşurken bazıları da susuyorlar. 515

– Epeyce tuhaf şeyler.

– Ancak tam da insanlara benziyorlar. Şimdi bu durumdaki insanlar kendilerini ve civarlarındaki insanları nasıl düşünürler? Görebildikleri tek şey arkadan yansıyan ateşten dolayı gölgelerdir değil mi?

– Tabii, başlarını bile hareket ettiremediklerine göre ancak gölgeleri görürler.
– Duvarın üstünden geçen diğer şeyleri de aynı şekilde görürler değil mi?
– Evet.
– Bu insanlar konuşmayı becerebiliyorlarsa, duvarın üstündeki şeylere verdikleri isimlerle gerçek şeyleri anlattıklarını düşünürler, değil mi?
– Tabii ki.
– Mağaranın içinde bir yankı olsun, etraftan geçen ve konuşan herkesin sesini içeridekiler gölgenin sesi zannetmeyecekler mi?
– Kesinlikle, evet.
– Yani bu insanlar için gerçek dediğimiz şey nesnelerin gölgeleri olmak zorunda, değil mi?
– Elbet.
– Şimdi şöyle düşünelim: Bu insanların zincirleri çıkarıldı ve her şeyi olduğu gibi görmeye başladılar. Ne olacak? Bir kişiyi alalım, kurtarıp ayağa kaldıralım, kafasını çevirip yürütelim. Işığa doğru baktığı zaman acı çekmeyecek mi? Gölgelerini gördüğü şeylere gözlerini kamaştırarak bakacak. Daha önceden gördüğü şeylerin sadece gölgeler olduğunu, artık gerçeğe daha yakın olduğunu, gerçeğe daha fazla dönük olduğunu söyleyip, yanından geçtiği şeylerin ne olduklarını sorarsak şaşırmaz mı? Biraz önce gördüğü şeyler şimdi gördüklerinden daha gerçekmiş gelir, değil mi?
– Evet, daha gerçek gibi görünür.
– Kendisinden doğrudan aydınlığa bakmasını istesek gözleri ağrır değil mi? Genelde bakabildiği şeylere gözlerini çevirir değil mi? Kendi gözleriyle gördüğü bizim gösterdiklerimizden daha güvenilirdir onun gözünde.

— Evet, sanırım böyle olur.
— Mağaradan çıkarsak ve dik ve zorlu bir yokuşu tırmanarak gün ışığını görmesini sağlasak bize epeyce direnir, değil mi? Ne de olsa canı yanıyordur ve gözleri de kamaştığı için bizim gerçek diye adlandırdığımız nesnelere bakamıyordur. 516
— Sanırım önceleri hiçbir şey göremez.
— Yukarıya çıkmak isterse buna yavaş yavaş alışmalıdır. Öncelikle gölgeleri kolayca görür, ardından insanların sudaki yansımalarını ve daha sonra da insanların kendilerini görür. En sonunda gözlerini yukarıya çevirir ve aya, gökyüzüne ya da yıldızlara bakar.
— Doğru.
— Hepsinden sonra da güneşe doğru gözlerini çevirir ancak bu kez güneşin içine bakar, artık hedefi onun şu ya da başka bir yerdeki yansıması değildir.
— Sanırım böyle olur
— Bundan sonra mevsimlerin ya da yılların ortaya çıkmasını sağlayan şeyin güneş olduğunu anlar. Görünen her şeyi güneş belirler. Mağarada gördükleri şeylerin kaynağı da güneştir.
— Tabii ki böyle bir sonuca ulaşacaktır.
— Bunları gördükten sonra, önceden yaşadığı yeri ya da orada kalan diğer arkadaşlarını düşündüğü zaman kendi durumunun ne kadar iyi olduğunu anlar ve onlar için üzülür değil mi?
— Kesinlikle evet.
— Mağaradayken birbirlerine çeşitli şerefler ve değerler veriyorlardı, örneğin en iyi gören, oradan ilk ve son geçenleri ya da geçen herkesi aklında tutanlar, daha sonra neler olabileceğini kestirenler birtakım avantajlar elde ediyorlardı. Mağaradan çıkan bir insan içeridekilerin bu değerlerini kıskanır mı? Onlar

gibi olmak ister mi? Homeros, Akhilleus için fakir bir efendinin yardımcısı olmayı, diğer sıkıntılara katlanmaya tercih edeceğini söylüyordu. Bu insan da benzeri bir durumda olmaz mı?

— Bence önceki yaşamınaa geri dönmek istemeyecektir.

— Hem zaten bu insan tekrar mağaraya geri dönse de bu kez gözleri tekrar karanlığa alışabilir mi?

— Alışamaz.

— Henüz karanlığa alışmadan, hem de pek de kolay kolay alışamayacağı bir durumdayken yeniden karanlığa dalsa ve henüz mağarada tıkılı kalmak zorunda
517 kalanlarla tartışsa komik duruma düşmez mi? Onun mağaradan çıkmasının boşuna olduğunu ve bir de üzerine gözlerine zarar verdiğini söylerler; hatta bu insan diğerlerini mağaradan çıkarıp yukarılara götürmeye kalkışırsa, onu öldürmeye varacak kadar ileriye de giderler.

— Haklısın.

— Glaukon! Örneğimizi biraz önce konuştuğumuz şeylere uyarlayalım. Görünen dünya mağara, mağaranın etrafındaki ateş de dünyanın etrafında ona ışık veren güneş. Mağaradan yukarıya ulaştığını söylediğimiz yokuşun ve yukarıda görülen şeylerin ruhun düşüncelerde yükselişi gibi bir karşılığı var. Sanırım söylediklerimin nasıl bir bağlantısı olduğu açıklığa kavuşmuş oldu. Doğruluğu hakkında tabii ki tartışılır. Ancak bana göre algılanır dünyanın içinde bir de iyi ideası yer almaktadır. Bunu görebilmek için iyi ve güzel olan her şeyin ondan geldiğini anlamak gerekir. Görülebilir dünyada ışığı dağıtan da, algılanabilir dünyada ortaya çıkan doğruluk ve kavrama da ondan gelir. Bir insan ne zaman ki bunları kavrar, işte o zaman kendi içinde ve dışında bilgece hareket etmeye başlar.

— Sanırım seninle aynı düşüncedeyim, en azından doğru anladıysam kesinlikle böyle.

— Bundan sonra söyleyeceğim şeyde de benimle aynı düşüncede misin? Bir insan iyinin ne olduğunu anladıysa, o insanın dünyevi şeylerle fazla ilgilenmemesinde ve aynı zamanda hep bu iyinin yanında yer almak istemesinde şaşırılacak bir şey yok. Hem biraz önceki örneğimize göre de söylediğimiz şey doğrudur.

— Haklısın.

— Yine bir insan tanrıların dünyasını gözlemleme şansı bulduysa, o insanın insanların sıradan yaşamlarına yukarıdan bakması, onu aşağılaması ve komik bulmasında garipsenecek bir şey yoktur. İlk zamanlar her şey muğlak olarak görülür, karanlığa alışılmaz, çeşitli toplantılarda ya da farklı yerlerde doğrunun gölgeleri veya bu gölgelerin yansımaları hakkında bir tartışmaya girip o doğruyu asla fark etmemiş olan insanların düşüncelerini çürüttüğünde, diğer insanlar tarafından garipsenir değil mi?

— Doğru, böyle olur.

— Akıllı bir insan, bir insanın iki farklı nedenle gözünde bulanıklık ortaya çıkacağını bilir. Ne zaman ki karanlıktan aydınlığa ya da aydınlıktan karanlığa geçiliyorsa orada muğlaklık olur. Aynı şekilde düşünceler söz konusu olduğu zaman, bunu açıkça anlayamıyorsak fazla şaşırmamalıyız. Karşımızdaki kimse belki de daha aydınlık bir yerden geliyor ve karanlığa alışamadı, belki de karanlıktan aydınlığa geçiyor, bilgileniyor ve bu nedenle gözleri kamaşıyor. Birinde eleştirilecek birinde üzülünecek bir durum vardır. Bir göz karanlığa alışmakta güçlük çekiyorsa, aslında daha aydınlıktan geliyordur. Buna gülmek, aslında gülünecek halde olmamız demektir. Diğerini ise eleştirebiliriz tabii ki. 518

– Çok güzel yorumladın.
– Eğer söylediklerimiz doğruysa bir sonuca varabiliriz: İnsanlar eğitimin adeta kör olan birine göz vermek gibi, bilgiye sahip olmayan bir ruha bilgi vermek olduğunu zannediyorlar ama yanılıyorlar.
– Evet, eğitim hep böyle tanımlanır.
– Söylediklerimize göre ruhların öğrenme konusunda bir yetenekleri var ve bu konuda işe yarayan bir şey daha vardır. Gözlerin karanlıktan aydınlığa geçişi sırasında aslında bedenin tamamında bir değişiklik olur, aynı şekilde ruhun da varlığa bakabilmesi için sıradan şeyleri bırakması ve varlığın en aydınlık kısmı olan iyiye bakması gerekir, değil mi?
– Evet.
– Ruhun iyiye dönmesi için en uygun ve en kolay yöntem eğitimdir. Hem eğitimde kolay kolay hata da yapmazsınız. Öte yandan ruhun görmesini sağlamak amacımız değil, çünkü zaten bu güce sahiptir ama doğru yöne bakamaz. Bu nedenle de eğitim sayesinde doğru yöne bakmayı öğrenir.
– Haklısın galiba.
– Bu durumda ruhun diğer güçlerini ve beden güçlerini birbirlerine denk kabul edebiliriz. Belki başlangıçta eksik olabilir ama çaba harcanırsa bu güçler elde edilir. Düşünme ise diğerlerinden farklı bir güçtür. Bu tanrısal güç asla yok olmaz. Sadece kendisine nasıl bir yön verildiyse ona bağlı olarak iyi, kötü, yararlı, zararlı gibi şekillere girer. Büyük sıkıntılara yol açan insanlara baksana! Aslında çok akıllıdırlar, olayların
519 sonrasında olabilecek şeyleri çok iyi bir şekilde öngörürler. Ne kadar düşünmeyi bilirlerse bilsinler, sorun onların kötü olmalarındadır. Bu nedenle de düşünceleri geliştikçe yapabilecekleri kötülüklerin boyutu artar.

– Doğru.
– Doğa tarafından bu şekilde oluşturulmuş bir ruhu çocukluğundan itibaren değiştirdik. Ruhu ele geçirmeye çalışan zevk, arzu, istek gibi şeylerin hepsini bırakıyoruz, ruhun da doğru yöne bakmasını sağladık. Böyle bir ruha sahip insan, her türlü yanlışı rahatça görebilecektir.
– Elbette.
– Peki şu söyleyeceğime ne dersin? Eğitimsiz, bilgisiz ve hayatını bilime adamış insanların yönetici olmamaları gerekir. Eğitimsiz insanlar yaptıkları işi nasıl yapacaklarını bilmezler, bilgisizler de aynı şekilde. Diğerleri ise devlet işlerini yürütmek istemeyeceklerdir. Ne de olsa dünyada ulaşabilecekleri diğer mutluluklara zaten ulaşmışlardır.
– Haklısın.
– Bu durumda bizim gibi toplumu oluşturan insanların yapması gereken şey, doğası gereği iyi insanları en önemli bilgiye doğru yönlendirmek, onların karanlıktan aydınlığa çıkmasını sağlamaktır. Ancak bu seviyelere yükselmiş ve yeterince iyiyi görmüş insanlara ise dokunmamak gerekir.
– Anlamadım.
– Dışarıda bir endişeleri olmasını, eskisi gibi mağaraya dönmemelerini ve oradaki işleri kendilerinin yapıp verilen şeref ve onurları kabul etmelerini sağlamak gerekir.
– Neden? Bunu yaparsak onların haklarını ellerinden alıp daha kötü bir yaşam sürmelerini sağlamış olmaz mıyız? Yani mutlu yaşamı bırakmalarına neden olmaz mıyız?
– Ancak yasaların amaçları bazı insanların diğerlerinden daha mutlu bir yaşam sürmelerini sağlamak değil ki! Buradaki amaç, ister gönüllü isterse zorla

tüm vatandaşların ortak bir toplumda üzerine düşeni yapmasını sağlamaktır. Amaç, bu şekilde bir ortak mutluluğa ulaşmak olmalıdır. Devletin üstün insanlar ortaya çıkarmak istemesinin nedeni, onların kendi kafalarına göre güzel bir yaşam sürmelerini sağlamak değil, kurulu sistemin devamını sağlamak için kendilerine yardımcı olmalarıdır.

520

— Haklısın, böyle düşünmemiştim.

— Glaukon! Bilmen gereken bir nokta daha var: Kendi yetiştirdiğimiz filozoflara haksızlık yapmayacağız, onlardan diğer insanları yönetmelerini isterken kendilerine haklı nedenlere sunmalıyız. Diğer devletlerde filozofların yönetimde olmamaları doğaldır, çünkü bu filozoflar devletin isteğinin aksine kendi kendilerini yetiştirmişlerdir. Bir kimse kendi kendini yetiştiriyorsa, bu durumda başka insanlara karşı da bir sorumluluğu olmaz. Ancak sizleri, hem kendinize hem de devletinize karşı sorumluluklarınızı yerine getirmeniz için bir arı kovanındaki kraliçe arı gibi bizler yetiştirdik. Diğer filozoflara göre çok daha iyi ve kapsamlı bir eğitim aldınız. Felsefeyi ve devlet işlerini uyumlu bir şekilde yürütebilecek durumdasınız. Bu nedenle gerektiği zaman başkalarının olduğu mağaraya inip gözlerinizi buna uyumlu hale getirmeniz gerekiyor. Hem karanlığa alışırsanız, onlardan çok daha iyi görürsünüz. Daha önceden güzelin, iyinin ve doğrunun gerçeğini gördüğünüz için, bu kez göreceğiniz yansımaların gerçeklerini çok daha iyi biliyorsunuzdur. Bu nedenle devletimiz günümüzdeki birçok devlette olduğu gibi bir ütopya değil, hem bizler hem de sizler için gerçek bir varlıktır. Diğer devletleri yöneten insanlar yansımalar hakkında birbirleriyle savaşırlar, iktidarın kimde olacağı konusunu epeyce ciddiye alıp kavga ederler.

Bir ülkede ne zaman ki yönetime bunu en az isteyen insanlar gelirlerse, o ülkede düzen kurulur. Kurulu düzen de en iyi düzendir. Yöneticiler söylediğim gibi değilse, orada düzenin olması olanaksızdır.

– Haklısın.

– Sence eğitim vereceğimiz gençler bizlere hak verir mi? Bazen kendi aralarında bu yüksek düşüncelere ulaşmak için tartışmalar yaparken, bir yandan da zamanı gelince siyasetle ilgilenirler.

– Tabii ki bize hak vereceklerdir, çünkü onlar doğruyu ve haklıyı bilirler. Kendilerinden isteğimiz buna uygun. Ancak günümüzdeki devletleri yöneten insanlardan farklı olarak siyasetle ilgilenmeyi bir görev olarak göreceklerdir.

– Haklısın, bu şekilde olmalı. Yöneten insanlar yönetici olmaktan daha önemli bir şey yapmışlar mı? Eğer yapmışlarsa, o ülke emin ellerde demektir. Çünkü bu ülkeyi yöneten insanlar zengindir, kastım altınları olması değil akılları ve erdemleri olmasıdır. İnsanlar ancak böyle bir zenginlikle mutlu olurlar. Öte yandan bir ülkede iktidara geldikleri zaman, amaçları kendilerini zenginleştirmek olan insanlar varsa o ülkede düzen yoktur. Bu durumda herkes yönetici olmak isteyecek, iktidar için mücadele artacak ve sonuç olarak bu mücadele hem kişilere hem de devlete zarar verecektir. 521

– Kesinlikle.

– Bir filozof dışında yönetici olmayı önemsemeyecek bir insan var mıdır?

– Hiç kimse yoktur.

– İnsanların yönetici olmayı arzulamamaları gerekir. Çünkü böylesi bir arzu, sonuçta başkalarını kıskanmayı ve kavga etmeyi de beraberinde getirecektir.

– Elbette.

— Peki o zaman kimler bu işlerle ilgilenecekler? Birileri ülke için en iyi düzeni kurabilecek durumdaysa, ülkeyi yönetmekten daha önemli ve daha onurlu bir yaşamı olan insanlardan ülkeyi yönetmesi istenir mi?
— Evet, onlardan daha iyisi bulunamaz.
— O halde şimdi bu insanlara nasıl bir eğitim verileceğini, kendilerini Hades'ten tanrıların arasından çıkarmayı başaran kahramanlar gibi, nasıl aydınlığa çıkaracağımızı konuşalım mı?
— Tabii ki olur.
— Fakat bu kabuktaki[30] siyahı ve beyazı bulmak kadar kolay değildir. Bahsettiğimiz şey ruhun karanlıktan aydınlığa geçmesi, yani gerçek varlığa yükselmesi. Gerçek felsefe de budur zaten.
— Doğru.
— Hangi bilimin böyle bir gücü olduğunu düşünmemiz gerekir.
— Elbette.
— Glaukon! Sana göre bir ruhu, değişen bir varlıktan gerçek varlığa dönüştüren bilim hangisidir? Öte yandan aklıma bir şey daha geldi. Filozofların gençliklerinde atletler olacaklarını söylemiştik, değil mi?
— Evet.
— Bu durumda aradığımız bilimin bir özelliği daha olmalıdır.
— Nedir?
— Savaşçıların da işine yaramalı.
— Tabii, daha da güzel olurdu.
— Kendi eğitimimizi müzik ve cimnastik ile başlatmıştık, değil mi?
— Doğru.
— Cimnastik doğuşla ve ölümle ilgilenir, yani bedendeki doğumla ve ölümle.

30 İsmine Aristophanes'in eserlerinde de rastlanan bir oyun.

— Haklısın.
— O halde bunu aramıyoruz.
— Tamam. 522
— Belki de aradığımız şey müziktir.
— Bildiğin gibi daha önceden müziğin ve cimnastiğin birbirinin zıttı olduğunu söylemiştik. Askerlerimiz bu sayede iyi alışkanlıklar edineceklerdi, konu bilgi değildi. Uyum ve ritim duyguları onlara uyumlu ve düzenli olmayı öğretecekti. Yine hikâyeleri ve gerçekleri uygun şekilde söyleyeceklerdi. Fakat bu türden bir eğitim şimdi söz ettiğimiz şekilde önemli bir amaca hizmet etmiyordu.
— Evet, söylediklerimiz bunlardı ve hatırlatmakla iyi yaptın. Müzik eğitiminin böyle bir amacı yoktu. Glaukon! Peki ne yapmalıyız? Diğer sanatlarda da amacımıza yönelik bir şey yoktu.
— Tamam da müzik ve jimnastik dışında başka ne var?
— Bir şey yoksa, her şeyi kapsayan bir bilim bulamaz mıyız?
— Ne olabilir?
— Tüm sanatlarda var olan ve insanın aklını çalıştıran ve aynı zamanda derhal öğrenilmesi gereken bir şey.
— Neymiş bu?
— Herkes tarafından bilinen basit bir şeyden söz ediyorum. Sayılar ve matematik. Bütün bilimler ve sanatlar bundan yararlanmaz mı?
— Tabii ki.
— Savaş sanatında da değil mi?
— Onda da gerekir.
— Yani Palamedes tragedyasında, şairlerimiz Agamemnon'u çok komik bir şekilde tanımlamışlar. Çünkü tragedyaya göre Palamedes matematiği bulan insan olarak Troya önünde orduları yerleştiren, gemileri sayan kimse olarak gösteriliyor, adeta on-

dan önce hiçbir şey sayılmamış gibi görünüyor. Agamemnon ise sayı saymasını bilmediği için sanki kaç ayağı olduğunu bile bilmiyor gibi tanımlanıyor. Böyle biri nasıl komutan olur?

— Gerçekten de garip olurdu.

523 — Bir komutanın matematik ve sayı konularında bilgisi olmak zorundadır, değil mi?

— Tabii ki, bu bilgiye sahip değilse savaş düzeni gibi şeyleri bilemez, hatta eksik bir insandır.

— Acaba ikimiz de bu bilimden aynı şeyi mi anlıyoruz?

— Anlamadım!

— Belki de bu bilim sayesinde varlığın özüne gitme şansımız vardır ama onu yeterince kullanmasını bilmiyoruzdur.

— Yine anlamadım!

— Şöyle anlatayım: Bana göre amacımıza ulaşmamızı sağlayacak ve sağlamayacak şeyleri söyleyeceğim, sen de itirazların varsa belirteceksin. Düşündüğüm şeyin doğruluğunu bu şekilde anlayabiliriz.

— Peki.

— Örneğin duyularımıza çarpan bazı şeyler bizi düşünmeye götürmez. Duyu organlarımız bunların ne olduklarını anlarlar ancak bazılarını incelemek isterler. Çünkü bize çarptıkları zaman her şeyi açık seçik belli etmezler.

— Yani uzaktan görünen şeylerden ya da gözümüzü aldatan resimlerden bahsediyorsun değil mi?

— Hiç ilgisi yok.

— O zaman yeniden açıklar mısın?

— Bazı nesneler düşünmeyi gerektirmez, bunlar bizde iyi farklı, iki zıt duygu uyandırırlar. Bu duygularsa düşünceyi gerektirir. İster uzaktan ister yakından görelim, bir şeyin ne olduğunu anlayamadıysak bu durumda düşünmeye başlarız. Örnekle açıklamak

daha iyi olacak. Elimin ilk üç parmağı üzerinden konuşalım.

– Tamam.

– Parmaklara yakından baktıktan sonra düşünüp gör.

– Neyi göreceğim?

– Hepsi birer parmaktır, nerede olduklarının, biçimlerinin, renklerinin bir önemi yoktur. İnsan düşüncesi parmağın nerede olduğunu aramaz, zaten gözler de parmağı parmak dışında başka bir şey olarak görmezler.

– Doğru, başka bir şey aramazlar.

– O halde bu durumda böyle bir duyu organı insanı düşünmeye itmez.

– Elbette.

– Fakat parmakların büyüklüklerini ya da küçüklüklerine bakarsak gözün algısı aynı şekilde olur mu? Parmağın nerede olduğu bir şeyleri farklılaştırır mı? Yine parmağa dokunduğun zaman onun kalınlığı, inceliği, sert olup olmadığı da anlaşılabilir, değil mi? Duyu organları bu türden şeyleri algılamak için yeterli midir? Hem zaten bu konuda genel geçer şöyle bir görüş de vardır. Bir duyu katı olanı algılıyorsa, yumuşak olanı da algılar. Çünkü her ikisi birden kavranmaktadır. 524

– Haklısın.

– Eğer söylediğimiz doğruysa bu durumda insan hem katı hem de yumuşak olanı algılayabilen duyunun ne olduğunu merak eder. Benzeri bir durum ağır ya da hafif için de geçerlidir. Duyu organları yoluyla ağırı ve hafifi algılarsak, nelere ağır nelere hafif diyoruzdur?

– Bunda bir gariplik olduğu doğru ancak bir inceleme sonucunda bir şeyler söyleyebiliriz.

– Aslında bunu düşünürken duraksarız, duraksama da hesap yapabilme amacıyla düşünceden yardım alma

için gereklidir. Aynı şekilde bir şeyin tek mi yoksa iki şeyle mi ilgili olduğunun da anlaşılmaya çalışılması da doğaldır.

– Elbette.

– Eğer ortada iki farklı şey varsa, her birinin diğerinden farklı bir şey olduğu sonucuna ulaşmak gerekir, değil mi?

– Evet.

– Tek olmalarına karşın yan yana geldiklerinde iki oluyorlar ancak akıl da onları iki farklı şey olarak kavrar. Böyle olmasaydı ikisini de birbirinden ayırmayacak ve tek bir şey olarak algılayacaktı.

– Haklısın.

– Ancak iki gözün büyüğe ya da küçüğe bakmaksızın nesneleri karmaşık olarak algıladıklarını biliyoruz, değil mi?

– Doğru.

– Gözdeki bu karmaşayı ortadan kaldırmak için, düşünceler büyüğü ve küçüğü birbirinden farklı şekilde algılar.

– Haklısın.

– Büyüğün ve küçüğün ne olduğunu bulmaya çalışma düşüncesinin kaynağında bu var.

– Tamam.

– Şimdi görünen ve algılanan arasındaki farkı belirttik.

– Güzel.

– Biraz önce kimi nesnelerin düşünmeyi gerektirdiğini, kimilerinin ise gerektirmediğini duyu organlarına çarptıklarında, iki zıt duygu uyandıranların ve tek duygu uyandıranların var olduklarını söyleme nedenim de buydu.

– Anladım, hem de çok haklıymışsın.

– Tek ve çok olmayı nerede konumlandıracaksın?

– Anlamadım, hem sorunun yanıtını da bilmiyorum.

– Örneğimizden yola çıkalım. Göz ya da başka bir duyu organı, tek olanı görürse varlığın özüne ulaşamayız. Biraz önceki parmak örneğini aklına getir. Burada da öze ulaşamamıştık. Öte yandan tek olanda bir karmaşa ortaya çıkarsa ve bu bir çokluk gibi görünürse başka bir şeye daha bakmak gerekir. 525
Akıl bu noktada duraksayacaktır, düşünceyi harekete geçirecektir ve ardından bir inceleme yapılır, tekliğin ne olabileceği düşünüldükten sonra akıl varlığın özüyle karşılaşır.
– Haklısın tekliği görme böyle bir özelliği barındırır, bir şey hem tek hem de çok olarak da görünebilir.
– Ancak tek için doğru olan, diğer tüm sayılar için de doğru değil midir?
– Öyledir.
– Matematik ve hesap da sayılarla ilgilidir.
– Doğru.
– O halde varlığın özüne bu bilimler sayesinde gidebiliriz.
– Bir itirazım yok.
– Bu durumda aradığımız bilimin bu olduğunu söylemeliyiz. Nasıl ki komutan savaşta ordu düzenini sağlayabilmek için bu bilime ihtiyaç duyuyorsa, aynı şekilde filozoflar da çokluğa ulaşma aşamasında varlığın özüne ulaşmak için bu bilime ihtiyaç duyar. Bu olmadığı takdirde düşüncelerini düzenleme şansı da olmayacaktır.
– Evet.
– Yöneticimizin hem asker hem de filozof olması gerekiyor.
– Kesinlikle.
– Glaukon! Bu durumda bu bilimleri öğretmemiz zorunlu olmalıdır. Devlet yönetiminde önemli noktalara gelecek insanların bu bilimi neden öğrenmeleri

gerektiğini açıklayacağız. Ayrıca matematiği basitçe öğrenmeyecekler, bu sayede sayıların özüne ulaşacaklar. Fakat bir tüccarın satın alma işleminde yaptığı gibi, hesap yapmasını kullanmakta kalmayacaklar, aynı zamanda ordu düzeninde de bundan yararlanacaklar. Bu sayede görülebilen dünyanın ya da gerçeğin özüne ulaşmaları çok daha kolay olacak.

— Çok yerinde bir açıklama.

— Sayılar hakkında konuştuğumuz sırada bu bilimin ne kadar güzel ve ne kadar yararlı olduğunu daha da açıkça anladım. Fakat bundan bir bilim olarak yararlanmak önemlidir, ticaret konularında değil.

— Tamam da nerede yararlanırız başka?

— Daha önceden de belirttiğim şekilde daha yukarılara çıkma arzusu uyandıracaktır. Sadece görülebilen şeyler üzerine değil aynı zamanda böyle olmayan nesneleri de kavrayacak. Bu türden bilimlerle ilgilenen insanların nasıl olduklarını sen de biliyorsun, bir tartışmada ne zaman ki bir şeyi ikiye bölecek olsan onun bölünmeyeceğini söyleyerek seninle alay ederler. Böldüğün sürece onlar da bölünen şeyi çarparak bütüne ulaşırlar. Çünkü bir parçanın parça olarak görünmek yerine, bir toplam olarak görünmesinden çekinirler.

526 — Çok haklısın.

— Glaukon kendilerine şöyle sormamıza ne dersin: "Sevgili bilgeler! Hangi sayılar hakkında incelemede bulunuyorsunuz? Söylediğiniz şekilde tam, birbirlerine eşit ve bölünemeyen bütünleri nerede bulma şansımız vardır?" Sence bu soruya nasıl yanıtlar verirler?

— Bu türden sayıların sadece düşünce yoluyla algılanabilecek ve başka türlü anlaşılamayacak sayılar olduklarını söylerdim.

— Senin de fark ettiğin şekilde, bunlar kolayca bırakılabilecek türden bilimler değil. Öz varlığı anlayabilmek adına kavramları kullanmak dışında başka bir seçenek de bırakmıyorlar.
— Gerçekten de bunu yapmak zorunda kalıyoruz.
— Dikkatini çekmek istediğim bir nokta daha var: Bir insan doğası gereği matematiğe yatkınsa, diğer bilimleri de kolayca öğrenir. Öğrenme zorluğu çekenler de bu bilimi öğrendiği zaman en azından düşünce güçlerini artırırlar.
— Haklısın.
— Hem sayılar hakkında düşünmek beyin cimnastiği yapmaktır.
— Evet.
— İşte tüm bu nedenlerden dolayı sayılarla ilgilenmeliyiz, doğası gereği en akıllı olanlara bu bilimi öğretmeliyiz.
— Aynı fikirdeyim.
— Eğitimde var olması gereken ilk bilimin ne olduğunu artık biliyoruz. Buna bağlı olan bir bilim daha var, onun hakkında ne düşünüyorsun?
— Yoksa geometriden mi söz ediyorsun?
— Evet.
— Savaş konularında geometrinin yararı olduğu açıktır. Ordunun planı, kaleleri ele geçirme, ordunun yerleşimi ve geri çekimesi, savaş, ilerleme ve düzenleme gibi noktalarda komutanın geometri bilmesinin çok büyük yararı vardır.
— Aslında bu tür şeyler için birazcık geometri bilmek yeterlidir. Fakat daha fazla geometri bilmek bize yarar sağlar mı? Bu sayede iyi ideasını daha iyi bir şekilde görebilir miyiz? Temel amacımız, ruhumuzun en mutlu varlığın olduğu yere doğru dönmesiyse araştırmamızı bu yönde sürdürmemiz gerekir. 527

– Haklısın.
– Eğer geometri sayesinde varlığın özünü görebiliyorsak, o çok yararlıdır. Oysa geometri sadece ölümlü şeylere yönelikse o zaman işimize yaramaz.
– Doğru.
– Bir bilimin ilgilendiği şey, aslında bilimi yapan insanların sandıklarından çok farklıdır. Geometriyle biraz da olsa ilgilenen insanlar bunu bilirler.
– Açıklar mısın?
– Bu insanlar sıradan ve basit terimler kullanırlar. Geometrinin de ilgilendikleri şeyle ilgisine bakarlar. Örneğin mimaride yerin dikdörtgen olması, uzunlamasına ya da enlemesine gibi terimlerden bahsedilir. Tüm bunlar sadece bilgimizin artması için vardır.
– Aynı fikirdeyim.
– Aynı fikirde olmamız gereken bir şey daha var.
– Nedir?
– Geometri her zaman var olanla ilgilidir, ölümlü olanla değil.
– Evet, bu konuda aynı fikirdeyiz, geometri değişmeyenle ilgili bir bilgidir.
– Bu durumda geometrinin ruhumuzu varlığın özüne yükseltmeye yaradığını, bilim sevgisini artıracağını da söylememiz gerekiyor. O, bizim yukarı çıkmamızı sağlar, aşağıda kalmamızı değil.
– Evet, tam da böyledir.
– Bu durumda vatandaşlarımızın geometri bilgisini ciddiye almalarını sağlamamız gerekiyor. Ayrıca geometrinin başka yararları da vardır, bunlar da önemsenmelidir.
– Neler?
– Biraz önce bahsettiğin savaşla ilgili şeyler. Ayrıca geometri diğer bilimleri daha kolayca kavramamıza da

yol açar. Bu nedenle geometri bilmek ve bilmemek arasında ciddi farklar vardır.

– Tanrılar adına yemin ederim ki haklısın!

– O halde öğretmemiz gereken ikinci bilim de netleşti.

– Evet.

– Üçüncü bilim de astronomi olabilir mi?

– Olabilir.

– Çünkü devlet yöneticileri, tıpkı çiftçiler ya da denizciler gibi ay, mevsimler ya da yıl hakkında bilgi sahibi olmalıdır.

– Haklısın ama sanki halkın bizlerin işe yaramayan işlerle ilgilendiğimizi söylemesinden korkuyor gibisin. Fakat söylediğimiz bilimlerin ilk önce görünmeyen ama aslında bambaşka yararları da var. Bunun sayesinde ruh kendine gelir, aydınlığa çıkar, kendisini karanlıkta bırakan başka şeylerden kurtulur. Ruhtaki gözler bedende var olan çok sayıda göze göre daha değerlidir, gerçeği ne de olsa sadece ruhun gözüyle görebileceğiz. Bizimle aynı düşüncede olanlar sıraladığımız bilimlere itiraz etmezler. Fakat aynı düşüncede olmadığımız insanlar elbette itiraz edeceklerdir. Çünkü onlar bilimlerin sadece hangi günlük işlerde yararlı olduklarına bakarlar. Bunlar dışında önemli bir şey olmadığına inanırlar. Bu nedenle öncelikle yanıtlamamız gereken bir soru var. Senin muhatabın olacak insanlar hangi gruptan insanlar? Belki de herhangi bir grubu muhatap almadan sadece yararlı olmak adına kendin için mi düşünürsün?

– Yararlı olmak adına düşünürüm. Öncelikle kendim için sorular sorup, yanıtlar ararım ve düşünürüm.

– O halde önceki konuya dönelim, geometriden sonraki bilimi konuşmadık. 528

– Hangisini?

– Yani düzeyleri konuştuk ama gezegenlere geçtik, oysa ki arada katılar vardı. Hem ikinci boyuttan sonra üçüncü boyuta yani küplere ve hacimleri olan diğer nesnelere geçmemiz gerekiyordu.
– Tamam da Sokrates! Böyle bir bilim yok!
– Bu bilimin ortaya çıkmamasının iki nedeni var. Birincisi devletlerin buna önem vermemesi, zorlu bir konu olduğundan dolayı yeterli derecede çalışma yapılmıyor. İkincisi de inceleme yapmak isteyenlerin yeterli öğretmene sahip olmamaları. Zaten öğretmen olmadan iş yapmak zor, bir de öğretmen olsa bile konuyla ilgilenmek isteyen incelemeciler o öğretmenleri beğenmeyecek kadar burnu havada insanlar. Oysa ki devlet ve öğretmenler bir arada hareket etseler, bu durumda incelemede bulunmak isteyenler de öğretmenleri dinleyeceklerdir. Sürekli ve düzenli incelemeler yapılırsa, hemen ardından bu konuda ilerlemeler sağlanacaktır. Şimdilerde bile bu konudaki araştırmalar çoğu insan tarafından küçümsenmesine, kötülenmesine, yararsız bulunmasına rağmen gelişimini sürdürüyor. Hem zaten çok da ilgi çekici bir konu olduğu için gelişmeye de şaşırmamalıyız.
– Evet evet, çekici olduğu kesin ama biraz önce bahsettiğin şeyi yani önce düzlemler ardından da geometri demiştin değil mi? Bunu daha iyi açıklamanı isteyeceğim.
– Tamam.
– Arkalarından da astronomi geliyordu. Tam bu sırada geri dönelim dedin.
– Evet, geri dönmemin nedeni bilimleri inceleme işinde acele etmemdi. Acele edince de ileriye gideceğime geriye gittim. Geometriden sonra derinlik konularını inceleyen bilim gelir. Bu noktada yeterince incelemede bulunulmadığı için onu atlayıp astronomi dedim.

Astronomi bilimi üç boyutlu nesnelerin dolaşımıyla ilgilidir.

– Tamam.

– Bu durumda astronomi dördüncü sırada yer almalıdır. Üç boyutlu nesnelerin geometrilerini devlet inceleyene kadar bir köşeye ayıralım. Ne zaman ki devlet onu incelerse bağımsız bir bilime dönüşebilir.

– Peki, biraz önce astronomi hakkında söylediklerim için beni eleştirmiştin. Sokrates! Şimdi senin görüşlerine göre astronomiyi öveceğim. Astronomi tüm insanların da bildiği üzere yukarıya bakmamızı, aşağıda olanlardan çok gökyüzünde olanları incelememizi sağlayan bir bilimdir. 529

– Haklısın insanlar böyle düşünebilirler ama benim düşüncem daha farklı.

– Sen ne düşünüyorsun?

– Filozof gibi görünenler tam da belirttiğin tanımlamayı yapıyorlar ancak bu nedenle bakışlar aşağıya kayıyor.

– Anlayamadım.

– Yukarıya dönük olmaktan kastettiğin şeye itirazım var. Sanki bir insan kafasını kaldırıp, tavandaki süslerin arasından bir şeyler görüverdi mi bedeninin gözlerini değil ruhunun gözlerini kullanmış gibi konuşuyorsun. Belki de haklısındır ve hata yapıyorumdur. Ancak bana göre ruhun yukarıya bakmasını sağlayacak olan tek bir bilim vardır ve bu bilimin konusu, gerçek dünya ve gerçek varlıktır. Eğer görülebilen bir şeyi inceliyorsak bu durumda istersek yukarıya bakalım istersek aşağıya gerçek bilgiyi göremeyiz. Bilimler zaten görülebilir şeylerle ilgilenmezler. Görülebilir dünyada ruhumuz yukarıya değil aşağıya bakacaktır. Burada ruhun nerede oldu-

ğunun bir önemi olmaz, yerde, karada ya da denizde bir şey fark etmez.

— Beni eleştirmekte haklısın ancak astronominin neyle ilgilenmesini istersin? Ya da bugün yapılan ne yapılmamalı ki bu sayede astronomi daha yararlı bir bilim haline gelsin?

— Gökyüzünde çok sayıda farklı yıldız vardır ve bunlar görülür dünyaya ait şeylerdir. Her ne kadar görülür dünyanın en güzel süsleri olsalar da gerçek yıldızların yanında pek de değerli sayılmazlar. Bu yıldızlar gerçek hız, gerçek yavaşlık, gerçek sayı, gerçek biçimlere uygun olarak, hem birbirleriyle hem de kendi içlerinde uyum halinde hareket ederler. Bunları gözümüzle göremeyiz, sadece akıl ve düşünce sayesinde algılayabiliriz, değil mi?

— Doğru.

— Bu durumda gökyüzündeki süslemeleri aslında algılanabilir dünya için gereken örnekler olarak kabul etmeliyiz. Belki de bunları Daidalos[31] ya da başka bir
530 heykeltraş ya da ressam, büyük bir beceriyle yapmış gibi düşünmeliyiz. Geometriyle ilgilenen bir insan buradaki süslere hayran kalacaktır. Fakat eşitlik, iki katlı olma ya da diğer oranları çok açık bir şekilde incelemeye çalışması komik olacaktır.

— Haklısın, bu komik olurdu.

— Astronomi ile ilgilenen gerçek bir bilge de yıldız hareketlerine benzeri şekilde yaklaşmaz mı? Gökyüzünü ve yıldızları yaratanın bunları olabilecek en güzel yere yerleştirdiğini düşünür. Öte yandan gündüz-gece, ay-yıl, yıl-güneş, ay ve diğer nesneler arasındaki ilişkileri inceleyen bu kimse, aradaki bağlantının görülmesine karşın her zaman aynı şekilde kaldıkla-

31 Yunan mitolojisinde yaptığı canlı heykellerle bilinen heykeltıraş.

rına inanır ve varlığın özünü burada aramayı saçma bulur, değil mi?

– Evet, sözlerine bakılırsa saçma bulur.

– Bu durumda geometride de astronomide de kendi belirlediğimiz sorunlar üzerinden düşünmeliyiz. Amacımız gökyüzünde olanları anlamak değil, amacımız ruhumuzun algılanabilir dünyaya yönelik kavrayışını artırmak ve öncekinden daha fazla kullanışlı hale getirmektir.

– Astronomların işi şimdikine göre çok daha zahmetli olacak demektir.

– Eğer amacımız gerçek bir yasa yapıcı olmaksa, diğer bilimlerde de benzeri şekilde davranılmasını sağlamak zorundayız. Ne dersin yararlanmamız gereken başka bir bilim daha var mı?

– Şu an aklıma gelmedi.

– Hareketle ilgili olanlar aradığımız şey değil. Bunun birkaç türü var, bizden daha bilgili olanlar söyleyebilirler ama benim aklıma gelen iki tane var.

– Neler?

– Biri daha önceden de söz ettiğimiz yıldızların hareketi, diğeri de onun tam zıttı.

– Zıttı mı?

– Astronomide göz tarafından görülen bir hareket vardır, aynı şekilde uyumda da kulağın duyduğu bir hareket olacaktır. Bu nedenle astronomi ve uyum birbirlerine yakın şeylerdir. Pythagoras taraftarları da bizler de aynı görüşteyiz. Glaukon! Sen ne dersin? Aynı fikirde misin?

– Ben de aynı fikirdeyim.

– Bu konu bir hayli önemli, bu nedenle belki de diğer insanların görüşlerini de almak gerekir ancak kendi kurallarımızın da dışına çıkmamak gerekir.

– Hangi kurallardan söz ediyorsun?

— Bilimleri öğrenenler işlerini asla yarıda bırakmasınlar. Her zaman sonuna kadar ilerlemeye çalışsınlar. Astronomi için söylediklerimiz uyum için de geçerli, yani bu konuda çalışanlar kendi çalışmalarının astronomiden daha ileride olmadığını bilmelidirler. Sadece kulak tarafından algılanan sesleri uyumlu bir
531 hale getirmekle, onları ölçmekle ilgileniyorlar. Bu da astronomide olduğu gibi boşu boşuna bir çabaya dönüşüyor.

— Aslında bu durum komiktir de. Müzikle ilgilenenler gynkomalardan[32] söz ederler. Bazıları yanlarındakilerin gizlice konuştuklarını duymak ister gibi davranır. Bazılarına göre, iki ses arasında küçük bir aralık vardır ve ölçünün de bu nedenle diğerine uygun olması gerektiğini iddia ederler. Bazıları da bunların birbirinden farkı olmadığını söylerler ancak hepsinde de ortak olan nokta kulağın akıldan önce gelmesidir.

— Bahsettiğin müzisyenler sanırım telleri çeken, kulaklara ve müziğe eziyet edenler. Başka örneklerden de bahsetmek gerekir. Bu kimseler tellere dokundukları zaman fazla ses çıkmadı ya da gereğinden fazla ses çıktı diye suçu yaylarda, tellerde filan bulurlar. Ancak bahsettiğim insanlar onlar değil. Benim konuşmak istediğim kimseler uyum hakkında bir şeyler söyleyecek olanlardır. Bu insanlar astronomiyle ilgilenenlerle aynı şeyleri yaparlar. Onların amacı kulağa gelen ses birleşimlerindeki sayıları bulmaktır. Ancak bir adım daha ileri giderek düzenli sayıların hangileri olduğunu, hangileri olmadığını ya da aralarındaki farkın nereden ileri geldiğini araştırmazlar.

— Sanırım yapabileceklerinden daha fazlasını yapmalarını istiyorsun.

32 Bu ifadenin daha sonraları kullanımdan kalkmış bir ölçü birimi olduğu tahmin edilmektedir.

— Bu güzel ve iyiye ulaşmak isteyenler için yararlıdır ancak başka amaçlara hizmet etmez.
— Evet.
— Şu ana kadar sıraladığımız bilimlerle ilgilendiğin zaman aralarındaki ilişkiyi keşfedebilirsin ve birbirleriyle ilişkilerini açıkça kavrarsın, işte o zaman çalışmamız gerektiği şekilde sonlanmış olur.
— Sokrates! Bir itirazım yok ama bu sonsuz bir çalışma.
— Hayır henüz başındayız. Şimdilik daha işe başlamak için gerekli şeyleri sıraladık. Sen her bu türlü çalışmayı yapanın diyalektik konusunda başarılı olacağını mı zannediyorsun?
— Hayır, bunu becerebilen çok az sayıda insan vardır.
— Bir konuda kendi düşüncelerini savunamayanlar, o konuda tartışmasını bilmeyenler asıl ulaşmaları gereken bilgiye ulaşabilirler mi?
— Hayır, ulaşamazlar.
— Glaukon! Ulaşmaya çalıştığımız şey diyalektik değil mi? Bunu da ancak düşünce gücümüzle kavrayabiliriz. Bu durum görme becerimizle yakınlık taşır. Daha önceden önce canlılara, ardından da yıldızlara ve güneşe bakılacağını söylemiştik. Bir insan sadece akıl yürütme yoluyla ya da duyu organlarını kullanmadan nesnelerin özüne ulaşabilir ve ardından da iyinin özüne giderse, buna ulaşana kadar durmazsa o zaman görülebilen dünyanın sonuna gelmiştir, artık algılanan dünya da sonlanır. 532
— Kesinlikle.
— Diyalektik ilerlemesi dediğimiz şey de budur, değil mi?
— Elbette.
— Önceki örneğimize dönelim. Adamlar zincirlerini koparmışlar, gölgeler yerine bu kez ışığa bakıyorlar, ardından gün ışığına çıkıyorlar. Burada da ilk başta

gerçek canlıları değil de sudaki yansımaları görebiliyorlar hayvanların ya da bitkilerin yerine. İlk önceleri gördükleri şeyler, güneşe benzer bir ışık tarafından ortaya çıkarılmış gölgelerdi. İncelediğimiz bilimler sonucunda ulaşacağımız sonuç da bundan ibaret olacaktır. Bu bilimler sayesinde en önemli yanı, tüm varlıkların en üstün yanlarını izleriz. Bu durumu bedendeki en önemli organ diyebileceğimiz gözün görülebilir dünyadaki en güzel ve en parlak ışığı seyretmek için yukarı çıkmasına benzetebiliriz.

— Bu konuda seninle aynı düşüncedeyim ancak düşüncelerini onaylamak da karşı koymak da çok zor. Neyse bu konu kısa süre içinde bitecek gibi değil, şimdilik bu şekilde olduğunu kabul ederek asıl konumuza geri dönelim. Önce bir hazırlık yapmıştık, şimdi ise ayrıntıları konuşmak var. Öncelikle diyalektiğin gücünün kaynağını anlatır mısın? Kaç türlü diyalektik
533 vardır ve hangi şekillerde elde edilirler. Evet, artık gelmemiz gereken yere yaklaştık sayılır, durum adeta konağa gelmek üzere olan yolcuların durumuna benziyor.

— Glaukon! Elimden geleni yaparak açıklamalarda bulunmaya çalışacağım, sen beni ne kadar takip edeceksin ondan emin değilim. Ancak bundan sonra iyinin benzerini değil ta kendisini konuşalım. Tabii ki bu benim tanımlamam olacak ancak iyinin gerçekten benim söylediğim gibi olup olmadığını inceleyebilecek durumda değiliz. Belki de söylediğimize yakın bir şey olabilir.

— Elbette.

— Biraz önce bahsettiğimiz bilimlerle ilgilenen bir insan ancak diyalektik ile uğraşmış olabilir. Bunun dışında başka bir şey istediğimiz sonucu elde etmemizi sağlamaz.

— Buna da bir itirazım yok.

— Peki, buna bir itirazın var mı? Bütün konularda olayın özünü kavramak için belirli bir sistem oluşturan başka bir bilim yoktur. Burada sanatlar, zevkler ya da inançlar söz konusu edilmez. Ancak doğal ve yapay şeylerin üretilmesi, çoğaltılması ya da kullanılması vardır. Bilimler ise gerçek varlığın bir kısmına ulaşabilirler, bu bilimler de geometri ya da benzer bilimlerdir. Bunlar sayesinde ulaşılan varlık bilgisi sadece bir gölge gibidir. Varlığın tüm ışığını göremezler, sadece varsayımlar üzerinden hareket edildiği için ve ispat söz konusu olmadığından dokunulur olmazlar. Hem bilinmeyen bir şey ilke olarak kabul edilirse, elde edilecek sonuçlar da bilinmezlerle dolu olmak zorunda olacaktır. Tüm bunlar arasında bir uyum sağlansa bile yine de bir bilime gerçek anlamda ulaşmış sayılmayız.

— Evet.

— Oysa ki diyalektikte varsayımlar elenir ve ilkenin kendisinde ilerleme sağlanır. Burada ruh gözlerini dünyanın karanlığından çıkarır ve biraz önce sıraladığımız bilimler sayesinde aydınlığa kavuşur. Her zaman kullandığımız kelimelerden dolayı bu durumu "bilim" diye adlandırdık ancak bunlar için umulandan daha aydınlık ve bilimden daha karanlık anlamına gelecek başka bir şey demeliyiz. Bir süre önce kendileri için çıkarım ifadesini kullanmıştık. Neyse, bu isim üzerine daha fazla zaman kaybetmeliyim, konuşmamız gereken başka şeyler var.

— Haklısın, isim sadece düşüncemizi belirtse bizim için yeterli olur.

— Tamam, o zaman şöyle isimlendirelim. Daha önceden 534
yaptığımız gibi bilginin ilk kısmı bilme olsun, ikinci kısım çıkarım, ardından da sırasıyla inanç ve var-

sayım gelsin. İlk iki bölüm kavrama, son iki bölüm sanma olmalı. Değişken olan ve gerçek varlık arasındaki ilişki sanı karşısında inanç, çıkarım karşısında da varsayım olur. Konuyu daha fazla uzatmamak adına, bahsettiğimiz kavramlar arasındaki ilişkilerin ya da sanıların bölümleri gibi konulara girmeyelim.

— Sözlerini anlayabildiğim kadarıyla seninle aynı düşüncedeyim.

— Peki, nesnelerin özüne ulaşan kimseye diyalektikçi der miyiz? Nesnelerin özüne ulaşamayanlar ise konuyu daha az algılıyor ve daha az anlatabiliyordur.

— Tabii, buna bir itirazım yok.

— İyi kavramında da farklı bir durum yok. İyi düşüncesi diğer şeylerden ayırt edilip açıklanamıyorsa, bir kahramanın yaptığı gibi her şeyi bırakıp kanıtlarını görünenlere göre değil olgulara göre yönlendirmiyorsa ve bu şekilde davranarak aydınlığa ulaşmıyorsa, aklı sayesinde karşısına çıkan tüm zorlukları yenmiyorsa, bu kimsenin iyinin özüne ulaşma olanağı var mıdır? Bu insanın iyinin herhangi bir aşamasına ulaşma olanağı yoktur. Bu noktada iyinin bir gölgesine bile ulaşılsa aslında bu sanı sayesinde elde edilir. Burada yaşanan hayat bir rüyadır, ölümden sonra da uykusu daha da derinleşir.

— Aynı fikirdeyim.

— Bugün çocukların eğitiminden bahsediyoruz, eğer gerçekten çocukları eğitmek durumda kalsan, o çocukların bazı matematiksel çizgiler gibi akıl dışında kalıp devleti yönetmelerini ve en önemli konularda karar vericiler olmalarını ister miydin?

— İstemezdim.

— Aldıkları eğitim sonucunda çok aklı başında sorular sormalarını ve yanıtlar vermelerini isteriz, değil mi?

— Elbette.

– O halde senin düşüncene göre de diyalektik en doğru ve en önemli bilimdir. Bundan daha ileriye gidemeyiz. Ne dersin bilimler konusunu bitirdik mi?
– Evet.
– O halde sırada hangi bilimi kimin öğrenmesi gerektiği konusu var.
– Doğru.
– Daha önceden kimlerin yönetici olması gerektiğini konuşmuştuk, hatırladın mı?
– Tabii ki.
– Seçimi aynı mantığa göre yürütmeliyiz. En cesur, en kuvvetli ve mümkünse en güzel olanlar seçilecek. Sadece akıllı ve doğaları gereği iyi olmaları yetmez aynı zamanda verilecek eğtime de en uygun insanlar olmaları gerekir.
– Bu nasıl olacak?
– Anlatılanların kolayca akıllarında kalması önemlidir. Aslında bir insan beden eğitiminden daha çok aklına yönelik bir eğitimden sıkılır. Beden ise akıl eğitimine dahil olmaz.
– Haklısın.
– Öğretilenleri unutmamalı, yorulmamalı ve aynı zamanda verilen tüm eğitime razı olmalı. Zaten bu özelliklere sahip olmazlarsa söylediğimiz beden ve akıl eğitimini alamazlar.
– Evet, doğalarının buna uygun olması gerekir.
– Bu durumda günümüzde verilen eğitim hatalı bir eğitim. Felsefenin ve filozofların değerlerini kaybetmelerinin nedeni de söylediğimiz şeydir. Felsefeyle ilgilenecek olanlar, onun gerçek çocukları olmalıdır.
– Anlamadım.
– Felsefeyle ilgilenecek kimselerin bazıları tembel, bazıları çalışkan olmamalıdır. Örneğin bazı insanlar

535

bedene yönelik şeylerden yani cimnastik, avlanma vb. şeyleri yaparken aklını kullanması gereken noktalarda incelemeler, dersler vb. şeylerden sıkılır. Aklını kullanması gereken her şeyden uzak durur. Tam tersi de aynı şekilde uygun değildir.

— Haklısın.

— Bu tür eksikleri olan insanlar doğruluk karşısında ne yaparlar? Bilerek yalan söylemez, ne kendisi ne de başkaları için bunu güzel bir şey olarak kabul etmez. Ancak bilmeden yalan söylemek, onun için sorun değildir. Bilgisizlikten de rahatsız olmaz, çamur içinde yaşayan hayvanlar gibi ne olduğunu bilmeden mutlu mesut yaşayıp gider.

— Evet, doğru.

536 — Ölçülülük, cesaret, üstünlük gibi değerler söz konusu olduğu zaman, doğası gereği düzgün olanların ve olmayanların ayırdına varmalıyız. Eğer bunu yapmazsak doğru olmak isteyen tüm devletlerin ya da insanların kendilerini bir anda kötü siyasetçilerin, kötü insanların ya da karşılarındakilerin değerini bilmeyen insanların elinde oyuncak olduklarını görürüz.

— Her zaman gördüğümüz şeyler.

— Bunları engellememiz gerekir. Akıl ve beden bakımından üstün insanları alıp zorlu antrenmanlardan geçirmek gerekir, bundan sonra doğruluk bize itiraz edemez. Bu sayede devlet ve yasalar korunur ancak insanların kötü olmalarına neden olursak sonuçlar da farklı olacaktır. Bu durumda felsefe bugün olandan bile daha kötü duruma gelebilir.

— Gerçekten de kötü bir sonuç.

— Doğru ama şu an ben de kendimi kötü hissediyorum.

— Neden?

— Sanki bir oyun oynadığımızı unuttum ve her şeyi fazlasıyla ciddiye aldım. Felsefeden bahsedince de onun

zor duruma düşürüldüğünü görerek kızdım. Evet, evet, bu kadar ciddiye almamın nedeni felsefeyi zor duruma düşürenlerdi.

– Aslında ben tam da bu şekilde düşünmüyorum.

– Konuşurken öyle hissettim. Neyse ilk önce yaşlılardan söz etmiştik fakat burada yaşlılara gerek yok. Solon'a[33] kalırsa yaşlılar çok fazla şey öğrenebilirler ama buna inanmamalıyız. Yaşlı insan sadece konuşmasını öğrensin, diğer şeyler ise gençlere uygundur.

– Haklısın.

– Yani matematik, geometri ve diyalektik dışındaki bilimlere çocukluktan itibaren başlanmalı ve eğitim zorla yaptırılan bir şey olmamalı.

– Neden?

– İnsanların bir şeyleri köle gibi öğrenmemeleri gerekir. Bir şeyleri bedene zorla yaptırabilirsin ve bundan bir zarar gelmez ama zorla öğretilen şey akılda kalmaz. 537

– Haklısın.

– Bu durumda çocukları zorlamamak gerekir, eğitimden keyif duymalılar. Bu sayede çocukların neyi yapabildiklerini, doğalarının neye uygun olduğunu çok daha rahatça gözlemleme şansımız olur.

– İtirazım yok.

– Daha önceden söylediğimiz bir şey vardı, çocukları at sırtında savaşa götürmek gerekir demiştik. Eğer bir tehlike yoksa askerlerin arasına girmelerini de söylemiştik. Aslında bu şekilde bir köpek yavrusu gibi koklayarak yaşananları gözlemleyeceklerdi.

– Hatırladım.

– Bu konularda ve derslerde diğerlerinden daha cesur olanları ayırmak gerekir.

33 MÖ 640-560 yılları arasında yaşamış Atinalı siyaset adamı ve şair.

— Kaç yaşındayken yapmalı bunu?

— Çocuklar ne zaman beden eğitimi derslerini bırakıyorlarsa, o yaşta yapmalı. Birkaç sene süren beden eğitimi dersleri sırasında başka bir şey yapamazlar. Beden yorgunluğu ve uykusuzluk aklın az çalışmasına neden olur. Öte yandan beden eğitimi çok önemli bir konudur, çocukların değerlerini bu sayede anlarız.

— Haklısın.

— Yaklaşık yirmi yaşlarındaki gençler arasından bir seçim yapılmalıdır. Bu seçilenler diğer çocuklardan daha üstün kabul edilecekler, eskiden kendilerine daha karmaşık bir şekilde öğretilen şeyler bu kez belirli bir sırayla anlatılacak ve kendilerinin hem bilimlerle hem de gerçek varlıkla ilişkileri gözden geçirilecek.

— Gençlerin bu bilgileri edinmelerinin başka yolu yok galiba.

— Hangi çocuklar diyalektik için uygun hangileri değil, bunu anlayabilmenin tek yolu gençlerin yüksek düşüncelere bakıp bakamadıklarını anlamaktan geçer.

— Doğru.

— Bundan sonra hangi gençlerin diyalektik için uygun olduklarını, bilim, savaş ve yasalar konularında hangi gençlerin daha başarılı olduklarını kavrarız. Otuzlu yaşlarda bu ayrımı yaptıktan sonra seçilenlere en önemli onurlar verilecek. Ardından diyalektikte nasıl olduklarına bakmak gerekir, duyu organlarını kullanmadan sadece akılları ne kadar yukarıya çıkabildiklerini ölçmek gerekir. Evet! En fazla dikkat edilmesi gereken nokta da burasıdır.

— Neden?

— Diyalektiğin bugünkü kötü şöhretinin ve gitgide artan zararlarının farkında değil misin?

– Hayır, neden böyle söyledin?
– Sanırım bir ahlaki sorun var.
– Tamam.
– Diyalektikle ilgilenenlerin kötü durumda olmalarını doğal bir sonuç olarak görmüyor musun? Olanları normal karşılamıyor musun?
– Neden?
– Şöyle varsayalım, zengin ve kalabalık bir aile var. Bir 538
çocuğun kendi çocukları olduğunu düşünüyorlar, zengin bir yaşam içinde ve çeşitli yalakalarla beraber bu çocuğu yetiştiriyorlar. Çocuk büyüdükten sonra kendisini yetiştirenlerin aslında gerçek anne ve babası olmadığını anlıyor ancak ne kadar arasa da gerçek ailesini bulamıyor. Bu çocuğun gerçeği öğrenmeden önce ve sonra, ne gibi duygular içinde olabileceğini tahmin edebilir misin? İstersen ben kendi düşüncelerimden söz edeyim.
– Olur.
– Gerçeği bilmeden önce ailesine ve etraftaki yalakalara büyük saygı duyacaktır, günün birinde fakirleşse bile o insanları terk etmeyecektir. Asla ne bir hareketiyle ne de bir sözüyle o insanlara zarar verecektir. Ailesine güveni de yalakalardan daha fazla olacak.
– Elbette.
– Ancak gerçeği öğrendikten sonra ailesine olan saygısı azalır. Yalakaları ise eskisinden daha fazla dinleyecektir. Sürekli bu insanlarla zaman geçirmeye başlayacak, doğası gereği iyi değilse de bu kez ailesini tamamen boşverecek.
– Tamam, kabul ama bu söylediklerinin diyalektikle ilgisi nedir?
– Şöyle açıklayayım: Çocukluğumuzdan bu yana doğruluk ve dürüstlük ile ilgili atasözlerini biliriz. Sanki ailemizin sözleriymiş gibi bu lafları sürekli duyarız.

Bu sözleri dinlemek ve yerine getirmek artık bir alışkanlık olmuştur.

– Doğru.

– İstediklerimize uygun atasözleri de bulunmaktadır. Aslında insanın aklı başındaysa bu tür sözleri dinlemez, bunun yerine ailesinin dediklerine bakar.

– Haklısın.

– Bu şekilde eğitilen bir insana doğruluk nedir diye sorsalar ve yanıt aldığında onu eleştirseler, sözlerini çürütseler, bu adamın bir yerden sonra doğrunun düşündüğü şeyin tam tersi olduğunu zannetmesi doğaldır. Daha önceden doğru bildiği iyilik, doğruluk gibi şeyler konusunda kendinden emin olamaz. Bu durumda artık onları dinleyecek midir?

– Tabii ki dinlemez, hem de eskisi gibi güvenmez.

539 – Daha önceden doğru bildiklerinin doğru olmadığını düşündüğünde ne tür sözleri dinleyecektir? Kendi beğendiklerini dinler, değil mi?

– Elbette.

– Bu durumda artık geleneklere saygı duymayıp onları eleştirir.

– Doğru.

– Bu durumda diyalektikle ilgilenen insanları anlayışla karşılamak gerekir.

– Bence onlara acımalıyız.

– Bu otuz yaşındaki insanların diyalektik konusuna girmeden önce aslında gerekli tüm önemleri almaları doğru değil midir?

– Tabii ki.

– Henüz genç sayılabilecek yaşta diyalektikten uzak durmalarını sağlamak gerekir. Gençler bundan bir kere hoşlanmaya başladıkları zaman, hep onun peşinden gittiklerini ve bunu bir oyun gibi gördüklerini bilirsin. Herkes birbirinin tam tersini söyler. Bazen

kendi düşüncesi çürütülürken, bazen de o başkasının düşüncesini çürütür. Sanki bir hayvan yavrusunun zevk aldığı şekilde birbiriyle oynamaktan büyük zevk duyarlar.

– Evet, bundan çok zevk duyarlar.

– Çok sayıda düşünceyi çürütüp, kendilerinin de çok sayıda düşüncesi çürütüldükten sonra artık hiçbir şeye inanmamaya başlarlar. En sonunda hem bu insanlar hem de felsefe halkın nazarında değerini yitirir.

– Kesinlikle öyle.

– Fakat insan büyüdüğü zaman artık bu oyunları istemez. Bir şeyin tam tersini söylemekten zevk almayı değil, doğruyu aramayı tercih ederler, onlara benzemek isterler. Eğer ölçülü olunursa felsefe değerini kaybetmek yerine değer kazanır.

– Haklısın.

– Evet, tam da bu düşünceden hareketle sadece ölçülü ve aklı başında insanların diyalektik konusuyla ilgilenmeleri gerektiğinden söz etmiştim. Oysa bugün herkes bununla ilgileniyor, bu yanlış.

– Doğru.

– Diğer her şeyi bir yana bırakıp sadece diyalektikle ilgileniliyorsa, bu beden eğitimine benzer ancak beden eğitiminden daha fazla zamana mal olur.

– Yani yaklaşık ne kadar sürer?

– Beş yıl diyelim. Sonra bu insanları mağaramıza sokmak gerekir. Gençlere düşen tüm görevleri ve askerlik işlerini yapacaklar. Böylece hiçbir eksikleri olmayacak. Ardından kendilerini bir kere daha 540
denemek gerekir, etraflarındaki seslere kulak asıyorlar mı yoksa bildiklerini mi yapıyorlar gözlemlemek gerekir.

– Bu, ne kadar zaman alır?

— On beş yıl kadar sürer, ardından da bütün konularda diğerlerinden üstün olanları son kısma almak gerekir. Bu insanların ruhlarının gözünü açıp her şeyi aydınlatan varlığa bakmalarını sağlamak gerekir. Bu şekilde iyinin kendisini gördükten sonra bu örnekten hareketle hem kendilerini hem de diğer insanları düzen içinde yaşatacaklardır. Yaşamlarının bundan sonrasını daha çok felsefeyle geçireceklerdir. Ancak gerektiği zaman siyaset derdiyle de ilgileneceklerdir ve sırayla yönetimde bulunacaklardır. Amaçları şeref ya da ün kazanmak olmayacak, sadece halkın iyiliği için önemli bir iş yapacaklar ve devleti korumak için kendilerine benzeyen vatandaşlar yetiştirmek olacak. Bunu sağladıktan sonra da Mutlular Adası'na[34] gidecekler. Devlet kendileri için zafer anıtları inşaa edecek ve Apollon rahibesinin sözlerine uygun bir şekilde tanrılar ya da mutlu ruhlar için kesilen kurbanlar kendileri için de kesilecek.

— Sokrates! Bir heykeltraş bile daha iyisini yapamazdı. Harika!

— Glaukon! Söylediğim konuda kadınları atladığımı sanma, belirttiğimiz doğaya sahip olan kadınlar da erkeklerle aynı durumda olacaktır.

— Tabii ki ne de olsa kadınların ve erkeklerin eşit olduklarını daha önceden kabul etmiştik.

— Sözünü ettiğimiz devletin ve yasaların bir ütopya olmadığını kabul ediyor musunuz? Bunu uygulamaya sokmak zor değildir ve gerçekçi bir hedeftir. Tabii ki daha önceden de söylediğimiz şekilde, bunu yapabilmek için devleti bir ya da birkaç filozofun yönetmesi gerekir. Bu filozoflar günümüzde kabul gören onurları umursamayacaklar, bunun yerine insanın

34 Yunan mitolojisinde iyilerin ölümden sonra gideceklerine inanılan yer.

kendi işini yapmasının sağlayacağı onuru en üst noktaya koyacaklardır. Yine doğruluğu en önemli ve yararlı şey olarak kabul edecekler, doğrunun peşinden gidecekler, onun emri altında olup, yasaları buna uyduracaklardır.

– Bu nasıl olacak?

– Devletimizde on sene zaman geçiren insanlar bundan sonra kırsal alana gönderilecekler. Yanlarına çocuklarını da alarak o dönemde var olan ve yine aileden geçen geleneklerden çocukları uzak tutacaklar. Hem kendi geleneklerine hem de biraz önce bahsettiğimiz kurallara göre çocukları yetiştirecekler. Bahsettiğimiz yasaları ve insanları mutlu kılacak olan devleti korumanın yolu ancak bu şekilde sağlanabilir. 541

– Sokrates sanırım haklısın, bu tür bir devletin var olması ancak belirttiğin koşulların gerçekleşmesine bağlıdır.

– Ne dersin devletten ve ona uygun insandan yeterince konuştuk değil mi? Bundan sonra söylediğimiz koşullara uygun insanı bulmak pek de zahmetli olmasa gerek.

– Sanırım konuyu tamamladık.

SEKİZİNCİ KİTAP

— Glaukon! Bir devlet en iyi yönetim şekline sahip ol- 543
mak istiyorsa, o devlette kadınlar ve çocuklar da aynı eğitimi alacaklar. Buna bir itirazın yok herhalde? Aynı şekilde savaşta ve barıştaki diğer işler de ortak olacaklar. Felsefi açıdan ve savaş konularında en üstün olanlar devleti yönetecekler.

— Tamam.

— Yine şunlara da bir itirazın yok: Komutanlar eğitilen askerleri daha önceden sözünü ettiğimiz evlere götürecekler. Evlerde bireysel mal olmayacak ve her şey ortak olacak. Daha önceden evlerde askerlerin hangi eşyalara sahip olabileceklerini konuştuğumuzu hatırlarsın.

— Hatırlıyorum. Günümüzdeki askerler gibi mala sahip olamayacaklar demiştik. Askerler ve yöneticiler yaptıkları işin karşılığını yıllık olarak diğer vatandaşlardan alacaklar. Bu sayede hem kendi geçimlerini sağlayacaklar hem de diğer insanları koruyacaklar.

— Peki, bu konularda yeterince konuştuğumuza göre şimdi konuyu değiştirmeden devam etmemiz gereken yönde devam edelim.

— Tamam. Kaldığımız yer devletti. En iyi devletin biraz önce verilen örneğe uygun devlet ve en iyi insanın da buna uygun insan olduğunu söylemiştik. Fakat bu söylenenlerden daha güzel bir devlet ve insan olabileceği- 544
ni bildiğini ve bunu bize anlatacağını söylemiştin. Hem

örneklediğimiz devlet iyiyse diğerlerinin kötü olduklarını da söylemiştik. Yanlış hatırlamıyorsam, kötü dediğin bu dört devlet şeklini incelemek istediğini ve neden kötü olduklarını anlatmak istiyordun. Yine bu devlet biçimleri gibi kötü olan insanları da incelemek istiyordun. Bu sayede hepsini incelemiş ve en iyi ve en kötü insanları görmüş olacaktık. Yine bu sayede en iyinin mutlu, en kötünün mutsuz insan olduğunu da anlamış olacaktık. Sana bu dört devlet türünün neler olduğunu sordum, tam da bu sırada Polemarkhos ve Adeimantos lafa girdiler. Onların söylediği şeyi konuşmaya başlayınca konu buraya geldi.

– Gerçekten hafızan çok iyi.

– Hadi o zaman atletler gibi kaldığımız yerden devam edelim. Sorumu tekrarlıyorum, sen de yanıtla.

– Bilmiyorum ama bu devlet şekillerinin neler olduğunu merak ediyorum.

– Sorunu yanıtlamak kolay. Çünkü bu şekillerin bir isimleri var. Birincisi ve diğerlerinden daha ünlü olan Giritlilerin ve Spartalıların devlet şekli. İkinci sırada oligarşi geliyor, bu rejimde çok sayıda hata vardır. Ardından oligarşinin karşıtı demokrasinin ve hepsinin en berbatı olan tiranlık gelir. Evet, bu tiranlık en kötü olanıdır. Söylediklerimiz dışında başka bir şey biliyor musun? Belki babadan oğula geçen krallıklar ya da satın alınan topraklar gibi şeyler aklına gelebilir ama bunlar da saydığımız türlere dahildir. Yunanlarda ve yabancılarda var olan devlet türleri bunlardır.

– Sanki biraz fazla sayıdalar.

– Elbette, insan türü kadar devlet türü de olmalı. Neticede bu türleri insanlar ortaya çıkarıyorlar, insan özellikleri nasılsa devlet özellikleri de aynı şekilde oluyor.

— Evet, insan özelliklerine göre değişiyor.
— Beş tür devlet olduğuna göre, beş tür de insan var demektir.
— Aristokrasi rejimine uygun insanlardan bahsetmiştik, bu insanlar iyi ve doğrudur denilebilir.
— Bundan söz etmiştik.
— Sırada değer açısından arkadan gelenleri incelemek var. Öncelikle Sparta devlet türünün karşılığı olan ün peşinde koşan insana bakalım. Daha sonra da oligarşi, demokrasi ve tiranlık insanlarına bakarız. En kötü durumdaki insanı gördüğümüz zaman onu en iyi durumdakiyle karşılaştırırız. Bunu bulduğumuzda da saf doğruluk mu yoksa saf yanlışlık mı olduğuna daha iyi bakarız, hangisinde daha mutlu olunacağını inceleriz. Belki Thrasymakhos'u dinleyip yanlışlığın yanında oluruz belki de her şeyi gördükten sonra doğruluğun yanında oluruz. 545
— Tamam, dediğin gibi olsun.
— İnsanlardan önce devletlerin özelliklerini inceledik ve bunu daha yararlı bulduk, o halde aynı şekilde devam edelim ve öncelikle onurla ilgili devlete bakalım. Aslında bu devlet türünün bir ismi yoktur ve bu nedenle de kendisine timokrasi ya da timarşi diyeceğim. Ardından bu devlet sistemine uygun insanı inceleriz. Daha sonra da oligarşi sistemi ve oligarşi insanı, sonra da demokrasi sistemi ve demokrasi insanına bakacağız. En son olarak da tiran devleti ve tiran insanını inceleriz ve konuyu tamamlarız.
— Çok iyi bir yöntem, hem bu sayede anlayabilir ve karara varabiliriz.
— Öncelikle aristokrasiden doğan timokrasiye bakalım. Aslında herkes toplumsal değişikliklerin kaynağının yöneticiler olduğunu bilir. Ne zaman ki yöneticiler arasında karmaşa çıkar o zaman değişiklik yaşanır.

Eğer yöneticiler az sayıda olsalar da aralarında bir uzlaşma varsa, o yönetimin bozulması kolay şey değildir.

— Haklısın.

— Peki, Glaukon! Bizim toplumumuz nasıl zarar görecek? Yöneticilerimiz ve askerler arasında nasıl bir anlaşmazlık olacak ve yöneticiler arasında ayrılık doğacak, ardından da devlet yıkılacak? Biz de dilersen Homeros gibi Musalar'ı çağıralım ve onlardan anlatmalarını isteyelim. Çocuklarıyla oyun oynar gibi yanımıza gelip bizlerle konuşsunlar. Onların sözlerini önemseyelim ve tragedyanın o üst diline çevirelim.

— Anlamıyorum söylediklerini!

546 — Bize hemen hemen şunları söylesinler: "Sizin kurduğunuz devlet biraz zor zarar görür. Ancak her devlet, doğan her şey ölümlüdür. Sizin düzeniniz de sonsuz değildir, elbet bir gün bozulacak. Bu nasıl olacak? Sadece topraktaki bitkiler değil aynı zamanda toprağın üzerindeki canlılar da bazen verimli bazen de verimsiz olurlar. Bu verimlilik ve verimsizlik arasındaki geçişler, varlıkların gelişme döngülerinin kapandığı zamana denk gelir. Bazı varlıkların oluş döngüleri kısayken bazılarınınki uzundur. Tabii bu yaşamlarının ne kadar uzun süre olduğuyla doğru orantılıdır. Şimdi sizinkilerden söz edelim: Ülkeyi yönetmesi için yetiştirdiğiniz insanlar istedikleri kadar aklı başında, akıllı insanlar olsunlar, sonuçta o verimliliğin ne zaman başladığı ya da bittiğini anlayamayacaklardır. Geçişin ne zaman olması gerektiğini bilmediklerinden dolayı da en uygun olmayan zamanda çocuklar yapacaklar. Mükemmel sayı zamanlarında tanrı doğumları olur, insanların doğumları için ise üç çarpandan ve dört terimden oluşan ve sırayla giden bazı temel ve diğer sayılar çarpılır. Ardından çıkan

sonuçlar bazen benzetilerek bazen ayrımlandırılarak bütünün parçaları arasında bir kıyaslama yapılabilecek en küçük sayıya dönüştürülür. Bu çarpımların dik üçgenlerinin dikey kenarları beş sayıyla beraber alınır, yapılan çarpımdan çıkan sonuç üç defa kendisiyle çarpılınca iki uyuma ulaşırız. Bir uyum iki eşit sayının çarpımı ve yüz çarpı yüzdür. Diğer uyum ise çarpanları eşit, diğer çarpanları ise ayrı çarpanların çarpımından oluşan üç kübünün yüz katıyla çarpımıdır. Evet iyi ve kötü doğumlar bu geometrik formüle bağlı olarak gerçekleşir. Yöneticiler bu kanunu bilmediklerinden dolayı erkeklerin ve kızların olur olmadık zamanda birleşmelerine engel olamayacaklar. Doğan çocuklar, doğadan da kaderden de destek alamayacaklar. Yaşlılar doğan çocukların en iyilerini yönetici yapacaklar. Ancak ne zaman ki iktidarı ele geçirseler, işte o zaman doğaları gereği kötü oldukları için yöneticilik yapamayacaklar. Müziği umursamayıp sadece beden eğitimiyle ilgilenecekler. Akıl yerine beden gelişimine özen gösterecekler. Bundan sonra eskisinden daha az bilgili ve akıllı bir grup yönetici olacak. Buradan ortaya çıkacak olan yöneticiler ise Hesiodos soylarını birbirinden ayırt edemeyecekler, altın, gümüş ya da demir soylarını da bilmeyecekler. Daha sonra demir, gümüş, altın, tunç hepsi birbirine karışacak, ortaya düzensizlik, karmaşa, plansızlık hâkim olacak, insanlar arasında husumet artacak. Zaten her yerde de anlaşmazlıkların nedeni budur." 547

— Musalar güzel söylediler.

— Tabii ki Musalar hep güzel söyler.

— Musalar nasıl devam ederler söze?

— "Anlaşmazlık ortaya çıktıktan sonra demir ve tunç soyundan gelenler kendi çıkarlarını düşünürler, ken-

dilerine evler, altınlar, topraklar satın alırlar. Altın ve gümüş soyundan gelenler ise fakir değildirler, onların içlerinde gerçek zenginlik yani ruh zenginliği vardır, bu insanlar her zamanki düzeni korumaya ve erdem yolundan şaşmamaya çalışırlar. Daha sonrasında topraklar ya da evler paylaşılır. Daha önceden insanlar kendi vatandaşlarını dostları, koruyucuları, kendilerini doyuran insanlar olarak bilirken şimdi karşılarındakiler köleleri olur, hizmetlerine alırlar, kendileri ise asker ve koruyucu olarak kalmaya devam ederler.

– Doğru, her şey bu yönde değişir.

– Bu değişim aristokrasi ve oligarşi arasında bir sistem ortaya çıkarmaz mı?

– Çıkarır.

– Peki, değişim bu şekilde gerçekleşirse, yeni devlet nasıl olacak? Yani iki rejimin arasında bir şeyden söz ediyorsak, burada biraz aristokrasi, biraz oligarşi, biraz da kendine has bir özellik olması gerekmez mi?

– Gerekir.

– Ortaya çıkan yeni devletin eski devlete olan benzerlikleri, siyasetçilerin saygı görmesi, asker, çiftçi ya da zanaatkâr, tüccar gibi insanların aşağılanmaması, beraber yemek yenmesi ya da beden eğitimi ve savaş talimleri yapılması gibi yönlerdir.

– Tamam.

– Fakat böyle bir ülkede bilgili insanların iktidarda olmalarından çekinilir. Çünkü bu bilgeler eski yeterliliklerini, sadeliklerini ve güçlerini kaybetmişlerdir. Artık iktidarda olması istenen insanlar, savaş konularında becerikli olan, barış zamanındaki işlerden anlamayan kimseler olacak. Savaştaki beceri, düşmanı aldatma ustalığı gibi şeyler daha değerli görünecek. İnsanlar ellerinde silahla dolaşacaklar, ülkenin geleceği nokta bu olur, değil mi?

548

– Evet.
– Oligarşilerde olduğu gibi bu türden insanlar zengin olmayı arzulayacaklardır. Bu insanlar altını ve gümüşü çok sevdikleri için, herkesten sakladıkları dolaplara bunları koyacaklar ve gizlice zenginleşecekler. Bir an önce evlerinin içine girecekler ve burada kadınlara ya da çok sevdikleri insanlara ziyafetler verecekler.
– Haklısın.
– Hem önemsemeleri hem de saklamalarından dolayı daha fazla cimrileşeceklerdir. Fakat diğer insanların paralarını kendileri için rahatça harcamaktan çekinmeyecekler. Kendilerini ikna eden değil de zorlayan bir eğitim aldıklarından dolayı sürekli olarak babalarından kaçan çocuklar gibi bir yerlerde gizlice eğleneceker. Gerçek Musalar'dan ya da diyalektik ve felsefe Musaları'ndan daha uzaklaşıp müzik yerine beden eğitimiyle ilgilenmişlerdir.
– Burada iyi ve kötü birbirine karışmış durumda.
– Evet ama en büyük sorun, abartılı hareketlere izin veriyor ve buradan kaynaklanan ün ve şeref merakına ses çıkarmıyor olması.
– Haklısın, bu çok büyük miktarda var.
– Bu devletin durumu bu şekilde olur. Söylediğim şey tam aksi değil sadece taslağıydı. Zaten doğru ve yanlış insanları birbirlerinden ayırt edebilmek için söylediğim taslak yeterlidir. Oysa ki tüm devletleri tüm özellikleriyle beraber incelemek uzun ve zahmetli bir iştir.
– Haklısın.
– Bu devlete uygun insanlar nasıl insanlardır ve ne gibi özelliklere sahiptir?
– Bence Glaukon'a çok benzerler. Her şeyi bıraktım yükselme isteği açısından bir benzerlik vardır.

— Belki bu açıdan benzer ama ondan çok farkları vardır.
— Ne gibi?
549 — Bu tür insanlar kendilerine çok güvenirler. Musalar'ı severler ama onlara çok yakın değildirler. Konuşmayı beceremez ama dinlemeyi severler. Eğitimli insanlar köleleri genelde küçümserler, bunlar ise küçümsemenin yanı sıra bir de kötü davranırlar. Özgür insanlara ya da siyasetçilere karşı saygılı davranırlar. Önemli mevkiilere gelmek isterler ancak buralara gelmek için gerekli olan iyi konuşma ve benzeri özelliklere sahip olup olmadıklarına hiç dikkat etmezler. Baktıkları şey savaş, askerlik konularıdır, ayrıca beden eğitiminden ve avlanmadan da hoşlanırlar.
— Tam da bu türden insanlardır.
— Böylesine insanlar belki gençken zenginlikle ilgilenmemişlerdir ancak yaşı ilerledikçe paraya düşkünlüğü artar. İçinde ne de olsa cimrilik vardır ve doğası gereği iyi değildir, aynı zamanda iyi bir asker tarafından da yetiştirilmemiştir.
— İyi askerden kastın ne?
— Müzik ile bir arada duran akıl, bu sayede insan içindeki değerleri hayatı boyunca koruyabilir.
— Tamam.
— Timokrasi devletinde yaşayan yükselme arzusundaki insan bu şekildedir.
— Haklısın.
— Bu insan nasıl bir eğitim alıyor? Belki de iyi bir insanın oğludur ancak babası kötü bir devlette başına gelebilecek kötü şeylerden uzak kalmak için onur, şeref, devlet işleri, mahkemeler, meclisler gibi şeylerden uzak kalarak yaşamayı kabul etmiştir.
— Peki ya çocuk nasıl eğitilir?

– Öncelikle annesinin sözleriyle eğitilir. Annesi babasının devlet işlerinden uzak durmasından, diğer kadınların yanında zor durumda kaldığından şikâyet eder. Ayrıca kocasının zenginleşmek için bir şey yapmadığını, mahkemelerde ya da meclislerde insanlarla dalaşmadığı için memnun olmadığını söyler. Yine kocasının başkasının kötü sözlerine yanıt vermediğini, umursamadığını, sadece kendisini düşünüp asla karısını düşünmediğini belirtir. Tüm bunlardan mutsuzluk duyuyordur. Kadınların bu tür durumlarda söyleyeceği sözlerin birçoğunu söyleyerek oğluna babasının kendisine yakışanı yapmadığını ifade eder.

– Evet, kadınlar hep böyle şeyler söylerler.

– Aslında evdeki genç adamı seven hizmetçi kızlar da buna benzer şeyler söylerler. Ne zaman ki babası kendisine kötülük yapan birine zarar vermez, ne zaman verdiği borcu geri istemez, işte o zaman çocuklara büyüdükleri zaman babalarından daha atılgan olmaları öğütlenir. Çocuk dışarıda da benzeri şeyler duyar durur. Her kim sadece kendi işleriyle ilgileniyorsa, o kimse aptal görünür. Oysa diğer insanların işlerine burunlarını sokanlar saygı görmektedir. Çocuk bir yandan bu türden sözleri duyarken, bir yandan da babasının yaptıklarını görür, onun yaptıklarını ve diğer duyduklarını karşılaştırır ve iki şeyin de etkisinde kalır. Babasının hareketleri içindeki dürüstlüğü daha da güçlendirir, diğer insanlar isteklerini artırır. Belki kendisi kötü olmayan ancak kötü insanlarla zaman geçiren bu genç adam sonunda gördüğü iki şeyin arasında bir yoldan ilerlemeye başlar. Bu insandaki yükselme arzusu kendi içindeki öfkeyle birleşir ve ortaya üne düşkün bir insan çıkar.

550

– Bu tür insanlar hakkında verdiğin bilgi çok yararlı.
– Bu durumda ikinci devlet türünü ve ona benzeyen insanı anlattık.
– Evet.
– Sırada Aiskhylos ile beraber bir başka devleti ve insanı incelemek var. Ancak yine sırayı bozmayalım ve devleti inceleyelim.
– Olur.
– Sanırım bir sonraki oligarşiydi.
– Oligarşi hangisiydi?
– Parası fazla olanın ya da zenginlerin yönetimde olduğu, fakirlerin yönetilen olduğu sistem.
– Tamam.
– Timokrasiden oligarşiye geçişi anlatmamı ister misin?
– Tabii ki.
– Bunu kör bir insan bile görebilir.
– Nasıl?
– Timokrasinin yok olmasına neden olan şey, herkesin gizlice para biriktirmesidir. Önce paranın harcanacağı yerler bulunur. Sonra daha rahat bir yaşam için yasalar bozulur ve en sonunda yasalar da kadınlar da ortadan kaldırılır.
– Haklısın.
– Herkes birbirine benzer ve en sonunda toplum dönüşür.
– Evet.
– Bu durumda zenginler daha fazla zenginleşmek isterler. Paranın değerinin artması doğruluğun değerinin azalmasıyla doğru orantılıdır. Bu ikisi her zaman bir teraziye konulduklarında bir taraf aşağıya inerken diğer taraf yukarıya çıkar.
– Öyle.
551 – Devletin içinde zenginler değer kazanınca doğruluk ve doğru insanlar değer kaybederler.

– Haklısın.
– İnsanlar her zaman şerefin olduğu yere giderler, şeref kazandırmayan bir şey varsa onu bırakırlar.
– Doğru.
– Bu nedenle de yükselme merakı olan insanlar, şan ve şeref isteyenler zaman içinde paraya düşkün, cimri ve doymak bilmeyen insanlara dönüşürler. Zenginleri överek iktidara getirirken fakirleri küçümserler.
– Haklısın.
– Ondan sonra oligarşi yönetiminde kimlerin iktidarda olacağını söylerler, iktidar zenginliğe bağlıdır. Buradaki zenginlik miktarı oligarşi rejimlerinde değişkenlik göstermektedir. Ancak bir miktara kadar zenginliği olmayan hiç kimse devlet işlerine giremez, işin geleceği nokta budur, değil mi?
– Kesinlikle.
– Oligarşi böyledir.
– Peki, bu ülkede nasıl yaşanır? Hataları neler?
– Öncelikle yaklaşımda sorun var. Örneğin gemi kaptanlarını bu ülkeden seçersek bakalım neler oluyor? En zengin insanlar kaptan olacaklar, daha fakirler işi daha iyi bilseler bile yine zenginler kaptanlık yapacak.
– Doğru, kaptanı böyle seçersen olacak iş değil.
– Diğer konularda da benzeri sorunlar çıkmaz mı?
– Çıkar.
– Peki, devleti yönetme de bu konular arasına dahil midir?
– Tabii ki, hatta diğerlerinden daha fazla etki yapar.
– Evet, oligarşinin ilk hatası budur, bu hata diğerlerinden daha büyük bir hatadır.
– Çok doğru.
– Peki, ya buna ne dersin?
– Neye?

— Bu devletin kendi içindeki denge bozulur, insanlar ikiye ayrılırlar, zenginler ve fakirler oarak. Aynı ülkede yaşayan iki ayrı grup, her zaman birbirlerini düşman olarak kabul ederler.
— Bu da büyük bir sorun aslında.
— Bir başka şey daha var. Bu düzendeki yöneticiler savaşa girmek konusunda tereddütlüdürler. Eğer halka silah verirlerse, düşmandan bile tehlikeli olabileceğine inanırlar. Halka silah vermezlerse, bu kez de nasıl ki yönetimde azınlık halinde değillerse aynı şekilde savaşta da az kişi olurlar. Ayrıca devleti yönetenlerin cimri olmaları savaş için de para harcamalarına engeldir.
— Haklısın bu da sıkıntılı bir nokta.
552
— Bir başka değinilmesi gereken nokta da aynı insanların hem ticaret hem tarım hem de savaş yapmak zorunda olmaları. Bu da önceden de eleştirdiğimiz akla aykırı durumu ortaya çıkarmıyor mu?
— Tabii ki.
— Belki de şimdi söyleyeceğim kötü noktanın, en kötüsü olduğunu düşünürsün. Çünkü öncelikle oligarşide gerçekleşir bu durum.
— Nedir?
— İnsanların tüm mallarını satabilme ya da başka bir insanın mallarını satın alabilme özgürlüğü, bu durumda herhangi biri hiçbir şeye sahip olmaksızın toplum içinde yaşayıp gider ama bu kimse ne tüccardır, ne işçidir, ne atlıdır ya da ne piyadedir.
— Evet, doğru bu oligarşide görünen bir şeydir.
— Ayrıca bunu engellemek için de bir şey yapmazlar. Zaten yapsalardı birileri her şeyini kaybedecek kadar fakirleşemezdi.
— Haklısın.

– Ayrıca konuşulması gereken bir nokta daha var. Bir insanın elinden her şeyin alındığını ve o kimsenin fakirleştiğini varsayalım. Bu kimse eskiden zengindi ve devlet için bir şeyler yapabiliyordu. Aslında devletin bir unsuruymuş gibi görünse de parasını harcamak dışında devletle hiçbir ilişkisi yoktu. Devlet işleri ya da hizmet etme bakımından bir ilişkileri de yoktu.
– Haklısın, tek yaptığı para harcamaktı.
– Bu adamın durumunu, bir petekte doğmasına rağmen bütün kovana dert olan eşek arısına benzetemez miyiz? Hem kendi evine hem de devletine zarar veriyor.
– Doğru, Sokrates!
– Adeimantos! Tanrı eşek arılarını hep birbirlerine benzer şekilde yaratsa da aralarına bir fark koymuş, bazılarının iğnesi var, bazılarının yok. İğneli arılar her zaman başa beladır ancak iğnesizler ondan bundan bir şeyler isterler.
– Ne kadar da doğru.
– Eğer bir kentte dilenciler varsa orada hırsızlar, gaspçılar, dinsizler ve katiller de vardır.
– Doğru.
– Oligarşilerde dilenciler var mıdır?
– Yöneticilerin dışında neredeyse herkes dilencidir.
– O halde katiller ya da devlet tarafından arananlar da vardır.
– Vardır.
– Bu tür insanların var olmalarının nedeni bilgisizlik, kötü eğitim ya da kötü yönetim değil mi?
– Elbette.
– Oligarşideki kötü yanlar bunlar, saydıklarımız dışında başka şeyler de vardır elbette.
– Olabilir.

553 — Evet oligarşi hakkında söyleyeceklerimiz bu kadar. Şimdi oligarşi insanını inceleyelim. Oligarşide yetişen insan nasılmış?

— Tamam, bunu konuşalım.

— Timokrasiden oligarşiye geçişle bu oligarşi insanın yetişmesi arasında bir doğru orantı var.

— Nasıl oluyor bu?

— Timokrasi insanın oğlu babasına bakıyor ve onun gibi olmak istiyordu. Babası denizde bir kayaya çarpar gibi devlete çarpıyor ve zarar görüyordu. Parasını ya orduda ya da devlet işlerinde bitiriyor ve ardından hâkimlerin karşısına çıkıp suçlu bulunuyor ve hakkında ölüm ya da sürgün cezaları veriliyordu. Bazıları ise vatandaşlık haklarını kaybedip elindekilerin tamamını yitiriyordu.

— Evet, çok sayıda insan buna benzer şeyler yaşar.

— Çocuk böylesine büyük felaketleri gördüğü zaman, miras da elde edemediği için korkar. Bir süre sonra içinde var olan şan, şeref elde etme gibi arzuları kaybeder. Çünkü sürekli fakir kalmıştır, bu nedenle de para kazanmaya çalışır, para kazanmaya çalıştıkça da bayağı işlere girer. Fakat bu işin sonunda biraz da cimrilikle beraber para biriktirir. Bu şekilde davranarak zengin olan bir insanın paradan başka bir şeyi düşünmeyeceğini bilirsin. Bu kimse kafasına bir taç koyar, boynuna bir süs ve beline bir kılıç takar, bunun dışında herhangi bir şeyi umursamaz.

— Çok doğru.

— Paranın uğruna aklından ve cesaretinden vazgeçer. Onları sanki köleleriymiş gibi etrafında tutar. Biri sürekli olarak daha fazla para kazanmanın çaresini ararken, diğeri de zenginliğe ve zenginlere hayran kalır, istediği mal, para ve diğer kazanç kapılarıdır.

– Genç adamın şerefe merakından paraya merakına geçiş aşamasını çok kolay bir şekilde anlattın.
– Bu kimseye oligarşi insanı diyemez miyiz?
– Evet, bu kimse değişmiş ve artık bir oligarşi insanı olmuştur.
– O halde sırada bu kimsenin oligarşiye benzeyip benzemediğini incelemek var.
– Tamam. 554
– Paraya düşkün olması bakımından benzerlik var mı?
– Elbette.
– Cimrilik ve çalışkanlık açısından? Bedenine yönelik isteklerini giderir ancak diğer hiçbir isteği umursamaz ve onlar için para harcamaz.
– Haklısın.
– Cimridir ve sürekli daha fazla para kazanmanın peşindedir. Herkes tarafından değer gören zenginlerden biridir artık. Bu adam biraz önce tanımladığımız devletle çok benzerdir, değil mi?
– Evet, çok benzerler, her ikisi de sadece parayı düşünür.
– Bu insan kendisini geliştirmeyi amaçlasaydı varacağımız sonuç aynı olmazdı, değil mi?
– Kesinlikle, zaten böyle yapsaydı kör bir tanrıyı kendi arzularının bekçisi haline getirmezdi, paranın peşinden de gitmezdi.
– Güzel konuştun ama bir şey daha var: Eğitimsiz olması nedeniyle bu kişide eşek arısında olduğu gibi bazı tuhaf isteklerin ortaya çıkmasına şaşmamak gerekir. Bazen bir dilenci bazen bir katil olmayla ortaya çıkan bu durumlar aslında para kazanma isteği nedeniyle ortaya çıkarlar.
– Haklısın.
– Peki, isteğin kötülüğünü anlamak için neler yapılmalıdır?
– Ne?

— Bu kimsenin dilediği gibi kötülük yapma fırsatı olduğu bir zamanda ya da bir işte denetlenmesi gerekir.
— Güzel.
— Bu durumda bu kimsenin iyi bir ün kazanmasının, diğer konularda iyi bir insanmış gibi görünmesinin nedeni, içindeki para kazanma hırsından kaynaklanmaktadır. Ortada kendi kötülüklerini yenip onları etkisizleştirme gibi bir amaç yoktur.
— Haklısın.
— Ancak bu insan ne zaman ki başkalarının parasını harcamaya kalkışsın, işte o zaman eşek arılarındaki istekler onda da görünür.
— Çok doğru.
— Ancak bu kimsenin içinde de çatışmalar vardır, ne de olsa sadece bir kişiden değil iki kişiden bahsediyoruz. İki istek birbiriyle mücadele etmeye başladığı zaman çoğu kez iyi olan kötü olanı yener.
— Doğru.
— Bu nedenle de bu kişi çoğu insandan daha dürüsüt biriymiş gibi görünebilir. Ancak gerçek erdemi ortaya çıkaracak iç düzeninden çok uzaklardadır.
— Elbette.
555 — Öte yandan cimri insanlar ülkelerinde birileriyle daha fazla şeref kazanmak adına bir mücadele içine girmeye meraklı değildirler. Kendi içlerinde para harcamalarını sağlayacak bir istek ortaya çıkmasını istemezler, diğer insanları geçmek konusunda da hevesli olmazlar. Zaten kendileri küçük şeylerin peşinden koşan insanlar oldukları için, çok az güçle kavgaya girerler ve bu kavgayı kaybederler. Ancak paraları da ceplerinde kalır.
— Doğru.
— Bu cimri adamın oligarşi rejimine benzerliği konusunda kuşku var mı?

– Yok.
– O halde sırada demokrasi var diyebiliriz. Demokrasi nereden kaynaklanır? Önce onu inceleyelim sonra da demokrasi insanına geçeriz.
– Tamam inceleme sistemimizi bozmayalım.
– Oligarşiden demokrasiye geçiş nasıl oluyor? Bu geçişin nedeni sürekli ve aşırı derecede zenginleşme isteği ve bu konuda bitmek bilmeyen açlık değil mi?
– Anlamadım.
– Oligarşi düzenindekiler iktidarda olmalarını zenginliğe borçludurlar. Bu nedenle de gençlerin babalarının mallarını harcamalarına yasalar yoluyla engel olmazlar. Bu sayede kendileri daha fazla zengin olabilirler. Bu yüzden de gençlerin borçlanmalarını ve ardından da onların mallarını almayı planlarlar.
– Doğru, bunu isterler.
– Bir ülkede insanların hem zengin olmak istemeleri hem de ölçülü ve tokgözlü olmaları beklenebilir mi? İkisinden sadece birini isteyebiliriz değil mi?
– Tabii ki.
– Bu nedenle bir oligarşi rejiminde insanlar vatandaşların kafalarına göre para harcamalarına ses çıkarmazlar. Daha sonrasında olacak olan iyi, asil ve cesur insanların paralarını kaybetmeleridir.
– Haklısın.
– Sonuçta ülkede çok sayıda fakir insan ortaya çıkar. Bu insanların içlerinde zehir vardır ve borç içindedirler. Kendilerinin mallarını alanlardan nefret ederler, aslında diğer vatandaşlardan da aynı şekilde nefret ederler. Zamanla kendileri gibi olanlarla bir araya gelip diğer insanlara nasıl zarar verebileceklerini konuşurlar. Amaçları devleti yıkarak düzeni bozmaktır.
– Evet.

— Zengin insanlar ise bu insanların memnuniyetsizliğini umursamazlar, tek istekleri onlara borç verip
556 paralarını artırmaktır. Onların paraları bir zehirdir ve bu iğneyi vatandaşlarına batırırlar. Paraları çoğaldıkça toplumdaki eşek arıları ve işsiz fakirlerin sayısı artar.
— Tabii ki sonuç böyle olacak.
— Durum ne kadar kötüye giderse gitsin, iktidardakiler bunu umursamazlar. Daha önceden de belirttiğim gibi insanların paralarını harcamalarına engel olmazlar, dolandırıcılığa karşı yasalar da yapmazlar.
— Nasıl bir yasa yapabilirlerdi?
— Örneğin hem insanların kafalarına göre para harcamalarının önüne geçebilirlerdi hem de dolandırılıcığı engelleyecek bazı yasalar koyulabilirdi. Borç verme konusunda, yasalar her zaman borç verenden yanadır, zaten eğer böyle olmasaydı insanlar da paralarını kolayca tehlikeye atmazlardı ve bu kadar kolayca zengin olmanın peşinden koşmazlardı. Sonuç olarak biraz önce bahsettiğimiz kötülüklerin var olma ihtimali de azalırdı.
— Doğru, bunlar önlem olabilirdi.
— Fakat devleti yöneten insanlar biraz önce bahsettiğim nedenlerden dolayı kendi yönetimlerindeki insanlara zarar verirler. Kendileri ve çocukları eğlence içinde yaşarlar, bedenlerini ve akıllarını eğitmezler, zamanla körelirler ve zevk ve acıya katlanamazlar hale dönüşürler.
— Doğru, sonuç budur.
— Babalar ise tek değer verdikleri şey para olduğu için erdemli olmayı zengin olmaktan daha fazla önemsemezler.
— Evet.
— Şöyle bir varsayımda bulunalım: İktidardaki zenginler ve fakirler bir yolculukta, toplantıda ya da bir sa-

vaşta bir araya gelsinler. Belki bir deniz yolculuğu yapabilirler veya savaştaki tehlikelerde birbirlerinin nasıl hareket ettiklerini gözlemleyebilirler. Bu durumda hangi taraf diğerini küçümser? Zengin olanlar artık diğerlerini küçümseyemeyecekler, zayıf ve yetersiz görünen bir fakir tembellikten yan gelip yatan bir zenginle aynı yere geldiği zaman ne düşünecek? Fakirlerin korkaklıkları nedeniyle onların zenginleştiklerini düşünecekler. Daha sonra bu fakirler bir araya gelip şöyle düşünmeyecekler mi? "Hepsi bize bağlı, onları yok edebiliriz."

– Tabii ki bunu söylerler.

– Eğer bedeniniz zayıfsa en küçük şeyden bile etkilenirsiniz ve zor duruma düşersiniz. Bazen böyle bir beden dışarıdan bir etki almasa bile kendi kendine zarar görür. Devletler de aynı şekilde zarar görürler ve hemen bir savaş çıkar, halkın bir kısmı oligarşi yanlısıdır bir kısmı demokrasi yanlısıdır. İki taraf kendilerine taraftar olanlardan yardım ister, bazen ise yabancılar işe karışmasa bile savaş devam eder. 557

– Doğru, bu savaş gitgide şiddetlenir.

– Eğer savaşı kazanan fakirler olursa demokrasi kurulur, bazı zenginler öldürülür, bazıları sürgün edilir. Diğerleri ise devlet işlerini eşit şekilde paylaşırlar, çoğu zaman kimin yöneteceği kurayla belirlenir.

– Doğru ya, savaşı kazanırsanız ya da zenginler kaçarsa demokrasi kurulur.

– Peki bu insanlar nasıl bir yaşam sürerler, nasıl bir devlet kurarlar? Demokrasi insanı da demokrasi rejimine benzer mi?

– Benzer elbette.

– Bu devlette özgürlük vardır, değil mi? Herkes dilediği gibi konuşma ya da dilediği şeyi yapabilme hakkına sahiptir, değil mi?

– Tabii ki.
– Bir yerde özgürlük varsa, orada insan yaşamına dilediği şekli verebilir, değil mi?
– Elbette.
– Bu devlette diğer devletlerdekilerden çok daha farklı tipte insanlar olur, değil mi?
– Evet.
– İlk bakışta böyle bir rejim en güzeli gibi görünüyor. Bir elbise de farklı renklere boyandığı zaman farklı tipte insanlardan oluşan bir devlet gibi çok güzel görünür. Kadınlar ve çocuklar bu tür görüntülerden çok hoşlanırlar, bu nedenle onlar için en güzel rejim budur.
– Doğru bunu söylerler.
– Ancak böylesi bir devlette düzen olur mu hiç?
– Anlamadım.
– Özgürlük olduğu için tüm düzenler var fakat bizim gibi bir düzen kurmak isteyenler oraya gidip istedikleri düzeni seçebilirler. Demokraside her şey olduğu için istediğini seçebilirsin.
– Evet, demokraside böyle bir bolluk vardır.
– Öncelikle bu rejimde işlerin ne kadar kolay olduğuna bakalım. Bir işi yapmak için zorlanmazsın. Bu işi en iyi şekilde yapacak kişi olsan bile, başkaları tarafından işi yapmaya zorlanamazsın. Diğer insanlar savaşa giderken sen gitmek zorunda olmazsın, herkes huzur sağlamaya çalışırken sen tersini yapabilirsin. Yine yasalarla komutan ya da hâkim olman engelleniyor olsa bile bu yasaları hiçe sayabilirsin. Adeta bir tanrı gibi yaşayabilirsin.
558
– Evet, ilk bakışta bunlar var.
– Yine hapisteki bazı insanlar da bu rejimde çok şanslıdırlar. Ölüm, sürgün gibi cezalar alan insanların ne şekilde yaşadıklarını biliyorsun. İnsanların arasında

kafalarına göre diledikleri yere gitme şansına sahiptirler. Adeta onları hiç kimse görmüyor, fark etmiyor gibi davranabilirler.

– Evet, bunları gördüm daha önceden.

– Bu devlette inanılmaz bir cömertlik, sonsuz bir hoşgörü vardur. Oysa toplumumuzu oluştururken çok dikkatli bir şekilde üzerinde durduğumuz kuralları umursamazlar. İyi bir insan olmanın çok da kolay olmadığını, bunun için öncelikle doğanızın iyi olması gerektiğinden bahsetmiştik. Çocukluğundan itibaren öğrendiği şeylerde hep iyi insan olmaya yönelik hareketleri olacaktı. Demokraside herhangi bir insanın iyi bir siyasetçi olması için neler öğrenmesi gerektiğini düşünmezsin, aynı zamanda bu tür öğelerin hiçbir önemi yoktur. Tek olması gereken, halkın dostu sıfatını edinmektir, gerisi onunla beraber gelir.

– Bundan kolayı var mı!

– Demokrasinin iyi yanları bunlardır. Ne kadar güzel değil mi? Karmaşık, düzensiz, özünde eşitlik olmayan şeylerde bile eşitlik sunuyor.

– Evet, herkesin bildiği şeyler bunlar.

– Demokrasi insanına geçelim şimdi de. Demokrasi rejiminin ortaya çıkışı gibi, demokrasi insanının ortaya çıkışını inceleyelim.

– Tamam.

– Oligarşi örneğinde cimri bir zengin adam düşünelim. Çocuğu da babasına benzer bir şekilde büyütülmüş olsun.

– Olur.

– Çocuk da babası gibi içindeki zevkleri tutmasını bilecek, kendisine boşuna para harcatan, cimriliğin düşmanı olarak kabul görecek anlamsız, yararsız isteklerden uzak duruyor olsun.

– Evet.

– O halde şimdi konuyu biraz daha ayrıntılandırmak için zevklerden söz edelim. Hangi isteklerimiz zorunludur, hangileri değildir? Bu konudan bahsedelim.
– Peki.
– Bazı istekler her zaman vardır, bunların bir kısmı yararlıdır. Bunlar zorunlu isteklerdir. Tüm bunlar doğa tarafından bizlere verilen isteklerdir.
– Doğru.
559 – Tüm bu istekleri yerine getirmeliyiz.
– Evet.
– Bazı isteklerden ise gençliğimizde aşırı derecede çaba harcayarak yakamızı sıyırırız. Bu tür istekler insana bir yarar sağlamazlar, hatta zararları dokunur. Bunlar zorunlu olmayan isteklerdir.
– Tamam.
– Şimdi birer örnek verelim, bu sayede konu netleşsin.
– Olur.
– Örneğin bedenimizin daha iyi durumda olması için yemek isteriz, değil mi? Yemek de, aynı zamanda yemeğin içindeki şeyler ya da tadına yönelik noktalar da zorunlu isteklerdir.
– Tamam.
– Yine ekmek veya baharat gibi şeyler de bedene yararlıysa sorun yok.
– Doğru.
– Bunlar dışında doğal olmayan bazı istekler vardır, bunların çoğundan çocukluktan itibaren alınacak eğitim sayesinde kurtulabiliriz. Bu tür şeyler beden, ruh, akıl ya da ölçüye zarar verir. Bunlar zorunlu olmayan isteklerdir, değil mi?
– Haklısın.
– Diğer isteklerden yarar sağlarken bu istekler nedeniyle zarar görürüz, değil mi?

– Doğru.
– Cinsel istekler ya da bu türden şeyler de aynı durumdadır, değil mi?
– Elbette.
– Biraz önce eşek arısına benzettiğimiz bir insan vardı. Bu kimse de gereksiz isteklerin peşinden giden, onların egemenliği altında kalan bir insandı, değil mi? Oligarşi insanı ise sadece zorunlu isteklerin peşinden gidiyordu.
– Doğru, böyle söylemiştik.
– O halde biraz önceki örneğe geri dönelim ve oligarşiden demokrasiye geçişin nasıl olduğunu inceleyelim. Bana kalırsa şöyle gerçekleşir.
– Nasıl gerçekleşir?
– Biraz önce söylediğimiz şekilde bilgisizlikle ve para sevgisiyle büyütülen bir çocuk ne zaman eşek arılarının balının tadına bakar, insanlara çeşitli güzel hediyeler sunmasını bilen bu lanet hayvanla zaman geçirmeye başlarsa, işte o zaman oligarşiden demokrasiye geçiş de söz konusu olur.
– Kesinlikle.
– Daha önceki değişimde kendi içindeki iki ayrı grup ortaya çıkmış ve bunlar yabancılardan yardım almışlardı. Genç adamın da içinde aynı şekilde iki ayrı istek ortaya çıkacak ve biri dışarıdan yardım görecektir.
– Haklısın.
– Eğer birileri oligarşi taraftarı olan kısma yardım gönderirse, yakınlarından birileri onu eleştirip bazı başkaları da destek olursa genç adamın içinde çatışma ortaya çıkar ve kendi kendine dövüşür. 560
– Arada kalması çok normaldir.
– Bazen böylesi bir savaşta oligarşi yanlıları demokrasi yanlılarını yenerler. Çünkü genç adamda ortaya çı-

kacak olan utanç duygusu, bu türden yeni istekleri yenmesine yol açacaktır ve bu sayede eskisi gibi babasının sözünü dinleyecektir.

– Evet, bu olabilir.

– Ancak bir başka ihtimal daha var: Her ne kadar bu türden istekleri yense bile, yine aynı gruptan başka istekler genç adamın içinde yuvalanır, babadan alınan eğitim de yetersizdir ve sonuçta bu istekler gittikçe güçlenmeye başlarlar.

– Doğru, bu daha yüksek bir ihtimal.

– Yeni istekler başka istekleri beraberinde getirir ve içinde bir araya gelerek onlar da yepyeni istekleri doğururlar.

– Doğru.

– Bu şekilde istekler gittikçe fazla sayıda olur ve en sonunda genç adamın kalesine, en iyi askeri olan ve tanrılar tarafından çok sevilen aklına saldırırlar; bu akıl, kaleyi en iyi şekilde koruyan bilgiler, güzel alışkanlıklara ve geleneklere sahiptir ama sonunda ele geçirilir.

– Doğru, bunlar çok iyi askerlerdir.

– Ardından genç adamın içinde kötü gelenekler ve yaklaşımlar ortaya çıkar.

– Kaçınılmaz olarak böyle olur.

– Bundan sonrasında eşek arılarına benzer, onlar gibi yapar. İçindeki iyilik için dışarıdan bir yardım gelse de kaledeki yeni ve sahte askerler ve inançlar kapıları kapatırlar, yardımı reddederler, aynı şekilde kendilerinden büyük olanların iyi öğütlerini de kabul etmezler. Artık kazanan kötülük olmuştur, buna göre adalet, dürüstlük gibi şeyler aptallıktır. Ölçülülük de korkaklıktır. Boş şeylerin peşinden koşarlar ve bunu marifet kabul ederler. İnsanın kendisine hâkim olması onlara göre sıradan ve değersiz bir şeydir.

— Haklısın.

— Daha sonra genç adamın içinde bir iyilik kalmamıştır, o sadece kötülüklerin etkisi altında kalır. Onun için önemli olan düzensizlik, başıboşluk, bayağılıktır. Bu kötülüklerin peşinden bambaşka kötülükler daha gelir ve Genç adamın kendini kaptırdığı şeyler farklı farklı çekici isimler almaya başlar. Artık saygısız davranışlar saygı, düzensizlik özgürlük, bol keseden harcamak cömertlik, arsızlık da cesaret gibi olmuştur. Genç adamın kendini kaybetmesi bu şekilde gerçekleşir, değil mi? Böylece zorunlu ve yararlı istekler de zorunlu olmayan ve zararlı isteklere dönüşmüştür. 561

— Doğru.

— Genç adamın bundan sonraki yaşamı nasıl olur? Parası, zamanı ya da gücü boşuna gider, değil mi? Eğer kaderi iyiyse ve yaşadığı şanssızlıklar daha da fazla artmayacaksa, o zaman eskiden gönderdiği şeylerin bir kısmı geri gelir ve kalenin bir kısmını elinde tutmaya devam eder ve istekler arasında bir denge kurulabilir. Bundan sonra karşısına çıkan isteklere rastgele boyun eğer, adeta kaderine boyun eğmiş gibidir, birinden sıkılır ve bir diğerine gider. İsteklerinin iyi ya da kötü olmalarına bakmaz, hepsinin peşinden gider.

— Haklısın.

— Oysa aklı gerçeği ve doğru olanı dışarı atar, bunları dinlemez. Eğer birileri kendi isteklerinin bazılarının iyi, bazılarının kötü olduğunu söylerse, kimileri değiştirmek, bazılarını daha iyi hale getirmek, bazılarını dinlememek gerekir derse o kimseyi dinlemez. Sadece insanların istedikleri şeyi yapmalarının doğru olduğunu söyler.

— Doğru böyle yaklaşır.

— Bu şekilde zamanını dilediği şekilde geçirecektir. Bazen içki içer, bazen müzik dinler, bazen zayıflar, bazen eğlenir, bazen miskinlik yapar. Açıkçası ne olduğuyla fazla da ilgilenmez. Bir gün felsefeyle ilgilendiğini, başka bir gün siyasetçi olup konuşmalar yaptığını görürsünüz. Bir gün askerliğe ve savaş işlerine girmiştir bir başkasında tüccar oluvermiştir. Yani özetle söylemek gerekirse, her şeyden bağımsız, kafasına göre yaşamaktan memnundur, başka türlü bir yaşam aklının ucundan geçmez.

— Evet, demokrasi insanı tam da bu şekilde yaşar.

— Bu şekilde demokrasinin birbirinden çok farklı yaşam şekillerini nasıl kendisinde topladığını da açıklamış oldum sanırım. Demokrasi rejimine çok uygun ve karmakarışık bir insan görmüş olduk böylece. İşte bundan dolayı sadece erkekler arasında değil kadınlar arasında da bu türlü bir yaşamın savunucusu çoktur.

— Çok doğru.

562 — Bu kimsenin demokrasi yanlısı olduğunu söyleyebiliriz, yani o demokrasi insanıdır, değil mi?

— Tabii ki.

— O halde sırada, devlet ve insan tiplerinin en kötüsü olan tiranlık ve tiranca yaşayan insanın yaşamının incelenmesi kaldı.

— Tamam.

— Şimdi de tiranlığın nasıl bir rejim olduğunu incelemek var, bunun demokrasiden kaynaklandığını biliyoruz. Oligarşiden demokrasiye geçiş ve demokrasiden tiranlığa geçiş birbirinin aynısıdır, değil mi?

— Anlamadım.

— Oligarşinin ortaya çıkmasına neden olan şey, zenginliğe fazla düşkünlüktü.

— Doğru.

– Oligarşinin yok olmasına neden olan şey de zenginlikten başka hiçbir şeye değer vermemekti.
– Evet.
– Demokrasinin yok olmasına neden olan şey ise sürekli istemeye devam ettiği şeydi.
– Neydi o?
– Demokrasilerde herkes tarafından en güzel şey olarak nitelendirilen özgürlüktü. Bir insan özgürse, sadece demokrasi rejimi altında yaşayabileceği söylenir, sen de duymuşsundur bu lafı.
– Tabii, sürekli duyarım bu lafları.
– Benim de söz etmeye niyetlendiğim şey buydu. Özgürlük isteği asla sona ermez ve diğer her şeyi küçümser. İşte bu özgürlük isteği, demokrasinin sona ermesine ve tiranlığın ortaya çıkmasına neden olur.
– Nasıl olur?
– Özgürlük isteği içindeki demokrasi yetkilileri ne zaman içki vermesi gerektiğini bilmeyen insanlara dönüşürler, işte o zaman demokrasi sonsuz özgürlük aşkına sarhoş olur. Yöneticiler dilenen her özgürlüğü vermedikleri, her şeye razı olmadıkları zaman halk tarafından ve oligarşi taraftarı olarak suçlanırlar.
– Haklısın.
– Eğer birileri yöneticilerin söylediklerini yaparrsa, o kimseler de diğerleri tarafından küçümsenir, köle oldukları ifade edilir. Gerek ev işlerinde gerekse de devlet işlerinde yönetici olması gerekirken yönetilen gibi davranan insanlar ya da yönetilen olması gerekirken yönetici olmaya kalkışanlar övgü toplarlar. Bir devlette işler bu şekilde yürüyorsa, o devletteki özgürlük isteği diğer her şeyin üzerine ve akla gelebilecek her yerde karşımıza çıkar.
– Doğru.

— Ev yaşamında veya hayvanlar arasında bile aynı arayış olur.
— Anlamadım.
— Yani örneğin bir baba çocuklarına eşit bir şekilde muamele etmeye başlarsa, zaman gelir çocuklarından bile çekinir. Genç adam kendisini babasıyla eşit görürse, ondan korkmaz ve özgür bir yaşamın peşine düşer. Sonuç olarak özgür ruhlu ve köle ruhlu insanlar birbirleriyle eşit görülmeye başlarlar. Artık yabancı ya da buralı olmanın bir önemi yoktur.
563
— Dediğin gibi olur.
— Ayrıca başka şeyler de ekleyebiliriz. Örneğin bu devlette öğretmen öğrencilerden korkar, onların istediği gibi davranır. Öğrenciler kendilerinden büyükleri küçümsedikleri gibi, öğretmenlerini de küçümserler. Her konuda gençler yaşlılarla eşit olduklarını düşünürler, konuşurken ya da bir şeyler yaparken hiç fark etmez. Yaşlılar ise gençlerin beğenisini kazanmak için daha eğlenceli ve şakacı insanlara dönüşürler, sanki genç bir insanmış gibi davranarak kaba ve aksi görünmemeye çalışırlar.
— Ne kadar da haklısın!
— Özgürlüğün en ileriye gittiği nokta ise birileri tarafından satın alınan kölelerin, özgür insanlar kadar özgür olmalarıdır. Hatta bir nokta daha var, kadınlar ve erkekler arasındaki özgürlük de beklenden çok daha fazla olur.
— Aiskhylos ne diyordu? "Neden söylemek üzere olduğumuz şeyi söylemekten vazgeçelim?"
— Çok doğru. Böylesi bir devlette hayvanlar bile epeyce özgürdür. Bu iş öyle bir dereceye varır ki gözleriyle görmeyen inanmaz. Atasözündeki ifade çok doğru: "Ev sahibi ne ise köpek de odur." Demokrasi rejimlerinde hayvanlar yollarda o kadar özgürce yürürler

ki onlar geçerken yoldan çekilmeyenlere çarparlar. Özetle herkes için bitmek bilmeyen bir özgürlükten söz ediyorum.

– En korktuğum şeydir, yola çıktığımda hep başıma gelir.

– Bu tür şeyler üst üste geldiği zaman nasıl da kötü sonuçlar ortaya çıkar. İnsanlar en ufacık bir kendilerini zorlayacak şeyi gördükleri zaman hemencecik eleştirmeye, öfkelenmeye başlarlar. Bütün kanunları ve gelenekleri boş verirler, sadece tek düşündükleri şey kendi özgürlüklerinin devam etmesidir. Bunları biliyorsundur.

– Elbette, biliyorum.

– Evet, tiranlığın da ortaya çıkmasındaki güzel şey budur.

– Çok iyi anladım, peki sonra neler yaşanır?

– Oligarşiye zarar veren şey, burada da özgürlük kaynaklı olarak karşımıza çıkar. Hatta daha da hızla ilerler ve en sonunda demokrasiden köleliği doğurur. Zaten her türlü aşırılıktan sonra böyle şeyler ortaya çıkar. Mevsimlerde, canlılarda da benzeri bir durum söz konusudur, devletler ise bundan daha fazlasını yaşarlar. 564

– Doğru.

– Aşırı derecede özgürlüğe verilecek olan karşılık, aşırı derecede köleleştirme olur.

– Haklısın.

– Zaten tiranlığın da demokrasi rejimlerinin olduğu yerlerde ortaya çıkması doğaldır. En aşırı özgürlük buralarda yaşandığına göre en sert kölelik de, köleliğin en aşırı biçimi de burada yaşanmalıdır.

– Çok doğru.

– Fakat sorun bu değildi sanırım? Senin öğrenmek istediğin şey oligarşide ve demokraside var olan ve so-

nuçta demokrasiyi köleliğe dönüştüren hastalığın ne olduğunu öğrenmekti.

— Bu hastalık cömert ve aynı zamanda hiçbir işi olmayan insanların varlığı. Bu kimseler arasında en cesurları iktidara gelirler, korkak olanlar onları takip eder. Hatta bunların bazıları iğnesi olan eşekarıları, bir kısmı da iğnesiz eşek arılarıdır demiştik.

— Evet, güzel benzetmeydi.

— Bu tür insanlar bulundukları toplumda adeta mide ya da ciğer hastalıklarına benzer hastalıklara yol açarlar. Nasıl ki iyi bir hekim bu türden hastalıklardan kurtulur, aynı şekilde iyi bir devlet adamı da bu türden hastalıklardan kurtulmalıdır. Becerikli bir kişi öncelikle hastalığın ortaya çıkmasına engel olmalıdır ancak engel olamadıysa, bu durumda hastalıklı kısmı kesip çıkarmalıdır.

— Doğru, bu iyi bir çözüm.

— Ayrıca daha iyi bir şekilde incelemek için şöyle düşünelim.

— Nasıl düşünelim?

— Demokrasiyi üç bölümde inceleyelim, birinci bölümde özgürlükten kaynaklanan oligarşideki gibi kalabalık bir grup var.

— Tamam.

— Ancak bu grup oligarşidekinden daha hızlı gelişiyor.

— Neden?

— Oligarşide küçümseniyorlardı ve devlet işlerine dahil edilmiyorlardı. Bu nedenle de işsiz ve amaçsızdılar, ayrıca güçlü de değildiler. Demokraside ise her şeyi ellerine alanlar, en çok iş yapanlar ve söz söyleyenler bu grupta en öne çıkacak olanlardır. Daha geride kalanlar meclislerde konuşmakla yetinirler. Birileri üzerlerine geldi mi çekinirler. Tüm bu gruptan çok az sayıda insan iktidara gelebilir.

— Doğru.
— Bir başka grup, diğer kalabalık gruptan farklı bir yerde konumlanır.
— Kim bunlar?
— Toplumun en zengin kısmı, onlar en fazla düzen içinde yaşayan insanlardır.
— Doğru.
— Eşekarılarının ballarını çalacakları en uygun kimseler onlardır. Çünkü en fazla bal onlarda vardır.
— Doğru bir şeyi olmayanlardan ne alacaklardı?
— Eşekarıları bu türden zenginlerden alacaklarını alırlar.
— Kesinlikle.
— Diğer grup ise halktır. Devleti yönetme iddiasında olmayan daha fakir insanlar, zanaatkârlar bu gruba dahildir. Demokrasi rejimlerinde en kalabalık grup budur, eğer birlikte hareket edebilirlerse, en güçlü grup haline de gelirler. 565
— Ancak bunu becermeleri kolay değildir, hele ki bir de baldan pay alırlarsa.
— İşte bu nedenle iktidardakiler zenginlerden para alırlar, bunun büyük kısmını kendilerine saklasalar da en azından bir kısmını halka dağıtırlar.
— Evet, paylaşım tam da bu şekildedir.
— Zenginler de kendilerini savunurlar, halkın karşısına çıkıp konuşurlar ve kendilerini kurtarmak için ellerinden geleni yaparlar.
— Tabii ki.
— İktidardakiler zenginlerin her zaman rejimi yıkmak istediklerini söylerler, zenginler bu niyette olmasalar da böyle söylenir. Bu kimseler halkın düşmanı olmakla ya da oligarşi taraftarı olmakla suçlanırlar.
— Doğru, bunlar yaşanır.

— Halk ise bu tür iddialara inanır ve zenginlere düşman kesilir. Aslında kötü bir niyetleri yoktur ama onları kandırmak kolaydır. Bundan sonra da artık zenginler oligarşi taraftarı olurlar, yani kendilerindeki değişimin nedeni eşek arılarının zehirli iğnesidir.
— Haklısın.
— Daha sonra iki grup arasında mücadele başlar, birbirlerini suçlarlar, mahkemeye verirler.
— Evet.
— Halk her zaman birilerini iktidara getirir, onu kendi elleriyle büyütür.
— Evet, her zaman bunu yapar.
— Tiranlık da bu halkın iktidara getirdiği kimseden ortaya çıkar. Tiranlığı ortaya çıkaran durum tam da budur.
— Haklısın.
— Halk tarafından çok sevilen kimse nasıl olur da tiran oluverir? Bu kimse hikâyede Arkadia'da Zeus Tapınağı ile ilgili anlatılan şeyi yapmaz mı?
— Bilmiyorum hikâyeyi.
— Ne zaman ki biri kurban bağırsakları arasına karışan bir insan bağırsağını yerse, o kimse kurda dönüşürmüş. Duymuş muydun?
— Evet, duymuştum.
— İktidara gelen kimse halkın kendi söylediklerinin hepsini dinlediğini gördüğünde onlara dilediğini yaptırmaya başlar. Kendisi gibi insanların beğendiği bir yöntem olan başka insanları suçlama yoluna
566 gider, herkesi mahkemeye verir, birilerini öldürür, kendi ellerini düşmanlarının kanıyla kirletir, sürgün cezaları, ölüm cezaları sürekli verilir. Öte yandan toprakların halka dağıtılacağı, bu kimselerin mallarının bölüştürüleceği söylenir. Bu saatten sonra bu kimsenin önünde iki yol vardır, ya tiran olacak ya da düşmanları tarafından öldürülecektir.

– Elbette.
– Bu kimse öncelikle zenginlerle mücadele eder, değil mi?
– Tabii ki.
– Eğer bir şekilde ülkeden kovulur ve sonrasında tekrar düşmanlarını yenerek iktidara gelirse tiranlığının derecesi daha da artar.[35]
– Doğru.
– Düşmanları ya halkla arasını bozmaya çalışırlar ya da iktidarını devirmeye çabalarlar. Bunları becere-mezlerse, bu kez bir suikast planlarlar.
– Evet, sonunda bu olur.
– Olay buralara gelirse tiran da bilindik bir yola girer. Halktan kendisine muhafızlar vermesini ister. Halkı koruyan kişi ancak yaşarsa halka hizmet edebilir.
– Evet.
– Halk kendisine muhafızları verme konusunda çekingen davranmaz. Ne de olsa bu kimseyi kaybetmek istemez. Varlığını onun varlığına bağlar.
– Haklısın.
– Peki, sadece zengin olduğu için halk düşmanı olarak nitelendirilen kimseler böyle bir durumla karşılaştıkları zaman nasıl tepki verirler? Kroisos'un[36] falı şöyle değil miydi: "Çakıllarla dolu Hermos boyunca, kimsenin korkak demesine bakmadan kaçıyor."
– Başka şansı yok, kaçmalıdır.
– Kaçarsa da yakalanırsa da yandı.
– Doğru.
– Peki ya Homeros'un ünlü sözlerini halkın dostu için de söyleyebilir miyiz: "İri bedeni yere devrildi!" Bu

35 MÖ 561-527 yılları arasında iktidarda kalmış Atina tiranı Peisistratos'a gönderme yapıyor.
36 MÖ 560-546 yılları arasında Lydia Kralı. Toprakları Pers Kralı Kroisos tarafından ele geçirilmiştir.

doğru değil, tam aksine düşmanlarını yere deviren kendisi. Bunu yaptıktan sonra da dilediği gibi davranma şansına sahiptir.

– Haklısın.

– Sırada bir tiranın var olduğu yerde, devletin ve insanların durumlarını incelemek var.

– Olur.

– Tiran ilk zamanlarda olduğunun tam tersi bir görüntü çizmeye çalışır, herkesle iyi geçinir, etrafındakilere ve halka yapacağını iddia ettiği güzel şeyleri anlatır, borcu olanlara yardım eder, yakınlarındakilere toprak dağıtır, adeta son derece cömert ve iyi bir insan izlenimi bırakır, değil mi?

– Doğru.

– Öncelikle ülke dışındaki düşmanlarıyla mücadele eder, bazılarını yener, bazılarıyla anlaşır. Ancak bir yerden sonra düşmanı kalmayınca yeni düşmanlıklar yaratır çünkü halkı emri altında tutmasının yolu buradan geçer.

– Haklısın.

567

– Aynı zamanda vergiler insanları zor duruma sokmuştur, bundan şikâyetçi olmamaları ve sürekli çalışmak zorunda kalmaları için de yapılması gereken budur.

– Evet, itirazım yok.

– Eğer birileri kendisine karşı çıkıyor ve onun dediklerini yapmıyorsa o zaman yeniden savaş yoluna başvurur ve düşmanlarla karşı karşıya gelmelerini sağlar. Açıkçası tiran bir savaş kışkırtıcısıdır.

– Evet.

– Fakat bunları yaptıkça halkın gözünde değer kaybeder.

– Kesinlikle.

– Bazı insanlar zamanında tiranın yükselmesinde pay sahibi olmuşlardır, bu kimseler de duruma itiraz etmeye başlarlar. Hatta daha cesur olanları şikâyetlerini tiranın yüzüne karşı söylemeye de cüret eder.
– Evet, bu türden davranışlar sergileyenler var.
– Eğer tiran iktidarda kalmaya devam etmek istiyorsa, tüm rakiplerini yenmelidir. İster dost isterse düşman fark etmeksizin tüm önemli insanları yok eder.
– Doğru.
– Tiran çok dikkatli olmalı ve hangi insanların cesaret, akıl, güç ve diğer yetenekler bakımından diğerlerinden daha üstün olduğunu kavramalıdır. Çünkü bu insanlarla mücadele etmeden rahat etme şansı yoktur. En sonunda hepsinden kurtulur.
– Peki.
– Hekimlerin yaptığının tam tersini yapıyor. Hekimler bedendeki tüm kötü şeyleri atıp sadece iyi şeyleri bırakıyorlardı, tiran ise iyileri atıp kötüleri bırakıyor.
– Yönetmeye devam etmek istiyorsa başka şansı yoktur.
– İki ihtimal de birbirinden kötü. Bir ihtimal yaşamak istemeyecek, diğer ihtimal kendisinden daha aşağı seviyedeki insanların arasında yaşayacak. Hem de bu insanların çoğu kendisini sevmiyor olacak.
– Çok doğru.
– Vatandaşları öfkelendirdiği oranda, daha çok askere güvenmek ve onların sayısını artırmak zorunda kalacaktır.
– Tabii ki.
– Peki bu güvenilir askerleri nereden bulunacak?
– Ondan kolay ne var? Para verdin mi gelirler.
– Böylece dışarıdan çok sayıda eşekarısı gelecek demektir.
– Evet, tam da bundan söz ediyorum.
– Peki ya ülkesinde ne yapacak?

— Bilmem!
— Efendilerinden köleleri alıp özgürleştirir ve onları asker yapabilir, değil mi?
— Tabii ki, hem de bunlar çok sadık askerler olurlar.
568 — Tiranın ne hale geldiğine bakar mısın? Önce yanındakileri yok ediyor, ardından da dostu olacak güvenilir insanları kimlerin arasından seçiyor!
— Başka türlü birilerini bulamaz.
— Bu tür insanlarla dostluk kuracak, bu tür insanlar onun yaptıklarını beğenecektir, dürüst vatandaşlar ise kendisinden uzak duracaklar.
— Elbette, başka şansları olmaz.
— Tragedyanın en büyük ustası Euripides'e[37] ithaf edilen "tiranlığa bilgelik okulu" lafı boşuna değilmiş.
— Neden?
— Kendisi şöyle diyor: "Tiranlar ancak akıllı insanların yanında oldukları zaman akıllı olurlar."
— Akıllı diye söz ettikleri yukarıda bahsettiklerimiz.
— Hem tiranlığı çok beğenir, bu sayede insanların tanrılarla eşit olduklarını iddia eder. Hem kendisinin hem de diğer şairlerin başka övgüleri de vardır. Bu türden tiranlığı beğenen şairlere toplumuzda yer verilmemeli, hem bu tür şairler de bizlerin ne yapmak istediğimizi anlayacaklardır.
— Evet, en azından aklı başında olanların anlayacaklarını zannediyorum.
— Diğer ülkelerde neler yaptıklarını biliyoruz, kalabalığı yanlarına topluyorlar, çok güzel ve inandırıcı bir tonda konuşuyorlar, yetinmeyip parayla insan da kiralayarak toplumu demokrasiye ya da tiranlığa götürüyorlar.

37 MÖ 480-406 yılları arasında yaşamış Yunan tragedya yazarı. En önemli oyunları arasında *Medea*, *Troyalı Kadınlar* gibi eserler yer almaktadır.

– Haklısın.
– Bu sayede zenginleşiyorlar ve şeref kazanıyorlar. Tabii ki demokrasi yanlıları ya da tiranlar tarafından kiralanıyorlar. Oysa bunlara göre daha iyi rejimler söz konusu olduğu zaman sesleri solukları çıkmıyor.
– Evet.
– Tamam konumuza geri dönelim. Tirana bakalım yeniden, ne dersin yanındaki bu güzel kalabalıkla ve sürekli değişen askerlerle beraber ne yapıyor?
– Eğer devletin hazinesi varsa oradan para bulabilir. Eğer vergileri düşürmek istiyorsa, kutsal eşyaları satabilir ve böylece rahatlar.
– Satacak bir şey kalmazsa ne yapacak?
– O zaman etrafındakiler beslemek için babasından para istemelidir.
– Yani halktan diyorsun. Eğer tiranın ortaya çıkmasına neden olan kişi babasıysa, etrafındakilerle beraber oğlunu doyurmalıdır.
– Elbette.
– Tamam da halk bu durumu istemez ve kocaman adamın babasından para almasını kabul etmezse ne olacak? "Senin yapman gereken babana bakmak. Seni büyüdüğünde kölelerin kölesi yapmak için ya da yabancı kölelerinle kendini doyurman için mi yetiştirdim? Tek istediğim zenginlerden kurtulmaktı. Şimdi ise devletten adamlarını da alıp git derse, babanın kötü misafirlerini ve oğlunu evinden kovma hakkı vardır değil mi?" diyebilir. 569
– Bu durumda halk çok severek büyüttüğü oğlunun ne kadar büyük bir problem çıkardığını görür. Hem zaten kovmak istediklerinin de aslında kendisinden daha güçlü olduğunu görecektir.
– Ne! Tiran babasına karşı çıkacak mı? Babası onun canını sıkıyorsa dövecek mi?

— Eğer sopasını alırsa tabii ki dövmeye kalkışır.
— Yani tiran ailesini çok zorlayacak. Evet sonunda herkes tarafından tiranlık denilen sistemden söz ediyoruz. İnsanlar özgürlüklerini elde etmeye çalışırken beklemedikleri bir durumla karşılaştılar ve bu kez ellerinde sopalar olan kölelerin egemenliği altında yaşamak zorunda kalıyorlar. Çok kötü bir düzensizlikle gelen özgürlük ile çok ağır bir kölelik türünü ve en kötü efendilerle karşılaşmayı beraberinde getirecektir.
— Tabii.
— O halde demokrasi nedir ve demokrasiden tiranlığa geçiş nasıl olur, bu konuları yeterince konuştuk diyebilir miyiz? Başka bir şey konuşmaya gerek var mı?
— Hayır, bence bu kadarı yeterli.

DOKUZUNCU KİTAP

– Artık tirandan bahsetmemiz gerekiyor. Demokratik bir ortamda tiran nasıl oluyor da ortaya çıkıyor? Böyle bir insan nasıl yaşar, mutlu mudur yoksa mutsuz mudur? 571

– Tamam bunu inceleyelim.

– Fakat bir eksik var.

– Neymiş o?

– İstekler konusunu yeterince incelemedik, eğer bunu incelemezsek bu durumda her şeyi yeterince açıklığa kavuşturamayacağız.

– Tamam şimdi inceleyelim o halde.

– Peki. Şimdi zorunlu olmayan isteklerin arasında aynı zamanda bir de düzgün olmayan istekler ya da zevkler var. Aslında herkeste bu istekler vardır ancak yasalar bu türden şeyleri ön plana çıkarmamıza engel olur. Aklımızı kullanarak da bunlardan kurtulabiliriz veya en azından azaltabiliriz. Fakat herkes bunu yapamaz ve bu nedenle de istekler azalacağına çoğalır.

– Peki, bu düzgün olmayan istekler nelerdir?

– Uyuduğumuz zaman uyananlar. Ne zaman ki düşünmemize, yumuşamamıza neden olan tarafımız uyursa, işte o zaman hayvani tarafımız uyanır ve dilediği şekilde hareket etmeye başlar. Hiç akla gelmeyecek şeylerle ilgilenir. İnsanlara, tanrılara, hayvanlara zarar verebilir. Herkese ama herkese kötü davranır, çılgınlığın ve umursamazlığın son noktasına gelinir.

– Haklısın.

– Fakat akıl sağlığı yerinde, düşünen ve doğru bir insan uyumadan önce bu aklı uyandırmaz, bunun yerine güzel şeyler düşünür. Kendi isteklerini tamamen aç bırakmadığı gibi tam anlamıyla da doyurmamalı. Bu
572 sayede ne kafası karışır ne de aşırı doygunluk hissine kapılır. Aklı duyu organlarından kopup eskiden, bugün ya da gelecekte anlamadığı şeyleri anlamaya çalışsın. Böylesi bir insan kendi öfkesine hâkim olmasını bilir, bu durumda da kimseyle tartışmayacağı için rahatça uyur. İnsan ne zamanki kendi içindeki bu yanları sakinleştirir işte o zaman bilgeliğe ulaşabilir ve bu sayede gerçeği çok daha iyi kavrayacak duruma ulaşır ve çok daha az felaket yaşar.

– Aynı düşüncedeyim.

– Neyse daha fazla konuşmayacağım ama durumu şöyle özetleyeyim: Her insanın içinde hayvani ve engellenemeyen bazı istekler vardır. En aklı başında insanlarda bile bu istekler kaybolmaz ve rüyalarda ortaya çıkar. Ne dersin söylediğime?

– Haklısın.

– Demokrat bir insanın tutumlu bir baba tarafından yetiştirildiğini, böyle bir babanın sadece zorunlu isteklere değer verdiğini, lüks sayılan, keyfi ve zorunlu olmayan istekleri umursamadığını söylemiştik.

– Doğru.

– Öte yandan çocuk, ikinci saydığımız tür isteklere meraklı insanlarla zaman geçirmeye başladığında, babasının hareketlerinin tam aksine bu türden lükslerin peşinden gitmeye başlamıştır. Aslında doğası gereği bu ikinci isteklere hevesli olanlardan daha üstün olduğu için, tamamen kendini onlara bırakmıyordu, bazen babasına bazen ise diğerlerine yakın bir yaşam sürüyordu ve sonuçta orta yola ulaşıyordu.

Bazen bir tarafa bazen diğer bir tarafa kaydığı için tam anlamıyla cimri de olmuyor, para saçan birine de dönüşmüyordu. Böylece oligarşi tarftarlığından demokrasi taraftarlarına nasıl geçildiğini anlatmış oluyorduk.

— Buradaki örnek için de aynı şey geçerlidir.

— Bu çocuğun büyüdüğünü ve kendi çocuğunu da aynı şekilde yetiştirdiğini varsayalım.

— Tamam.

— O da babası gibi yaşam sürmüş olsun. Yakınındaki dostları onu özgürlüğe götürdüklerini söyleyerek serseri bir yaşam sürmesini sağlasınlar. Babası ölçülü istekleri önersin, dostları ise ölçüsüz istekleri önersinler. Neticede bu dostlar çocuğun bir şekilde kendi etkileri altına girmediğini görünce, her türlü yolu deneyerek onun bir şeylere düşkün olmasını sağlarlar. Böylesi bir istek büyük bir eşekarısı gibi bütün gereksiz isteklerin önüne geçer. Evet, böylesi delikanlılarda başka türlü bir yaklaşım olur mu? 573

— Evet, o da bir eşekarısı olacaktır.

— Eğer sevgi ön plana çıkarsa, o zaman diğer istekler de onun etrafında yer alırlar. Güzel kokular, çiçekler, içkiler, eğlenceler sevgiyle beraber bir anlam ifade ederler. Ardından bir de şehvet gelir yanlarına. Ondan sonrasında delikanlının gerçek anlamda baştan çıkması kesindir. İçindeki az miktardaki ölçülülük ve onur da kaybolur gider. Gidenlerin yerineyse çılgınlıklar gelmiştir.

— Evet, bir tiran bu şekilde ortaya çıkar.

— Sevginin Eros'a benzetilmesinin nedeni de budur işte.

— Öyle görünüyor.

— Sarhoşlar da tiranlar gibi davranmazlar mı?

— Davranırlar.

– Bu durumdaki bir insan yani çılgınlığa kapılmış biri tanrıları ve insanları yönetmek istemez mi?
– İster.
– O halde bir insan ister doğası gereği, isterse alışkanlıkları ya da her ikisinin etkisiyle bu hale gelsin, ipler elinden gitti mi bir tirana dönüşebilir.
– Haklısın.
– Tiranın nasıl ortaya çıktığını konuştuk, peki yaşamı nasıldır?
– Senden duymak isterim.
– Tamam. Eğer tiran Eros tarafından yönlendiriliyorsa, yapılacak şey içki, eğlence, ziyafet, müzik vb. şeyler değil mi?
– Kesinlikle evet.
– Bu durumda Eros'un yanındayken her gece ve gündüz daha başka istekler ortaya çıkmaz mı?
– Tabii ki.
– Ortaya çıkan istekler gerçekleştirilir.
– Gerçekleştirilir.
– Paramızı da har vurup harman savururuz.
– Elbette.
574 – Elindeki paralar bittiği zaman, bu istekler yine ortaya çıkacak. Bütün bu isteklerin efendisi olan Eros'un her gelişinde etrafta dolanacak ya da düzen içinde hareket ederek ya da düzen dışına çıkarak insanları soyacaktır, değil mi?
– Tabii ki.
– Bir ihtimal insanları dolandıracak, bir diğer ihtimalle büyük sıkıntılar içinde yaşamını sürdürecek.
– Haklısın.
– Eğer yeni ortaya çıkan istekler eski isteklerin hakkından geldiyse, bu tiranın daha gençken hem kendisinin hem de ailesinin parasını bitirdiği görülür.
– Evet, hep böyle olur.

– Ailesi izin vermezse de bu kez onları kandırmaya çalışır, değil mi?
– Kesinlike.
– Kandıramazsa bu kez zorlama yoluna sapar, değil mi?
– Evet.
– Aile zorlamaya da karşı çıkarsa bu kez iyice delirmez mi?
– Bu ailenin işi gerçekten de çok zor olurdu.
– Tanrılar aşkına Adeimantos, bu adam bir kadının peşinden gitse, böylesi bir kadın için ailesine nasıl davranır? Oysa ailesi onu çok sevmiştir, hem onu doğuran da kendileridir. Bir delikanlıya âşık olsa, daha kısa süre önce tanıdığı bir gencin peşinden gitse ailesine nasıl davranır? Doğa gereği babası kendisinin en yakın dostu olması gerekirken, bu yaşlı adamı yeni tanıdığı insan için dövebilir bile, değil mi?
– Olabilir.
– O halde bir tiran doğuranlar yaşadı!
– Yaşadı! Yaşadı!
– Eğer ailenin tüm parası harcandıysa ve genç adamın istekleri devam ediyorsa, işte o zaman bu genç adam evin duvarlarını yıkmaya, gece yarısı evine dönen biri soymaya ya da tapınakların içini boşaltmaya girişmez mi? Öte yandan çocukluğundan itibaren kendisine öğretilmiş doğru ve yanlış hakkındaki tüm sözler değerini kaybediyordur, bunun yerini yakınındaki yeni dostların düşünceleri almıştır. Eskiden babasının sözlerini dinliyordu ve demokrasi yanlısıydı, bu zamanlar bu türden düşünceleri ancak rüyasında görebilirken şimdi Eros'un etkisiyle rüyada yaptıklarını uyanıkken de yapmaya başladı. Bu saatten sonra herhangi bir suçu işlemekten hiçbir ahlaksızlıktan kaçınmayacaktır. Bu tür bir ortamda 575

Eros her şeyi ele geçirir ve dilediği şeyi yaptırır. Tiranın devleti yönetmesi gibi Eros da onu yönetir. Hem kendisini doyurtur, hem de sonraki isteklerin yerine getirilmesini sağlar. İsteklerin bazıları içeriden bazıları dışarıdan kaynaklanır ama sonuçta hepsi birden aynı şekilde ortaya çıkmıştır. Evet, genç adamın hayatı bu şekle dönüşmez mi?

– Haklısın.

– Eğer bir devlette böylesi insanların sayısı azsa ve diğerleri de aklı başındaysa o zaman bu türden inanlar başka tiranların yanına giderler, belki de paralı asker olurlar. Her yerde barış varsa da ülkelerinde kalıp sıradan kötülükler yaparlar.

– Ne gibi kötülükler?

– Hırsızlık, gasp, insanların üzerlerindeki elbiseleri çalma, özgür insanları köle gibi satma, iyi konuşabilenler yalancı şahitlik yaparlar ya da dürüst insanları sanki dürüst değilmiş gibi tanıtırlar, belki de bir göreve gelirlerse o görevi kötüye kullanırlar.

– Bunlar mı sıradan kötülükler? Bu türden insanların çoğunluk olmayacaklarını düşünüyoruz değil mi?

– Sıradan dediğimiz, büyük kötülüklere daha küçük kötülükler. Oysa bir tiranın ülkenin başına getirebileceği dertler çok daha büyüktür. Öte yandan böyle insanların sayısı bir devlette artarsa ve arttığının da farkına varırlarsa, halkın içinde bulunduğu durumdan yararlanarak en büyük tiranı, diğerleri arasında en fazla öne çıkanı liderleri yaparlar.

– Tabii ki, en iyi tiran odur.

– Halk isteyerek ona karşı çıkabilir ya da egemenliği altına girer. Bundan sonra ailesine karşı gelen tiran, kendisini yetiştirmiş olan ülkesine de karşı çıkar. Ülke dışından başkaları da yardımına gelir. Giritlilere göre ana vatan, bize göre baba toprağı denilen

bu toprakları, yani ilk göz ağrısını başka insanlara bırakıp, köle yapar. Evet içindeki arzular nedeniyle tüm bunlar olur.

– Doğru.

– İktidara gelmeden içinde oldukları toplumdaki yaşamları nasıldı? Genelde yanlarında her söylediklerini yapmaya hazır insanlar bulunurdu. Bazen de 576
başka insanlardan elde etmek istedikleri şeyler olduğunda, o insanlara yakın davranırlardı. İstediklerini aldıkları zaman da hemen onların yanından ayrılırlardı.

– Haklısın.

– Böylesine insanlar asla hiç kimseyle dost olamaz. Kendileri ya köledir ya da efendidir. İçinde tiranlık olan bir insanın gerçek anlamda özgür olması düşünülemez.

– Kesinlikle.

– Bu durumda bunlara inançsız desek nasıl olur?

– İtiraz etmem.

– Biraz önce doğruluk hakkında söylediklerimize bakılırsa, doğru da değiller.

– Evet.

– O halde daha önceden en kötü kimsenin rüyasında yaptıklarını, uyandığında da yapan insan olduğunu söylemiştik.

– Hatırladım.

– Bu türden insanlar ülke yönetimine geçtikleri zaman da aynı şeyi yaparlar. İktidarları devam ettiği sürece öfkeleri de artar.

Glaukon lafa girdi ve bana hak verdi. Son devam ettim:

– Böyle bir insan en kötü ve aynı zamanda en mutsuz insandır, değil mi? Yani son derece kötü bir insan da

en büyük mutsuzluklara kapılmış bir insandır sonuçta. Çoğu kimse bu konuda benimle hemfikir değildir. Siz ne dersiniz?

– Haklısın.

– Tiran, tiranlığın, demokrat demokrasinin, diğerleri de benzedikleri devlet şeklinin örneğiydiler, değil mi?

– Evet.

– Doğruluk ve mutluluk konusunda devletler arasında farklılık varsa insanlar arasında da olmaz mı?

– Olur.

– Peki tiranlık ve krallık arasında doğruluk açısından nasıl bir ilişki vardır?

– Zıtlık ilişkisi vardır, biri en kötüsü, diğeri en iyisidir.

– Hangisinin en iyi hangisinin en kötü olduğunu konuşmamıza gerek yok ancak hangisi daha mutludur? Tiran tek başınadır ve yanında çok az kişi vardır ancak parlak ve hayranlık uyandırıcı yaşamı bizi aldatır. Oysa ülkeyi bir uçtan bir uca gezip insanların fikirlerini sorduğumuzda başka bir sonuca ulaşabilirsin.

– Sorduğun soru doğru ama herkes en mutlu ülkenin krallık rejimi altında yaşayanlar, en mutsuzun ise tiranlığın geçerli olduğu yerler olduğunu bilir.

577 – İnsanları inceleyeceğimiz zaman da aynı yöntemi takip etmeliyiz. O kimseyi incelerken onun da gerçek yüzünü görmeli, etrafına gösterdiği şeylere kanmamalı, bu parlak şeyler yerine, içindeki gerçeğe nüfuz etmeliyiz. Şöyle açıklayayım: Bir tiranla beraber yaşamış akıllı bir insanı düşünelim. Bu adam o tiranın günlük yaşantısını, etrafına parlak gösterdiği şeylerden koptuğu anları çok daha iyi bilir. Sanki ülkenin en zorlu zamanlarını görmüş biri gibidir. Tiranın mutlu olup olmadığını buna sorsam.

– Gerçekten de çok doğru bir insana sorarsın.
– Tamam, bizler de akıllıyız ve tiranlarla beraber yaşadık diyelim. Bu şekilde sorularımıza yanıt verecek biri olmuş oluyor.
– Tamam.
– Birlikte inceleyelim, insan ve devlet birbirine benzer, değil mi? Bunlar hakkında düşün ve ne olacağını söyle.
– Neymiş o?
– Tamam, devletle başlayalım, ülkenin başında tiran varsa o ülke özgür müdür, köle midir?
– Tabii ki köledir.
– Ama bu ülkede istediği gibi hareket edebilen, kölelerin efendileri yok mudur?
– Olabilir ancak sayıları fazla değildir, tüm vatandaşlar ve en iyi vatandaşlar emir altındadır.
– İnsan devlete benziyorsa aynı durumla karşılaşmaz mıyız? Yani kölelik ve fakirlik onu da etkiler. En dürüst yanları bile emir alır hale gelir. İçindeki en kötü ve dizginlenemeyen kısım kafasına göre hareket etmeye başlar.
– Doğru.
– Ruh bu hale geldiyse özgür müdür köle midir?
– Köledir.
– Bir devlet tiranın kölesiyse hiçbir şey beceremez değil mi?
– Doğru.
– Bu durumda bir tiranın ruhu da her şeyi yapamaz. İstekler onu harekete geçmeye zorlar, o da peşlerinden gider. Ancak her zaman da sıkıntılı bir yanı olur.
– Tabii ki.
– Tiranın yönetimindeki halk zengin olabilir mi?
– Olamaz.

578 — O zaman tiranın yönetimindeki ruh da fakir olur.
— Olur.
— Bu türden bir devlet her zaman korku içinde olmaz mı?
— Tabii ki.
— Başka bir yerde bu kadar çok şikâyet, veryansın, üzüntü olur mu?
— Olmaz.
— Bu tür duyguları daha çok tiran karakterine sahip insanlarda görürüz, değil mi?
— Kesinlikle.
— Bir toplumun mutluluğu hakkında bu türden verilerden hareketle bir şey söylüyorduk değil mi?
— Bunu yapmamız doğruydu, değil mi?
— Tabii ki, peki bu tür duygulara sahip insana ne dersin?
— En mutsuz insan derim.
— Çok da haklı sayılmazsın!
— Neden?
— Bence ondan da mutsuzu vardır.
— O da kim?
— Birazdan sana anlatacağım insan.
— Kim o?
— Bir insan tiran olarak doğmuş ancak sıradan bir yaşam sürmüyor. Aynı zamanda kötü kader onu devletin de başına geçiyor, bu insan daha mutsuz değil midir?
— Daha önceden konuştuklarımıza göre, evet.
— Fakat sadece haklısın demek olmaz. Aklımızı kullanıp konuyu netleştirmemiz gerekir. Ne de olsa mutluluk ve mutsuzluk gibi en önemli konular hakkında konuşuyoruz.
— Haklısın.

— Şimdi iyice düşünerek haklı olup olmadığımı söyle. Belki de tiranın içinde bulunduğu durum hakkında bir örnek vermek gerekir.
— Neymiş o örnek?
— Bazı ülkelerde çeşitli zenginlerin çok sayıda kölesi vardır. Bu insanlar çok sayıda köleye sahip olmaları açısından tiranlara benziyorlar. Sadece köle sayıları farklı.
— Evet.
— Bu tür zenginlerin kölelerinden yana korkuları yoktur, bunu bilirsin.
— Tabii neden korksunlar ki hem?
— Evet de nedenini biliyor musun?
— Zenginler devlet koruması altındadır.
— Evet. Bir zenginin bir sürü kölesi olduğunu ve tanrının bu adamı alıp karısı, çocukları, malları ve kölelerıyle beraber ıssız bir yere yerleştirdiğini varsayalım. Bu adam herhangi birinden yardım alamayınca ne gibi korkulara kapılır düşünebiliyor musun? Sürekli olarak kölelerin kendisini veya yakınlarını öldüreceklerini düşünür.
— Doğru sıkıntılı bir durum.
— Bu durumda kölelerin beğenisini kazanabilmek için onlara sözler vermek, köleliklerini kaldırmak zorunda kalacaktır. Kısacası onlara yaranmaya çalışacaktır. 579
— Tabii yaşamak için bunu yapmak zorundadır.
— Bir de şöyle bir varsayımda bulunalım: Tanrı bu adamın yanına çok sayıda insan versin ve bu insanlar köleliğin doğru bir şey olmadığını, köleleri olanları öldüreceklerini söylerse, ne yapar?
— Bu durumda işi zor demektir, her yanını düşmanlar sarmıştır.

– Tiranlar da benzeri koşullar altında bir hücrede yaşamıyor muydu? Onlar da çeşitli korkular, istekler ya da hevesler içindeydi. Bir insan dilediği kadar hareket etmek istesin yine de hareket edemez, vatandaşları arasında dilediği şekilde dolaşmak ve herkes tarafından ilgiyle izlenilen şeyleri görme şansına sahip değildir. Zamanının çoğunu bir kadın gibi evinin içinde geçirir, dışarıda dolaşan ve güzel şeyler gören insanları kıskanır.

– Doğru, olan şey bu.

– Kendisine güçlükle engel olan bir insanın yaşayacağı şeyler bunlardır. Sana göre çok mutsuz bir insan olan bu kişi, kendi yaşamını sürmek yerine kaderin cilvesi sonucunda bir tirana dönüşürse, o zaman kendine bile söz geçiremeyen bu kimse başkalarını yönetiyordur ve olacak olan da budur. Bir hasta düşünelim, elinden hiçbir şey gelmesin. Bu hastanın evde dinlenmesi gerekirken yarışmalara katılması olacak şey midir?

– Sokrates! Çok doğru bir benzetme yaptın.

– Glaukon! Bahsettiğim daha büyük mutsuzluk işte bu! Böyle bir tiran iktidara geldiği zaman daha da mutsuz olmaz mı?

– Haklısın olur.

– Bu durumda insanların tiranlık oranıyla kölelik oranı doğru orantılıdır. Daha kötü insanların beğenisini kazanmak isteyen bir kişi, kötülerin de kötüsü olmuyor mu? Bu insanın kendisini dizginleme şansı yoktur. Her zaman eksikleri vardır, aslında her şeyi olduğu gibi gören biri için en fakir insandır. Hayatı korkular, üzüntüler, endişelerle geçer. Böylece tiranın kendisi de baskı altına aldığı insanlarınkine benzer bir yaşam sürmüş olmuyor mu?

580 – Oluyor.

— Bunların dışında bir de biraz önce bahsettiğimiz kötülüklerden de söz etmek gerekir. Yani eskiden içinde var olan ancak iktidara gelince günyüzüne çıkan ve artan kıskançlık, haksızlık, inançsızlık, dostsuzluk ve kendisinden kaynaklanan diğer kötülükleri kastediyorum. Bu nedenle o en mutsuz insan olur ve yanındakileri de benzer bir mutsuzluğa sürükler değil mi?
— Hiç kimsenin buna itiraz edeceğini sanmam.
— O halde bundan sonra tiyatrolardaki başhakemsin ve ona göre karar vermelisin. Mutluluk açısından kimler ilk sıralarda yer alır? Krallık, timokrasi, demokrasi, oligarşi ve tiranlık arasındaki sıralaman nasıl?
— Çok kolay, ben de koro gibi sahneye girişlerine göre sıralarım onları. İyi ve kötü olmaları ya da mutluluk getirmeleri açısından sıralamam bu şekilde.
— O halde istersen şimdi sesi güçlü bir kimseye para verelim ve seyircilerin tezahuratta bulunmasını sağlayalım. Ariston'un oğlu Glaukon'a göre en mutlu insan aynı zamanda en iyi ve en doğru insandır. Bu kişi, içinde en fazla krallık taşıyan ve kendisine hâkim olmayı bilen kimsedir. En kötü insan ise en mutsuz insandır ve en fazla haksızlık yapan kimsedir. Bu kişi de içinde en fazla tiranlık bulunduran ve gerek kendisine gerekse de devlete bunu getiren insandır.
— Evet, böyle bağırabilir.
— Peki, bir şey daha var: İnsanlar ve tanrılar bu kişileri nasıl bilirlerse bilsinler durum değişmez.
— Bu da söylenebilir.
— O zaman birinciyi tamamladık, sırada ikincisi var, bakalım bununla ilgili ne düşünüyorsun?
— Neymiş bu?
— Devletlerde olduğu gibi insanlarda da üç kısım varsa, buradan bir sonuca daha ulaşabiliriz demektir.

– Nasıl bir sonuçtan söz ediyorsun?
– İnsanda üç kısım varsa, bu kısımlara ait aynı zevkler, istekler ya da emirler var demektir.
– Anlamadım söylediğini.
– Bu kısımlardan biriyle sinirleniriz, bir diğeriyle bilgileniriz demiştik. Üçüncü kısım ise zaman zaman farklılık gösterdiği için, buna bir isim koymamıştık ancak onu da çeşitli ve önemli özellikleriyle tanımlamaya çalışmıştık. Bu kısımda istemek, acıkmak, açlık, susuzluk, cinsel istek ve benzer şeyler de vardı. Aynı şekilde paraya bağlı istekler de yine bu kısımda yer almaktaydı.
581 – Evet, bu düşünce mantıklıydı.
– O halde bu kısım kazanmayı sever dersek yanılmayız ve güzel bir tanımlama yapmış oluruz, değil mi? Böyle bir tanımlama yani parayı ve kazancı seven kısım tanımlaması hem düşüncelerimizi doğru bir şekilde anlatmamızı hem de kendisine uygun ismi vermemizi sağlamaktadır, değil mi?
– Doğru.
– Peki, öfkelenen ya da isteyen kısmın en çok istediği şey nedir? İktidar, zafer, şeref gibi şeyler değil mi?
– Evet.
– O halde bu kısmı şerefsever gibi bir isimle nitelendirebilir miyiz?
– Tabii ki.
– Herkesin de bildiği şekilde bilgilenmek isteyen bu kısmımız, her zaman bilgi edinmeyi düşünmekten başka bir şey yapmaz. Tek isteği budur, diğer kısımlara göre para ya da şeref peşinden düşmeyen kısmımız da budur.
– Haklısın.
– Bu durumda bu kısma da bilimsever diyebiliriz, değil mi?

– Tamam.
– İnsanın içinde emir veren kısım hangisidir? Bazı insanlarda bilgisever kısım bazı insanlarda ise diğer iki kısımdan biridir, değil mi? Bazılarında biri, bazılarında ise başka biri ön plana çıkar.
– Doğru.
– O halde üç tür insan var, bilgiyi, şerefi ve parayı sevenler.
– Haklısın.
– Üç grup insana göre üç grup zevk de vardır.
– Bu da tamam.
– Bu gruplardan birindeki insanlara hangi hayatın daha iyi olduğunu sorduğunda, herkes kendi sevdiği şeye göre yanıt verecektir. Parayı seven kimse bilgi ya da ün gibi şeylerle karın doymayacağını, para kazanmanın zevkinin başka hiçbir şeyde bulunamayacağını iddia eder.
– Doğru.
– Şerefi seven kimse para biriktirme isteğini doğal karşılar ancak şeref kazandırmayan bir bilgi isteğini anlamsız ve gereksiz bir şey olarak görür.
– Haklısın.
– Bilgiyi seven insan ise bir şeyler öğrenme söz konusuyken, diğer şeylere düşkün olmakla ilgili ne düşünür? Bu tür şeylerin asıl ulaşılması gereken şey olmadığını zanneder. Söz konusu isteklerin zorunlu istekler olmadığını ifade eder ve buna göre hareket eder. Hatta bazıları sadece insan yaşamının devam ettirilmesi için zorunludur, yoksa olmasalar da olur, der.
– Evet.
– Eğer üç tür insandan ve buna uygun üç tür zevkten bahsediyorsak hangisinin daha iyi, kötü ya da hoş olduğu gibi konulardan konuşmak yerine, hangisiyle 582

daha fazla mutlu olunacağından konuşmak gerekir. Bize göre hangisi daha mutludur?

– Yanıtlanması zor bir soru.

– O halde şöyle düşünelim: Bir insanın düşünürken hata yapmaması için ne olması gerekir? Görmek, anlamak ve düşünmek değil mi? Bu şekilde doğru bir düşünceye varabiliriz. Başka bir şey var mı?

– Yok.

– Tamam, şimdi hangi gruptaki kişiler zevkler konusunda daha ölçülüdür? Parayı seven kişi, gerçeğin ne olduğunu bilse de bir filozoftan daha ölçülü olabilir mi? Bir filozofun parayı sevmenin ne olduğunu bilmesinden daha iyi bilebilir mi? Ya da bilme zevkini tadabilir mi?

– Yapamaz, çünkü bilimi seven insan çocukluğundan itibaren aslında tüm zevkleri tadıyordur, parayı seven kimse ise diğer şeyleri tanımak istese bile her türlü zevki tatmak ya da bunlardaki ölçüyü edinmek zorunda değildir. Zaten böyle bir ölçüyü edinmek istese bile, bu elde edilmesi kolay bir şey değildir.

– Yani bilimi seven kişiler parayı seven kişilere göre daha fazla zevk bilgisine sahiptir.

– Çok fazla.

– Şerefi seven insanlarla karşılaştıralım, bu kişiler şereften aldıkları zevki filozof kadar bilirler mi ya da bilim zevkini tanıyabilirler mi?

– Hayır, şeref elde eden herkes şerefin zevkine varır, halk ister zengin, ister bilge isterse de kahraman olsun birilerini beğenir. Bu kişilerin hepsi de şeref kazanmanın ne olduğunu biliyorlardır. Oysa sadece filozoflar gerçeğin ne olduğunu düşünme zevkini tadabilirler.

– O halde bilgiyi seven kişi, bilgi ve ölçülülük bakımından en iyi düşüncelere sahip kişidir.

— Evet.
— Bilgiyi ve kavramayı yan yana getirmek sadece kendisine ait bir özelliktir.
— İtirazım yok.
— İyi anlamanın aracı olması bakımından da aynı şeydir, değil mi? Filozoflar parayı seven ya da şerefi seven kişiden daha fazla bunu kullanırlar.
— Nedir bu araç dediğin şey?
— Düşünme, zaten bu olmadan bir sonuca varılamayacağını söylemiştik, değil mi?
— Evet.
— Gerçek bir filozof düşünme ya da diyalektik becerisinden yararlanmaz mı?
— Yararlanır.
— Eğer düşünmenin en iyi yolu zenginleşmek ya da bir şeyler kazanmak olsaydı, parayı seven kimsenin beğendiği ya da eleştirdiği şeyler en övülecek ve eleştirilecek şeyler olurdu.
— Doğru.
— Eğer düşünmenin en iyi yolu şeref kazanmak, cesaret ve zafer elde etmek olsaydı şerefi seven kimsenin en beğendiği ve beğenmediği şeyler en iyi ve kötü şeylere dönüşürdü.
— Doğru.
— İnsanın iyi ve kötüyü birbirinden ayırt etmesi görme, kavrama ve düşünme sayesinde oluyordu, değil mi?
— Tabii ki bilen, anlayan ya da düşünen insanın kararları en doğru kararlar olacaktır.
— Yani söz ettiğimiz zevklerin en güzeli bilgilenmeyle ilgili olandır ve bu şekilde bir hayatı olan insan en güzel yaşama sahiptir. 583
— Evet buna bir itirazım yok, zaten en iyi hâkim filozoftur ve onun hayatı, onun hoşuna giden hayat, kendi hayatıdır.

– İkinci sırada ne var? Hâkim, ikinciliği kime veriyor?
– Şerefi seven kimseye verecektir kesinlikle, çünkü onun zevkleri kendi zevklerine parayı sevenden daha fazla benziyor.
– O zaman en kötü zevk de parayı sevmektir.
– Elbette.
– İkinci ispatı da bu şekilde yapmış olduk. Doğrunun yanlış karşısındaki ikinci zaferi oldu bu. Üçüncü zafer için atletler gibi davranalım ve Olympos'un kurtarıcısı Zeus'tan yardım isteyelim. Dikkatli bakarsak bilgelik zevki dışındaki diğer zevklerin yapay olduklarını ve saf olmadıklarını görürüz. Bilge bir adamın bu tür zevklere zevklerin gölgeleri dediğini duymuştum. Eğer bu doğruysa, yanlış insanın düşüncelerini tamamen yendik demektir.
– Ama tam olarak ne demek istediğini anlamadım.
– Bana yanıt verirsen açıklayacağım.
– Tamam, sor bakalım.
– Yanıt ver: Sana göre acı çekmek zevk duymanın zıttıydı değil mi?
– Evet.
– Zevk, acı, mutluluk ya da üzüntü duymadığımız anlar vardır diyebilir miyiz?
– Tabii vardır.
– Böylesine birbirlerine zıt durumlar ortaya çıktığında, ruhumuzun dinlendiği ve arada kaldığı bir yer vardır. Sen de aynı fikirde misin?
– Evet.
– Acı içindeki hastaların ne dediklerini bilir misin?
– Bilmem.
– En güzel şeyin sağlıklı olmak olduğunu söylerler ama hasta olmasalardı bunun farkında olmazlardı.
– Doğru.

– Canı çok acıyanlar, acılarının geçmesini en büyük mutluluk olarak kabul ederler. Bu türden şeyler de duymuşsundur.
– Doğru, duydum.
– Acı çeken insanların başka bir zevk edinmeyi değil sadece acılarının sona ermesini istediklerini bilirsin.
– Gerçekten de böyle bir zamanda acının geçmesi en güzel şeydir.
– Öte yandan zevkin sona erdiği an da pek güzel bir an değildir. Bundan sonra da acı ortaya çıkar.
– Evet.
– Bu durumda biraz önce söz ettiğim gibi acı ve zevk arasında bir ara hal olmalı.
– Haklı gibisin.
– Bu şey nedir? Hem acı hem de zevk değildir diyebilir miyiz?
– Galiba öyle.
– Peki, acı ve zevk duyan insanın bir tür değişim içinde olduğunu söyleyebilir miyiz?
– Evet.
– Biraz önce söylediğimiz şey hem zevk hem de acı duymadığımız bir ara hal olduğuydu, değil mi? 584
– Öyle.
– Belki de acı yoksa zevk, zevk yoksa acı vardır dememiz doğru mudur?
– Değildir.
– Yani bu durum zevk değil, acının yanında zevk acı değildir, zevkin yanında bir acı gibidir. Böyle bir durumun gerçek zevkle ilgisi yoktur, o sadece aldatıcı bir zevktir.
– Sanırım akıl böyle olmasını ister.
– Sırada acılardan hemen sonra gelmesi zorunlu olmayan zevkler var. Bunlara baktığında zevkin ve acının birinin bittiği yerde diğerinin başlamadığını göreceksin.

— Nasıl yani? Hangi yerden söz ediyorsun?
— Tamam, örneğin koku kaynaklı zevklere bakalım. Bu tür zevkleri acıdan sonra duymayız, aniden karşımıza çıkar ve içimize girer ve aniden de acı olmadan kaybolur.
— Kesinlikle evet.
— Bu durumda zevkin ortadan kaybolması, acıdır dememiz gerekir bunu söylememiz yanlış olacaktır.
— Haklısın, böyle dememeliyiz.
— Ancak tam tersi durumlar da var, acının bitiminde bedenden ruha geçen bir zevk de vardır. Bunlar daha fazla sayıdadır ve daha zahmetlidir.
— Haklısın.
— Yine bazı acıları ve zevkleri, ileride yaşayacağımız şeyleri düşündüğümüz zaman hissederiz. Bunlar da bu şekilde duygulardır, değil mi?
— Evet.
— Bu türden zevklerin neye benzediklerini ve özlerinde ne olduğunu biliyor musun?
— Bilmiyorum, söyler misin?
— Doğada alt, orta ve yüksek olan şeyler var, değil mi?
— Evet.
— Alttan ortaya çıktığında yükseldiğini düşünürsün, ortaya geldiğinde kendini yüksekte sanırsın, çünkü bulunduğun noktadan daha yükseğini görmemişsindir.
— Tanrılar aşkına tam da söylediğin gibidir.
— Aynı şekilde ortadan aşağıya inen de yukarıdan düştüğünü sanır.
— Kesinlikle.
— Bu tür hataların nedeni nedir? Gerçekten yükseği, ortayı ve altı bilmemek olabilir mi?
— Olabilir.
— O halde gerçeğin ne olduğunu bilmeyen insanların acı ve zevk konusunda ya da bunların ortası nokta-

585

sında hata yapmasında şaşırılacak bir şey yok. Zevkten acıya geçildiği zaman ortaya çıkan şeyin acı olduğuna inanırlar, bu da normaldir. Çünkü gerçekten de acı çekerler. Acıdan orta duruma geçtikleri zaman da bu kez zevk duyduklarını sanarlar. Beyazı bilmeyenin grinin ve siyahın birbirinin zıttı olduğunu sanmaları gibi, onlar da gerçek zevkin ne olduğunu bilmedikleri için acının olmamasını acının zıttı zannederler.

– Haklısın, hem farklı bir düşünceye sahip olsaydılar, istekler de bedenimizde yokluk olurdu, değil mi?

– Yani açlık, susuzluk ya da benzeri bir başka istek de aynı zamanda bir eksikliktir, değil mi?

– Elbette.

– Aklımızdaki yokluk da bilgisizliktir, değil mi?

– Evet.

– O halde bu eksikler yiyecek, içecek ya da bilgi gibi şeylerle giderilir, değil mi?

– Tabii ki bu şekilde giderilir.

– Peki neyle doldururuz? Daha gerçek şeylerler mi yoksa daha az gerçek şeylerle mi?

– Tabii ki daha gerçek şeylerle.

– Bunlardan hangisi gerçek varlığa daha yakındır? Yani yiyecekler, ekmek, içki vb. şeyler mi yoksa bilim, ölçülülük ya da düşünce gibi şeyler mi? Hatta soruyu değiştirelim: Değişmeyen, sonsuz ve bizi asla aldatmayan varlıktan gelen ve o varlığa benzeyen insanda görülen şeyler mi daha gerçektir? Ya da değişen, ölümlü ve aldatıcı varlıktan gelen ya da ona benzeyen bir insandan görülen şey mi daha gerçektir?

– Değişmeyen varlıktan gelen.

– Sürekli değişen bir şey, bilime göre varlığa daha yakın olabilir mi?

– Olamaz.

— Doğruluğa yakın olabilir mi?
— O da olmaz.
— Bir şeyin doğrulukla fazla ilgisi yoksa varlıkla da ilgisi olmaz, değil mi?
— Elbette.
— Yani bu durumda bedensel istekleri giderecek olan şeyler, ruhsal istekleri giderecek şeylere göre varlığa çok daha uzaktır.
— Evet, daha uzaktır.
— Beden de bu varlığa ruha göre daha uzaktır, değil mi?
— Kesinlikle.
— Bu durumda kendisi gerçek şeylerle dolu ve daha gerçek olan, daha az gerçek şeylerle dolu ve daha az gerçek olana göre daha fazla gerçek şey içerir.
— Çok doğru.
— Doğamıza uygun şeylerle dolmamız demek zevk almak demektir. Bu durumda ne kadar gerçek şeyle doluyorsak, aslında o derece de gerçek zevkleri tadıyoruz demektir. Daha az gerçek şeylerle dolan yanımız ise bizi daha fazla aldatır, bu daha önemsiz şeylerle doluyordur ve ister istemez daha aldatıcıdır.
— Tabii ki bu şekilde olmalı.
586 — Bu nedenle de bir insan bilge değilse, ruhsal bakımdan üstünlüğü yoksa ve sadece bedensel zevklerini doyuruyorsa, o insan sadece orta ve aşağı arasında geziniyordur. Bu tür insanlar, hiçbir zaman yukarı çıkamazlar çünkü hiçbir zaman yukarı çıkmadıkları gibi, oraya çıkmayı da planlamamışlardır da. İçlerinde varlık olmamış, hiçbir zaman saf bir zevkin peşinden gitmemişlerdir. Her zaman hayvanlar gibi aşağıya bakıp, doymayı gözetirler, yemek yerken birbirleriyle yarışırlar, kimin daha fazla yediğine bakarlar, hayvanlar da aynı şekilde bu nedenle birbirlerini itelerler ama bir türlü gözleri doymaz. Oysa ye-

dikleri bu şeyler, gerçek yiyecek değildir, doydukları kısım da yediğini saklamayı başaran kısım değildir.

– Sokrates! Tanrının sözcüsü gibisin, gerçekten de çoğu insan bu şekilde bir yaşam sürüyor.

– Bu insanların zevklerinin acıyla karışık olmasında şaşırılacak bir şey yok. Çünkü gerçek zevki değil, o zevkin gölgesini, sıradan bir kopyasını algılıyorlar, bunlar da acıyla beraber oldukları zaman bir anlam ifade ederler. İşte bu nedenle sürekli kavga ederler, akılları fikirleri sevişmektedir ya da Stesikhoros'un[38] dediği gibi hayalini bile bilmedikleri Helena için Troya'da birbirlerini boğazlarlar.

– Çok doğru söylüyorsun.

– İçimizdeki öfke de aynı şekilde artmıyor mu? Ne zaman yükselme isteği olursa, bu durum bizi, savaşa, savaşın sonunda ortaya çıkacak şerefe meraklı olmaya, saçma sapan çatışmalara, gereksiz mücadelere, bitmek bilmeyen şereflerin peşinden koşmaya, intikam alma düşüncesine iter.

– Tam da söylediğin gibi olur.

– O halde şunu söyleyebiliriz: Bir insanın kazanç ve şeref konusunda istediği şeyler bilimle ve akılla beraber ilerlerse ona uygun zevkleri de edinir, böylece gerçek zevklere ulaşır. Çünkü bu türden zevkler kendine özgü zevklerdir. İnsan için en iyi zevk, kendisine uygun olan zevktir.

– Evet, en güzeli kendimize uygun olanı yapabilmektir.

– İnsanlar kendi içlerinde bilime ve düşünmeye büyük sevgi duymalıdır. İçimizde var olan farklı şeylerden birinin itirazı olmazsa, tüm bu güçler kendi görevlerini yapmayı sürdürürler. Herkes diğerine zarar

38 MÖ 7. ve 6. yüzyıllarda yaşamış Yunan şair.

587 vermeyeceği için kendine mahsus zevklerin tadına bakar. Bunlar gerçek ve sulandırılmamış zevkler olarak bilinirler.

– Kesinlikle evet.

– Ancak bu güçlerden biri, başka bir gücün egemenliği altına girdiğinde o zaman kendine mahsus zevki tadamaz. Bundan sonra da diğerleri, kendilerini uygun olmayan sahte zevklerin yanına doğru götürmeye başlar.

– Evet.

– Bilimden ve akıldan uzaklaşan bir şeyin bu duruma gelmesinde şaşırılacak bir yan yoktur.

– Doğru.

– Akıldan en fazla uzaklaşan, aynı zamanda yasadan da en çok uzaklaşandır, değil mi?

– Evet.

– Akıldan en fazla ayrılanların aşırılıklara, tiranlığa en meyilli şeyler olduklarını söylemiştik, değil mi?

– Hatırladım.

– En az ayrılanlar ise akıllılığa ve ölçülülüğe bağlı şeylerdi.

– Haklısın.

– Bu durumda insana en uygun zevklerden en uzak olanın tiran, en yakın olanın kral olduğunu söylemek gerekir.

– Elbette.

– Yine en kötü hayatın tirana, en iyi hayatın krala ait olduğunu da söylemeliyiz.

– Haklısın.

– Tiranın kraldan kaç kat daha kötü yaşadığını biliyor musun?

– Bilmiyorum, söyler misin?

– Eğer insanda üç tür zevk varsa, bunlardan biri yasaya uygun, ikisi uygun olmayandır. Bir tiran yasaya

uygun olmayan korkunç zevklerin peşinden gittiği için kraldan kaç kat kötü yaşadığını söylemek zordur. Yine de bu sorunun yanıtını bulmanın bir yolu var.

– Nasıl?

– Oligarşi ve tiran insanı arasında üç kat fark bulunur çünkü arada bir demokrasi insanı vardır.

– Tamam.

– Bu durumda tiran insanın zevk diye aldığı şeyin, oligarşi insanının zevk diye aldığı şeyden üç kat daha gerçeğe uzak olduğunu söyleyebiliriz.

– Peki.

– Krallık insanı ve değerli insan aynı ise oligarşi insanı da bunlardan daha aşağı seviyededir.

– Tabii, üç katı uzaklıkda bunlar arasında var.

– Yani tiran gerçek zevkten dokuz kat daha uzaktadır.

– Doğru.

– Yani tiranın aldığı zevkin gölgesi uzunlamasına ölçülürse, bizi bir tam sayıya ulaştırabilir.

– Neden olmasın!

– Üçün karesini ve küpünü alırsak krallık insanı ve tiran arasındaki farkı buluruz.

– Biraz matematik bilmek yeterli.

– Aynı şekilde kralın ve tiranın gerçek zevke olan uzaklıklarını ölçmek istediğimizde de benzeri bir hesaplama yaparız ve yedi yüz yirmi dokuz kat farkı buluruz, yani bu kadar oranda tiran daha mutsuzdur.

– Çok güzel bir şekilde bu iki insanı, doğruyu ve yanlışı zevk ve acı açısından birbirinden ayırmış oldun. 588

– Bu hesap zorlu ama doğru bir hesap. Hatta bir yılda bu kadar gündüz ve gece vardır.

– Hesap doğru.

– İyi ve doğru bir insan, zevk açısından kötü ve yanlış insandan zevk yönünden bu kadar üstünse bir de taşıdığı önem açısından farkı hesapla!
– Gerçekten de çok fazla olur.
– Bu sayede bu konuyu netleştirdik. Şimdiye kadar konuştuklarımızı gözden geçirelim. İnsan için son derece kötü olmak ve kötülüğe devam ediyor olmakve aynı zamanda kendisini doğru bir insan gibi gösterebilmek avantajlı bir şeydir. Sanırım böyle demiştik.
– Evet, tam da böyle demiştik.
– Doğru ve yanlış hareketler hakkında konuştuklarımızı gözden geçirerek, bu konuda söyleyeceğimiz son sözleri söyleyelim.
– Ne söyleyeceğiz?
– Sanki ruhun gözle görülür bir şey olduğunu düşünelim, bu sayede yanlışı savunan insan, aslında neyi savunduğunu görsün.
– Nasıl bir şey bu ruh?
– Masallardaki canavarlara benzeyen bir varlık. Adeta Kerberos,[39] Khimaira, Skylla gibi bir şey. Bir bedende farklı şekillere girebilen bir canlı.
– Doğru, masallarda böyle şeyler olur.
– Bu türden değişik bir varlık olduğunu düşünelim. Çok sayıda başı var, başlar sıralanmış, bazıları vahşi bir hayvan, bazıları daha evcil. Canavar istediği zaman istediği şekle girebiliyor.
– İyi bir heykeltıraş böyle bir şeyi canlandırabilir, onun dışında becerebilen çıkacağını sanmam. Oysa insan düşüncesi balmumundan bile daha yumuşaktır ve her türlü şekle girebilir. Bu bedenle de kafamda canlandırabiliyorum

39 Yunan mitolojisinde Hades'i koruyan çok başlı köpek.

– Ardından da bir aslan ve insan düşün. Ancak en büyükleri ilk örneğimizdi, ikincisi daha küçük, üçüncüsü en küçük olacak.
– Bunu yapmak daha kolay.
– Sonra bütün bu düşündüklerini aynı noktada topla.
– Tamam.
– Birleşen şeylere tek bir şekil ver, bu şekil insan olacak. İçini göremediğin tek bir canlı, dışarıdan bakıldığında sadece bir şey görünüyor.
– Tamamdır bu da.
– Bundan sonra, yanlışlıktan yarar gelir, doğruluk ise yararsızdır diyen kimseye şunları söyleyelim: Sen içimizdeki çok başlı canlıyı veya aslanı güçlendirmek ama insanı zayıflatmayı yararlı olarak anlatıyorsun. Bunu yaparsak içimizdeki insanı istedikleri yere götürebilirler. Üçü arasında bir uyum olması yerine, aralarında tartışma çıkmasını ve birbirlerine zarar vermelerini istiyorsun. 589
– Evet, yanlışı övmek böyle bir şeydir.
– Oysa ki doğru olmanın yararlı olduğunu söylediğimiz zaman, bu kez içimizdeki insanın dışarıdan görülen bütüne hâkim olmasını istiyoruzdur. Hem çok başlı canavarı besleyecek, ona hâkim olacak, bunu çiftçilerin vahşi hayvanları evcilleştirmesi gibi yapacak. Bu hayvanı evcilleştirirken aynı zamanda bir çocuğu ya da öğrenciyi eğitir gibi hareket edecek, öte yandan aslan da kendisine yardımcı olacak. Hepsine göz kulak olacak ve hem kendi aralarında hem de kendisiyle iyi geçinmelerini sağlayacak.
– Doğru olmanın yararlı olduğunu söylüyorsak, bu görüşte olmalıyız.
– O halde her bakımdan doğruluğu öven kimse haklı, yanlışı öven kimse haksızdır. Zevk, şeref, çıkar ya da benzeri bir şeyde doğruluktan yana olan zararlı ol-

maz, doğruluktan yana olmayan ise hem yanlış şeyleri kötüler hem de zarar görür.

— Aynı fikirdeyim.

— O halde karşımızdaki kişiyi ikna etmeye çalışalım. Çünkü bilerek hata yapmıyor. Kendisine şöyle bir soru sormamız yerinde olacaktır: "Doğru olanı ve olmayanı nasıl ayırt ederiz? Doğru olmak demek, içimizdeki kötü yanları insani yanımıza ya da tanrısal yanımızın emrine sunmak değil midir? Doğru olmayan ise iyi yanlarımızı kötü yanlarımızın emrine veriyor, değil mi?" Bu konuda ne düşünecektir, bize hak verir mi?

— Bence hak verir.

— Bu durumda hak etmeden para kazanmaktan yarar elde edilir mi? Böyle davranan bir insan, içindeki iyi yanları kötü yanların emrine vermiş olmaz mı? Bir kimse kendi çocuklarından birini bir köle olarak son derece kötü bir adama satsa, bu işten iyi para kazansa da aslında yararlı bir şey yapmamıştır, değil mi? İçindeki tanrısal yanı hiçbir şey düşünmeksizin en kötü, en aşağılık yana teslim eden bir insanın mutlu
590 olma olasılığı var mıdır? Nasıl ki Eriphyle kocasını bir mücevher için bırakmışsa, aynı şekilde en büyük kötülüğü de yapmıştır, değil mi?

— Onun yerine yanıt vereyim, en büyük kötülüğü yapmıştır.

— Neden çok yemek eleştiri konusu olur? Aslında çok yiyen insanlar içlerindeki çok başlı canavarı serbest bırakmakta oldukları için, değil mi?

— Evet.

— İnatçılık, öfke gibi şeylerin kötü olarak nitelendirilmelerinin nedeni de aynı şekilde içimizdeki aslanın ya da yılanın gereğinden fazla büyümesi anlamına gelmektedir.

– Doğru.
– Aynı şekilde mücevherlere meraklı olmak ya da tembellik de benzeri şekilde eleştiri konusu olur. Bu türden şeyler de içimizdeki hayvanı ortaya çıkarır, onu rahatlatır ve sonuç olarak bizlere tembellik aşılar.
– Yalakalık gibi şeylerin eleştiri konusu olmasının nedeni nedir? Bu durumda içimizdeki aslan diğer hayvana köle olmaktadır. Bu öyle bir hayvandır ki onun sayesinde tembel, doymayan, açgözlü canavar para isteğiyle küçülür ve maymuna döner.
– Haklısın.
– Peki neden sadece ellerini ve ayaklarını kullanarak para kazanan işçileri küçümseriz? Bunun nedeni şu olabilir mi? Bu tür işçilerde iyi kısım çok güçsüzdür ve içlerindeki hayvanları kontrol edebilmek için kendilerinden bir şeyler verip onlara yalvarmak dışında başka bir şey yapamazlar.
– Sanırım bundan dolayıdır.
– Böyle bir insanın daha iyi insanlardaki beceriye sahip olabilmesi için ne yapmalıyız? Bu insanın tanrısal yanına, kötü yanını köle edebilmiş bir insanın yanına götürmesini öneririz. Fakat bu durum kölenin zarar görmesini istediğimiz anlamına gelmez. Thrasymakhos'un söylediğinin tersine bunun herkes için yapılması gerekir. Yani tanrısal ve bilge bir insanın sözlerini dinlemek, çok daha yarar getirici bir şeydir. Bu varlığın içimizde olması en iyi olasılıktır ama içimizde olmasa da aynı şey geçerlidir. Bu sayede her zaman aynı düzen içinde kalınabilir ve yine bu sayede mümkün olduğunca diğer insanlarla ve kendimizle dost kalırız.
– İtirazım yok.
– Zaten yasalar da bu şekilde davranmıyorlar mı? Ne zaman ki toplumda eksiği olan birilerini görüyorlar,

hemen ona yardımcı olmak istiyorlar. Çocuklara da benzeri şekilde davranıyoruz, bizzat onlarla ilgili konularda nasıl ki bir devlette düzen kurulana kadar bazı şeyleri egemenliğimizde tutarsak, aynı şekilde çocukları egemenliğimiz altında tutuyoruz. En iyi
591 kısmımızdan yararlanarak en kötü yanlarını geliştirmelerine çalışıyoruz. Bu sayede kendi içlerinde sanki bize benzeyen bir asker ortaya çıkıyor ve ne zaman ki bu askeri yetiştiriyoruz, işte o zaman çocukları serbest bırakıyoruz.

– Haklısın.

– Glaukon! Sence kötü, haksız, pis bir iş yapmak bize para ve güç kazandırsa bile, bizi olduğumuzdan daha kötü bir hale düşürdüğüne göre nasıl bir yarar sağlar?

– Yarar sağlamaz.

– Eğer bir suçlunun suçu ortaya çıkmadıysa ve aynı zamanda ceza almadıysa, bu işten suçlunun yarar gördüğü söylenebilir mi? Bu şekilde olduğu zaman daha az mı kötü oluyor? Ancak yakalansa ve cezasını çekse, belki de içindeki hayvan sakinleşecek, iyi yanları kötü yanlarının etkisinde daha az kalacaktır. Bu sayede belki de iyi, ölçülü, bilgece bir yaşam sürme ihtimali artacak. Bu işten beden bakımından daha güçlü olmak gibi bir yarar elde etmeyecek, ruh ve beden arasındaki farktan daha büyük bir farkla içsel bir güzellik elde edecek.

– Haklısın, seninle aynı fikirdeyim.

– O halde akıllı bir insan elinden geldiğince buna ulaşmaya çalışır, ruhun bilim sayesinde yukarıya çıkacağını düşünür ve diğer düşünceleri umursamaz.

– Evet.

– Yine bedenini iyi durumda tutmak ya da beslenmek için, hayvani zevklerin peşinden koşmaz, ölçüsüz

davranmaz. Eğer ruhuna iyi gelmeyecekse böyle bir bedensel gelişimi de umursamaz, daha güzel, daha güçlü görünmek onun için önemli değildir. Önemli olan tek nokta, bedeninin ruh düzenine göre olmasıdır.

– Doğru, düzenli bir yaşam için bu gereklidir.

– Aynı şekilde para kazanma söz konusu olduğu zaman da benzeri bir ölçü olması gerekir, değil mi? Belki de herkes tarafından mutluluk olarak kabul edilen şeylerin peşinden koşup para kazanmak ya da başka şeyleri elde etmeye çalışmak gerekir.

– Bu mantıklı değil.

– Önemli olan ruhundaki düzendir, bir şekilde gereğinden daha fazla ya da az para kazanmayı tercih etmez, bu nedenle kendisine uygun miktarda kazanıp o miktarda harcamak ister.

– Haklısın.

– Şeref konularına da benzeri şekilde yaklaşır, kendisini daha iyi bir insan haline dönüştürecek şerefleri elde etmek ister. Oysa ruhundaki düzeni bozabilecek şereflerden uzak duracaktır. Bu tür durumlar, hem kendisine hem de devlete ait işlerdir. 592

– Haklısın, bu durumda insan devlet işlerine hiç girmez.

– Bence tam askine büyük bir memnuniyetle bu işlere girer. Ancak bunu sadece kendi ülkesinde ister, diğer ülkelerde kader kendisini zorlamazsa bunu yapacağını sanmam.

– Tabii ki kastettiğin konuştuğumuz ve planladığımız devlet, ancak dünyada hiçbir yerde bu şekilde bir devlet olduğunu sanmam.

– Oysa arayanlar onu gökyüzünde bulabilirler. Oraya bakarak kendi düzenlerini kurabilirler. Bu devletin bir yerlerde kurulmuş olup olmamasından bağımsız

olarak yapılması gereken, diğer yasalara değil bu devletin yasalarına uymaktır.

– Doğru.

ONUNCU KİTAP

– Sözünü ettiğimiz devlet en iyi devlet, buna inanma- 595
ma yol olan birçok şey arasında en çok öne çıkanı şiir hakkında söylediklerimiz.
– Neydi o?
– Şiirde benzetme üzerinden ilerleyen her şeyden kurtulmak fikri. İnsanın içindeki güçleri sınıflandırdığımız zaman bu söylediğimiz şeyin de ne kadar doğru olduğunu anladık.
– Anlayamadım.
– Sana anlatacağım, hem zaten benzetme yapan tragedya yazarlarına söylediklerimi muhtemelen anlatmayacaksınız. Bence bu türden şeyleri izleyen insanlar, gerekli ön hazırlığa sahip değillerse, yani [o şeyin] neye benzetildiğini anlamıyorlarsa, izledikleri şeyden zarar görürler.
– Bu düşünceye nasıl ulaştın?
– Aslında Homeros'a olan sevgim çocukluğuma dayanır ve ona olan sevgimden dolayı konuşmakta kararsızım ama yine de anlatacağım. Tüm bu güzel tragedyaların ortaya çıkmasına neden olan kimsenin Homeros olduğunun da farkındayım. Fakat doğru söyleme duygusu, bir insana duyulan sevginin önüne geçiyor.
– Tamam.
– O halde benim sorularıma yanıt ver.

– Peki.
– Benzetilmiş şeylerin gerçekleri nedir? Çünkü bunun neye yaradığı konusunda fikrim yok.
– Benim de fikrim yok.
596 – Tamam ama bazen pek de iyi görmeyen insanların çok iyi görenlerden daha iyi gördükleri anlar olabilir.
– Peki ama bir şeyi alenen görsem de senin yanında öyle hemen söylemem. Senin gelip görmeni isterim.
– İncelememize her zaman uyguladığımız yöntemle devam edelim mi? Bir şeylerin aynı olduğunu düşündüğümüz zaman adına idea dediğimiz bir genel tanım üzerinden hareket ediyoruz. Neyi kastettiğimi anladın mı?
– Anladım.
– Örneğin birçok çeşidi olan bir şeyi inceleyelim, yani çok sayıda masa ve sedir vardır, değil mi?
– Tabii.
– Ancak bunları iki ayrı ideada toplayabiliriz, masa ve sedir ideaları.
– Tamam.
– İşçiler bu ürünleri üretecekleri zaman ilgili ideaya göre hareket ederler, buna göre masa ya da sedir üretirler. Başka işçiler de başka ürünler için başka idealardan yararlanırlar. Oysa ki ideayı yapan bir işçi yoktur, değil mi?
– Yoktur.
– Fakat şöyle bir işçi de var.
– Nasıl?
– Tüm işçilerin yaptıkları farklı şeylerin hepsini birden yapan işçi.
– Çok becerikli bir işçidir kendisi!
– Başka ne özellikleri olduğunu şimdi fark edeceksin. Bu işçi sadece evin içindeki eşyaları yapmaz, aynı

zamanda tüm bitkileri ve canlıları da üretir. Hatta yeryüzünü, gökyüzünü, tanrıları, yeraltını, Hades'i ve aklına ne geliyorsa diğer her şeyi yaratır.

– Nasıl bir işçi o!

– Söylediğim şeye belki de inanmıyorsundur, böyle bir işçi olacağını düşünmüyorsundur! Belki de her şeyin belirli bir şekilde yaratıldığını, farklı bir şekilde yaratılamayacağını düşünüyorsundur. Sen de aynı şekilde bunları yaratabilirsin.

– Nasıl?

– Çok da kolay ve hızlı bir şekilde bunu yapabilirsin. Bir ayna alıp elinde tut. İşte böylece her şeyi yaratmış olacaksın. Güneş, yıldızlar, dünya, evdeki eşyalar, bitkiler ve diğer tüm şeyler.

– Belki yaratmış gibi olurum ama aslında gerçek bir şey yaratmamışımdır.

– Tam da bundan söz ediyordum, buna benzer durumda olan ressamlardan da söz edebiliriz herhalde, değil mi?

– Kesinlikle.

– Gerçekliği olmamakla beraber ressamın yaptığı sedir de bir tür sedirdir, değil mi?

– Evet, bu da bir tür sedirdir.

– Peki ya marangozun yaptığına ne dersin? Biraz önce 597
marangozun sedir ideasının bir benzerini yaptığını ama gerçeğini yapmadığını belirtmiştin.

– Evet, böyle demiştim.

– Gerçeğini yapmadığına göre gerçeğe benzeyen bir örneği yapıyor demektir. Yani marangoz ya da başka bir ustanın yaptığının, gerçekten gerçek olduğunu söyleyen aslında hata yapıyordur.

– Bu durumda marangozun yaptığı işin gerçeğin yanında zayıf kaldığını da söylemeliyiz.

– Tabii ki.

– Şimdi bu ve bu türden örneklerden yola çıkarak benzetmenin ne olduğunu incelemek gerekir.
– Tamam.
– Elimizde üç ayrı türde sedir var, biri gerçek, bunu sadece tanrı yapabilir. Tanrı dışında başkası bunu becerebilir mi?
– Bence yapamaz.
– Marangozun sediri var.
– Tamam.
– Bir de ressamın sediri.
– Doğru.
– Üç sedirin üç ayrı ustası var. Tanrı, marangoz ve ressam.
– Evet.
– Tanrı ya keyfi öyle istediği ya da başka türlü yapamayacağı için sediri bu şekilde üretmiştir. Bu da gerçek sedirdir. Tanrı iki ayrı türde sedir üretmemiştir ve üretmeyecektir.
– Neden?
– Eğer iki tane yapsaydı bu durumda her iki sedir türünü birleştiren üçüncü bir sedir türü daha ortaya çıkacaktı. Bu durumda üçüncü türdeki sedir, gerçek sedir olacak. Diğerleri bu özellikte olmayacaktır.
– Haklısın.
– Tanrı da sanırım bunun farkındadır. Herhangi bir sediri değil de gerçek sediri üretmek istediği için sadece bir gerçek sedir üretmiştir.
– Haklı gibisin.
– Tanrı sedir dışında başka şeylerin de yaratıcısı mıdır?
– Tabii ki sediri de başka şeyleri de yarattığına göre yaratıcıdır.
– Marangoz da sedir işçisidir.
– Doğru.

– Ressama ne diyeceğiz? Ona da sedir işçisi dememiz doğru olur mu?
– Hayır olmaz.
– Peki ne demeliyiz ressama?
– Diğerlerinin yaptığı şeyleri taklit eden desek iyi olur.
– Yani üçü arasında gerçeğine en az benzeyeni yapana, taklit eden sıfatını verdin.
– Doğru.
– Tragedya şairleri de aynı şeyi yapmıyorlar mı? Onlar da benzetme yapıyorlar değil mi? Fakat onlar da kralın daha altındalar, diğer taklitçiler de aynı durumdadır.
– Haklısın.
– Taklit edenler konusunda aynı fikirdeysek sıradaki 598
sorumu yanıtla: Ressam gerçek sediri mi taklit etmeye çalışıyor? Belki de gerçeği değil marangozun yaptığını taklit ediyordur.
– Marangozu taklit ediyor.
– Peki bunu nasıl yapıyor? Göründükleri şekilde mi? Bu konu hakkında ne düşünüyorsun?
– Anlamadım.
– Şöyle anlatayım: Sedire farklı açılardan baktığımız zaman farklı şeyler mi görürüz? Yandan ya da karşıdan bakıldığında değişir mi? Bu soru sadece sedir için geçerli değil, diğer şeyler için de geçerli.
– Farklı görünür ancak aynı şeydir.
– Peki ya resmin amacı nedir? Her şeyi olduğu gibi mi yoksa göründüğü gibi mi göstermek ister? Gerçeğin mi yoksa görünen şeyin mi taklididir?
– Görünen şeyin.
– O halde taklit dediğimiz şey, gerçeğe bir hayli uzaktır. Her şeyi benzetmesinin nedeni her şeyin küçük bir kısmını yapmasından kaynaklanır, yani taklidin taklidi gibi bir şeydir. Ressamlar, ayakkabıcı, maran-

goz yada başka bir sanatçının eserlerini taklit etseler de onların sanatlarını bilmezler. Ancak iyi bir ressamın yapacağı marangoz resmi, ona uzaktan bakan bir çocuğu ya da konu hakkında bilgisiz birini kolayca kandırabilir. Çünkü resimdeki gerçek bir marangozun görünüşüne sahiptir.

— Elbette bu şekilde aldatabilir.

— Buradan şu şekilde bir sonuca ulaşmaktayız: Bir insan kalkıp bir başkasının her türlü sanatı bildiğini, hatta bu sanatların en büyük ustalarından bile daha ayrıntılı bir şekilde bildiğini söylerse, ona ya çok kolayca kandırıldığını ya da gerçekten de saf bir insan olduğunu ya da bir taklitçinin onu aldattığını ve bu nedenle de karşısındaki insanın her şeyi bildiğini düşündüğünü zannettiğini söylemeliyiz. Bu kimseye bilgisizliğin ya da taklidin ne olduğunu bilmediğini ve bu nedenle bu türden şeyleri karıştırdığını da ifade etmeliyiz.

— Çok haklısın, kendisine söylenecek sözler bunlar olmalı.

— Tragedya ve kurucusu Homeros'a bakalım. Bazıları tragedya yazarlarının tüm sanatları, her insanın iyi ve kötü yönlerini ve tanrılarla ilgili her şeyi bildiklerini iddia eder. Eğer şair konusuna hâkimse, en nihayetinde tüm bu şeyleri çok iyi bilmelidir ki herhangi
599 bir hata yaptığı düşünülmesin. Bu düşüncede olanlar taklitçi sanatçıların sözlerine kanıyorlar mı, bu eserlere baktıkları zaman söylenenlerin gerçekten ne kadar farklı olduğunu görüyorlar mı? Belki de gerçeği bilmesek de bu taklit yapılabiliyordur. En nihayetinde şairler gölgeler yaratıyorlar, bunlar da gerçekler değil. Söylenenlerin doğruluğunu araştıralım. Çoğu kimsenin iyi şairlerin iyi bir şekilde anlattıklarını düşündüklerikonulara bu şairlerin gerçekten de hâkim olup olmadıklarını inceleyelim.

– Elbette, bu incelenmesi gereken bir konu.
– Eğer bir insan bir şeyin gerçeğini ve taklidini yapma becerisine sahip olsaydı, hangisini yapardı? Taklidi yapmak en büyük gayesi haline gelir miydi? Onun yapabilecek daha iyi bir şeyi yok muydu?
– Sanırım taklidini yapmazdı.
– Eğer bir şeyi benzetiyorsa ve o şeyi gerçekten tanıyorsa bu durumda gerçeğini yapmak isterdi. Böylece ardından adeta anıt gibi çok sayıda eser bırakırdı, her şeyin gerçeğini taklidine tercih ederdi.
– Tabii ki böyle olmalı, hem bunu yapmak daha yararlı olduğu gibi daha da fazla beğeni kazanırdı.
– Homeros'un ya da diğer şairlerin eserlerinde söz ettikleri konularda ne bildiklerini teker teker incelemek durumunda değiliz. Bu insanların usta bir hekim mi olduklarını yoksa hekimliği çok iyi bir şekilde taklit eden insanlar mı olduklarını sormamıza gerek yok. Asklepios gibi hastalarını iyileştiremeyi becerebilen bir şair var mıdır? Hangi şair Asklepios gibi hekimlik konusunda bilgili insanlar yetiştirmiştir? Diğer sanatlar konusunda bir şeyleri incelememize, onları da bu probleme dahil etmemize gerek yok. Ancak Homeros'un konusu olan en önemli şeyleri yani savaş, ordular, devlet kurulması, eğitim gibi konuları düşünüp şöyle bir soru yöneltmekte yarar var: "Homeros! Gerçeğin üç katı uzağında değilsen, taklitçi olarak nitelendirdiğimiz zanaatkârlardan biri değilsen yani yaptığın iş görüntüden ibaret değilse, en azından ikinci dereceye yükseldiysen, gerek bireysel işlerinde gerekse de devlet işlerinde, nasıl davranıldığı takdirde daha iyi sonuçlar elde edileceğini düşünüyorsan, hangi devletin senin eserlerinde söz ettiğin şeylere göre yaptığı değişiklik sayesinde daha iyi bir konuma

eriştiğini söyle. Örneğin Lakedaimonialılar ve başka bazı irili ufaklı devletler yasalarını Lykourgos'a[40] borçludurlar. Hangi devlet senin iyi bir yasa yapıcı olduğunu düşünür ve senin düşüncelerinden yararlanmıştır? Örneğin İtalya'da ve Sicilya'da Kharondas, Atina'da Solon gibi sen hangi devlete yasalar verdin? Homeros'un örnekleyebileceği bir devlet var mı?

— Yok, hatta Homeros'un peşinden gidenler de böyle bir örnek veremezler.

600 — Zamanında yaşanan bir savaş ve onun tavsiyelerine göre kazanılmış bir çarpışma var mı?

— Yok.

— Bir konuda uzmanlığını biliyor muyuz? Örneğin Miletoslu Thales ya da Skyth Anakharsios gibi bulduğu bir şey işe yaramış mı?

— Hayır, böyle bir şey de söz konusu değil.

— Tamam, bubub devletler için değil de bireysel bir yararı oldu mu? Örneğin kendisinden ders alıp daha iyi olmuş biri var mı? Homeros gibi yaşamak diye bir şeyi etrafındakilere öğretebilmiş mi? Örneğin Pythgaros bu konuda çok ilerilere gitmiş, bugün bile verdiği eğitim sayesinde Pythagoras gibi yaşayan insanlar var.

— Böyle bir şey de yapmamış, hatta onun yetiştirdiği bir Kreophylos vardır, onun da aldığı eğitim o kadar kötüdür ki herkes tarafından alay edilmiş. Bu adam Homeros yaşarken bile onu hiç umursamamış.

— Evet, böyle bir şey anlatılır. Sevgili Glaukon! Eğer Homeros insanları yetiştirmesini, daha iyi insanlar haline getirmesini bilseydi, başka şeyleri taklit yoluyla değil de gerçekten bilerek şiirlerine ekleseydi

40 MÖ 8. yüzyılda yaşamış Sparta kentinin efsanevi kralı ve yasa yapıcısı.

onun peşinden giden çok sayıda insan olması gerekmez miydi? Abderoslu Protagoras ya da Keoslu Prodikos[41] ya da başka bazıları, kendi sözlerini dinleyip bilgilerini artırmadıkları sürece insanların ne kendilerini ne de devletlerini yönetemeyeceklerini söylüyorlar. Fakat buna karşın bu insanlar çok sevilirler, hatta müritleri onları alıp tek başlarına gezdirecek gibi davranırlar. Oysa ki Homeros ve Hesiodos diğer insanları daha iyi bir yaşama sürükleyebilecek güçte olsalar etraflarındaki insanlar bu şairlerin şehirleri gezip şiir okumalarına izin vermezlerdi. Her şeylerini o şairlerin yanlarında kalmak, ülkelerinde zaman geçirmek için harcarlardı. Bunu beceremeseler de en azından gittikleri yere peşlerinden giderler ve onlardan öğrenmeye devam ederlerdi, değil mi?

— Sokrates! Çok doğru söylüyorsun gibi görünüyor.

— Bu durumda Homeros'un ve diğer şairlerin hem önemli şeyleri anlatırken hem de bir şeyleri kendileri ortaya attıkları zaman, sadece birer taklitçi olduklarını, gerçeğe ulaşamayacaklarını söylememiz gerekir. Yani biraz önce verdiğimiz örneğe uygun olarak ressamlar ayakkabıcılığın ne olduğunu bilmeden ayakkabı resmi çizerler, konu hakkında bilgisi olmayanlar da aynı şekilde oradaki resimlere ya da şekillere bakarak onların gerçek olduklarını sanırlar. 601

— Haklısın.

— Şairler de hangi konuyu inceleliyorlarsa, o konuya kelimeler ya da cümleler sayesinde renk veriyorlar. Gerçeğini bilmedikleri bir şeyin taklidini yapıyorlar, bu sayede sadece kelimelerin ne olduğunu bilen insanlar ölçü, ritim, düzen gibi şeylerden etkilenerek şairin ayakkabıcılığı ya da savaş sanatını eksiksiz bir

41 MÖ 465-399 yılları arasında yaşamış Sokrates öncesi düşünür.

şekilde anlattığını zannediyorlar. Sözler çok güzel bir şekilde süsleniyor, oysa ki şairin süslü sözlerini alıp sadeleştirirsen bu sözlerin neye dönüştüğünü sen de bilirsin.

– Doğru.

– Bazı insanların yüzleri genç görünümlüdür ve başka bir özellikleri de yoktur. Gençlikleri gittikten sonra kimse yüzlerine bakmaz, işte bu insanlara benzer durumları.

– Güzel benzetme.

– Bir de şuna bakalım: Bir şeyleri uyduran, taklitçi insanlar gerçekten bihaber ve sadece görüntüyü bilen insanlardır, değil mi?

– Elbette.

– Tamam, şimdi konuyu tamamlayalım o halde.

– Olur.

– Ressamın bir dizgin ve gem çizdiğini varsayalım.

– Tamam.

– Bunu yapan da demircidir.

– Doğru.

– Ressam dizgin ya da gemden anlar mı? Yoksa bunu bilen demirci midir? Bunları bilmesi gereken kimse atlara bakması gereken, bunları kullanması gereken insan değil midir?

– Kesinlikle evet.

– Diğer şeylerde de aynı durum geçerli değil midir?

– Anlamadım!

– Her şeyde olan üç ayrı sanattan söz edebiliriz: Yaratma, kullanma ve benzetme sanatları.

– Tamam.

– Hayvan, eşya ya da başka bir şeyin muhteşem sıfatını almasının nedeni nedir? Doğa o şeyi bir başka amaçla kullanmak istiyorsa, o şeyi muhteşem yapmaz mı?

– Yapar.

– O halde bir şeyi kullanan insanın o şeyi herkesten daha iyi bildiği, o şeyin işe yarar olup olmadığını anladığı konusunda kuşkumuz yok. Yani müzik yapan biri kullandığı müzik aletini tanır. Bu müzik aletinin nasıl olması gerektiğini anlatır, diğerleri de ona göre yapar.
– Çok haklısın.
– Yani müzik aletini kullanan kimse o aletin iyi ve kötü yanlarını bilir. Kullanan insan aleti yapacak olana bunu anlatır, yapacak olan da onun sözlerini dinler.
– Doğru.
– Müzik aletini yapan o aletin iyi mi kötü mü olduğunu 602
bilir. Çünkü müzik yapan kimseye sormuş ve onun sözünü dinlemiştir. Tabii ki müzik aletini kullanan bilgiye sahip olandır.
– Evet.
– Taklit edene ne dersin? Onlar neyin resmini yapıyorlarsa, o şeyi kullanırlar mı? Bu sayede mi iyi ve kötü olanı ayırt ederler? Belki de konu hakkında fikri olanlara sorup öğrenirler ve ondan sonra resim mi yaparlar?
– Hayır, böyle yapmazlar.
– Yani taklit eden kişi benzettiği şeyin aslını bilmez ve diğer insanlardan öğrenmez.
– Sanırım öyle.
– Bir sanatçı yaptığı şeyi tanımıyor.
– Evet, çok iyi gelmiyor kulağa!
– Her şeyde olduğu gibi, benzetmesine rağmen onun iyi ya da kötü olduğunu bilmiyor. Bu durumda neyi benzetmeye çalışıyorsa, o şeyin insanlara ve konu hakkında bilgisizlere güzel görünmesini isteyecektir.
– Evet, böyle olmalı.
– Bu durumda taklit eden kimsenin taklit ettiği şey hakkında pek de fikri olmadığı ve çok da güzel bir

şey yapmadığı noktasında aynı görüşteyiz. Ayrıca tragedya şairleri iambosa ya da eposa göre hareket etmeleri fark etmeksizin taklitçidir.

– Doğru.

– Zeus adına yemin ederek bu taklitlerin gerçeğe çok uzak olduklarını söyle. Ne dersin?

– Seninle aynı düşüncedeyim.

– Böylesine bir benzetme hangi duygularımızı okşar?

– Anlamadım.

– Bir şey yakından ve uzaktan aynı büyüklükte görünmez, değil mi?

– Evet.

– Suyun içindeyken ya da dışındayken de farklı görünür. Renkler de zaman zaman farklı şekilde görmemizi sağlar. Tüm bu durumlar kafa karışıklığına yol açar. Resimlerdeki gölgeler, aldatmacalar ya da farklılıklar bu türden durumlardan kaynaklanmaktadır.

– Haklısın.

– Kafamızın karışmaması için saymak, tartmak, ölçmek gibi şeylerden yararlanırız. Bir şeyin gerçekten büyük mü, küçük mü, ağır mı, hafif mi diye bakmak için gözümüze değil bu saydıklarımıza güveniriz.

– Tamam.

– Bu hesapları aklımız yapar.

– Doğru.

– Ölçüm tamamlandıktan sonra neyin büyük neyin küçük olduğunu ya da eşit olup olmadıklarını akıl sayesinde anlarız. Fakat akıl da zaman zaman aldanabilir.

– Haklısın.

– Oysa daha önceden bir şeyin birbirine zıt iki karar veremeyeceğini söylemiştik.

– Bunu söylemekte haklıydık.

– Bu durumda aklımızın bir kısmı ölçüye başvururken, diğer kısmı başvurmuyor demektir ve bu iki kısım birbiriyle aynı değildir. 603
– Kesinlikle.
– Öte yandan içimizdeki en iyi yan ölçülü ve hesaplı davranan kısımdır, değil mi?
– Hiç kimse aksi fikirde olmaz.
– Onunla çalışan da aşağı kısımlarımızdan biridir.
– Elbette.
– Konuşmak istediğim konu da buydu. Resim ya da diğer konularda benzetmeler yapanlar doğrudan uzaktadırlar, bilgeliğe karşı duran kısımla bir aradadırlar ve hiçbir şekilde gerçek ve doğru şeylerin peşinden gitmezler.
– Benzetme dediğimiz şey, iki değersiz şeyin birleşmesi olduğuna göre bu birleşimden de değersiz bir şey doğacaktır.
– Haklı gibisin.
– Göz için olanlar konusunda mı geçerli söylediğimiz yoksa kulak için olanlar ya da şiir dediğimiz şey de aynı durumda mı?
– Diğerleri için de geçerlidir.
– Şiiri sadece resme benzetmek yeterli olmaz, aynı zamanda şiir benzetmesi içimizdeki hangi yöne yakındır? Bunu bulup, değerli olup olmadığını incelemek gerekir.
– Kesinlikle böyle olmalı.
– Tamam, şiirin benzetmeci olduğunu söyledik, şiir insanların gönüllü ya da zorunlu olarak yaptıkları şeylerle ilgili olarak ortaya çıkar. Bu duruma göre insanlar kendileri mutlu, mutsuz, keyifli, üzgün vs. hissederler. Şiir bunun dışında başka bir şey yapar mı yoksa bundan mı ibarettir?
– Bundan ibarettir.

– İnsanlar bunlar yaşandığı zaman kendilerine inanırlar mı? Belki de gözün kendisini kandırdığı ve bir şeyi başka bir şey sandığı gibi aynı zamanda kendisini geliştirme ya da bir çatışma yaşama durumundadır. Neyse, şimdi aklıma geldi, bu konuları daha önceden ayrıntılı bir şekilde konuşmuştuk ve içimizde çelişkili çok fazla şeyin olduğu konusunda hemfikir olmuştuk. Şimdi yeniden konuşmamızın lüzumu yok.
– Kesinlikle.
– Burada bir sorun yok ama o zaman atladığımız bir konuyu şimdi konuşmak gerekir.
– Nedir?
– Ölçülü insanların kötü şeyler yaşadıkları zaman bu acılara diğer insanlardan daha kolayca katlanabildiklerini söylemiştik. Örneğin evlat acısı durumunda bu geçerlidir.
– Haklısın.
– Bu kişi bir acı duyuyor mu yoksa kendisine hâkim mi olabiliyor?
– Hâkim olabiliyor.
604 – Peki diğer insanların karşısındayken mi yoksa kendisi tek başınayken mi daha fazla hâkim olur?
– Daha çok diğer insanların yanındayken.
– Tek başına kaldığı zaman şikâyetçi olmaya başlar, diğer insanların karşısında yapmaktan çekindiği şeyleri yapar.
– Haklısın.
– Diğer insanların yanında kendisine hâkim olmasını sağlayan şey, akıl ve düzendir, değil mi? Şikâyetçi olmasını sağlayan şey ise acıdır.
– Haklısın.
– Bir insan aynı konuda iki farklı davranış sergiliyorsa o insanın içinde birbirinden farklı iki yön vardır, değil mi?

– Doğru.
– Bir taraf düzenin her dediğini yapar.
– Anlamadım.
– Düzene göre, dünyadaki en değerli şeylerden biri kötü şeyler karşısında sükûnetini kaybetmemektir, boşu boşuna sızlanmamaktır. Yaşadığımız şeylerden neyin iyi neyin kötü olduğunu bilemeyiz. Durup durup şikâyetçi olmakla kazanacağımız bir şey yoktur. Hiçbir şeyi abartmamak gerekir, aynı zamanda hemen acıya teslim olmak, böyle zor bir durumda alacağımız yardımı da engeller.
– Biraz daha açıklar mısın?
– Yani kötü şeyler karşısında düşünmek gerekir. Zar oyunlarında olduğu gibi burada da sıkıntılı durumlarda en iyi şeyin ne olduğunu düşünerek kavrayabiliriz. Çocuklar kötü bir şeyle karşılaştıkları zaman ağlayıp şikâyetçi olurlar, biz ise bu tür şikâyetlerle zaman kaybetmek yerine en iyi şekilde sorunumuza çözüm bulmaya, işleri düzeltmeye çalışacağız. Yapmamız gereken tedavi uygulamak ve şikâyet etmeyi kesmektir.
– Evet, kötü durumlar karşısında en iyi çözüm budur.
– Yani içimizdeki en iyi kısım, aklın peşinden giden kısım.
– Kesinlikle.
– Kötü durumlar karşısında şikâyetçi olmamızı, sürekli bunu düşünmemizi sağlayan kısım nedir? Bu da akıldan yoksun ve korkak kısımdır, değil mi?
– Evet.
– Benzetmelere meyilli olan kısım da bu akıldan yoksun kısımdır. İçimizdeki akıllı yön ise her zaman aynı kalır ve benzetmelerden hoşlanmaz, benzetilse bile eğlenmek için tiyatroya giden kalabalığın anlayabileceği türden bir şey değildir. Ne de olsa kala-

balıklar kendilerine sunulan taklidin aslının ne olduğunu bilmez.

605 – Haklısın.

– Benzetme yapan şairlerin akılla beraber olmadıklarına kuşku yok. Bu, hem sanatına uygun olmaz hem de kalabalıklar onu beğenmez. Bu nedenle de kolayca harekete geçebilen yanımızı benzetmeyi daha kolay olduğu için tercih edecektir.

– Evet.

– Bu durumda şairi ve ressamı aynı kategoride değerlendirmemiz ve eleştirmemiz gayet doğal. Gerçeğe yakın olmak bakımından fazla bir şey yapmıyor. İçimizdeki en iyi yön yerine, değersiz yönle ilgileniyor. Toplumumuzda böylelerine yer olmaması için yeterli neden var. Toplumumuz en iyi yasalara göre yönetilmeli, oysa onlar içimizdeki en kötü yönleri özendiriyor, kuvvetlendiriyor ve akla zarar veriyor. Bir devlet akıllıları ortadan kaldırıp kötüleri iktidara getirirse ne yaşanacaksa orada da aynı şey oluyor. Benzetme yapan bir şair insanın içindeki kötülüğün güçlenmesine ve ona göre bir düzen kurulmasına neden oluyor, aklın yanında olmayan yanımızı coşturuyor. Bu öyle bir yan ki neyin iyi neyin kötü olduğunu ayırt edemez, aynı şeyleri bazen büyük bazen ise küçük gibi görür. Çok sayıda görüntünün ve hevesin peşinden gidip doğruluğun çok dışında kalır.

– Haklısın.

– Ayrıca şiirin yaptığı en büyük kötülükten henüz bahsetmedik. Bu öyle bir kötülüktür ki dürüst insanların çok küçük bir kısmı bu kötülükten kendilerini kurtarabilirler.

– Bir de bu insanlara kötülük mü yapıyor?

– Evet, anlatıyorum, sen de düşün. Homeros ya da bir başka tragedya yazarı bir kahramanın acı çektiğini,

şikâyetçi olduğunu, bu şekilde konuştuğunu, kendi kendine dövünüp acılarını gösterişine muhteşem bir şekilde benzetiyor. En iyi insanların bu sözleri dinlediğini varsayalım, sen de bilirsin bu tür anlatılardan nasıl da hoşlanırız, heyecanlanırız ve bize böyle heyecanlı şeyleri dinleten şaire de hayran oluruz.

– Haklısın, seninle aynı düşüncedeyim.

– Oysa kendimiz benzeri bir şey yaptığımızda, bambaşka davranırız, sanırım bunda da hemfikiriz. Bize yakışanın susmak olduğunu ancak şiirde gördüğümüz şeylerin kadınlara yakışacak bir şey olduğunu söyleriz.

– Doğru, burada da aynı düşüncedeyim seninle.

– Tamam, benzemek istemediğimiz hatta benzemenin utanç verici olduğunu düşündüğümüz bir adamın yaptıklarından etkilenip heyecanlanmamız, doğru olur mu?

– Zeus adına yemin ederim ki olmaz.

– Bir de şunu aklına getir? 606

– Neyi?

– Kötü bir şey yaşadığımız zaman içimizde zorla tutmaya çalıştığımız şey neydi? Ağlamak, şikâyetçi olmak vb. tepkiler vermek isteyen yanımızı dizginlemeye çalışıyorduk, değil mi? Şairlerin amaçları da içimizdeki bu yanın isteğini yerine getirmeye çalışmaktır. Bu nedenle bu heyecanlanan yanımıza tiyatrolarda değinilir. Aklımız ve geleneklerimiz engel olmadığı sürece en iyi yanımız ağlama karşısında yumuşar, diğer insanların yaşadıkları felaketlere ağlamayı ayıplamaz ve acıma duygularını geliştirir. Ona göre böyle şeyleri alkışlamak da insanı küçültmez, sadece iyi bir insanın böyle şeylere ağlaması gerektiğine, şiirden elde edilen zevkin yararlı bir zevk olduğuna, şiir olmazsa böyle bir zevkin olamayaca-

ğına inanır. Bu şekilde düşünen insanların sayısının çok fazla olduğunu sanmıyorum, bu insanlara göre diğer insanların duyguları bizim de duygularımız olabilir. Çünkü bizler diğer insanların dertlerine göre bir duygu yoğunluğuna sahibizdir. Belki kendimize hâkim olabiliriz ancak diğer insanlar söz konusu olduğu zaman bunu yapamayız.

– Çok haklısın.

– Komedya için de benzeri bir durum geçerli, değil mi? Tiyatroda ya da insanlar arasında buradakilere benzer bir durumla karşılaştığımızı varsayalım. Belki kendin yapmaya utanırsın ancak diğer insanlar yaptığında utanmak yerine beğendiğini varsayalım. Tragedya için geçerli olan şey, burada da geçerli olmaz mı? Belki sana komedyen demelerini istemiyorsun ve bu nedenle aklın sayesinde engellediğin o komik yönünü ortaya çıkarıyorsun ve ona destek vererek istemeden de olsa komik bir hale dönüşüyorsun.

– İtirazım yok.

– Kızgınlık ya da arzu gibi şeyler gündelik yaşantımızda bize hoş ya da çirkin gelebilir. Ancak bu türden şeylerin yaşamımıza girmelerinde, şiir benzetmesinin de etkisi vardır. Benzetme yapıldığı zaman bu duygular ortadan kalkmıyor, bunun yerine engellenmesi gereken duygular gittikçe artıyor ve içimizde kök salıyor. Bu sayede de bizlere mutluluk değil, bunun yerine kötülük ve mutsuzluk getiriyor.

– Haklısın.

– Glaukon! Bu durumda Homeros hayranlarıyla karşılaştığın zaman ne yapacaksın? Sana şöyle deseler ne yanıt vereceksin: "Homeros Yunan toplumunun kurucusudur, insanları yönetmek ve eğitmek için onu örnek almalıyız. Onun sözlerine göre davranışlarımızı planlamalıyız." Böyle bir insana büyük

bir saygı duyup, son derece iyi davranırsın ve en iyi insanların kendileri olduklarını söylersin. Hatta Homeros'un tragedya şairlerinin en iyisi olduğunu 607
söylersin. Ancak sözlerine toplumumuzda tanrıları ve iyi insanları öven şairler dışında başka şairlere yer olmadığını da eklemen gerekir. Bu şiirlerin dışındakiler güzel de olsalar bir kere ülkeye girdiler mi artık iyi kötü kalmaksızın yasaların yerine geçmeye başlarlar. Bundan sonra da insanlar en iyiye ulaşacakları yerde zevke veya acıya göre karar verirler.

– Haklısın.

– Şiir konusunu açmamın nedeni buydu. Aklın peşinden giderek bu anlamsız sanatı ülkemizden çıkarmamız son derece mantıklıydı. Söylememiz gereken bir şey var. Yaptığımız şeyin bizim kabalığımızdan kaynaklandığı sanılmasın, hem zaten felsefenin ve şiirin arası hep bozuktu. Şairlerin filozoflar hakkında neler söylediklerine bakalım: "Bu uyuz köpek efendisine havlıyor, gevezelik yapıp, apta aptal konuşmakta üstüne yok. Bilge geçinen ve Zeus ile boy ölçüşen bu fakirler düşünceleri bile parçalıyorlar." Başka şairler de düşmanlıklarını göstermek konusunda iyidir. Neyse yine de düşmanlığı devam ettirmenin anlamı yok. Eğer bir şair gelir ve kendi şiirlerinin devletimiz için bir anlamı olduğunu gösterirse, biz de kendisine yer veririz. Çünkü şiirin insanı nasıl etkilediğini biliyoruz ancak doğru bildiğimizin dışında hareket etmek de olmaz. Sana göre de şiir zevk verici bir şeydir, değil mi? Bir de Homeros'a baksana.

– Tabii ki biliyorum.

– Herhangi bir şiir türü burada olmakta haklı olduğunu gösterirse, ona yer veririz.

– Hiç kimse itiraz edemez buna.

— Öte yandan şair olmadan sadece şiiri seven insanlar da vardır. Bunların dertlerini düz yazıyla anlatmalarını sağlayalım. Şiir sadece zevk verici değildir, aynı zamanda işe yarayan bir şeydir. Bunu keyifle dinleriz, öte yandan şiirin zevk verici olduğu kadar yararlı olduğunu da ispatlarlarsa hiçbir sorun kalmaz.
— Kesinlikle.
— Fakat bunu yapamazlarsa, o zaman arzuların kötü bir sonuç çıkaracağını görenler gibi davranmamız gerekir. Böyle durumdaki sevgililer acı çekseler de
608 ayrılırlar. Yunanistan'da şiir sevgisiyle yetiştik, içimizde her zaman yeri var, şiirin doğrulukla, iyilikle ilişkisi bizleri mutlu eder. Ancak böyle olduğunu kanıtlayamazsa daha önceki düşüncelerimizde ısrar ederek insanlarımızı şiirin etkilerinden koruruz. Gerek bizleri çocukluğumuzdan itibaren etkileyen gerekse de halen çok sayıda insanı etkisi altında tutan bu şeye kendimizi bırakmayız. Bundan sonra şiiri aranan, istenen bir sanat olarak kabul etmeyeceğimiz açık, artık onun için heveslenemeyiz. Şiir dinlesek bile kendimizi kaptırmayız, içimizdeki düzeni şiir nedeniyle bozmayız ve kurallarımızın dışına çıkmayız.
— Aynı fikirdeyim.
— Glaukon! İçinde bulunduğumuz mücadele, çok büyük bir mücadele. Bunun sonucunda iyi ya da kötü olabiliriz. Şeref, ün, para ya da şiir gibi şeyler, doğruluğu ve diğer önemli özelliklerimizi kaybetmemize yol açmamalı.
— Ben bu düşüncedeyim, diğerleri de öyle sanırım.
— Doğruluk sayesinde kazanacağımız en önemli şeyleri henüz söylemedik.
— Söylemediğimiz bir şeyse, bu çok büyük bir kazanım olmalı.

— Çok kısa bir hayat süresinde ne denli büyük bir kazanç olabilir? Çocukluğumuzdan başlayıp yaşlanmamıza kadar geçen süre, sonsuz bir zamanın yanında değersizdir.
— Haklısın.
— Ölümsüzler böylesine kısa bir zaman dilimi için çaba harcarlar mı? Bütün bu şeyler sonsuzluğa göre yapılmıyor mu?
— Tamam da söylemek istediğini anlamadım.
— Ruh sonsuzdur ve asla yok olmaz, bunun farkında değil misin?

Glaukon şaşırmış bir şekilde: "Hayır ama sen anlatabilir misin?"

— Sanırım yapabilirim ancak çok zor bir konu değil, sen de bunu kendin anlayabilirsin.
— Sanırım anlamam zor, bana yardımcı ol.
— Peki, anlatıyorum.
— Anlat.
— Sana göre iyi ve kötü şeyler var değil mi?
— Evet.
— Bu konularda aynı düşüncedeyiz.
— Senin düşüncen ne?
— Bir şeyi bozan kötüdür, kuvvetlendiren ise iyidir.
— Aynı fikirdeyim.
— Her şeyde iyi ve kötü yok mudur? Örneğin gözde çapak gibi, bedende hastalık, buğdayda kötü ürün, bakırda pas, ağaçta çürük gibi diğer tüm şeylerde de kötü bazı yönler vardır, değil mi? Bu türden kötülükler geldiği zaman, o şey zarar görür. 609
— Haklısın.
— Yani doğa her şeyin içini bozan bir kötülük veriyor. Böyle bir kötülük olmasa asla zarar görmez ancak iyi

olan şeyin onu bozma ihtimali yoktur. Aynı şekilde iyi ya da kötü olmayan şeylerden de zarar görmez.

— Peki, nasıl zarar görecek?

— Bir şey bulalım, kötülük bu şeyin içine yerleşebilmesine rağmen, onu yok edemesin. Böyle bir varlık ölümsüzdür diyebiliriz, değil mi?

— Sanırım haklısın.

— İnsan ruhunu kötü yapan herhangi bir şey var mıdır?

— Olmaz mı? Daha önceden söylediğimiz yanlışlık, hata, ölçüsüzlük, bilgisizlik gibi şeyler ruhu kötü yapar.

— Bunlardan biri ruhu yok eder mi? Yani kötü ve yanlış bir insan suç işledi ve yakalanıp öldürüldü diyelim. Bu kimsenin içindeki kötülük nedeniyle öldüğünü söylemek olmaz, benim sorum nasıl ki bedendeki bir hastalık insanı kötüleştirir ve bedeni mahvedersе, ona benzer bir şey. Biraz önce söylediğimiz şeyler içlerindeki kötülük nedeniyle yok olurlar, değil mi?

— Doğru.

— Ruhun için de aynı şeyi düşünmelisin. Ruhun içinde var olan ya da ona karışmış bir hata ya da kötülük ruhu yok eder ve öldürür ya da onu bedenden ayırır mı?

— Hayır, böyle bir şey yoktur.

— Eğer bir şeyi içindeki kötülük yok edemiyorsa, dışarıdan kaynaklanan bir kötülük de yok edemez.

— Tabii ki.

— Glaukon! Bedeni mahveden şeyler kötü yiyecekler, bozuk yiyecekler gibi şeyler değildir. Eğer bir şekilde yiyeceklerin kötülüğü bedeni mahvettiyse, bu durumda da beden yiyeceklerden kaynaklanan kendi hastalığı nedeniyle zarar gördü. Bedenin kendine göre ayrı bir yapısı vardır ve yiyeceklerin de ayrı birer doğaları bulunur. Doğaları farklı olan yiyecekler

610

onu öldürmez, sadece ondaki kötülük bedende farklı bir kötülük doğurur diyebiliriz.

— Çok doğru söyledin.

— Eğer bedenden kaynaklana bir hastalık ruhta ayrı bir hastalığa neden olmadıysa, ruhun da bizzat kötü olmasının söz konusu olması dışında, başka bir şeyin kötülüğünden dolayı ölmesi düşünülemez.

— İtirazım yok, haklısın.

— O halde düşüncemizin aksi ortaya çıkarılmadıkça veya hatalı olduğu gösterilmedikçe şunları söyleyebiliriz: Sıtma vb. herhangi bir hastalık ya da bedene zarar veren ağır yaralamalar gibi şeyler, bedenin parçalanması, ruhun yok olmasına neden olmaz. Eğer bedenin gördüğü bu türden zararların insanı doğruluk, iyilik gibi şeylerden uzaklaştırdığı ortaya çıkarılırsa, farklı bir durumdan söz edebiliriz. Ancak bir varlığın içine farklı bir kötülük girer ve onun kötülüğü etki etmezse ruhun ya da başka bir varlığın bu nedenle öldüğünü söyleyemeyiz.

— Hem o kişi öldüğü için ruhu daha kötü olur, bu kişi daha kötüleşir diye bir şey de yoktur.

— Ancak belki de birileri ruhun ölümsüzlüğü düşüncesine itiraz etmek için, ölen kimsenin ruhunun daha kötü olduğunu ve bu kimsenin daha yanlış birine dönüştüğünü iddia ederse ona şöyle diyebiliriz: Söylediğin şey doğruysa, yanlışlık da bir hastalıktır ve insanı öldürür. Böyle bir kötülüğe sahip olanları kendiliğinden öldürür. Bu durumda insanlar ne kadar iyi olurlarsa, o kadar fazla yaşarlar; ne kadar kötüyseler de o kadar az. Kötü insanları öldüren şey, kendi kötülükleri nedeniyle diğer insanlar tarafından kendilerine verilen ceza değildir.

— Tabii ki. Bu durumda zaten kötülük, çok kötü bir şey olmazdı, içi kötü olan ölürdü ve sıkıntı ortadan kal-

kardı. Oysa kötülük daha çok diğer insanları öldüren bir şeymiş gibi geliyor bana. Kötülüğün içinde bulunduğu kimse ise sağlam ve dikkatli oluyor. Her zaman bu şekilde davranıyor, kendisinin bu kötülük nedeniyle ölmesi söz konusu bile değil.

— Haklısın, ruhtaki kötülük kendi ölümüne neden olmadığı gibi, bir de kalkıp diğer insanların ölümüne neden olabiliyor, bu durumda kendisine bağlı olmayan başka bir şeyi yok edebilir mi?

— Edemez gibi.

— Bu durumda bir şey kendisine bağlı ya da kendisi dışında başka bir şey tarafından kötüleştirilemiyorsa bu şey ölümsüz demektir çünkü her zaman var olmaya devam ediyordur.

— Doğru.

611 — O halde ruh ölümsüzdür, diyebiliriz. Bu durumda her zaman aynı kalanların hep aynı ruhlar olduklarını düşüneceksindir. Eğer yok olmuyorlarsa sayıları azalmıyordur, artmaz da. Eğer ölümsüzlerin sayısı artıyorsa, ölüleri sayı bakımından geçecektir ve sonuç olarak hepsi birden ölümsüz olurdu.

— Evet.

— Bu pek mantıklı değil. Ruhun kendisinde ciddi anlamda birbirinden farklı parçalar olduğunu düşünmek de olası görünmüyor.

— Anlayamadım.

— Parçalardan oluşan bir şeyin ölümsüz olması kolay değil. Zaten ruhta olduğu gibi bu parçaların düz bir şey ortaya çıkarmaları da zor.

— Mantıklı gibi.

— O halde şu ana kadar konuştuklarımız ve bundan sonra konuşabileceklerimiz nedeniyle ruh ölümsüzdür diyebiliriz. Ancak ruhun özünü incelemeye başladığımız zaman, şimdiki gibi ruhu zor durum-

da, bedenle ve aynı zamanda başka sıkıntılarla kuşatılmış olarak görmeyeceğiz. Bu kez ruhu sade, tek başına ve düşüncenin gözleriyle izleyeceğiz. Bundan sonra gözümüze daha güzel görünmeye başlayacak, aynı zamanda doğruyu ve yanlışı çok kolayca belirleyebileceğiz. Şu an konuştuklarımız ruhun şimdiki durumuna göre doğru şeyler. Glaukos gibi ruhu da bambaşka şekillere girmiş olarak gördük. Böyle görünce de ne olduğunu anlamamız kolay değil. Sular bedeninden kalan yanları yok etmiş, zarar vermiş gibi. Hem de üzerine başka şeyler eklenmiş, kabuklar, yosunlar, çakıl taşları vb. şeyler. Artık sanki bir hayvana benziyor. Gördüğümüz ruh, çok sayıda kötülükten dolayı artık tanınmaz hale gelmiş bir şey. Glaukon! Yine de bizim bakmamız gereken şey bu değil, ruhtaki bambaşka bir şeydir.

— Nedir?

— Hakikat sevgisine bakmalıyız. Tanrısallık, ölümsüzlük gibi yanlarıyla nereye gelmiş, bunu incelemeliyiz. Ruhu incelemek için her şeyiyle bunlara bağlı olması, içinde bulunduğu denizden hemencecik kurtulması, beslendiği çamurun üzerine konulan çakıl taşlarını, kabukları atması, mutlu kabul edilen dünyanın değersiz isteklerinden kurtulması halinde çok daha iyi sonuçlara ulaşırız. Bundan sonra ancak ruhun birleşik bir şey olup olmadığını, yapısının neye benzediğini görebiliriz. Şu anda ise sadece günümüzde girdiği şekillere göre bir açıklama yapmakla yetindik. 612

— Ama bu kısmı güzelce açıkladık.

— Neler doğruluğa engel oluyorsa onlardan kurtulduk. Homeros ve Hesiodos gibi davranıp bu tür şeylerin ne gibi bir şeref ya da kazanım sağlayacağını umursamadık. Doğruluk sade bir ruh içindeki en büyük

iyiliktir, bunu ispatladık. Ruh, Gyges'in yüzüğüne ya da Hades'in başlığına da sahip olup olmadığına bakmaksızın doğruyu yapmalıdır.

– Haklısın.

– Glaukon! Bu durumda doğruluk ve diğer önemli değerler elde edildikten sonra ister yaşarken ister ölümden sonra, tanrıların sunabilecekleri hediyelerin hepsini vermemize kimse itiraz etmez herhalde.

– Elbette etmezler.

– Bu durumda tartışmada size verdiğim şeyi geri almak istiyorum.

– Nedir?

– İyinin kötü olarak, kötünün de iyi olarak bilinmesine itiraz etmemiştim. Bu konuda da tanrıları da insanları da kandırmak imkânsızdır ancak saf iyiliği ve kötülüğü incelemeden yine de işimize yarar olarak kabul etmiştim, hatırladın mı?

– Tabii ki hatırlıyorum.

– O halde konuşmamız tamamlandığına göre, doğruluk adına hakkımı teslim edin. Hem tanrıların hem de insanların bu konuda hata yapmayacaklarını kabul edelim. Doğruluk güzel bir şerefin sağlayacağı yararları görsün ve kendi tarafında olanlara yardımcı olsun. Çünkü doğruluk sayesinde güzel şeyler elde ettiğimizi açıkça gördük, aynı zamanda doğruluğu gerçekten elde etmek isteyenlerin doğruluk tarafından aldatılmakdıklarını da anladık.

– Haklısın.

– En azından tanrıların insanların doğruluğu konusunda hata yapmadıkları açık.

– Kesinlikle.

– Tanrılar hata yapmıyorlarsa daha önceden de söylediğimiz gibi doğruyu severler, yanlıştan hoşlanmazlar.

– Evet.
– Tanrılar sevdikleri kimseye istediği şeyi fazlasıyla verirler, değil mi? Günahı olmadığı sürece her şeyden bol bol dağıtırlar, değil mi? 613
– Elbette.
– Bu durumda doğru insan fakir olsa, hastalansa ya da kötü bir şey yaşasa, gerek yaşarken gerekse de ölümden sonra mutlaka o doğruluğun yararlarını görecektir. Çünkü tanrılar doğru olmak isteyen, tanrılara mümkün olduğunca yakın olmaya çalışan birine yardım ederler.
– Tanrılar kendilerine benzemeye çalışan birine mutlaka yardım ederler.
– Yanlış insan için de tam tersi söylenebilir mi?
– Söylenebilir.
– Yani doğru insan tanrılardan iyilik elde eder.
– Aynı fikirdeyim.
– Aslında insanlardan da iyilik elde eder, değil mi? Çok kötü insanlar yarışa iyi başlayıp kötü bitirenler gibidir. İlk önce iyi bir çıkış yaparlar ancak sonra yarışma alanından çekildiklerinde herkes hallerine güler. Gerçek atletler ise koşmayı bilirler ve sonuçta da çelenk ödülünü alırlar. Doğru insanların durumları da onlara benzemiyor mu? Yaptıkları her işte, insan ilişkilerinde dürüstçe davranırlar, önünde sonunda mutlaka kendilerinden iyi bir şekilde söz edilir ve diğer insanlardan iyilik elde ederler.
– Doğru.
– Şimdi senin kötüler için söylediğin şeyleri iyiler için söyleyeceğim. İyi insanlar gençlikleri sona erdikten sonra, devlette istedikleri yere yükselebilirler, istedikleri şekilde evlenirler, çocuklarını istedikleri şekilde evlendirirler, açıkçası kötüler için söylediğin her şeyi onlar için söyleyebiliriz. Kötüler ise gençken

kendilerini saklayabilseler de yaşlandıkları zaman foyaları ortaya çıkar, herkes kendilerini eleştirir, söylediğin çeşitli işkenceleri çekerler, kırbaçlanırlar, tüm bunları da aslında hak etmişlerdir. Evet, kötü insanlar bütün bu şeyleri yaşarlar. Evet, ne dersin? Bu söylediğim şeylerde bana hak veriyor musun?

— Tabii ki, her söylediğin doğru.

614 — Doğru insanların yaşarken tanrılardan ve insanlardan alacağı hediyeler, bu şekildedir. Bir de doğruluğun kendisinden gelecek olanlar var ki onları konuşmadık.

— Güzel ve onurlu hediyeler alıyorlar.

— Aslında ölümden sonra doğrunun ve yanlışın karşılaşacaklarını düşündüğümüzde, bunların pek de bir önemi yok. Sırada ölümden sonra olacak olanlar var, bunları anlatırsam her şey tamam olacak.

— Seni merakla dinliyorum.

— Sana Alkinoos hikâyesi anlatmayacağım. Anlatacağım şey Pamphilialı Armenios'un oğlu Eros'un yaşadıkları. Bu adam bir savaşta ölüyor, on gün sonra diğer ölüler kokmaya başladığında onun bedenini bozulmadığını görüyorlar ve cesedi alıp gömülmesi için eve götürüyorlar. On ikinci gün tam ölüyü yakacakları zaman, adam diriliyor. Sonra da diğer dünyada gördüklerini anlatıyor. Ruhu bedenden ayrılınca kendisi gibi olanlarla beraber yola çıkmış. Güzel bir yere gelmişler, orada iki kapı varmış. Yerde bir kapı gökyüzünde ikinci bir kapı. İki kapı grubunun ortasında da hâkimler varmış. Kararlarını verdikten sonra doğru kimseleri sağdan gökyüzüne çıkan yola yönlendirirken, aldıkları kararları da boyunlarına asıyorlarmış. Kötüler ise suçları sırtlarına asılı bir şekilde soldan aşağıya inen yola girmek zorundaymışlar. Bizim adam yaklaştığın zaman hâkimler şimdi

etrafına iyi bak, sen dünyadakilere Hades'ten bir haber götüreceksin demişler, bizimki olanları izlemiş. Bazıları gökyüzüne çıkan kapıdan girerken, bazıları da yeraltına inen kapıdan geçiyormuş. Yeraltından gelen ruhlar son derece kötü durumda, çamura bulanmış haldeymiş. Diğer taraftan gelenler ise son derece güzel görünüyorlarmış. Ruhlar sanki uzun bir yoldan geliyor gibiymiş. Herkes adeta bir bayram yerinde toplanmış gibi çayırlara dağılmış, birbirlerini tanıyanlar selamlaşıyorlar, öte yandan gökte olanlar yeraltından, yeraltındakiler göktekilerden haberler alıyorlarmış. Bazıları gökyüzündeki işlerin ne kadar muhteşem olduğunu anlatırken, bazıları da 615
yeraltında geçirdikleri bin yıl boyunca ne gibi eziyetler çektiklerinden şikâyetçi oluyorlarmış. Glaukon! Burada anlatılanların hepsini anlatmak çok uzun sürer ama en önemlileri şunlarmış. Kötüler işledikleri suçlar ne olursa ve ne kadar çok olursa olsun misliyle cezalarını çekiyorlarmış. Her ceza yüz sene sürüyormuş, açıkçası insanların yaşamları burada on katına çıkıyormuş. Diğer insanları kandıranlar, bir felakete neden olanlar, ülkeleri ya da orduları kandıranlar, onların yenilmelerine yol açanlar cezalarını on katıyla çekerken iyilik yapanlar, doğruluğun yanında yer alanlar aynı şekilde ödüllendiriliyorlar ve güzelleşiyorlarmış. Çok küçük yaşta ölen çocuklar ya da doğarken ölen bebekler hakkında da bir şeyler öğrenmiş ancak bunların bir önemi yok. Eğer tanrılara, aileye saygısızlık yapmak ya da insan öldürmek gibi suçlar varsa, bunun cezası biraz önce söylediğimden daha ağırmış. Bir adamın yanına gitmiş ve kendisine Büyük Ardiaios nerede diye sormuşlar. Ardiaios yıllar önce Pamphilia tiranıymış. Babasını ve ağabeyini öldürmüş, başka suçlar da işlemiş. Adamın şunları

anlattığını söylüyor: Buraya gelmedi, zaten gelemez de. Gördüğümüz en korkunç şeylerden biriydi. Hepimiz cezalarımızı çektik ve çıkmak üzere hazırlanırken Ardiaios ve başka tiranlar getirildi. Kapıdan çıkacakları zaman kapı onlara izin vermedi. Kapı bu türden suçlular geldiğinde ya da birileri zamanından erken çıkmak isterse gürültü çıkarırdı. Kapıların önünde ateşten bedenleri olan kimseler, böyle birini görürlerse hemen belinden yakalayıp içeri atarlardı.
616 Fakat Ardiaios ve yanındaki diğer kişileri boyunlarından zincirlediler, derilerini yüzdüler ve kenardaki dikenli çalılara fırlattılar. Oradan geçenlere, ne tür suçları olduğu için bu şekilde muameleye uğradıklarını anlattılar. Ardından da hepsini toplayıp Tar-taros'un en aşağısına gönderdiler. Herkesin kapının önünde ciddi korkulara kapıldığını söylüyor ama tam kapıdan çıkılacakken kapıdan gelen gürültü en berbatıymış. Kendileri ordan çıkarken kapıdan ses gelmemiş. Evet, olanlar hemen hemen bu türden şeylermiş, yapılanların karşılıkları bunlarmış. Her grup çayırda yedinci gününü doldurduktan sonra yola çıkıyor ve dört gün sonra başka bir yere varıyormuş. Burada gökyüzünden aşağıya uzanan bir ışık görmüşler, bu ışık dümdüzmüş ama gökkuşağı gibi olmasına rağmen ondan daha parlak ve kuvvetliymiş. Burada ışığın ortasında gökyüzüne doğru uzanan zincirlerin uçları görülüyormuş. Işık zincirlerle gökyüzüne bağlıymış, sanki gemileri kaplayan halatlar gibi bir şey. Bu ışık dönen bütün evreni geziyormuş ve uçlarda kaderin yuvarlaklarını döndüren tahtalar varmış. Bu tahtaların gövdesi ve ucundaki kanca çelikten, alt kısımları da çelikten ve diğer madenlerden oluşuyormuş. Bunu şöyle anlatıyor: Bu ağırlık aslında bildiğimiz diğer ağırlıkla-

ra benziyormuş ama onun içini şu şekilde tarif ediyor. İçi boş bir ağırlık, oyulmuş, içinde hemen hemen aynısı diyebileceğimiz bir başkası daha var, sanki iç içe konulmuş kutular gibi. Sürekli bu şekilde daha küçüğü olan sekiz ağırlıktan söz ediyor. Yukarıdan bakıldığı zaman sanki çemberler görünüyor fakat hepsi birden gövdeyi kaplayan tek bir ağırlık gibi. Gövdesi sekizinci ağırlığın tam ortasından geçiyor, en dışarıdaki ağırlığın çemberi diğerlerinden daha geniş. Bu nedenle de altıncı sıradaki ikinciye, dördüncü üçüncüye, sekizinci dördüncüye, yedinci beşinciye, beşinci altıncıya, üçüncü yedinciye ve ikinci de sekizinciye giriyor. En büyük olanın çemberi rengârenkken, yedincinin çemberi en parlak olandı. Sekizici çember yedinciden ışık alıyordu ve onunla aynı renkti. İkinci ve beşinci çemberlerin renkleri 617
hemen hemen aynıydı ancak biraz daha sarıydı. Üçüncüsü diğerlerinden daha beyaz, dördüncüsü kırmızıya çalıyordu, altıncısı ise beyaza yakındı. Bu yapı kendi içinde durmadan dönerken, aynı zamanda içerideki yedi çemberse daha yavaşça ve ters yöne doğru dönüyorlardı. Sekizinci olan en hızlı dönendi, yedinci, altıncı ve beşinci hız bakımından ikinci sırada geliyorlardı. Dördüncü sıradaki, hız açısından üçüncü, üçüncü olan dördüncü, ikinci de beşinci sıradaydı. Yapı kaderin dizleri üzerinde dönüyordu. Çemberlerin üzerinde birer deniz perisi oturuyordu, hepsinin kendine göre bir sesi vardı ve sekizi birden ses çıkardığında apayrı bir ses doğuyordu. Üç kadın çemberlerin dışında oturup onlarla beraber dönüyormuş. Bunlar kaderin kızları Moiralarmış. Üzerlerinde beyaz elbiseler, kafalarında şeritler varmış. Lakhesis, Klotho ve Atropos[42] deniz

42 Yani üç kader tanrıçası.

perileriyle beraber ilki geçmişin, ikincisi bugünün, üçüncüsü de geleceğin şarkılarını söylüyorlarmış. Klotho sağ eliyle çemberi zaman zaman çevirirken, Atropos dış çemberleri sol eliyle, Lakhesis de iki eliyle iki çemberi birden döndürüyormuş. Ruhlar gelince Lakhesis'in karşısına çıkmışlar. Bir görevli ruhları sıraya koymuş ve Lakhesis'in dizlerinden yaşamlarının bir kopyasını ve kura sayılarını almış ve sonra da yukarıda bir yerlere çıkıp şöyle demiş: "Ey değişim halindeki ruhlar! Kaderin kızı bakire Lakhesis'in sözlerini dinleyin! Bir kere daha ölümlü bir yaşamda doğacaksınız! Kader perileri sizi değil, siz kader perilerinizi seçeceksiniz. Kura sırasıyla kendinizi kaderin bağladığı yaşamı tercih edeceksiniz. İyiliğin sahibi yoktur, kim iyilik için ne kadar çaba harcarsa ondan o miktarda alır. Tanrılar hiç kimsenin yaşamı-
618 na karışmazlar ve herkes kendi yaşamından sorumludur. Görevli kura çekimini gerçekleştirdiktem sonra, herkes kendi kaderini almış, kaderini almasına izin verilmeyen tek kişi kendisiymiş. Bu şekilde kura tamamlanmış. Ardından görevli herkes yaşam örneklerini sunmuş. Örneklerin sayısı ruhlardan fazlaymış. Birbirlerinden farklı farklı yaşamlar varmış, insanlar ve hayvanlar tarafından sürülebilecek çeşitli yaşamlar, bazıları tiran yaşamı, bazıları hep fakirlik içinde geçen ömür, bazıları değişkenlik gösteren bir yaşam ya da sürgünde veya dilencilikle sonlanan bir yaşam, ünlü insanlar, bazılarında beden bazılarında yüz güzelliği, bazen savaş konusunda güçlü olmak, kimilerinin kendi soyu, kimilerinin atlarının güzelliği, hemen her şey varmış burada. Aynı yerde sıradan yaşamların yanında kadın yaşamları da varmış. Ruhlar içinse fark eden bir şey yokmuş, çünkü neyi seçerlerse ona göre değişmek zorunda kalacaklarmış.

Zenginlik, fakirlik, hastalık, sağlık yaşama dair başka şeyler birbirine karışmış haldeymiş. Bunlar arasında orta seviyede şeyler de varmış. Evet Glaukon! Sanırım en zor an seçme anı. Bu nedenle herkes her şeyi bırakıp bu konuyu incelemelidir. Belki de birilerini bulabiliriz ve bu kimse bize iyi ve kötü yaşamları birbirinden ayırt etmenin nasıl olduğunu öğretir. Böyle olursa belki hangi yolları birleştirip hangi yolları ayırarak, hangi sebeple ne gibi bir yarar sağlayacağımızı ölçerek kendimizce en iyi yaşamı seçebiliriz. Evet, bu şekilde bir insan bulursak kendisinden güzellik, zenginlik, fakirlik ya da başka neyle neyin birleşmesi halinde iyiliğin ve kötülüğün ortaya çıkacağını, insanın soylu olmasının ya da olmamasının devlet işlerinin ve ev işlerinin, güçlü olup olmamanın, kolay öğrenme becerisine sahip olup olmamanın ya da buna benzer bazı şeylerin doğamız gereği sahip olmamızın ya da sonradan edinmemizin ne gibi sonuçlar doğuracağını anlatmasını isteyebiliriz. Bunları ve ruhun gerçek halini de düşünürsek, iyi yive kötüyü ayırt etme şansımız olabilir. İyiden kastım, diğer her şeyden bağımsız olarak ruhu daha iyi yapmak, kötü derken de ruhu daha kötü yapmak. 619
Hades'e giderken insanın yaşarken de öldükten sonra da bu iyilikten ve kötülükten dolayı nelerle karşılaşacağını bilmemiz ve bu inanca sımsıkı sarılmamız gerekir. Bundan dolayı, burada paradan ya da ona benzer kötü şeylerden etkilenmemeliyiz, çeşitli sıkıntılarla ve kötülüklerle dolu bir yaşamın peşinden koşmamalıyız. İsteğimiz daha sıradan bir yaşam olmalı, ne burada ne öteki dünyada çok da fazla uçlara gitmemek gerekir, insanı daha mutlu eden de budur. Kurayı çeken görevlinin bir de şunu söylediğini anlatıyor: "En son seçim yapan kişi de iyiyi seçebilir ve

iyi yaşarsa iyi bir sona kavuşabilir. Seçimde ilk olanın dikkatli olması, son seçenin de korkmaması gerekir." Görevli bu sözleri söyledikten sonra ilk seçimi yapacak olan ruh, hemen tiran yaşamını seçmiş, hiç düşünmemiş ve hemen saldırmış, bu nedenle de seçtiği yaşamın ne gibi sonuçlar getireceğini hesaplayamamış. Oysa seçtiği yaşamda neticede kendi çocuklarını yemek ve başka kötü şeyler yaşamak varmış ama bunları görememiş. Daha sonra kaderine dikkatlice bakınca şikâyet etmiş ve görevlinin sözlerini unuttuğuna pişman olmuş. Kendisini suçlaması gerekirken kaderi, perileri ve diğer şeyleri suçluyormuş. Hem de bu ruh gökyüzünden geliyormuş, yani eskiden iyi yaşam sürmüş ancak iyi olmasının nedeni, bilgiden değil gelenekten kaynaklanıyormuş. Gökyüzünden gelen kimseler herhangi bir eziyet çekmedikleri için, böyle hatalar yapabiliyorlarmış, hem de zaten onun gibi olan çok sayıda kimse varmış. Yeraltından gelenler ise hem kendileri eziyetler çektiklerinden hem de çekenleri gördüklerinden seçim sırasında dikkatli davranıyorlarmış. Bu nedenle kura sırasının da etkisiyle eskiden iyi yaşam sürenler kötü, kötü yaşam sürenler iyi seçimde bulunuyormuş. Evet, bu dünyaya gelişimiz sırasında bilginin ve düşüncenin yanında yer alır, kurada bir şanssızlık yaşamazsak, diğer dünyadan gelenler bizlerin hem bu dünyada mutlu olacağımızı hem de öteki dünyaya gidişte gökyüzündeki düz yoldan ilerleme şansına sahip olacağımızı söylerler. Yaşam seçen ruhların çok farklı tercihlerde bulunduklarını da anlatıyor. Birçok kimse eski yaşantısından etkileniyormuş ama komik şeyler de varmış. Örneğin Orpheus bir kuğu yaşamını seçmiş, kendisini öldüren kadınlara kızgın olduğu için bir kadından doğmak istememiş. Thamy-

620

ros bülbül yaşamını seçmiş, bazı kuşlar ve hayvanlar ise insan yaşamı seçiyorlarmış. Yirminci sırada seçim yapan bir ruh, aslan yaşamı istemiş. Bu kimse Telamon'un oğlu Aias'mış. Hektos kendisine silah vermediği için insan olmak istemiyormuş. Agamemnon'a sıra geldiğinde, o da insanların yaptıklarından dolayı bir kartal olmayı tercih etmiş. Atalante atletlerin kazandıkları şerefin etkisinden kurtulamadığı için yine atlet olmak istemiş. Panopea'nın oğlu Epeus bir kadın olmuş, çalışkan bir ev kadını. Soytarı Thersites maymunluğu seçerken, son sırada seçim yağan Odysseus yaşadıklarının sorumluluğunu şana ve şerefe düşkünlükte aramış ve bunlardan uzak bir yaşam seçmek istemiş. Uzunca bir süre etrafına bakmış ve hiç kimse seçmediği için köşede kalmış böyle bir yaşam bulmuş. İlk seçen olsaydı da bunu seçeceğini söyleyerek hemen tercihini yapmış. Hayvanlar da seçimde bulunmuşlar, bazıları hayvan olarak kalmış, bazıları insan olmak istemiş. Kötü hayvanlar vahşi, iyiler evcil olmuşlar, arada daha karmaşık seçimler de yapılmış. Her ruh yaşamını seçtikten sonra sırayı bozmadan Lakhesis'in yanına gelmişler. Lakhesis herkese kendi perisini vermiş ve bu periler yaşamları boyunca onların yanında bulunacak kaderleriymiş. Periler, ruhu öncelikle Klotho'ya götürüp döndürülen çemberin altından geçiriyor ve kadere bağlıyorlarmış. Ardından Atropos Klotho tarafından döndürülen kaderi düğümlüyor ve en son olarak da ruh arkasına bakmadan kaderin tahtının önüne geliyormuş, ardından da diğer tarafa geçiyormuş. Bütün ruhlar aynı işlemi yaptıktan sonra korkunç bir sıcağın altında Lethe Ovası'na gitmişler. Ovada ağaç, ot, hiçbir şey yokmuş. Geceleyin Ameletos Nehri yakınlarında kalmışlar. Herkes neh-

621

rin suyundan içmek zorudaymış ama su da kapta durmazmış. Bazı ruhlar biraz fazla içtiklerinde her şeyi unutuverirlermiş. Sonra hepsi uyumuşlar, gece yarısı bir fırtına çıkmış, yer sarsılmış ve ruhlar etrafa dağılıvermiş. Hepsi yeniden doğacakları dünyaya atılmışlar, adeta bir yıldız gibi kaymışlar. Fakat onun nehirden su içmesine izin vermemişler ama yine de nerede ruhunun bedene girdiğini hatırlamıyor. Gözünü açtığı zaman bir odun yığınının üzerindeymiş. Evet Glaukon! Bu anlattıklarım onun sayesinde unutulmamış. Eğer söylenenlere inanırsak, kendimizi kurtarabiliriz. Lethe'yi mutlu bir şekilde geçer ve ruhumuza zarar vermeyiz. Bana kalırsa ruhumuz ölümsüzdür, istediği iyiliği ve kötülüğü yapma serbestliğine sahiptir. Eğer yukarıya doğru olan yoldan ilerlemek istiyorsak, her zaman doğruluğun ve bilginin yanında olmalıyız. Bu sayede kendimizle de tanrılarla da huzurlu bir ilişkimiz olur. Aynı zamanda yaptıklarımızın ödülünü de alırız. Nasıl bir yarışmada kazananlar dostlarından hediyeler alırlar, biz de bu sayede hem bu yaşamda hem de sözünü ettiğim o uzun yoluclukta mutlu oluruz.

KAYNAKÇA

Anderson, H., *The Argument of Plato*, London, 1935.

Annas, J., *An Introduction to Plato's Republic*, Clarendon Press, Oxford, 1988.

Aristoteles, *Metafizik* (çev. A. Arslan), Sosyal Yayınları, İstanbul, 1996.

Arthur, A. W. H., *Merit and Responsibility: A Study in Greek Values*, Chicago, 1975.

Baldwin, C. S., *Ancient Rhetoric and Poetic*, Macmillan, New York, 1924.

Barker, E., *Greek Political Theory*, Methuen, London, 1964.

Barnes, J., *The Presocratic Philosophers*, Routledge and Kegan Paul, London, 1982.

Bluck, R. S., *Plato's Life and Thought*, London, 1949.

Brandwood, L., *A Word Index to Plato*, Leeds, 1976.

Brandwood, L., *The chronology of Plato's dialogues*, Cambridge University Press, Cambridge, 1990.

Bréhier, E., *Histoire de la Philosophie*, vol. 1, *Antiquité et le Moyen-Age*, PUF, Paris, 1983.

Brommer, R., *Eidos et İdea. Étude sémantique et chronologique des œuvres de Platon*, Assen, 1940.

Brun, J., *Platon et L'Académie*, Paris, 1960.

Cevizci, A., *Sokratik Diyaloglarda Yöntem* (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Ankara, 1984.

Cevizci, A., (der), *Platon Felsefesi Üzerine Araştırmalar*, cilt 1: İdealar Kuramı, Ankara, 1989.

Cevizci, A., *İlkçağ Felsefesi Tarihi*, 4. Baskı, Asa Kitabevi, Bursa, 2006.

Coplestone, F., *A History of Western Philosophy*, 5th edit., 1. cilt, Burns Oates and Washbourne Ltd., London, 1966.

Dherbey, G. R., *Les Sophistes*, PUF, Paris, 1985.

Diogenes Laertios, *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri* (çev. Candan Şentuna), YKY, İstanbul, 2003.

Dodds, E. R., *Plato's Gorgias*, Oxford University Press, Oxford, 1971.

Eflatun, *Büyük Klasikler: Eflatun I*, Hürriyet Yayınları, İstanbul, Ocak 1974.

Eflatun, *Büyük Klasikler: Eflatun II*, Hürriyet Yayınları, İstanbul, Ocak 1975.

Eralp, H. V., *Platon I, Hayatı, Eserleri, Sokratik Diyaloglar*, İstanbul, 1953.

Frazer, J. G., *The Growth of Plato's Ideal Theory*, New York, 1930.

Friedlander, P., *An Introduction to Plato* (trans. by H. Meyerhoff), New York, 1958.

Furley, D. J., "Homer", *The Encyclopedia of Philosophy* (ed. by P. Edwards), vol. 4, Macmillan Comp., New York, 1967, ss. 61-63

Gould, T., *The Ancient Quarrel Between Poetry and Philosophy*, Princeton University Press, Princeton, 1990, s. 35.

Görgemanns, H., *Platon*, Heidelberg, 1994.

Griswold, C., "Platon on Rhetoric and Poetry", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (ed. by E. N. Zatla), http:// plato.stanford.edu archives / fall 2005 / entries.

Grube, M. A., *The Trial and Death of Socrates*, Indianapolis, 1975.

Guthrie, W. K. C., *Socrates*, Cambridge University Press, Cambridge, 1971.

Guthrie, W. K. C., *A History of Greek Philosophy*, vol. IV, *Plato, The Man and His Dialogues: Earlier Period*, Cambridge, Cambridge University Press, 1975.

Güzey, K., "Platon Felsefesinin Toplumsal Kökleri" *Felsefe Dergisi* (1988/1), ss. 11-24.

Hare, R. M., *Plato*, Oxford University Press, Oxford, 1982.

Havelock, E. A., *A Preface to Plato*, Harvard University Press, Cambridge, 1982.

Hintzen, B., *Das Partizip Praesens in Ciceros Reden unter Einbeziehung des Partizip Perfekt der Deponentien*, Münster-New York, 1993.

Irwin, T., *Plato's ethics*, Oxford University Press, New York, 1995.

Jaeger, W., *Paideia: The Ideals of Greek Culture* (trans. by G. Highet), 3 vols., New York, 1934.

Karasan, M., *Eflatun'un Devlet Görüşü*, MEB, İstanbul, 1947.
Kerferd, G., "Hippias", *The Encyclopedia of Philosophy* (ed. P. Edwards), MacMillan Comp., New York, 4th vol., 1967, ss. 5-6.
KÇAK; Klasik Çağ Araştırmaları Kurumu, *Sempozyum II*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1985.
Kraut (ed.), *The Cambridge Companion to Plato*, Cambridge University Press, Cambridge, 1992.
Ledger, G. R., *Re-Counting Plato: A Computer Analysis of Plato*, Oxford University Press, New York, 1990.
Levinson, R. B., *In Defense of Plato*, Cambridge, 1953.
Liddle H. G., – R. Scott, *Greek Lexicon*, Revised Edition by H. Stuart Jones, Oxford, 1973,
Macdowell, D., *The Law in Classical Athens*, Ithaca 1978.
Mansion, S., *Le Jugement d'Existence chez Aristote*, Louvain, 1972.
Maranhao T. (ed.), *The Interpretation of Dialogue*, Chicago University Press, Chicago, 1990.
Martinez, J. A., *A bibliography of writings on Plato*, San Diego, 1978.
Most, G. W., "Hesiod", *Routledge Encyclopedia of Philosophy* (ed. by E. Craig), Routledge, New York, 2000, s. 351.
Most, G. W., "Homer", *Routledge Encyclopedia of Philosophy* (ed. by E. Craig), Routledge, New York, 2000, s. 361.
Murray, P., *Plato on Poetry*, Cambridge University Press, Cambridge, 1996.
Nadaff, R. A., *Exiling the Poets: the Production of Censorship in Plato's* Republic, University of Chicago Press, Chicago, 2002.
Paksüt, F., "Platon'da Ahlak ve Eğitim", *KÇAK* II, ss. 78-93
Peters, P. E., *Grek Felsefesi Terimleri* (çev. H. Hünler), Paradigma Yayınları, İstanbul, 2004.
Platthy, J., *Plato. A critical Biography*, Santa Clauss, 1990.
Platon, *Œuvres Complètes* (traduction par V. Cousin), Paris, 12 cilt, 1922-40.
Platon, *Yasalar* (çev. C. Şentuna – S. Babür), Ara Yayıncılık, İstanbul, 1988.
Platon, *Sokrates'in Savunması* (çev. A. Cevizci), Sentez Yayınları, Bursa, 2008.
Platon, *Devlet* (çev. S. Eyüboğlu- M. A. Cimcoz), İş Kültür Yayınları, İstanbul, 2010.

Platon, *Mektuplar* (çev. F. Akderin), Say Yayınları, İstanbul, 2010.
Rosen, S., *The Quarrel Between Philosophy and Poetry*, Routledge, Chapman and Hall, New York, 1988.
Ross, D., *Plato's Theory of Ideas*, Oxford University Press, Oxford, 1951.
Santas, G. X., *Socrates: Philosophy in Plato's Early Dialogues*, Routledge and Kegan Paul, London, 1979.
Saunders, T. J., *Introduction to Ion*, Penguin Books, London, 1987. Shorey, P., *The Unity of Plato's Thought*, Chicago University Press, Chicago, 1903.
Shorey, P., *What Plato Said?*, Chicago University Press, Chicago, 1933.
Stenzel, J., *Plato's Method of Dialectic* (trans. by D. J. Allan), New York, 1973.
Taylor, A. E., *Plato: The Man and His Work*, 7th edit., London, 1971.
Versenyi, L., *Sokratik Hümanizm* (çev. A. Cevizci), 3. Baskı, Sentez Yayınları, Bursa, 2007.
Vlastos, G. *Studies in Grek philosophy*, II. *Socrates, Plato and their tradition* (ed. by D. W. Graham), Princeton, N. J., 1995.
Vogel, C. J. De, *Rethinking Plato and Platonism*, Leiden, 1986.
Wedberg, A., "İdealar Kuramı", *Platon'un Felsefesi Üzerine Araştırmalar*, cilt 1. *İdealar Kuramı* (der. A. Cevizci), Gündoğan Yayınları, Ankara, 1990.
Zeller, E., *Grek Felsefesi Tarihi* (çev. A. Aydoğan), Say Yayınları, İstanbul, 2004.